Joseph O'Connor
Budinti Šviesa
Šiuolaikinis Europos romanas
MINTIS

Skiriu Ciaran ir Julia Carty

Joseph O'Connor

Budinti Šviesa

Iš anglų kalbos vertė
Nijolė Regina Chijienienė

MINTIS
Vilnius 2013

UDK 821.111(417)-31
Oc24

Versta iš:
Joseph O'Connor
GHOST LIGHT
Vintage, 2011

Švietimo ir kultūros GD
Programa „Kultūra"

„With the support of the
Culture Programme (2007–2013) of the European Union"

Copyright © Joseph O'Connor, 2010

© Visos teisės saugomos.
Jokia šio leidinio dalis jokiu būdu negali būti atgaminama, saugoma paieškos sistemose arba perduodama naudojant bet kokias elektronines, mechanines, fotokopijų, įrašymo ar kitas priemones, negali būti skolinama, perparduodama, išnuomojama arba kitaip platinama be išankstinio raštiško leidėjo sutikimo.

ISSN 1822-721X
ISBN 978-5-417-01058-3

© Joseph O'Connor, 2010
© Vertimas į lietuvių kalbą,
Nijolė Regina Chijenienė, 2013
© MINTIS, 2013

Netrukus pajusi netektį,
Besišakojančią tavyje kaip medis...

Sylvia Plath Tėvo netekusiam sūnui

Edmundas Džonas Milingtonas Singas (1871–1909), įtakingiausias dvidešimtojo amžiaus airių dramaturgas, kartu su Jeitsu ir Augusta Gregori įkūręs Dubline Abatijos teatrą. Tarp jo dramų paminėtinos „Šventųjų šulinys“, „Raiteliai, išplaukę jūron“ ir „Šaunuolis iš vakarų pakrantės“, kurios premjera (Dubline, 1907) ir kiti gastrolių Amerikoje spektakliai buvo sutikti audringomis publikos ovacijomis. Prieš pat mirtį susižadėjo su aktore Mole Olgud, sceniniu slapyvardžiu Moja O'Nil. Pažįstami, kolegos ir abi šeimos tam nepritarė. Daugybė jos laiškų, rašytų jam, neišliko.

1

KAMBARYS LONDONO NAKVYNĖS NAMUOSE

1952 m. spalio 27 d.
6 val. 43 min.

Viename kitapus Terasų gatvės stovinčio apgriuvusio namo viršutinio aukšto kambaryje visą naktį negesdavo šviesa. Tu matei ją iš lovos kaskart atsisukusi į langą, o tą vis reikėjo daryti norint pasikelti butelį nuo grindų. Didžiumą naktų taip. Lempa užsidega temstant. Rytais, kai tik gatvių žibintai sumirksėję užgęsta, prapuola ir ji, o langas užtraukiamas nudriskusia užuolaida.

Dabar tau šešiasdešimt penkeri, gal tiek pat kiek tam namui, o gal net kiek daugiau – sunku net įsivaizduoti. Tu žiūri pro vienintelį savo langą; net šiurpas nupurto palietus stiklą – toks šaltas. Anglijoje žiema ir oras geliantis. Praėjusią naktį per Londoną praūžė vėtra.

Tu niekada nepastebėjai, kad kas nors įeitų ar išeitų iš to apleisto namo, bet paštininkas tebevaikšto, kiša laiškus pro sudužusį stiklą duryse – pašto dėžutės seniai užkaltos vinimis. Vyrai šlapinasi prieangyje. Viena iš gatvinių užsiima čia savo verslu ir baliustrada jau seniai išpeizota nešvankybėmis. Dauguma langų kiaurymių užkaltos lentomis. Pro fasadą spraudžiasi budlėjų ūgliai.

Toks jausmas, kad kambario gyventojas vyras. Kartą vidurnaktį viršutiniame lango stikle šmėkštelėjo šešėlis – tau taip pasirodė – ir tame judesyje buvo kažkas vyriška. Buvo metas, kai tu galvodavai apie jį – kaip jis gali vienas gyventi tame sename bombų suniokotame name? Kas jam siunčia laiškus? Kas juose rašoma? Taip prastumdavai priešaušrio valandas. Bet šį rytą tave aplankys kai kas kitas, atsirandantis iš tos pačios šviesos, nežinia kaip, iš nematomo kambario, iš miesto, kuriame gyvenai paskutinius trylika metų, bet taip ir nesuradai dingsties pavadinti savu. Taip yra buvę mums visiems: kažkas, ką tarėmės užmiršę ar tyčia išstūmę už durų, staiga įsliuogia į atmintį. Bet šiandien jis ateis kaip klajūnas, kuris nenori būti ištremtas, kaip emigrantas, vis dar bandantis sugrįžti namo.

Kartais jis būna nepakenčiamas. Kam neigti? Irzlus, *neatlaidus*, nors tai nebūdinga tokiems palyginti jauniems žmonėms. Juk tuščiabarškiai, visokios poniutės, kūmutės ir pašaipūnai visada taip išpūsdavo jūsų amžiaus skirtumą. Pavydžios raganos. Pagurkliuoti veidmainiai, per daug sukti, kad drįstų atvirai pareikšti savo nepritarimą. Ką reiškia metai? Fikcija. Rašalo dėmės kalendoriuje. Pasitaiko tokių akimirkų – pastaruoju metu, – kai vakar diena atrodo įvykusi prieš amžinybę, o rytojus kaip dar negimęs naujas amžius, toks nepasiekiamas. Ir jeigu jis būtų pergyvenęs savo jaunystę, jo metai būtų susitraukę, nes sutuoktinių amžius suvienodėja, jie ilgainiui supanašėja, kaip knygų atramėlės išblukusiais įrišimais, prilaikančios abiejų prisiminimus, ir jau nė vienam neberūpi pasiskaityti, kas kadaise juos skyrė. Kiek gi jam dabar būtų? Aštuoniasdešimt? Maždaug tiek. Kojas velkantis senas pūzras. Šlepetis. Prairęs maišas. Sunku skaičiuoti pagirių troškumoje. Dešimtmečiai nesiduoda rikiuojami, painiojasi. Po kelių nesėkmingų bandymų tu liaujiesi.

Siurbteli mažą rūgštų gurkšnelį. Medicininę dozę. Nusodinimui pagerinti. Džino šutas sudrėkina akis, kažkodėl sustiprina jo būtį, bet tavo grimasa ryjant nuveja ją šalin. *Kasdienis šio nesvetingo miesto tūžmas.* Ar ne Jeitsas tai parašė? Ar kitas mano papaikėlis Šo? Vis dėl Dublino graudenosi. Bet juk visi miestai nesvetingi – seniams, skurdžiams, kolaborantams. Kas tų poetų per mada daryti spektaklį iš savaime suprantamų dalykų? Jėzau, gelbėk mus nuo eiliakalių su jų gražgrožiais, savęs piršimu ir tomis pūgomis palyginimų, pleiskanas paverčiančių snaigėmis... Staugimą gatvėje pavadins sonetu. Ode akivaizdybei.

Ką tik išaušo. Šešėlių bučinių metas. Pro langą skverbiasi pilkšva šviesa, švilpia virdulys, o tu trepsi aplinkui vis nesušildama. Pirštinės visai praskydo. Tu apsiavusi mirusio žmogaus batais. Kam švaistyti. Nuodėmė. Apačioje į Brikfildso Terasų gatvę atvažiavo pieno furgonas. Tu svarstai, ar pieninninkas duotų kreditą dar vienam mėnesiui, bet baimė, kad atsakys, tave atbaido. Šerkšnas pasidabravo grindinį, telefono būdelę, gatvę, apgriuvusią kolonadą namo, kuriame pernakt dega šviesa, bakalėjos stoginę prie Porčesterio kelio kampo. Kovai skraido apie židinių kaminų pilvus.

Džonio Singo čiabuvė. Protestanto gulovė. Kingstauno šaunuolio kirmgrauža. Įžeidimai, svaidyti sąmojingojo Dublino aštrialiežuvių, vis dar skamba ausyse po daugiau kaip keturiasdešimties metų.

Tu šlepsi nuo lango prie sandėliuko šalia viryklės. Kambaryje tvyro kopūstų ir dulkių kvapas. Kažkur apačioje gerokai per garsiai groja radijas, bet tu nesiskundi dėl trukdymo, keista, kartais jis net ramina. Naktimis būna valandų, kai ilgiesi net tokios paguodos. Vienišam tyla būna baugi. Jis visada sakydavo, kad tu per daug lakios vaizduotės, amžinai svaičioji. Tipiška katalikė, juokaudavo. Naktį tu

skaitai Milso ir Bunso romanus iš Grafo rūmų kelio dvipensės bibliotekos. Jeigu ne tie *romanai apie tikrąją meilę*, nebeturėtum kur dėtis. O kaip jis niekino jas, tas tavo aptriušusias, ašaromis sulaistytas lovos drauges. „Senmergių opiumas“, – šaipydavosi.

Tegu užtemsta mėlyna padangė;
Tegu išdžiūva žemės vandenynai;
Tegu paliauja sukęsis pasaulis,
Jeigu aš tau sulaužysiu ištikimybę.

Ta daina išplėš tau širdį, Mole. Vien todėl, kad kažkas kažkada yra jautęs tokį atsidavimą. Lašelis pieno apramintų džino sugildytą gerklę. Tas pigus gėralas pliko kaip verdantis smėlis. Aštuoniasdešimt vieni. Tiek jam būtų. Jeigu jis šiandien būtų buvęs gyvas. Būtų gyvas. Jis vis dar pataiso tave. Jausmas, kad jį varžai, taip niekada ir nepranyko. Judu skyrė ne vien amžius.

Spintelėje arbatžolių dėžutė su papūgos atspaudu ir tuščias cukraus maišelis, iš kurio dar galima iškrapštyti paskutinius kelis grūdelius. Tu galvoji apie tą be laiko susenusį pienininką. Žmonės sako, jis buvęs sužeistas prie Ancijaus. Kaimynų vaikai jo bijo, visaip pravardžiuoja. Girdėjai šnibždant, kad jis apsėstas visokių manijų: bijo šunų išmatų, kraujo, imigrantų, ypač lenkų, bijo, kad prireikus neras viešojo tualeto, nes jų per mažai. Buvo prikibęs mūsų gatvėje prie mokinės, kuri norėjo pasitrumpinti kelią į Šv. Kotrynos gatvę, ir dabar čia nė vienos nebepamatysi. Kai išsišiepia, būna panašus į lavoną, o laikysena kaip kareivio, bet kartais jis ima žirglioti tokiais plačiais žingsniais, lyg žengtų per kliūtis, ir vis juokiasi pro sukąstus dantis. Nejaugi jam niekad nešovė į galvą, kad praeiviai jam šypsosi

nenorom ir kad anglai taip išreiškia savo panieką? Gal su juo ir įmanoma būtų rasti bendrą kalbą. Jeigu kas priimtų jį tokį, koks yra. Bet ne. Taip nedera.

– Pagarbos neprašoma, Laumiuke. Kas vertas, gauna ją savaime. Reikia gyvenime prideramai elgtis. Antraip civilizacijai galas.

Katė išdidžiai pėdina per lipnias plikas grindų lentas ir prisiglaudusi prie kėdės kojos išriečia nugarą. Kažkodėl jos dėmesį patraukia nuotrauka odiniais rėmeliais, stovinti ant židinio atbrailos tarp dviejų tuščių žvakidžių. Vyras nuotraukoje jau seniai miręs. Jis apsirengęs Edvardo laikų darbužiais: nunešiotu kostiumu su golfo kelnėmis ir raštuotos odos batais, duksloka studentiška kepure, po kaklu pasirišęs skepetaitę. Dešinėje pirštinėtoje rankoje uosio lazdelė, iš kišenės lenda knyga. Nuo sepijos jo drabužiai tokie pat rudi kaip plaukai, kaip jo motinos kanapa jam už nugaros. Nuotrauka ilgainiui susirangė. Ji mačiusi ne vieną židinio atbrailą, ne vieną dėžutę ir pigų viešbučio numerį, artistų poilsio kambarį, pigius nakvynės namus, kartoninio lagamino kišenę. Jis stovi kažkaip įsitempęs, tarsi pasitikdamas priešais išsirikiavusių kareivių ugnį operos scenoje, ir akys – liūdnos kaip kankinio – kiek apsiblaususios, tarsi tą akimirką, kai buvo atidaryta fotoaparato sklendė, jis būtų sumirksėjęs ar susigraudinęs. Tačiau tai taip nepanašu į jį.

Kažkieno radijas groja viduramžišką škotų baladę. Kad greičiau išaušty rytas. Iš lėto atidardėty pienininko vežimas. Suburgztų kažkieno pažadintas automobilis, sutreliuotų dviračio skambutis ir vaiduokliai sulįstų atgal už sienų apmušalų. Tu tarsi matai save iš tolo, kaip kokios pasakos heroję. Ponia O'Nil drebėdama sėdi prie stalo ir

geria aitrią juodą arbatą. Apibrizgusi linoleumo atraiža atstoja staltiesę. Ji apvarvėjusi žvakių vašku ir pradeginta cigarečių. Daiktais raštuota – sukryžiuotos rapyros ir moto FIDES ET ROBUS*. Ji buvo dukart ištekėjusi, kartą likusi našle, kartą išsiskyrusi. Vienintelis jos sūnus, Karališkojo oro laivyno lakūnas, žuvo per karą, buvo pašautas tiesiai virš Vokietijos ir dingęs be žinios. Kiek jau laiko nutekėjo nuo tada, kai ji paskutinį kartą vaidino pagrindinį vaidmenį, kai Brodvėjaus salės aidėjo nuo susižavėjusios publikos ovacijų, ir nors tos ovacijos aidi jau kitiems – jeigu dar aidi, – tai vaiduokliška scenos uždanga vis dar tebekyla. Vieną Šv. Patriko dienos vakarą Skrantone, Pensilvanijoje, žmonės sustabdė traukinį, sužinoję, kad juo važiuoja Molė Olgud. Tai buvo airių imigrantų šeimos. Verkė, sveikino. Vaikus ant pečių užsikėlė. Senas angliakasys bučiavo jai ranką. Panagės juodos nuo anglies dulkių. Prie kepurės prisegtas apvytęs dobilo trilapis. Tu žiūri į savo atsikišusius krumplius, nelyginant paukščio sparno iškaseną. Ar jie prisimena tuos bučinius Pensilvanijoje?

Motina Kristaus
Šviesk jūros žvaigžde
Rodyk kelią klajūnui
Pasimelsk už mane.

Kažkur kambaryje guli pluoštas senų programėlių, visos su tavo pavarde, bet tu jo nerastum tarp visokių šiukšlių. Šiaip ar anaip, tos, kur pasirašytos žymių asmenų, jau seniai parduotos, kaip ir knygos su bent kiek vertingesnėmis dedikacijomis. Raselo aikštėje yra mažas knygynėlis, renkantis

* Patikimumas ir tvirtumas (lot.).

autografus. Jo savininkas malonus našlys, žydas, kuklus ir mokslingas. Žmonės kalba, kad komunistas, bet jis sakosi nesąs narys. Per pilietinį karą Ispanijoje neteko rankos.

Ar kūnas turi atmintį? Kai protas jau pamiršo? Ar ponas Duglačas sapnuoja, kad jis vėl turi ranką, vėl yra prakaitu permirkęs revoliucionierius? Jeigu apelsinmedžių giraitės alsoje jis panūstų nusiskinti apelsiną ar apčiuopom pasiekti raudonas ir liūdnas Anos Marijos lūpas, ar išvystų tada savo nesamą ranką ir pravirktų? Ir jeigu sapnai atskleidžia mūsų troškimus, kaip suprato išminčiai jau nuo graikų laikų, kodėl tada mirusieji dažniausiai tyli, kai mes juos sapnuojame? Argi mes nenorime su jais pasikalbėti? Ką jie pasakytų? Ar ponas Duglačas kada nors sapnuoja save kaip kūdikį?

Jis visada sumoka grynais, tikrai negailėdamas, visada džiaugiasi tave pamatęs, pasiūlo arbatos ar taurelę chereso, parodo albumus, naujai įgytus įvairių grafysčių namų turto išpardavimuose, netgi paflirtuoja, kiek drovėdamasis, kaip visi pagyvenę vyrai, čiupnodamas savo laikraščius ir parudavusias akvatintas. (Šitas, ponia O'Nil, galėtų jus sudominti, prabangus įrišimas. Ne kiekvienas sugebėtų įvertinti kaip jūs.) Bet tu jau beveik nebeturi ko jam pasiūlyti ir dėl ko užeiti. Jau daugiau kaip metus. Kartais galvoji apie jį. Apie jo nevikrų, jaudinantį pagarbumą ir subtilų savęs numenkinimą, jo linksmumą, sielvarto užgrūdintą. Kartais jis iškyla prieš akis toks, kaip žmonės jį piešia, arba pasidaro panašus į kažką kitą: kaip vyras nuotraukoje ant židinio atbrailos. Šiaip ar taip, tu patenkinta. Visa tai dabar jau praeityje. „Auk ten, kur tave pasodino, – sakydavo mama. – Kai tavo pienas prarūgs nuo nelaimių, susislėk iš jo sūrį."

Gyvenime apstu palaimos. Būti gyvai – netgi tai. Nes galimybės mums nebūti yra nesuskaičiuojamos, triuškinančios;

jau vien pradėjusi apie jas galvoti, apraibsi. Kiek pažinotų žmonių jau išėjo. O milijardai dar negimė. Niekam čia nereikėtų būti. Vis dėlto mes esam. Ir tai yra toks gražus ir keistas nuotykis. Kas jo atsisakys, nebent bepročiai ar *visai* palūžę? Šiandien Britų radijo korporacijoje tavęs laukia vaidmuo radijui adaptuotoje pjesėje, kurią parašė žymus airių dramaturgas Šonas O'Keisis, kadaise buvęs tarp tavo draugų. Pjesė tau niekada nepatiko. Yra tik keletas pjesių, kurias iš tikrųjų mėgsti. Įdomu, kur dabar tas O'Keisis.

Turbūt pasenęs, dar pagiežingesnis. Prakaitas turbūt atsiduoda arbata, nuo kurios verčia vemti: metalo, kraujo skonio, tik aštresnis. Girdėjau, kad jis gyvena kažkur pietiniame Anglijos pakraštyje (jergutėliau!), visas susirietęs nuo neapykantos, jau daug metų aklas. Jis nešioja šlikę, žvejo aulinius ir purviną Arano megztinį, kurį nusimezgė iš mirusių kritikų plaukų. Marmūzė lyg dramblio pautai, kaip sykį pašmaikštavo vienas scenos darbininkas, ir taip jau buvo toli gražu ne vakar, dievažin kada. Vargšas Narcizas Keisis su savo nuoskaudų šleifu. Kažin ką apie jį mano kaimiečiai ir jų vaikai, žiūrėdami, kaip jis goglina per atolą nelyginant senas valkata sukčius į darbo biržą parašo padėti. Penktadienio muštynių tėvas, nusprendžia lūšnynų vaikigalis. Ar jis turi draugų? Ar geria? Sunku beprisiminti. Ar jis vis dar tebėra šiapus? Matai jį, stovintį veidu į bangų nugludintą molą, nirštantį ant klykiančių kirų.

> – *Napoleonas III mirė baisiai kentėdamas pietiniame Anglijos pakraštyje, į kurį buvo ištremtas ir kuriame baisiai kentėdami gyvena daugybė žmonių.*

„Palik mane ramybėje, – šnibždi, – šiandien aš neturiu tau jėgų."

Sugrįžta vėjas – ryžtingai , išsiveržęs iš ankštumos, kaip saksofonininkas, grojantis žemesniu registru, išpučiantis pilnus plaučius. Katė nutipena prie lango ir išbadėjusi nykiai miaukteli: mrau. Iš cemento fabriko Padingtono doke pasigirsta sirenų aleliuja. Netrukus iš namų pabirs vakarų Londono vyrai. Vėjas nešios pelenus. Žmonos liks namie su savo baugia laime. Manhatane vis dar vidurnaktis.

Tu neturi ko valgyti. Dviem dienom neužteko. Iš bado svaigsta galva, tu net dejuoji iš skausmo, kaip kadaise prieš mėnesines. Jis būdavo toks geras tuomet. Rūpestingas kaip moteris. Šiurpdama nuo šalčio nusprendi užsimesti ant naktinių ir liemenės dar ką nors, bet, dėl Dievo, Mole, niekada nevalia prarasti *savigarbos*. Kaip tu vaikščiosi po Londoną, žinodama, kad esi su naktiniais. Prasti būtų pyragai, jeigu kas atsitiktų ir tave nugabentų į ligoninę. Įsivaizduok, kad tu miršti gatvėje, brangute. Nuoga, sustirusi, padai ant šaltų lentų. Paskubėk, Mole, susirask kelnaites ir persirenk. Nesvarbu, kad langai be užuolaidų, vis tiek niekas nežiūrės, o jeigu pasižiūrėtų, iš išgąsčio numirtų. Atmintyje staiga iškyla moteris, kostumininkė, tau paskirta gastroliuojant po Ameriką, baisiai sena – žmonės sakė, kad jai šimtas metų, bet vardo niekaip neatsimeni, šaltis neleidžia. Tik dabar suvoki, kad ji jau turbūt seniai mirusi. Ar tik ne Merė vardu? Iš Golvėjaus.

Prie kriauklės vos vos apsiprausi – į tualetą viršutinėje laiptinėje rytais geriau neiti – ir greitomis – vargais negalais sugrabaliodama, keikdama šaltį – apsivelki juodą palaidinukę ir kaštonų spalvos vilnonį kostiumėlį, devyniskart perbėgi šukomis per plaukus. Jis tiesiog skęsdavo mano garbanose. Lūpomis įsikniausdavo man į plaukus.. O dabar štai dūdą pučia po velėna. Senas bailys. Palaidinukė šiek tiek blizga, bet ji prieškarinės kokybės; geras modelis

ir pasiuvimas niekada nesensta. Pasiimi savo senovinę sunumeruotos pudros dėželę, nusivalai veidą ir užsitepi makiažo pagrindą žiūrėdama į suskilusį skutimosi veidrodį, paveldėtą su kambariu: 2-ą numerį sumaišai su 3-iu, dar ant piršto galo pridedi 13-to ir geltono itališkam šiltumui suteikti. Nusipudravusi smilkinius ir skruostikaulius pagyvini sausu terakotiniu raudoniu, uždedi taškelį smakro gale, lūpas pasidažai tamsiai raudonai, kad atrodytum jauniau. Dažydamasi mėgsti spėlioti, ką veidrodis yra matęs. Ar jis prisimena, kas jį pirmąkart nupirko ir juo naudojosi? Galbūt vargšas ponas Holandas, pastolių prižiūrėtojo draugas iš Belfasto, kuris mirė toje rūdimis apėjusioje viengulėje lovoje, kuri tau atiteko. Kartais įsiauni jo sukietėjusius batus. Įkvepi jį kartu su dulkėmis. Po to, kai tu įsikėlei, dar kelis mėnesius vyrai vis užsukdavo jo aplankyti ir tau teko visiems pranešti apie jo mirtį. Taip, iš tiesų, labai liūdna. Ne, aš pati jo nepažinojau. Ko gero, giminių adreso neturiu. Man regis, jis turėjo brolį, kunigą Čikagoje. Ne, neradau jokio kirvio. Sakote, jis buvo jį pasiskolinęs? Atleiskite, pone, bet niekuo negaliu jums padėti.

Tu stengeisi suteikti kilnumo tam savo liūdnų naujienų pranešėjos vaidmeniui. Ir tau puikiai pavyko: susitvardžiusi, nei per daug verksminga, nei abuoja. Vis dėlto geriau, negu neturėti jokio vaidmens. Kaip tik tada tu pirmą kartą suvokei, kad vis dėlto pasenai, nes niekas taip nepriekaištingai nemoka pranešti blogų naujienų kaip pagyvenusi airė. Porą kartų tu net pasiūlei išgerti arbatos ar ko stipresnio: „Aš pati retai geriu, pone, bet šiuo metu kaip tik turiu butelaitį, kurį saugau kaip savo kolegų dovaną“, – bet pasiūlymas nė sykio nebuvo priimtas. Gal jis buvo nepadorus. Kai kurie iš jų išeidami atrodė išsigandę.

Dažytis nebėra reikalo, bet tai ritualas, veiksmas, kuris, kaip daug metų tikėjai, atneša sėkmę, o tu, kaip ir daugelis tavo profesijos atstovų, esi liguistai prietaringa. Ir kas pagaliau yra tas reikalas? Bene gyvename vien iš reikalo. Juk paskutinis elgeta skurde taip pat dalelę pertekliaus suranda.* Karalius Lyras. Taip. Mums visada reikia kažko daugiau. Garo iš nosies, kai kvėpuoji. Ledo raštų ant stiklo, ant bufeto rankenų, čiaupo. Londone žiema, o tu neturi kuo pasikurti. Niekis, gal rasi ko pakeliui. Nulūžusių šakelių parke. Vieną kitą gabalėlį antracito. Gal pasidairysi kokso pas prekeivį Vestburno giraitės alėjoje? Užsuksi lyg netyčia į kiemą, kur žemkasiai žarsto anglis. Bet reikia būti labai atsargiai, kad niekas nepastebėtų, neprieitų. Praeitą kartą įsivėlei į kebeknę. Neprotinga būtų taip greitai vėl eiti. Juk tu pagaliau ne elgeta, o artistė.

Ar aš tikrai panaši į Džoaną Fonten, kaip kažkas man kadaise sakė? Filme pagal Dafnės Diumorjė romaną, kaipgi jis dabar vadinosi? Dieve šventas, Mole. Su Lorensu Olivjė. Apie moterį ir vaikiną, ir namus, ir nuskendusią žmoną, ir taip besvajodama sugrįžti į Manderlėjų. Nutaisai rūgščią miną veidrodžiui. Piktai primerki akis. „Dabar aš esu ponia Vinter", – murmteli.

Šiandien tu eisi pasivaikščioti. Toks planas. Viską reikia *planuoti*, širdele, kitaip mes sulįsime į save kaip sraigės, o šėtonas užburia nevalyvo proto mintis, ir tupėdamas savo kiaute žmogus gali net nepastebėti, kaip prabėgo trisdešimt metų. Štai taip atsiskleidžia laikas, kai esi senas ir pažeidžiamas. Užklysi į jo kiauto spiralę ir kažin ar pavyks kada iš ten pasprukti. Blizgesys, kuris taip vilioja tavo senas migla

* W. Shakespeare. Karalius Lyras. (Vert. A. Churginas)

aptrauktas akis, staiga pavandenija, paskui apkreka širdį, o įsčios, kuriose jautiesi sustingęs kaip kokonas, per daug apgulančios ir nebeleidžia išlįsti į paviršių. Išeisi iš namų ir keliausi į radiją pilkomis triukšmingomis Londono gatvėmis vėlyvą spalį, galbūt kirsi kelią per Haid Parką, nes skubėti nėra kur, įrašas tik penktą. Išėjus iš šito kambario bus lengviau surikiuoti iškrikusias mintis. Vietos pasikeitimas atgaivina kaip poilsis. Tu gali net kokią valandą prastumti Nacionalinėje portretų galerijoje, kur žiemą visada šilta ir durininkai malonūs, arba uždegti žvakelę už vargšus Laukų Šv. Martyno bažnyčioje, tokiu keistu, maloniu ištarti pavadinimu. Tai kainuoja tik penį ir kartais gali pasiklausyti muzikos, choristų, repetuojančių Bachą, arba mišioms besirengiančio vargonininko. Didžiuliai stori aidžių vargonų vamzdžiai kaip milžiniški ant baro išrikiuoti buteliai. Ir kiaurai iki kaulų smelkiantis boso melodijos dunksėjimas. Jau nedaug liko iki advento. Gal būtų net Hendelis. Verčiau uždegti vieną žvakelę, negu keikti tamsą. Ir į vitrinas Džermino gatvėje akį paganysi.

Ar jie buvo išsiuvinėti ant maldaknygės apmušalo? *Auk ten, kur tave pasodino.* Nes visą tą vasarą, kai aš išėjau iš mokyklos, Sara kažką siuvinėjo. Ar ne Džordžas jį įrėmino ir pakabino Madės kambaryje ant sienos tarp nukryžiuotojo ir dagerotipo su Avokos vaizdu. „Jėzau, nusileisk ir duok man atilsį.“ Madės pokštas, kai ji pavargdavo išdirbusi visą dieną krautuvėje. Ar jis žiūri į tave nuogą, mama? Salė kvatoja net išraudusi. Jeigu jam, Dievo sūnui, tai rūpėtų, jis rastų į ką pasižiūrėti. O kaip ji kasydavo tau nugarą, kai sirguliuodavai, ir pasakodavo legendas apie karalių Artūrą ir kuklukslaną. Vargšė Madė, tegu ilsisi ramybėje kartu su visais mirusiais tikinčiaisiais. Bet nepasiduok liūdesiui.

Taigi gyvenimas pilnas palaimų. Svarbu jas pastebėti. Tu jautiesi dėkinga, gavusi pasiūlymą, dėl kurio galėjai palikti savo alkaną buveinę, nors laikinai ištrūkti iš slogaus katės žvilgsnio kalėjimo, primenančio, kad žmogus nėra Aukštesnė Būtybė. Vaikštinėdama šaltomis plačiomis gatvėmis sakysi sau: *Aš vaikštau po Londoną, nes turiu reikalų, profesinių reikalų. Turiu susitikimą su žmonėmis, kuriems esu reikalinga.* Kiekvienas vaidmuo svarbus. Londone pilna aktorių. *Bet šiandien aš buvau išrinkta.* Ir tu tvarkingai perskaitysi keletą savo eilučių, griežta intonacija, kaip jie reikalauja, be pigaus saldumo, perdėjimo ar dirbtinumo, ir radijas kaip vėjas išnešios tavo balsą po pasaulį – į Indiją, Australiją, Kanadą, Pietų Afriką, koks stebuklas, tikrai, kai pagalvoji, ką žmogus yra padaręs: paguodos srautai, juosiantys pasaulį iš žiemiško Londono bunkerio. Ir kas žino, kokių galimybių gali atsiverti po šiandieninio spektaklio? Gal klausysis koks impresarijus ar aktorių agentas, gal režisierius. Kokiame mažame užmiesčio teatrėlyje arba kur nors Airijoje. Kodėl gi, tai įmanoma, tikrai įmanoma. Dar keistesnių dalykų yra buvę. Visiems pasitaiko bergždžių metų. Tokia aktorių dalia. Blogi 1952-ieji ne tokie jau ilgi. Gal ateis geresni. Jūroje, kuria mes plaukiam, visko apstu, tik reikia pasinaudoti parankia srove, antraip prarasim šansą. Žmonės dėl menkesnių galimybių mesdavo iššūkį Atlantui. O tau tereikia mesti iššūkį Londonui.

Prodiuseris, senas dublinietis, paskutinę akimirką prisiminė tave, iš kažkur atkapstė tavo adresą, nors galėjo susirasti bet ką kitą, o koks aktoriui džiaugsmas, kai jį kas prisimena. Toks kultūringas, geraširdis žmogus. Gražus kaip Arielis. Tu žinai, ką apie jis kalba, Mole. Gerai, bet kodėl jiems tai rūpi? Dieve mano, kodėl mes nenorime mylėti labiau, užuot mylėję mažiau? Ir jeigu vyrams reikia vienas kito draugystės ir grožio, argi ne mielaširdingasai Dievas

mus tokius sukūrė? Užmokestis menkas – BBC niekada daug nemoka – ir visada vėluoja atsiskaityti, bet tu nuo mažens moki taupyti, kaip ir visi nuo karo metų. Su dviem ginėjom pratrauksi porą savaičių, o gal ir ilgiau. Kočiok tešlą plonai ir niekada nestorėsi, o alkanam ir juoda duona skani. Be to, galėsi atidėti porą šilingų savo anūkų kalėdinėms dovanėlėms. Kokiai komiksų knygutei, maišeliui citrininių ledinukų. Gal net pavyks išsipirkti keletą įkeistų bižuterijos smulkmenų. „Nelabai kas perka padėvėtus žiedus, mieloji. Bet juk galima tuos žmones suprasti. Moteriškos mano, kad jie neša nelaimę. Bet jeigu norite, galiu žvilgtelėti. Tik daug už juos neduosiu." Kokia palaima būtų vėl dirbti, bendrauti su žmonėmis. Kartais jaunesni aktoriai būna labai mieli. Jie jaučia, kad jų laukia toks pat likimas. Jauniems tu esi gyvas pavyzdys to, Kas Gali Atsitikti. Turime būti dėkingi tiems, kurie įkūnija mūsų baimes, nes ateis mūsų pačių pasmerkties metas, kai galėsime įkūnyti baimes kitiems.

Žinau
Kad mano
Atpirkėjas
Gyvas

Tavo dukra gyvena Aberdine su vaikais ir vyru, Krosninių sąjungos pirmininku. Tavo anūkai septynerių metų amžiaus dvyniai: Deimsas Larkinas ir Emetas. Jeigu sukrapštysi už bilietą, aplankysi juos per Kalėdas. Meldžiu, Dieve, nors kokį darbelį iki gruodžio. Tavo žentas geras žmogus, bet griežtas. Negeria. Peginė – laimingiausia pasaulyje žmona.

Ji rašo tau kiekvieną mėnesį apie nuotykius mokykloje, galvos utėles, pigius padėvėtus drabužius, naudotus bal-

dus. Jie gyvena kukliai. Ar ji taip tarška norėdama kažką nuslėpti? Jos rašysena beveik tokia pat kaip tavo.

Norėčiau pabučiuoti dvynukus, kyštelėti po saldainį. Kaip toli tas Aberdinas. Penki šimtai mylių nuo Londono, atrodo kaip tūkstantis, nes naktinis traukinys juda vos gyvas, retai kada gali sau leisti ekspresą. Taip bėga mėnesiai, paskui susistumia į metų laikus ir štai jau, žiūrėk, visi metai praėjo nuo tada, kai juos matei. Tik nereikia perdėti, Mole. Dar tik aštuoni mėnesiai. Ir tu buvai pritrenkta to paskutinio karto, kai pamatei ją stotyje, skubančią prie vagono su šypsena, kuri ištirpdytų sniegą. Lyg būtum išvydusi savo seserį. Valandėlę net amo netekai. Dvynukai timpčioja paltą, puldinėja kaip terjerai, o tu stovi kaip griausmo ištikta nuo to šeimyninio panašumo.

Sesuo mirė prieš porą metų ir palaidota Holivude. Judvi kurį laiką nesusitikinėjote. Tu nedalyvavai laidotuvėse – kelionė nežmoniškai sunki ir tu labai nekaip jauteisi. Ir pinigai. Visada pinigai. Nekrologai buvo šleikščiai perdėti. Kažkoks paslaugus žmogus atsiuntė juos iš Dublino. „Žymiausia savo išskirtinės kartos airių aktorė." „Neprilygstamas dramatinis talentas." „Akademijos premijos nominantė." „Sarai Olgud niekada neprilygs jokia kita jos laikų charakterinė aktorė (jos sesuo, Moja O'Nil, taip pat aktorė)."

– *Artistei nedera pavydėti.*

„Eik tu balon, – sakai balsu. – Daugiau man nieko nebeliko."

Vėjas tyliai kikena, gūsiais pūsčiodamas išilgai Terasų gatvės, krenkščioja kliūdamas už šiukšliadėžių dangčių. *Tavo šelmiškas įžūlumas mane taip juokina. Juk žinai, kad astma nepakelia linksmybių.*

Ak, bet kapinių grožis neapsakomas – taip tave tikino, – ir laidotuvės nelyginant Kleopatros. Tuzinas šventųjų tėvų ir vienas iš jų jau eilėje vyskupo rangui gauti, o kiti pavydūs kaip moksleivės. Hičkokas skaitė ištrauką iš evangelijos. Marijus Lanca giedojo. Nedideliame parke į Kalver Sičio pusę. Šalia vynuogyno. Ak, tos mažytės muskatinės vynuogės! Gerbėjai dažnai atneša ant antkapio gėlių arba pjesių tekstų, uždega žvakių. Pusę mylios besitęsianti tviskančiu kvarcu grįsta palmių alėja. Romėniška šventykla mirusiųjų atminimui tokia balta, kad saulėje žiūrėdama apaktum. Meksikiečiai prižiūri orchidėjas. Žarnomis laistomos vejos. Juodaodės raudonomis uniformomis blizgina antkapius tol, kol marmure įžiūri savo veidą. Kai ateini, jos duoda tau žemėlapį, kuriame nurodyti visų kino žvaigždžių kapai. Sklinda gandai, kad Bela Lugozi turi išsipirkusi visą sklypą. Kaip vėsu koplyčioje per tokį svilinantį Los Andželo karštį. Čia visada groja muzika. Bachas. Palestrina. Visą laiką eina įrašas. Oniksas ir porfyras. *O, les petits muscats mauves...*

Gaila, kad neemigravau į Ameriką. Mudu dažnai apie tai kalbėdavome. Jauna drąsi šalis, kur skirtumai nėra svarbu ir kiekvienas pats susikuria save. Jie myli ir gerbia kitataučius. Mes kariavome jų karuose, statėme jų katedras ir pažabojome tiltais nežabotas jų upes. Respublika visada brangins atvykėlį, maištininką, keistuolį, kolonistą. Ir tu, ir aš tikrai jausime pagaliau atvykę namo. Šioje sielvarto sugniuždytoje Airijoje nė vienam iš mūsų nebėra kas veikti, Mole. Tai veidrodžių karalystė su savo celibatais ir dviračiais važinėjančiais žmogžudžiais; Liliputija su savo vienuolyno motinėlėmis, išmalda, rūkais ir negražiai dėmėtais čiužiniais.

Rebecca. Taip jis vadinosi. Tas filmas.

Net po jo mirties, gedėdama ir liedama ašaras, tu vis

įsivaizduodavai tą naujai atrastą žemę. Kaip jis vaikšto po Mirties Slėnį, Baton Ružo gatvėmis, plaukia laivu prie Greit Folso Montanoje. Vieni patenka į rojų, kiti į skaistyklą, bet geriausieji į amžinus Vakarus. Visus tuos metus po jo mirties, savo šlovės Amerikoje laikais, kiekvieną kartą nusilenkdama scenoje tu galvojai apie jį. Galėjai gyventi Brukline, didingoje į dangų kylančioje Čikagoje. Kūčių vakarą grožėtis Mičigano ežeru Ilinojuje, traukti į save švelnų ežero vandens kvapą, toli nuo Liliputijos, geliančio kaip šampanas šalčio. Tačiau lagaminai jau sukrauti, bilietas atgal nupirktas. Nebuvo taip, kad būtum apsisprendusi nepalikti tėvynės. Tu tiesiog neprisiruošei.

Trinksi darinėjamos durys, laiptinėje kaukši geležimi kaustyti batai. Londone lyja. Namo skurdas bado tau akis. Kiekvienas atitvertas kambarys – nelyginant scena teatre užgesus šviesai. Beveik visi gyventojai – darbininkai, juodadarbiai. Nėra nė vieno vedusio. Sunku įsivaizduoti, kad kada nors šitų koridorių tamsybę galėtų praskaidrinti, o gal užtemdyti, vaiko juokas, nes juokas kartais kelia įtampą. Betgi kam įsivaizduoti tai, ko jau niekada nebebus. Tu girdi, kaip jie išeina ir pareina, tie pagyvenę vyrai darbiniais drabužiais. Kartais jie stabteli laiptinėse šnektelti apie orą, šykštaudami žodžių, kaip žmonės, kurie nemėgsta vienas kito ar nepasitiki kitu, kuriuos pasitikėjimas ar prielankumas jau buvo skaudžiai nuvylęs. Paskui durys tyliai užsiveria ir kas nors įjungia radiją, ir pakvimpa svilėsiais. Penktadienį įkeičiami įrankiai. Namo išsiunčiamas svaras. Pašto garlaivis per Kūčias. Tavo sapnuose namas rėkia nuo smaugiamų troškimų. Naktiniai jo langai geidulingai įraudę.

Kaip būtų gera su kuo nors dalytis kambarį. Vakare persimesti žodeliu. Kad būtų kam išvirti arbatos, kai negaluoji. Nejučia pagauni save besišnekančią su sienomis, su pigio-

mis bokšteliais sustatytomis knygomis supleišėjusiais viršeliais, lempa gofruotu gaubtu, kupina nušiurusios didybės, tuščios skrybėlių kabyklos gembėmis. Naktį mintys pačios slogiausios. Su naktim nepasikalbėsi. Jeigu pamėginsi, ji gali tau atsakyti.

Jis geras žmogus, tavo žentas. Jis taip nemano, kaip sako. Kiekvienoje šeimoje būna mažų nesutarimų, kai pasakoma šiurkščių žodžių. Tu esi vienintelė jo vaikų gyva senelė, jo žmonos motina. Jeigu tu jam parašytum, kad atsiprašai ir kad kažinką atiduotum, kad galėtum pamatyti dvynukus. Jau praėjo aštuoni ilgi mėnesiai. Jeigu pasižadėtum.

Vėjas suūkia kamine, kai atidarai tabako dėžutę ir išimi varganus likučius cigaretei susisukti. Mažyčius plono popieriaus lapelius, kaip suplėšytos Biblijos skuteliai, ir nuorūkas, kurių prisirinkai gatvėje. Bet nereikia skųstis. Bene jau nebeturime sveikatos ir skausmingos dūmo paguodos? Mano gerklė kaip kaminas, o šitos lūpos kaip dūmų vėdintuvas. Jis visada meldė tavęs mesti tą bjaurų įprotį, nors pats taip ir nemetė, tas akių dūmikas, amžinai springstantis ir alsuojantis dūmais, su savo teisuolio aureole ir juokingais savimyliškais pamokslavimais. *Vyrams kas kita. Tu puikiai žinai. Vaildas sakė, kad džentelmenas privalo turėti užsiėmimą. Prasti būtų pyragai, jeigu neturėtų.*

Visur išsibarstę popieriai, pasklidę po kambarį kaip seni lapai, nes aną savaitę vieną vakarą tau pavyko atidaryti užstrigusį langą, bet buvai užmiršusi, kad Londone siaučia vėtra. Visa žiema buvo atšiauri, tarytum uvertiūra prieš tą uraganą, kuris kilo praėjusią naktį, kai tik įsižiebė gatvių šviesos ir toji lempa name kitapus gatvės. Gulėjai atsimerkusi pono Holando lovoje ir klauseisi pasaulio siausmo, triukšmingo barškėjimo, dūžtančių čerpių žlegėjimo. Iš toli audros ūžimą palengva ėmė gožti ugniagesių varpai.

Namas dejavo kaip laivas per cikloną. Apie ketvirtą ryto staiga viskas nuščiuvo ir tu išgirdai, kad gatvės būdelėje skamba telefonas. Kas tai galėtų būti? Absurdiška, baugu. Į galvą tau šovė beprotiška mintis, jog tai ponas Duglačas iš knygyno, drebantis tarp savo Torų, autografų ir foliantų. Skambėjo kokias dvidešimt minučių. Tu neišėjai.

Ant stalo guli laiškas iš doktorantės, jaunos kalifornietės, ketinančios atvykti į Londoną „sausio pabaigoje arba vasario pradžioje" paimti interviu. Ją domina, savaime suprantama, tavo prisiminimai ir įspūdžiai, tavo draugai ir pažįstami to meto Airijoje, tavo gyvenimas Amerikoje, ypač Brodvėjuje, prisiminimai apie seserį, jos įspūdingą karjerą kine ir, žinoma, Singas. Interviu būsiąs taktiškas ir delikatus, o tai, – drįsčiau tvirtinti – nepalaikykite manęs arogantiška ir įkyria, – įmanu tik moteriai. Labai nedaug kas iš mūsų – tikiuosi, neperžengiu privatumo rėmų, – nebuvo nuviltos vyro.

> *– Nekreipk dėmesio į tai, Laumiuke. Tai tik gudrybė. Nieko jiems nepasakok. Net neatsakinėk. Mes per daug vertingi, kad būtume išstatyti minios apžiūrai.*

Galėčiau pasiūlyti nedidelį atlygį už paskirtą laiką. Ar, sakykime, 50 dolerių būtų gana? Arba mielai atsiųsčiau ir ko kito už minėtą sumą, jei pageidautumėte, nes žinau, Anglijoje vis dar trūksta kai kurių dalykų ir maisto produktų. Taip pat yra dar vienas finansinis klausimas, kurį drįsčiau jums pateikti, ponia O'Nil, ir tikiuosi, kad neįžeisiu jūsų. Suprantu, kad prieš keletą metų pardavėte Singo šeimos palikuonims visus jo asmeninio pobūdžio laiškus. Mano įstaiga įpareigojo mane jus patikinti, kad jeigu dar turite

kokių nors rankraščių, susijusių su Dž. M. S. ir jo aplinka (scenarijų, tekstų taisymų, jaunystės kūrinių, užrašų, eskizų, ištraukų, kopijų ir t. t.), mums bus didelė garbė įsigyti juos savo archyvui. Mūsų biblioteka turi pakankamą finansavimą, skirtą tokiems pirkiniams. [*„Pakankamą“ atspausdinta raudonai, Mole. Čia masalas. Kaliforniėčiai nepasižymi subtilumu.*] Amerikiečių mokslininkai, kaip žinote, labai domisi Airija: jos literatūra ir istorija, jos revoliucija ir išsivadavimu, jos didžių rašytojų gyvenimu. Mūsų kolekcija nuolat plečiasi ir pasipildo naujais objektais. Norėtume manyti, kad esame sukaupę beveik viską. Man, be abejo, reikėtų pačiai pasižiūrėti ir įvertinti turimą medžiagą. Vis dėlto tikimės, kad mūsų pasiūlymas bus naudingas tiek mums, tiek jums.

„Išsivadavimu“ – čia tai gerai, galvoji. Eikit jūs peklon su savo išsivadavimu.

Laiškas atėjo beveik prieš keturis mėnesius su šūsnimis paskutinių reikalavimų ir įvairių grasinimų išmesti iš buto. („Iškeldinimas yra priemonė, kuriai mūsų klientė nenori paklusti, bet jeigu skolos liks nesumokėtos, kito kelio nebus.“) Nežinojai, ką su juo daryti, mesti į šiukšlių dėžę, ar ne. Panašių įžūlių pasiūlymų ateidavo ir anksčiau, beveik visada iš Amerikos. Tu nekreipdavai į juos dėmesio, išmesdavai lauk, užmiršdavai. Ir vis dėlto, ar tai nebūtų savotiškai atperkantis dalykas po šitiek laiko – nemalonus, bet gydantis, apraminantis šmėklas – leisti sau prisiminti tuos metus. Bet ką apie juos kalbėti? Jis gyveno. Jis mirė. Mes geidėme vienas kito. Jis bijojo. Menka būtų pjesė be herojaus ar herojės, kai geriausios frazės buvo ištartos užkulisiuose. Ir jeigu kada ir buvo kokia įvykių chronologija – nors ji turėjo, privalėjo būti, – tai dabar scenos tikrai dėliojasi ne iš eilės.

Jos vardas Mersija. To laiško autorės. Vardas, nematęs šventinto vandens. Tu įsivaizduoji ją – daktarę Mersiją Vinson – stulbinančiai gyvai. Gabumais apdovanota persona storomis lūpomis ir glotniais slyvų tamsumo plaukais, vaikystėje buvusi beveik graži, bet per daug gležna, per daug nervinga ir visada nustelbiama rėksmingesnių, linksmesnių klasės draugių, kurios draugavo su ja iš savotiško gailesčio. („Vargšės Mersijos dantys. Vargšės Mersijos apranga.“) Bet vyrams ji vis tiek patinka. Jie mergina ją pasišaipydami. Tam tikra vyrų rūšis dievina moters protą, kuris jiems tarsi vėjo malūnas, su kuriuo galima pasigalynėti, savybė, kurią galima paniekinti ir dėl kurios moteris priversta be atvangos atsiprašinėti, o tai vyrus jaudina labiau už bet ką. Ak, Mole, taip nesąžininga. Ne visi vyrai tokie. Dabar Mersija sėdi kaitriosios Kalifornijos bibliotekoje ir rašinėja savo įžūlius, įkyrius laiškus. Bet vos spėjusią įgauti pavidalą, ją bemat sugeria kambario kvapai, nes staiga, vieną praregėjimo mirksnį, kartkartėmis nušviečiantį niūrią pagirių padangę, tu suvoki, kad jauna moteris, kurią įsivaizduoji, esi tu pati.

Iš lėto eini prie subraižytos indaujos, girgždančiais keliais atsiklaupi ir atidarai vos besilaikančias ant vyrių dureles. Barkštelėjimas išgąsdina katę, kuri jau atsargiai žengia prie atsivėrusios juodymės kaip vaikas prie atidaryto karsto. Supelijusių laikraščių, kinivarpų ir seno medžio tvaikas. Popieriniai maišeliai su senoviniais gimtadienių atvirukais, šuniukas liūdnomis akimis su medžiokline kepure, maisto talonų knygelės, pasenę pasai, folijos likučiai. Mat reikėjo taupyti foliją, nors dabar nebeprisimeni kodėl – karo meto įprotis. Čia šniukštinėta pelių. Sudužusioje peleninėje, kurią kažkas tau atvežė iš piligriminės kelionės į Lurdą, išmatų grūdeliai. Naktimis girdi, kaip

jos krebžda, ypač dabar, artinantis žiemai, sienose, po grindimis, spintelėje virš viryklės. Katė kartais bando kokią pasigauti, bet dažniausiai nesėkmingai. Atrodo, kad ji ima bijoti savo grobio.

Tušti stiklainiai. Skirtingos šlepetės. Numesti pradėti megzti mezginiai. Batų dėžė su pageltusiomis recenzijų iškarpomis. Katė grakščiai įvinguriuoja į indaują, murkia, galanda nagus į išblukusių padėkliukų krūvelę. Tu prisilieti prie jos liesos uodegos, ir ji ima riestis tau apie krumplius. *Eik sau, sena kokete*, murmi. Iš spitfaerių buvo centneriais barstoma susmulkinta folija. Argi ne? Vokiečių radarams trikdyti. Baisu, kiek tie Drezdeno gyventojai prisikentėjo. Sako, sveika išliko tik katedra.

Dėžutė nuo šokolado su senais pašto atvirukais, visi be užrašo. Apačis, Niagaros krioklys, San Francisko opera, Pontčartreino ežeras, Liaudies parkas Bostone, Taimso skveras. Kažkuriuo metu buvai nusprendusi rinkti pašto atvirukus iš kiekvieno miesto, kuriame vaidini, bet po aštuonių, o gal dešimties turnė tas ryžtas kažkaip išgaravo. Taip ir buvo. Anuometiniame Naujajame Orleane. Jėzau, kuriais gi metais? Tu supratai tai eidama prancūzų kvartalu, po repeticijos, per alsų vidurdienio karštį, kai mintys veja viena kitą, iš visų pusių sklinda nepažįstamo maisto kvapai ir aplinkui skraido debesys žiedadulkėmis apkibusių vabzdžių. Kam to reikia? Kokia iš jų nauda? Ir dabar manai tą patį. Tu kvaila, sena komediante. Šūsnys jų prigrūsta į kojines nubėgusiomis akimis ir surišta špagatu. Kam jų reikės? Niekam.

Įkiši ranką giliau ir ištrauki tai, ko ieškojai. Vaikiška sekmadienio mokyklos Biblija, kaspinas nublukęs ir susimazgęs, įrišimas apiręs. Į Ekleziasto knygą įdėtas vienintelis tavo išsaugotas laiškas. Pirmą kartą, kai jis parašė tavo

vardą. Negerai, kad nuslėpei jį nuo giminių, kurie norėjo atgauti viską, bet tą rytą, kai jie atėjo atimti iš tavęs visų tavo egzistavimo įrodymų, tu nepajėgei atiduoti paskutinio jo laiško. Štai jis, vienintelis tavo pavogtas laiškas. Tu išlankstai tą išdžiūvusį popieriaus lapą, per laiką nupilkusį per sulenkimus, su rašalo dėmėmis nelyginant salynas. Septyniolika metų jis nematė dienos šviesos. Kartais naktimis tu vildavaisi, kad pelės jį sugrauš.

Glendalo namai
Glenagiris
Kingstaunas
Dublino grafystė
Ketvirtadienio vakaras

Mieloji panele O'Nil, tikiuosi, Jūs atleisite man mano pakeltą balsą per šio vakaro repeticiją. Elgiausi bjauriai ir atsiprašau. Leidau sau parodyti savo nepasitenkinimą.

Leiskite man pridurti, kad aš nuoširdžiai vertinu Jūsų sugebėjimus nuo pat pirmo karto, kai turėjau progą juos stebėti.

Be to, norėčiau pabrėžti, kad tikiu, jog tokią pat pagarbą Jums jaučia ponas Jeitsas ir ledi Gregori. Nors tai ir nebuvo išsakyta garsiai, bet juntama. Nenoriu, kad laikytumėte mane savo priešu.

Jūs turite leisti šiems žodžiams atverti Jums širdį, kurioje jie gimė. Jūs prašėte manęs patarimo. Štai jis.

Tikėdamasis, kad pavyko bent kiek prasklaidyti debesis, ir dar kartą atsiprašydamas, pasilieku nuoširdžiai
Džonas Singas

Jo ori rašysena, įmantrūs užraitymai nelyginant Viktorijos laikų guvernantės, kuri, daugybę kartų pamesta, turėjo laiko ištobulinti moteriškas manieras. Net laiško rašymas varguoliui buvo spektaklis, lyg kas žiūrėtų per petį, kaip jis rašo, lyg iš židinio ar spintos miegamajame tuoj užriaumotų priešgyna demonas. Lyg senolių portretų akys stebėtų jį iš viršaus. Tai ne rašalas. Tai mūsų kraujas.

– Koks savimana aš buvau, Laumiuke. Dėl Dievo meilės, sudegink jį.

Ir dabar, skaitydama jį, tu žinai, kad tai paskutinis kartas. Tai nusikaltimas. Taip. Tu buvai nusprendusi saugoti jį per amžius, užrašyti kaip palikimą dukteriai, kurios jau kurį laiką nematei, bet kuri pakrikštyta jam sėkmę atnešusios pjesės herojės vardu – herojės, kuri įkaitina vyrus, kaip kadaise įkaitindavo jos motina. Bet šiandien, 1952-ųjų spalį, tavo įsipareigojimas sau pasibaigs. Žmogus juk turi pagaliau valgyti. Tai nėra pasirinkimo dalykas. Tu įsidedi pasmerktąjį laišką į kišenę vienintelio savo palto, apsiausto su gobtuvu, kurio niekas nebenorėjo imti po Pelenės pantomimos spektaklio, toks buvo nutampytas bjauriosios sesers. Ponas Duglačas gerai sumokės. Tu neverksi – ne. Jis kaip tik to ir būtų norėjęs. Ir Peginė supras. Aš nebegaliu daugiau kęsti alkio.

Praėjusią naktį sapnavau, kad vėl esu Manderlėjuje. Jo šeimininkė buvo ta sena sukta ragana. Kaip jos pavardė? Ponia Danvers. Taip. Ir vargšė narsi nuotaka, ir jūra, ir šešėliai, ir vaiduokliai tarp vėjo plaikstomų užuolaidų.

Staiga kyla noras išvalyti ir sutvarkyti kambarį. Tokios iliuzijos retsykiais vis dar apima. *Mūsų namai – mūsų protas* – ak, dėl Dievo meilės, liaukis. Gal bent išmesti folijos

draiskanas. Suspaudi jas į rutulį ir sukiši jį į dujokaukę, kurios akių stiklai taip apdulkėję, kad ją užsidėjęs būtum kaip aklas. Dėliodamas kojas kaip krabas iš kvėpuojamosios žarnos angos skubiai išropoja voras, iškraustytas iš savo guminio pasaulio. Suskilęs stiklo rutulys su Materhorno kalnu – koks proto bokštas man jį davė? Ir dar nuleidęs stiebus laivas ant butelio „Iš Eliso salos: Vartai į Niujorką". Susipili paskutinius džino lašus į arbatos drumzles.

Neištikimybė, sužnibžda kaminas.

– Už tavo teisuolišką Kingstauno guolį, – sakai tyliai, keldama apdužusį fajansinį puodelį į ten, kur įsivaizduoji jį esant, bent jau neįsivaizduoji nesant.

– Matau, kad jūs visai beviltiška, panele O'Nil. Siurbčiojant arbatą dera atkišti mažąjį pirštelį.

Sunkūs Šv. Marijos Magdalenos bažnyčios varpo dūžiai. Tokie kurtinantys, kad net užgelia dantis. Flotilės keltų skrodžia bangas iš stoties Elisos saloje į tavo atminties Manhataną. Tavo žvilgsnis nukrypsta į langą. Kitoje gatvės pusėje šviesa nebedega. Užuolaida, kaip ir reikia tikėtis, užtraukta.

2

Brikfildso Terasos

9 val. 05 min.

Ji užtrenkia sunkias duris ir nulipa laiptais į gatvę, žengia atsargiai, nes balutės apsitraukusios ledu. Vėjuota, žvarbu; kvepia suodžiais. Nuo šalčio ašaroja akys, krečia šiurpas. Tačiau naujo ryto linksmybė žėrinčiame judriame mieste jau šviečia pro pabalusius langų stiklus. Vyras telefono būdelėje šaukia, kad kažkas vėluoja. Ji užsideda akinius aprasojusiais nuo šalčio stiklais. Ant prisegto dviračio lempos tupinti liepsnelė žiūri, kaip ji nusiima juos vėl ir valosi.

– Sveika gyva, – sako ji jai šypsodamasi. – Tu šiandien tikra gražuolė.

Iš užmaršties iškyla sena baladė, tarytum į krantą atriedėjusi banga. Ji šniokščia tarp jos atminties akmenų. Ir ji pasineria į ją šlepsėdama tolyn, nes su daina smagu eiti, ji tikra draugė vienišam keliauninkui. Ja gali pasitikėti, duoti jai ranką, palinkėti sėkmės, sužinoti jos paslaptis. Su draugе kelias neprailgsta, kaip sakydavo jos mama. Koks vienišas būtų senas jūreivis be dainos.

Atnešk man pintą rausvo vyno,
Pripilk sidabro taurę,
Išgersiu vieną ir keliausiu

Pas savo mielą draugę!
Prie Lito molo dūžta bangos
Siūbuoja valtį vėjas,
Pro Berik Lo jau plaukia laivas,
Sudie, gražuole Mere...

Jūs tik pažiūrėkit į gatvę, gyvas kelmas prikritusių lapų ir visokio šlamšto. Šiukšlių dėžės perkrautos, puvėsiai virsta lauk. Viešpatie, ar žmonės jau gėdos nebeturi? Ar nebemato savo pačių purvo? Tos socialistinės nesąmonės įsišaknijo tarp jaunimo. Kažkas kitas šluos tavo atmatas nuo lopšio iki kapo duobės. Ir ko tik neišmeta, kai tuo tarpu Indijoje žmonės badauja. Kad ir ta duonos žiauberė įmirkusiame popieriuje. Pažiūrėkit. Lengva ranka. Kiekviename žingsnyje susiduri su švaistymu. Kažin tik, ar niekas nemato.

Bet policininkas žiūri į ją iš žemiau stovinčio subombarduoto mokyklos pastato. Ji žengia tolyn Počesterio keliu, tyčia traiškydama padais apsamanojusias stiklo šukes vaikų žaidimo aikštelėje. Ji atsisuka ir pasižiūri į fasadą. Sutemus griuvėsiuose tarp suskilusių vaiduokliškų klasių lentų, apanglėjusių suolų griaučių renkasi gatvės berniūkščiai. Ji buvo girdėjusi, kaip jie mušasi ir stūgauja, mačiusi, kaip nežinia ko trainiojasi tarp nuolaužų. Vieną vakarą trys iš jų kvailiodami ir maivydamiesi ėjo gatve, o jų draugeliai plojo, klykavo jiems pavymui ir tarsi rungtyniaudami daužė butelius. Vyras iš viršutinio jos namo aukšto ėmė šaukti ant triukšmadarių, sprendžiant iš tarties konachtietis. Šiurkštūs užgauliojimai ir vienas kitą lenkiantys grasinimai buvo jai keistai atgrasūs. Ji jautėsi taip, lyg žiūrėtų pro rakto skylutę. Atvykę penki konstebliai sumušė jaunuolius beveik iki sąmonės netekimo ir sugrūdo į savo automobilį.

– Labas rytas, ponia.

– Sveiki, konstebli.

– Kaip laikomės, ponia?

– Ačiū, gerai. Oras žvarbokas.

– Bent jau vėjas nurimo. Parkas, regis, smarkiai nukentėjo. Girdėjau, vienas karališkųjų ąžuolų išrautas su šaknimis. Trijų ar keturių šimtų metų senumo.

Jo akys žiba, kaip žmogaus, išgyvenusio stichinę nelaimę. Ar nebūtų žiauru, jeigu ji pasakytų, kad vakarykštė audra neturi reikšmės.

– Jūs, ponia, vietinė?

– Taip, aš čia gyvenu. – *Parodyk jam savo aristokratiškumą, Mole. Pravers repeticijai.*

– Ar galėčiau paklausti pavardės, ponia?

– Vinter. Rebeka Vinter.

Skubiai žvilgtelėjęs į ją palaikymo ieškančiu žvilgsniu ir besdamas lazda jam vienam težinoma kryptimi pasiiaiškina:

– Gavome pranešimų, kad naktimis čia neramu. Kaimynai nepatenkinti. Jeigu suprantate, ką turiu galvoje.

– Aš pati nepastebėjau jokio chuliganizmo. Ar jūs neapsirinkate, konstebli? Čia itin padori gatvė.

Toks atsakymas jį sunervina. Policininkai tokie. Bendraujant su jais, kaip ji patyrė, reikia arba laikytis nepalaužiamai tvirtai, arba būti iki graudulio bejėgiškai. Jokie tarpiniai modeliai netinka.

– Ar žinote, kad 41 namas kadaise priklausė ledi Bloksam?

– Aš... to nežinojau, ne, ponia.

– Šioje gatvėje pietaudavo monarchų palikuonys. Vyko garsios meilės istorijos. Buvo iš naujo sudarinėjami žemynų žemėlapiai. 14 numeryje išrastas garo variklis. Dažnai pasijunti taip, lyg gyventum muziejuje. Juk tai praplečia ir pakursto vaizduotę, ar ne?

Konsteblio vaizduotė, kad ir pakurstyta, buvo sulindusi į jo vidų taip giliai, kad įžvelgti jos nebegalėjai.

– Jūsų sakvojažas atrodo sunkus, ponia. Gal galiu jį panešėti? Mano maršrutas eina Beisvoterio metro link. – *Pasakyk jam, kad Beisvoteris yra Sodoma. Pasakyk. Drąsiau.*

– Ak. Ne, ačiū jums, konstebli, jūs tikras riteris, bet man visai nesunku. Ir eiti liko nedaug. – *Pas Babilono kekšę, į 23B Beisvoterio kelyje. Prie pat įėjimo pas Antikristą. Nagi.*

Iš to, kaip jis žvilgčioja, gali pamanyti, kad susirūpinęs, bet jo tamsiai geltoni ūsai sugulę plaukas prie plauko. Taip ir knieti suimti jį už tų ūsų ir pakelti į orą. Ir papurtyti. Ar jis vedęs? Atrodo, kad taip. Moteriškę stambiomis krūtimis. Kažkodėl atrodo, kad apimtis jam turėtų būti svarbi. Pastaruoju laiku ji vis mato jį, dažnai anksti rytą, šniukštinėjantį po Terasų gatvę, kartais apžiūrinėjantį stovinčius automobilius ir kažką smulkiai skrebenantį į savo knygelę, kartkartėmis apsikamšantį drabužius, kaip pirkėjas padėvėtų apatinių krautuvėje, ir visada ištaikantį valandėlę užsukti į subombarduotą mokyklą su jos begėdiškai išsinuoginusiais židiniais, kaminais, laiptais ir sijomis. Prikabintoje lentoje skelbiama, kad šitas ir greta esantis pastatai bus GRIAUNAMI ir už įėjimą į juos gresia bauda. Ji spėliodavo, ko jis ten ieško. Dabar jai topteli šito paklausti, bet taip išsiduotų, kad yra stebėjusi jo paieškas, ir jis gali pasipiktinti jos smalsavimu. Jų papiktinti tu nenori. Tu nori, kad jie greičiau atstotų. Labai retai kada policininkas tau padeda, daug dažniau tik pablogina reikalą.

– Ar neturite nusiskundimų, na, dėl nuomojamų butų namo, ponia?

– Nenugirdau?

Jis prieina arčiau susireikšminusiu veidu čiulpdamas apatinę lūpą.

– Tuntai airių, kaip girdėjau. Turime daug skundų. Kiek suprantu, ten yra ir viena moteris, kažkokia sena valkata. Ko stebėtis, kai nėra nei pinigų, nei darbo. Žmonės mato, kaip ji retsykiais elgetauja, kaulija iš praeivių smulkių. Kai pasigeria, kibte kimba.

Gatve iš lėto plevena vėjo pučiamas laikraštis. Kiras nutūpia ant vandens kolonėlės ir ilgai bauginamai spokso jai į akis. Gėdos jausmas tarytum milžiniška banga, atsitrenkianti į laivo korpusą. Kad tik neapsivemtų nuo pažeminimo.

– Sergėk Dieve, – sako nusipurčiusi, – aš nesutikau tokios moters, kaip jūsų nupasakotoji. Gal kas neteisingai jus informavo.

– Aš ir pats jos nemačiau. Sako, ta sena valkata krinta į akį. Girdėjau, kad ji buvo aktorė, o dabar šilingo dujoms nesukrapšto. Būkite atsargi, ponia, nesileiskite priekabiaujama. Palieku jus toliau keliauti vieną. Nesustokite, jeigu ją pamatysit. Stumkit šalin. Geros jums dienos.

– Ačiū, ir jums linkiu to paties, konstebli.

Tušti buteliai jai einant dzingsi sakvojaže. Šaligatvis, grotelės ir kelkraščiai apledėję, gatvė atrodo kaip vestuvinis tortas sapne. Viename iš namų, matyt, sprogo vamzdžiai, nes vanduo sruvena laiptais žemyn į tarnų kambarius rūsyje ir trys vyrai su šluostėmis sustoję bejėgiškai žiūri į jį. Nors ir blausūs, saulės spinduliai vis dėlto prikelia gyvenimui savivaldybės sodintus krūmus ir medžius nedideliame parko trikampyje. Ši diena turi tikslą ir, kaip bet kuri tokia diena, yra gera. O jeigu rytas šaltokas, tai jis savotiškai gaivina. Akys ašaroja tik nuo vėjo.

Trimitai, vėliavos plazdena,
Rikiuojas blizgios ietys,

Dudena tolumoj pabūklai,
Tuojau ims kraujas lietis;
Tačiau ne jūros ir kautynių griausmas
Neleidžia man iš čia išvykti.
Ne priešo ginklų žvangesys sulaiko –
Vien tu, gražuole Mere, ir tava jaunystė...

Jeigu ta jauna moteris iš Amerikos atvažiuotų – jeigu tu leistum jai atvažiuoti – visa deganti smalsumu, dzinguliuojanti apyrankėmis, su savo bloknotu ir perdėtai dėmesingu žvilgsniu, tai kur tu ją priimtum? Ir ką galėtum pasakyti apie tuos metus? Ar įmanoma juos sudėlioti, sutvarkyti kaip apšnerkštą kambarį, ir tiesiog tuos išmėtytus daiktus pokalbio metu išskirstyti taip, kad susidarytų tvarkos iliuzija?

Diena, kai tu pirmą kartą jį prisileidai. Prieš tai tik keletas buvo tave lietę. Tu pati savęs, gink Dieve, beveik nebuvai lietusi. Vienas buvo berniukas, o kitas vedęs vyras, bet, tiesą sakant, nė vienam iš jų tu nejautei nieko daugiau, tik švelnumą. Kai tave palietė tas, kurio troškai, patyrei tarsi sukrėtimą. Tokią palaimą, kad net baugu, ir tas jo rūpestis, kad būtum patenkinta, tie gǫslūs aikčiojimai, tau pradėjus virpėti, ir drebulys, kai jis imdavo kietėti tavo delne. Jūs lipote į Kilinio kalną pro obeliską bado aukoms atminti. Jūra ir Kingstauno molų kyšuliai tolumoje skendėjo pilkšvoje šviesoje. O vėliau, kai laukėte Kilinio stotyje, judu buvo apsiautęs tamsus tylos debesis. Tu buvai šlapia nuo prakaito, vis dar pažeidžiama. Jo šeriai nubraižė tau veidą. Vis dar jautei jo pirštų galiukų ir liežuvio prisilietimus. Švelnus deginamos žolės dūmas iš lėto plaukė per Dolkio salą. Čigono rylos garsai nuo kranto iš lėto kilo į viršų ir tu nusistebėjai, kam jis groja, juk beveik nėra kas klauso. Kvepėjo jūržolėmis ir pūvančiais

augalais. Tarp bangų, dūžtančių į Maglinso uolą, plaukė žalias žvejybos laivas. Tau buvo aštuoniolika.

– Ar kas negerai, Mole?

Tu nieko neatsakei. Prisimeni?

Jis priėjo arčiau. Tu stovėjai įsmeigusi žvilgsnį į šlapią pakrantę.

– Dabar tu apie mane blogai galvoji, aš žinau.

Jis sutrikęs nusišypsojo.

– Ar aš... Ką turi galvoje?

– Kažin ar labai gerbsi merginą, kuri leidžia sau šitaip elgtis.

– Mano brangus žvirbliuk...

– Palik mane.

– Ką?

– Jeigu aš tau kada nors buvau svarbi, palik mane. Gali važiuoti paskutiniu traukiniu. Arba eiti pėsčias. Bet palik mane vieną. Aš nenoriu būti su tavim.

– Bet aš negaliu palikti tavęs vienos stovėti tokioje viešoje vietoje. Kas?.. Ar tu nusiminusi? Dėl ko tu verki?

Pakrante vyrai šuoliavo žirgais. Kurį laiką žiūrėjai į juos. Jauni arklininkai vyrai ir šokinėjantys šunys Baltosios uolos seklumose. Drumzlinai gelsvų purslų žaismas.

Jo atsiprašymo laiško žodžiai. Tu išmokai juos mintinai.

Tu paika, iki ausų įsimylėjusi mergiūkštė, taip apkvaitusi nuo moterystės, kad išmokti juos tau buvo nelyginant tikėjimo išbandymas. Kokia būtų prasmė prisipažinti tokį keblų dalyką jaunai moteriai iš Amerikos? Ar galėtum jai pasakyti, kad metus išmiegojai su laišku po pagalvės užvalkalu? Kad įsisiuvai į suknelę kišenėlę, kad galėtum nešioti jį kuo arčiau širdies? Kad dalykai, už kuriuos jis atsiprašinėjo, net po metų juos prisiminus suvirpindavo širdį. Tokia tat aktorystės amato nauda, o gal pavojus, yra gebėji-

mas išmokti tekstus juos kartojant. Kartą suberti į derlingą svarbių žodžių atminties dirvą, jie išlieka visam gyvenimui, nes vaidmuo gali būti vėl tau pasiūlytas. Ar jai tai pasirodytų sentimentalu? Jo drovus monologas. Ak, mano švelnus, mielas bastūne. Kaip aš tavęs ilgėjausi.

Mieloji, brangiausioji, mano neįkainojama drauge.

Priėjusi Kvinsvėjų, kur susigrūdę autobusai, ji pereina į kitą pusę. Jamaikos konduktoriai stovėdami ant šaligatvio siurbčioja iš skardinių, o keleiviai patenkinti šurmuliuoja po stogu. Pamažu įsidienoja; vėjas nebegelia taip skaudžiai, kai ji pasuka į Pretorijos gatvę ir eina pro mėsinę, paskui paštą. Ta vargšė mergaitė jau stovi prie kampo, nors vis dar taip anksti, jos suknelė pernelyg trumpa, veidas išdažytas kaip kaukė. Ar ji turi kambarį? Dieve, padėk jai, tai vargo bitei. Koks vyras randa paguodą tokiame prieglobstyje? Ar jis tik apgaudinėja save, kad jam tai patinka?

...Tu buvai nusiminusi ir susirūpinusi, kai mes šiandien išsiskyrėme, ir tai mano vieno kaltė. Aš sekiau tave akimis iš Karo kelio, kaip tu eini, keiti kryptį, tolsti, ir dešimt kartų norėjau skubėti pas tave, iš visos širdies melsti, kad skirtum man nors valandėlę arba leistum palydėti iki namų. Bet tada atvažiavo Greistonso traukinys ir tu skubiai įlipai į jį, o po akimirkos pranykai tarp dūmų ir dundesio. Vėl pradėjo lyti. Aš žiūrėjau į jūrą. Pilkšvai ruda jos spalva buvo kaip tavo akių ir ore sklaidėsi dūmai, tarytum kažkas būtų užsimojęs prieš grožį ir viskas pasaulyje būtų pasikeitę...

Iki šiol visi žodžiai aliai vieno. Profesinė atmintis. Jėzau Marija, kaip jie tave jaudino: tie apgalvoti, budrūs sakiniai, pamėgdžiojantys širdies šauksmą. O taip. Jie tikrai buvo

apgalvoti, tu supratai tai tik po daugelio metų. Koks jausmais liepsnojantis vyras galėtų parašyti laišką tvarkingomis, netaisytomis pastraipomis, kur niekas nebūtų buvę išbraukta? Gal ir tikra aistra, bet iš naujo perrašyta. Prie to tau teko pratintis.

Šalin. Mesk jį šalin. Neverta prisiminti. Kai tu pasuki į Jūreivių gatvę, jo jau nebėra su tavim. Turbūt sugrįžo į kambarį. Ką gi, svarbu parodyti dėkingumą. Visada padėkoti. Ne taip lengva aktorei, sulaukusiai tam tikro amžiaus, gauti vaidmenį, atitinkantį jos lygį. Vaidmenų nėra taip daug. Paprasta ir neišvengiama tiesa. Nei Šekspyro, nei Ibseno, nei Šo, nei Čechovo dramose. Dar kartą pereidama Kvinsvėjų ji su nuostaba pagalvojo: nejaugi nė vienas iš tų bukagalvių neturėjo motinos? Argi jie, užsivertę popieriais ir rašalinėmis, terliodami paraštes savo murzinais plonais pirštais, girdėdami, kaip tarp gegnių blaškosi paklaikusios jų pačių bejėgiškumo žuvėdros, nė karto nepakėlė galvos ir nepastebėjo kambaryje vaikštančios senyvos moteriškės, galbūt ruošiančios jiems valgį? Pagyvenusiam aktoriui vyrui visada kas nors atsiras: dvarininkas, geraširdis karalius, nukaršęs kaimo kvaišelis, kalvis pagal iškvietimą, Vaildo vyresnysis liokajus, kunigas, atvežtas naktį sutuokti nelaimingų įsimylėjėlių, kuriuos jų šeimos nori išskirti. Tačiau moteriai, peržengusiai gebėjimo gimdyti ribą, vaidmenys pranyksta kaip bitės žiemą. Pavydi sena ragana. Apkiautusi skalbėja. Kokia nors šliundra, kurią išmeta iš pantomimos.

Štai tabako krautuvė, galanterija, geležies dirbiniai, vaisiai, durys, vedančios aukštyn pas abortų daktarą, Krikščionių mokslo skaitykla, „Maison Lyons“ kavinė ir skalbykla su iškaba lange:

NUOMOJAMI ŠVARŪS KAMBARIAI
KAMBARIAI POROMS (TIK VEDUSIOMS)
NEĮLEIDŽIAMI
JUODAODŽIAI
AIRIAI
ŠUNYS

Pagaliau ji prieina „Pasaulį aukštyn kojom", Portobelo turgaus būdelių prekeivių ankstyvąsias užeigas. Iš tikrųjų, koks nuostabus aludės pavadinimas, tarsi pjesės su moralu ar baladės. Poezijos sėklos išsibarsčiusios visur, mokėk tik pastebėti. „Akmentašio Prijuostė". „Žmogaus Teisės". „Vieversys". „Linksmasis Artojas". Vežėjas ritina statines prie grotuotos angos ant šaligatvio ir berniuko galva išlenda iš rūsio jų priimti. Vyrijos ir cigarečių dūmų tvaikas, garuojantys drėgni lietpalčiai, atsiraugėjimai alumi, ant pjuvenų išlietas džinas. Prie baro rymo ilgametis aludės savininkas. Jis itin kūningas, bet storu jo nepavadinsi. Jis įnikęs į žirgų lenktynių laikraštį, pieštuku žymisi tikimybes ir protarpiais vis pagraužia jo galą. Jo cigaretė rūksta pati sau nuorūkų prismaigstytoje peleninėje, primenančioje dygliakiaulę. Parudavusiame veidrodyje virš alkoholio matuoklio ir lentynų su šviesiu alumi ji pastebi jo pakaušyje plikę, kurios anksčiau nebuvo, ir pagalvoja, ar jisai jos nesigėdija. Jam dar tikrai nėra penkiasdešimties. Bet gal neima į galvą. Atrodo kaip vienuolio tonzūra. Norisi į ją pakštelėti lūpomis. Ji buvo mačiusį jį Haid Parko oratorių kampe draugiškai traukiantį per dantį trockistus. Kaimynystėje sklinda gandas, kad jis Edžvero kelyje turi meilužę. Žmonės matė, kaip jis nežinia kam pirko raudonų gvazdikų.

– Labas rytas, pone Balantainai.

– Čia tai bent – ponia O'Nil! Vos nenuvirtau nuo kėdės.

– Jis pasitrina krumpliais kairę akį, lyg į ją būtų kas įkritęs. – Kaip laikotės, širdele? Ar sveika?

– Sveikut sveikutėlė, pone Balantainai. O kaip paties ir mielosios žmonelės sveikatėlė?

– Maniškė pusę nakties akių nesumerkė, taip vėjas gluosnius taršė. O kad pamatytumėt mano palėpę! Pusė šiferio plokščių nuplėšta, kad jas kur paibelis. Stoge skylės už tamstelės skrybėlę didesnės. Bet nesakykit, kad kova nereikalinga.* Tai kuo galiu jums padėti, mano mieloji?

– Turiu reikalą, pone Balantainai. Atėjau su nedidele labdaros misija. Mūsų kompanija buvo surengusi teatre nedidelį vakarėlį. Spektaklio uždarymo proga. Įspūdingas buvo renginys. Susirinko visi kritikai, visas, kaip aš juos vadinu, Svajonių žlugdymo departamentas, ir keletas žavingų suvedžiotojų iš laikraščių. Trumpai sakant, aš nepasididžiavau ir surinkau po visko likusią tuščią tarą. Man atrodo gėda švaistyti pinigus, kai jie gali kam nors pasitarnauti. Ar sutiktumėt, meldžiamasis, ją priimti? Būčiau be galo jums dėkinga. Matote, mes visada siunčiame pinigėlius nedideliam labdaros fondui Indijai paremti. Kaip sakoma – taupumas ne yda, ar ne?

– Ar daug jų turite?

Ji atsega savo išsipūtusį sakvojažą ir atsargiai išdėlioja jo turinį ant prekystalio. Iš viso septyni.

– Visus išploviau, – skuba patikinti. – Asortimentas gana savotiškas. Kaip ir patys kritikai, sakyčiau.

– Tai bent paūžta, – sako jis sausai, apžvelgdamas ekspoziciją.

– Na taip. Vis dėlto paskutinis spektaklis.

– Jūs, teatralai, mėgstate linksmybes, – tarė jis. – Kiek matau, baliukai vyksta kiekvieną mielą vakarą.

▸

* Anglų poeto *Arthur Hugh Clough* (1819–1861) eilėraščio parafrazė.

– Taip, tai siaubinga, ar ne? Čia jau mūsų profesijos bruožas, įgimtas malonumų siekimas. Bet aš rami, nes žinau, kad jūsų gerumas neleis tiems negražiems dalykėliams pasklisti, pone Balantainai.

– Kur jau ten, tegu bus taip, bet ir jūs man turite būti gera. Nagi pažiūrėkim: po tris pensus už vieną – šilingas ir šeši pensai, dar šeši pensai už didelį, iš viso du šilingai.

– Taip daug? Aš neskaičiavau. Ką gi, puiki naujiena. Ponas Feiginas iš fondo apsidžiaugs.

– Atpildas už nuodėmę jo nejaudina, ar ne? Tie dvasiškiai visi vienodi. Prispirs bėda ir pasiims.

– Pone Balantainai, meldžiamasis, ponas Feiginas garbingiausias žmogus.

Jis pasirausia savo kasos aparato stalčiuje, kurio ji niekada nebuvo mačiusi uždaryto.

– Ak, aš nieko nesakau, angele. Tiesiog erzinu pačią. Bet būtinai paprašykite jo, kad sukalbėtų rožinį už mus, varguolius, kurie turi dirbti. Ir uždirbti šaliai legalius pinigus. Teks paaukoti jam smulkių, širdele. Aišku kaip dukart du.

Tuo metu sunkiai vilkdamas kojas įeina krovinių vežikas su pirkėjo deklaracija pasirašyti ir ponas Balantainas valandėlę su juo šnekučiuojasi švelniai pasišaipydamas iš to, koks tas atrodąs šįryt pavargęs, iš ką tik atšvęstų jo vestuvių ir jauną žmogų alinančio vedybinio gyvenimo. *Ar įvertino tave pagal nuopelnus? Esu tikras, kad įvertino.* Vežikas – linksmų plaučių škotas, geltonveidis, vešliais antakiais – kikena taip geraširdiškai ir vaikiškai susigėsdamas, kad ponios O'Nil širdis sugrunda, apimta, kaip ji tikina save, kuo nekalčiausio motiniško rūpesnio, nors iš tiesų ji šiek tiek pavydi jo žmonai. Ir kuo karščiau ponas Balantainas deda į šuns dienas kažkokią, atrodo, futbolo komandą, pavadinimu „Pentinai", tuo linksmiau prunkš-

damas vežikas ją gina, o senasis dar pamėgdžioja gomurinį jo „r“. Smagu vėl matyti, kaip nerūpestingai vyrai pokštauja vienas su kitu apie tai, kas jiems anaiptol nėra nesvarbu.

Kaip lengvai bendrauja. Už tai kažin ką galėtum atiduoti. Tas jų mokėjimas išsaugoti draugystę, tas bendras sutarimas dėl pasaulio, pripažįstant jo vertybes ir išsklaidant juodus debesis, ir kai matai du vyrus, besikalbančius taip, kaip ponas Balantainas su vežiku, žinai, kad niekas niekada nepasikeis. Kai jaunasis karštakošis nustraksi durų link vis dar keiksnodamas ir rėkaudamas, ji staiga prisimena vieną juokingą Niujorko teatro gyvenimo reiškinį, kai žiūrovai, norėdami greičiau pasigauti taksi, pašoka nuo kėdžių vos tik pasibaigus spektaklio veiksmui ir plodami rauna prie durų, retsykiais dar atsisukdami į sceną, bet vis tiek kaip pašėlę grūsdamiesi į vestibiulį ir lauk į gatvę: „judanti ovacija“ kartą pasakė viena kolegė. Bet jeigu Manhataną apimdavo katarsis – o ji ne visada būdavo dėl to tikra, nes amerikiečiai, ne taip kaip airiai, nemėgsta, kad vakare juos kas niūriai nuteiktų, – ašaros būdavo braukiamos jau sėdint automobilyje, važiuojančiame per tiltą į Naująjį Džersį – tikro skausmo ir smurto namus.

– Tam vaikinui viskas rūpi. Jis ne iš tų, kur aiškinasi kumščiais. Kai praeitą pirmadienį atėjo, tai – nemeluosiu – be valandos neužsičiaupė. Škotas, ko iš jo norėti. Kaip užsuktas. Ar galiu jums pasiūlyti išgerti, ponia O'Nil? Kaip namų šeimininkas?

– Ak, aš paprastai nesivaišinu, kaip jūs žinote, pone Balantainai. Bent jau ne dienos metu.

– Tik vieną burnelę viduriams sušildyti. Vėliau būsite man dėkinga. Tokią dieną šeimininkas šuns lauk nevaro, o dar laukiama sniego.

– Ką gi, dėkui, pone Balantainai, nenoriu jūsų užgauti.

– Pasidėkite daiktus štai čia, o aš atnešiu jums lašelį ma-

deiros ir raugintą agurkėlį. Šeimininkė virtuvėje turi gardaus pyrago, jeigu neatsisakytumėte.

– Ak, kam jums tas vargas. Juk turite aptarnauti klientus.

– Jums, mano širdele, man joks vargas patarnauti. Tokios gražios ponios čia visada pageidaujamos. Atsisėskite štai ten, brangioji; tai damų vieta, kaip žinote. Dabar jau tokių Londone ne per daugiausia, bet džiaugiamės ir tomis, kurias turime, ar ne?

Ji įsitaiso ant nepatogaus minkštasuolio nišoje prie lango, pro kurį atsiveria visai malonus vaizdas į Kvinsvėjų. Žodis malonus čia netinka. Geriau atstumiantis. Bet paprastai mes matome tai, ką norime matyti. Londonas poniai O'Nil turi neginčijamo kilnumo, netgi ne tokie vaizdingi jo kvartalai. Tai miestas, kurio panagėse yra šiek tiek purvo, bet tau nebūtina žiūrėti į pirštus. Dubliniečiai čia jaučiasi laisvai. Ji dažnai tą pastebi. Bet galbūt tiktai imigrantas gali suvokti tą jo apgadintą puošnumą, kylantį aukštyn kaip garas nuo žirnienės. Štai ano geležinkelio tilto arka – argi ji ne kupina akivaizdžios savitybės? Apleistos liejyklos grandine užverti vartai meistriškai nukalti: masyvios nuleidžiamosios grotos, pinučiuose, lanku juosiančiuose aštriais kaip ietys galais užsibaigiančius strypus, varinės didžiosios raidės skelbia: STIPRYBĖS KALVĖ – kaip gražu. Ir nors tie darbininkų kotedžai maži, jie tvarkingi kaip kareivių rikiuotė, o pilkšvo dangaus, gatvės ir veidų fone plytų raudonis dar gaivesnis. Krūva sušluotų šiukšlių sklaidosi bežiūrint, bet bare per daug triukšminga, vėjo nesigirdi. Išblukusius raudonus sienų apmušalus pridengia medžioklės vaizdų reprodukcijos ir karo heraldika. Mielojo vargšelio Balantaino papuošimai ne itin tinka ponioms, nebent tie dešimties metų senumo moterų žurnalai, gulintys ant stalo prie alaus padėkliukų.

Moterys juose atrodo kaip emancipuotos boksininkės iš kokio nors brolių Marksų filmo.

Ji permeta akimis tekstą, lyg ten galėtų būti kas nors netikėta. Jaunystėje ji vaidino pagrindinį vaidmenį. Šiandien vaidins našlę. Alkis staiga suspaudžia gerklę tartum pyktis. Ji nuryja jį ir skaito toliau, bet nebegali susikaupti, be to, juk jau moka vaidmenį, kiekvieną pauzelę ir kablelį. Galėtų suvaidinti pažadinta iš miegų. Kartais taip ir daro. Koks mielas tas ponas Balantainas. Švelnus, linksmas anglas. Kai ji galvoja apie jį, iš sąmonės gelmių iškyla gėliškas žodis *caomb*: mielas, švelnus, kilnus, ramus. *Caomhnóir*: gynėjas, sargas. Jo sūnus žuvo prie Diunkerko. Nuo to laiko jis visas pasikeitė. Kaip liūdna pagalvojus apie tuos narsius jaunus vaikinus, draugus, kurių jie nebesutiko, merginas, kurių nebebučiavo. Ji pakelia akis ir pastebi šeimininką tyliai kalbantį su žmona virtuvės tarpduryje. Jiedu abu pasižiūri į ją. Ar jie žino?

Vyrai triukšmingai įeina ir išeina, keikia kimiais balsais, pliekia tais savo absurdiškais šachmatais ir domino. („Oi, Verni! Erni! Berni Makinerni! Tavo ėjimas, tu sukčiau neraliuotas. Oi! Oi!) Kodėl jie niekada nesėdi ramiai, ar jiems būtina visuomet *skleisti triukšmą* ir ar tą triukšmą būtinai turi sudaryti kurtinantys balsiai? Viešpatie, tik pažvelk į tą tipą – kuo ne piktadarys Lotarijas! Pilvas kaip senosios karalienės turniūras, o veidas kaip uosto kroviko pažastis. Ir jis dar turi balso teisę. Pritrenkiantis dalykas. Jeigu jam kas duotų Strindbergo darbų rinktinę, tai turbūt šluostytųsi ja subinę ar suvalgytų. O jo mokytiniai tik žviegia, spjaudosi, daužo vienas kitą per nugarą, lyg visa tai vyktų vidurnaktį kokiame nors Veimaro Respublikos alaus rūsyje, o ne dešimtą valandą ryto Beisvoteryje. Pjuvenos purvinos, ir kai berniukas atneša jai padėklą, ji delikačiai jam parodo, kad reikėtų nuvalyti laiptus – ana ten, kur veda į tualetus. Ir ant

duonos matyti *pirštų įspaudai*. Kokia vis dėlto prasta įstaiga. Ponas Balantainas neriasi iš kailio, bet jo žmona atvykusi iš Pekamo. Tačiau kai su tavim elgiamasi mandagiai, verčiau nieko nesakyti. Tam tikros klasės žmonės įsižeidžia ir be jokio pagrindo.

Atstatę narsiai krūtines Britanijos sūnai
Su Rusijos tironu mūšy kovėsi ilgai,
Karžygių nesustabdė priešų sviediniai
Tarp Almos aukštumos kalvų.

O, rodos, nauja diena išaušo. Ryžtas padės atsigauti. Nubrauk voratinklius, pradėk iš naujo. Per ilgai užsisėdėjai tame kambaryje, širdele. Atsiribojai nuo visko. Kaip senas vėžlys. Nenuostabu, kad naktimis aplanko liūdnos mintys ir apgailestavimai, ir pusę dienos aplinkui sukasi prisiminimų drugeliai, ir praeitis veržiasi iš spintų. Jeigu atsiguli miegoti tokiame kambaryje kaip tas, tai ko stebėtis, kad atsibundi netekusi galvos. Valgyk padoriai, neskubėk, gal kas nors į tave žiūri, ir nors taip išbadėjus sunku galvoti apie elgesio taisykles, gali susirgti, jei rysi godžiai kaip juodadarbis, o verkti damai netinka netgi iš dėkingumo. Iš lėto, niekas nedega, diena graži, toks rytas dar niekada žemėje nebuvo išaušęs, ir badas praeis, gerumas ir draugystė dar tebeegzistuoja, ir šerkšnas ant šakų, ir cianido žirneliai nesproginėja, ir nėra jokio pjesės teksto, kurį reikėtų išmokti, jokių naujų dainų ir jokio jaunavedžio škoto, kurį būtina paerzinti. Pasaulis ne skerdykla. Ne. Tikrai ne. Jis apsiverčia aukštyn kojom tik todėl, kad tu tai leidi.

Ji mato save įžengiančią į plokštėmis iškaltą įrašų kambarį BBC studijos rūsyje, jaunesni aktoriai kiek pasisukę kolegiškai šypsosi, daili sekretorė dalija anotacijas. Mikrofonas tarytum šventinis gegužės medis, aplink kurį jie sustos ratu

likus keturioms minutėms iki transliacijos pradžios. Visi pašnibždomis kartos greitakalbes, mankštins liežuvį. Šešios žąsys su šešiais žąsyčiais. Geri vyrai gerą girą gėrė. Ak, koks tų išsisklaidančių ore garsų žvalumas, jaudinanti neramybė. Ponas Hartnetas sėdės savo kabinoje. Lankinės lempos šviesa blausi, kas nors pakuždomis pasakys jai komplimentą. *Kokia graži palaidinukė, Mole. Vorto? Manau, kad taip. Ak, kaip malonu vėl tave matyti.* Ponas Hartnetas nutildys visus ir primins naujokėms, naivių merginų vaidmenų atlikėjoms, kaip svarbu įsivaizduoti, kad mikrofonas yra gyvas žmogus.

Jie visi susispies aplinkui jį. Dvi minutės. Garso signalo patikrinimas. Mus girdi Indija. Naujoji Zelandija. Šalys, kuriose dabar naktis, arba audrų nualintos salos. Laivai. Atsiras tokių, kurie niekada gyvenime negirdėję tos pjesės. Patarnaujantys berniukai Rodezijoje, tolimų pakraščių žemdirbiai, nuskurdusio Šanchajaus prekeiviai. Ir jeigu milijonai pasuks radijo rankenėlę, be tikslo, ieškodamai ko kito, braudamiesi pro traškesį, murmesius ir tarpplanetinius žviegsmus, galbūt kažkur koks nors vaikas jos nepasuks. Siaubinga galia. Dabar tau nevalia apie tai galvoti. Ji palies kolegės riešą, kai pasigirs pirmasis iš penkių pyptelėjimų. „Nesijaudink, – pasakys jos šypsena. – Pasitikėk savo tekstu. Daugiau nieko nereikia." *Kalba Britanijos radijo ir televizijos transliacijos korporacija iš Londono. Dabar aštuoniolika valandų Grinvičo laiku. Kviečiame pasiklausyti radijo pjesės.* Ir kas nors pradės kalbėti. Paskui kitas. Ir dar kitas. Ir žodžiai rasis iš oro.

Juos transliuos Hilversiumas, Lilis, Liuksemburgas, Alujis, Atlonas, Droitvičas, Varšuva, Maskva. Ir galbūt yra anapusinis pasaulis, kurį pasiekia tik radijo bangos, kur mirusieji tyliai klausosi drauge. Jos sūnus, jos du vyrai,

žmogus nuotraukoje ant židinio atbrailos, jos broliai, motina, Jeitsas, jos sesuo. Narsūs, sužeisti vaikinai, mirę kare. Nužudytieji Osvencimo koncentracijos stovykloje. Prisiminimai yra jų deguonis, megahercai – jų lietus. Jų šalyje nėra pinigų ar vėliavos. Šiaurės pašvaistė yra jų nacionalinis himnas, nes jie girdi spalvas, liečia garsus. Mirguliuojančia šviesa švytinčios jų akys nemato nei sprogstančių bombų, nei gaisrų. Jų žodyne nėra žodžių, reiškiančių kančią. Kvaila mintis, bet gal taip ir yra. Mes tikime „Vėtrų kalnu", nors žinome, kad jis išgalvotas. Hitklifas ir Lozorius, ir Ofelija, ir Sniego karalienė vienodai svarbūs bet kokiame scenarijuje, kurį ji laiko vertingu. O jeigu kas vaidina tik epizodinius vaidmenis, jie taip pat reikalingi. Viskam ateina savas laikas. Nėra žmonių, kurie nieko nereiškia. Gal ir tie suskiai Dubline išgirs tave. Taip, taip, jūs neapsirinkat, apsišikę suskiai, mane transliuoja BBC. Aš esu Molė Olgud. Pabučiuokit man į mano Marijos gatvės rūrą. Jūs, rožinių vapsėtojai, dviveidžiai, vyskupų padlaižiai, pigių triukų pardavėjai, apsimyžę veidmainių išperos.

– Pone Balantainai, įsivaizduokite, kokia aš sena užuomarša. Iki šiol dar neiškepiau kalėdinio pyrago, o šiemet žadėjau iškepti ir antrą Britų legiono labdarai.

– Tikrai labai patriotiška. Ar leidžiama taip daryti?

– Nesupratau jūsų?

– Na, juk jūs tokia arši airių maištininkė, mano balandėle? – Dabar jis ją erzina, jo veidas, išmargintas sutrūkinėjusių kraujagyslių, raukšlėjasi ir susiklosto į liūdną šypseną.

– Artistas neturi savo šalies, pone Balantainai, – atremia ji. – Žmogus auga ten, kur jį pasodino, bent jau stengiasi.

– Ką gi, gražiai pasakyta. Tai yra, vaizdingai. Tegu

mane griausmas, jeigu vieną dieną nepradėsiu užrašinėti tamstos pasakymų, ponia O'Nil. Kaip Dievą myliu, jūs tikrų tikriausia filosofė. Gerą turit liežuvį. Žinoma, tokia profesija. Aš pats visada mėgau airius. Nė su vienu nebuvau susikirtęs. Jie geri pašnekovai, jeigu teisingai parinkau žodį. Tik reikia, kad alui saiką, žinoma, turėtų. O iš jų ne kiekvienas turi. Nesmagu sakyti, bet pasaulyje, kur tik pažvelgsi, visada rasi vieną kitą supuvusį obuolį. Mano darbe irgi negali sakyti, kad nė vieno nepasitaikė. Turbūt tas pats ir tamstų profesijoj, ar ne? Bet duok airiui nors pusę šanso ir jis niekada tau kiaulės nepakiš. Jis kitaip į viską žiūri, bet jis turi teisę, turi teisę. Tiesiog atitrauk jį nuo svaigalų ir, jeigu gali, apvesdink. Jis nemėgsta būti senberniu. Jam duok dailią mažytę Eilinę. Tą tai tikrai Tedas Balantainas yra pastebėjęs. O dar vienas žavus dalykėlis apie airius apskritai...

Dievulėliau, jis varo toliau, tuoj iškels trispalvę. Na nebūk tokia bjauri, Mole. Jis toks geraširdis, šypsokis. Ponui Balantainui pokalbis yra tarytum amžinai besisukantis ratas, profesinis azartas žmogaus, gyvenančio iš prekybos alkoholiu, ir kai jis vėl stabtelės prie kalėdinio pyrago, tu turi nesnausti ir laikytis tvirtai.

– Man reikėtų ketvirčio pintos pigaus brendžio vaisiams pamirkyti, pone Balantainai. Gal galėtumėte mane paremti?

– Toks, matote, dalykas, – jis įsikanda ūsą ir tyliai atsidūsta, lyg tai, ką turėtų pasakyti, jam sunku būtų ištarti. – Mieloji, turite šiokį tokį įsiskolinimą. Aš nenoriu apie tai kalbėti. Bet jis sudaro penkis svarus dešimt. Jau senokai įsiskolinta. Suprantate, apie tai jau keliami klausimai parlamento posėdžiuose, žmona duotų man pylos.

– Aš laukiu nemažos sumos iš BBC. Bet jie siaubingai

vėluoja. Kartais atrodo, kad ten vieni komunistai. Arba milijonieriai. Kai tik gausiu pinigus, nedelsdama už viską atlyginsiu. Duodu jums garbės žodį, pone Balantainai.

– Negaliu, mano balandėle. Tikrai sakau.

– Po savaitės. Vėliausiai.

– Bet tada mano grafienei nė šnipšt, gerai? Nes ji man pautus nuraus.

– Aš puikiai suprantu. Liežuvis žmogų papjauna.

– Greičiau jau išromija.

Jis sugrįžta prie baro, suvynioja butelį į laikraštį ir paskubom įkiša jai į kišenę.

– Aš tuoj, – priduria tyliai ir dingsta virtuvėje. Ji stovi, aplinkui aidi kvatojimai ir smiginio taškų skaičiuotojų šūksmai, o kai jis sugrįžta su rudu popieriniu maišeliu, ji pajunta, kaip galvoje ima klėstis vienas iš įkyrių galvos skausmų. Įdavęs maišelį šeimininkas palydi ją iki durų švilpaudamas melodiją, kuri atrodo jai miglotai pažįstama, bet kurios pavadinimo ji jau nebeprisimins.

– Geros jums dienos, pone Balantainai.

– Tegu Dievas jus saugo, mieloji. Eikite atsargiai.

Ji norėtų dar kažką pasakyti. Bet gerai nežino ką. Jo žmona keistai spokso į ją; sučiaupusi lūpas, iš padilbų. Ponia Danvers su suktukais ir chalatu. Turbūt dėl sūnaus, nusprendžia ponia O'Nil. Tai suprantama, atleistina. Nelengva motinai, praradusiai kare sūnų. Ponas Balantainas švelniai spusteli jai alkūnę ir atidaro duris į gatvę.

3

KINGSTAUNAS, KLESTINTIS DUBLINO PRIEMIESTIS

1908

– Užsisagstykite iki kaklo, šalta. Na štai, mano brangioji.

Maišelyje yra pora kojinių ir cigarečių pakelis. Bet tik pamačiusi pieno butelį ji pravirksta. Pagaliau.

Sode yra tokia vieta prie plataninių klevų giraitės, netoli įvažiavimo posūkio, kur žvirgždas jau gerokai nutryptas. Jeigu jis tylų sekmadienio rytą ramiai stovi ten, kai joks tarnas nelenda jam į akis ir kai motina viršuje savo kambaryje užsiėmusi savo šventraščiais, jis girdi, kaip iš toli atvažiuoja Dublino traukinys: vėjo atnešamas jo pūškavimas reiškia, kad ji galbūt vėl atvažiuoja pas jį. Dabar jam trisdešimt šešeri, ir jis sunkiai serga. Prabėgo skausmingi metai, kai jis jau buvo liovęsis tikėti, kad gali būti mylimas. Tai, kas vyksta dabar, taip nenugalima, kad jį ima siaubas.

Jis išeina iš motinos sodo ir skuba į Glenagirio stotį: aukštyn gluosnių alėja Šv. Pauliaus Airijos bažnyčios link. Už nugaros lieka takai į karjerą, vietinių vadinami „bėgiais“, kuriais kadaise granitas buvo gabenamas Kingstauno molams. Būna dienų, kai jis jaučiasi sugniuždytas, įkvepiamas oras kartais pjauna it peilis. Bet punktualumas svarbu, tai pagarbos ženklas.

Kelias nuo motinos namų užtrunka apie septynias minutes. Dažniausiai jis ateina, kai garvežys žviegdamas stabdo versdamas lauk suodinas pelenų putas ir dulksną. Jis stovi prisiglaudęs stoties portike, nedrįsdamas tikėtis, skubiai nuleisdamas akis kaimynui einant pro šalį. Nereikia, kad jį kas pamatytų: ne dabar, ne čia. Tarp jų yra amžiaus skirtumas, bet tai dar ne viskas. Yra skirtumų, kurių išsyk nepastebėsi.

Ir tada – nejaugi nebus? – ji materializuojasi pro dūmų uždangą. Štai, nežymiai mojuoja iš antros klasės vagono lango. Tai lyg mažytis Tolstojaus epizodas, galbūt vienas iš tų lyg ir paprastų, bet ilgam įstringančių vaizdų, kuriuos jis itin vertina rusų romanuose. Tuoj tame suodiname rūke ji išlips iš traukinio, atskubės per platformą prie jo, laikydama rankoje skėtį. Išnirs iš purvinų dūmų prie pat jo, veidas viltingas ir meilus, plaukų sruoga nuo garo prilipusi prie kaktos. Bet to nebus. Žmonės gali pamatyti. Neatsiginsi kalbų visame Glenagiryje.

Vietoje to jis lipa į traukinį ir įsitaiso ant suolo priešais ją. Jiedu atrodo kaip du kolaborantai, rezgantys išdavystės planą. Lauke konduktorius trankiai uždarinėja duris. Pasigirsta švilpukas. Suplazdena žalia vėliavėlė. Kai garvežio variklis sugergždžia ir jie pasilinguodami ima tolti nuo Glenagirio, jam tarytum palengvėja.

Iš jos lietpalčio kišenės kyšo pjesės tekstas. Keliaudama traukiniu ji mokosi vaidmens. Niekas nepavadintų jos gražuole, bet ji aktorė ir pati sprendžia, kada jai būti gražiai, kada ne. Kaip tikra „laumiukė“, sako jis jai; tai jo mėgstamiausias meilus žodelis, kaip daugybė kitų, saldžių ir dviprasmiškų.

Traukinys įdarda į Kilinio tunelį. Tamsoje jie vienu du. Jis jaučia, kaip jos ranka įsliuogia į jo delną. Tai jaudina, užkuria jį. *Niekas nemato.* Akimirka pralekia akimoju, blyksteli šviesa ir už lango besidriekiančios įlankos panorama

pritrenkia savo grožiu: tikra Italija. Šanganos uolos viršūnė. Ore kybo kormoranas. Netrukus jie išlips Brėjuje, kur niekas jo nepažįsta. Brėjuje saugu.

Kai stotyje ji įsikimba jam į parankę, ir jiedu eina bulvaru Galvos iškyšulio link pro plasnojančių purvinų kirų ir senų vėjo nešiojamų laikraščių debesis, praeiviai gali pamanyti, kad jie yra tėvas ir dukra. Jis atrodo vyresnis, o ji jaunesnė negu iš tiesų. Jis pasiekė tam tikro pripažinimo kaip dramaturgas – dvi išverstos jo pjesės buvo pastatytos Prahoje ir Berlyne, jis yra Airijos nacionalinės teatro draugijos valdybos narys, bet tik keletas žmonių šiame senamadiškame Mažajame Braitone žino, kad jis rašytojas, ir dar mažiau yra žmonių, kuriems tai rūpi. Jo kompanionė pasirodė trijose jo pjesėse: iš pradžių epizoduose, bet labai greitai pagrindiniuose vaidmenyse.

Šaltos pilkos bangelės tyška ant akmenų. Sūkuriuoja pakrantės upeliukai.

Kai ji įėjo su seseria, jis stovėjo prie knygų lentynos pirmo aukšto repeticijų salėje su naminiu tamsiai vyšniniu aksomo švarku, kuris atrodė taip, lyg kadaise būtų priklausęs stambesnio sudėjimo žmogui. Valstietiško stiliaus kaklaskarė nerūpestingai parišta po kaklu, atlape kuokštelis apvytusių viržių. Jo žvilgsnis lakstė visur, išskyrus susirinkusius aktorius, ir jų buvimas, regis, erzino jį, lyg jie būtų triukšmavę. Ledi Gregori pristatė jį: Džonas Singas, mūsų draugas. Būsimas dramaturgijos gigantas, tikras Šekspyras. Atrodė, kad kiekvienas apibūdinimas nelyginant vinis kiaurai smeigė jam į širdį. Jis buvo tokio raudonumo kaip jo švarkas.

Jo plaukai buvo juodi ir blizgantys, gal kiek per smarkiai sutepti briliantinu ir susipašę kaip kaimiečio. Neįprasta ir kerinti kalba. Netgi įmantrusis Jeitsas prieš jį nublanko.

Jis kalbėjo protestantiškojo Dublino priemiesčių maniera: melodingai, iškilniai, perdėm taisyklingai, bet kiek per daug pabrėždamas savo airiškumą, kuris buvo kaip vienintelė išsišokanti puikaus akordo nata. O kaip jis tarė minkštąjį dublinietiškąjį „t“ žodyje „teatras“! Ar ilguosius itoniškuosius balsius sakydamas „dramos“. Jis kalbėjo auditorijai dešimt minučių, vis žvilgčiodamas į kišeninį laikrodį, kiek liko paskirto laiko, beveik nežiūrėdamas niekam į akis. Palyginimai, vidiniai prieštaravimai, aliuzijos į gėlų liaudies pasakas, sustabarėjusių graikų mitų ir prancūzų romanų citatos – jis tarsi neabejojo, kad visiems aišku, ką jis turi galvoje. Aktoriai prisibijojo jo, o jis jų. Judviejų žvilgsniai nesusitikdavo, nebent jam pačiam panorėjus.

Tą vakarą ji ėjo namo ilgesniu keliu: skersai Sakvilio gatvę, žemyn krantine, pro sendaikčių krautuvę, virš kurios ji buvo gimusi, pro knygų kioskus ir pensionus, nes jau buvo priėjusi tokį tašką, kai Marijos gatvės geto gyvenimą galima buvo ištverti tik jį ignoruojant. Namie virė rietenos dėl pinigų, dėl nuomos. Juodas katilas virtuvėje baudėsi sprogti iš pykčio, jo dangtis įniršęs daužėsi į kraštą. Ji tučtuojau spruko į ankštą miegamąjį, kurį dalijosi su seserimis ir močiute, ir ilgai žiūrėjo į užpakalinį linaminės kiemą. Berniūkščiai iš kažkur atsivedę apleistą keršą arklį buvo pririšę jį netoli pelenų duobių ir primetę pašaro į surūdijusią vonią. Be penkiolikos aštuntą Marijos vienuolyno bažnyčios varpo dūžiai išviliojo skerdikus iš turgaus ir jie, pilkais vakaro žaros nurausvintais darbo kombinezonais, tylomis po du ir po tris patraukė į aludes. Dangus taip pat raudo, o bokštų smailės pamažėle tamsėjo ir per lietų atsklido dujų fabriko sirenos ūkimas.

Sara negrįžo vakarienės. Ji draugavo su vaikinu iš Pranciškaus gatvės ir jau buvo bebaigianti nukelnėti tą vargšą

klerką iš „Crosbeie & Alleyne“ kompanijos, nes versdavo ją vestis pietauti į Bertono restoraną. Rožinis buvo pradėtas ir užbaigtas. Miegamąjį apgaubė tamsa. Šešėliai išilgėjo ir dingo. Ji sapnavo, kad šeštadienio popietę sendaikčių krautuvėje padeda motinai aptarnauti pirkėjus, be galo be krašto stumdydama senų spintų stalčius išblukusiu pilku fetru aptrauktomis vidaus sienelėmis. Moteris, kažkuo panaši į ledi Gregori, eina krantine, nors pro lietaus lašais aptaškytą langą sunku gerai įžiūrėti. Kai ji pabudo, buvo jau naktis. Sara miegojo šalia jos, mažyliai įsitaisę lovos kojūgalyje. Sulodamas kaskart po tris kartus skalijo šuo. Motina buvo užmetusi ant jos vienintelį savo paltą.

Kitą rytą eidama į repeticiją ji pamatė jį stovintį prie Centrinio pašto Sakvilio gatvėje, nejudantį kaip gatvės žibinto stulpas ir žiūrintį į stogo viršų, o jo sulamdyta škotiška beretė ir purvini varovo batai darė jį panašų į pasiklydusį kaimietį. Jo kaklaskarė atrodė taip, lyg su ja būtų šluostyta arklidė po potvynio. Ar jis stebėjo kokį paukštį? Aukštalipį darbininką ant stogo? O gal lordą Nelsoną ant kolonos? Pro jį prašvytravo vienuolė, klausiamai šyptelėjusi kilstelėjo akis į viršų ir tęsė savo kelionę upės link. Jis atrodė paliegęs, vyresnis negu vakar. Gal iš susijaudinimo, kad tenka kalbėti, kraujas buvo suplūdęs jam į veidą. Dabar jis buvo pilkas kaip pelenai.

– Pone Singai, – tarė ji sunerimusi. – Ar jums bloga? Jūs nepanašus į save.

Kokia trapi ir švelni buvo jo veido išraiška, kai jis atsisuko į ją.

– Atleiskite, panele. Ar mes pažįstami? – Jo akys nerimastingai judėjo, tarytum giliai savo vidaus erdvėse jis būtų girdėjęs keistą muziką, kurios tempas staiga pasikeitė arba ji išvis nutrūko.

– Panelė O'Nil, pone. Molė O' Nil. Aš dirbu teatre.

– Sakote, teatre? Tai bent pyragai.

– Taip, Abatijos teatre. Aš esu naujokė. Jūs mums kalbėjote. Ar tikrai gerai jaučiatės?

– Puikiausiai. Tiesiog buvau užsisvajojęs. Galvojau apie Vokietiją. Ar kada nors buvote Vokietijoje?

– Aš niekada nebuvau iškėlusi kojos iš Dublino. O jūs pats buvote?

– Įdomi vieta. Muzika ir visa kita. Gal norėtumėt slyvos? Nusipirkau keletą Muro gatvėje. – Paplekšnojęs per palto kišenes ir pasirausęs viduje, pasakė: – Moze tu šventas. Atrodo kažkur būsiu palikęs.

– Ar jūs einate į teatrą, pone?

– Taip, einu. Gal galime eiti kartu?

– Taip, žinoma, pone. Man reikia skubėti, bet...

– Buvo užplaukęs toks nežmoniškai didelis audros debesis – dabar jau nuslinko, – kuris man priminė Kelno katedrą. Visiškai toks pat siluetas. Nepakartojama. Sakoma, kad kartą tenai buvo pasirodęs velnias. Ar tikite į velnią?

– Mano mama sako, kad tai joks ne džentelmenas, bet toks gyvenimas, kurio mums derėtų vengti, pone.

– Sakyčiau, labai teisingai. Kuo jūs, priminkit, vardu? Atleiskit, nenugirdau. Buvau nuklydęs į svajų šalį.

– Tikras mano vardas yra Molė Olgud, o teatre – Moja O'Nil.

– Ak, taip, dabar žinosiu. Jūs turbūt Salės sesuo?

– Taip, pone.

– Jos laukia didi ateitis. Airijoje jai bus per ankšta. Sakykit man: ar jūs ir jūsų šeima vadinate ją Sale ar Sara?

– Sale, pone. Nors kartais namiškiai ją ir negražiau pavadina.

– Nesupratau?

– Aš... juokauju, pone. Apie Salę.

– Šit kaip. Na žinoma. Dabar aš jus prisiminiau. Prašau man atleisti.

– Už ką, pone?

– Na, kad buvau toks mulkis ir neatpažinau jūsų ir visa kita. Aš nelabai gerai įsimenu veidus. Bet prisimenu jūsų balsą, jis nuostabus. Nepaprastai melodingas. Aš vakar vakare apie jį galvojau. Jūsų balse slypi daug galimybių. Ar kada nors galvojote apie dainavimo pamokas?

– Pamokas? Negalvojau, pone, ne.

– Aš jums patarčiau pagalvoti. Sviestas košės negadina.

– Ačiū, pone, aš taip ir padarysiu. Man patinka dainuoti.

– Gražus tas Jeitso eilėraštukas, kurį skaitėte per pertrauką. Jis man tarsi atgijo. Prieš tai nebuvau taip gerai jo pajautęs. Kaip gražiai jis rašo apie žvaigždes ir visa kita, tas šelmis Jeitsas, ar ne?

– Tikrai, pone.

– Taip, šelmis Jeitsas siekia žvaigždes, o aš visa, kas po jomis, – jis droviai nusišypsojo. – Čia jau mano juokelis.

Tą rytą per repeticiją buvo sunku susikaupti, nes darbas beprotiškai lėtai stūmėsi į priekį. Pagrindinio vaidmens atlikėjo nebuvo, varguolis jo dubleris vis užmiršdavo tekstą, prašė sufleruoti, trumpinti tekstą. Jeitsas su ledi Gregori buvo įsitempę ir vis susižvalgydavo neįskaitomais žvilgsniais, kaip Velykų salos stabai, kontempliuojantys svetimavimą ar žmogžudystę. Bet jis nieku gyvu nieko nekeitė. Nei frazės, nei netgi skiemens. Jam buvo būdingas keistas širdyje nepasitikinčių savimi žmonių kategoriškumas, kuris reiškėsi neįprastai malonia forma. Be to, jis buvo turtingas ar bent jau buvo turtingas anksčiau, o gerovės esamybė niekada neišsisklaido, nors kainos fondų biržose visai nukrinta. Repeticijų kambaryje nuolat tvyrodavo nemaloni nuojauta, kad jeigu nebus absoliutaus paklusnumo,

jis ims ir išeis. Ir padarys tai be jokių scenų ar triukšmo. Tiesiog susirinks savo sąsiuvinius ir krūvą pieštukų ir gal net pasiteisins eidamas prie durų. Jis kviečiamas kitur. Pamiršęs nusivilkti paltą. Jis sakydavo tai, kas visai nebūtina, ir stulbdavo nuo paprasčiausių klausimų. Atrodė, kad toji ekscentriško nesusigaudymo aura yra jam kaip priemonė siekti tikslo.

– Atleiskite, pone Singai. Bet taip žmonės Airijos kaime nekalba. Aš nenoriu jūsų įžeisti. Bet šiek tiek atsiduoda miuzikholu, pone. Per daug įmantru, jeigu suprantamai dėstau.

– Nejaugi? Ir jūs man tai sakote, pone Grenanai? Auksui tikrai nereikia paauksų.

– Skamba gražiai ir melodingai, pone. Viešpatie, nors imk ir dainuok. – Kai kurie kiti aktoriai pritariamai kažką sumarmaliavo, nes dublinietis Grenanas mokėjo išreikšti nepritarimą sakydamas komplimentus, o toji savybė labai pravarti aktoriui, kaip ir daugeliui kitų profesijų. – Plaukia kaip baladė. Turi poetiškumo. Aš neabejoju, kad tai puiki literatūra, sere. Skanu, kad nors seilę ryk. Tiktai kad būtų nors kiek... kaip čia pasakius?

– Ar jūs manęs ko nors klausiate, pone Grenanai?

– Nors kiek... natūraliau. Suprantate, pone? Viešpatie, na koks gi tas žodis? *Gyvenimiškiau* – štai ką norėjau pasakyti, pone. Kaip kalba patys kaimiečiai. Žemiškiau. Ne taip pretenzingai. Gyvenimiška pjesė pataiko tiesiai į žiūrovų širdis.

– Argi?

– Tikrai pataiko, pone. Iškart jauti. Scenoje vaidindamas jauti. Visi nuščiūva arba pasigirsta juokeliai ir, regis, girdi, kaip jie vienas kitą kumščiuodami sako: *Čia tu* arba *Čia tavo motina*. Ar dabar suprantate, kur aš lenkiu, pone? Lyg koks stebuklas įvyksta, kai taip atsitinka. Tarsi oras salėje pasidaro grynesnis.

– Ar galiu kreipti į jus vardu, pone Grenanai? Pavardės tokios formalios.

Jeitsas įtariai apsižvalgė aplinkui, tarsi laukdamas kokios nors storžieviškos išdaigos. Ledi Gregori parūpo uostomoji druska. Ji tylomis atsisėdo, tarsi tuoj turėtų prasidėti spektaklis, o kai ledi Gregori atsisėda, o ypač kai tylomis, tai yra ne mažiau grėsminga, kaip tada, kai ji atsistoja.

– Dėl Dievo meilės, žinoma, pone, – sumurmėjo pradedantysis aktorius kiek sutrikęs. – Duokit garo. Juk vienam vežime sėdim.

– Aš gimiau Airijoje, Vili. Esu išvaikščiojęs ją skersai išilgai. Esu nemenkai prisigraibęs ir pasakymų senąja gėlų kalba. Tad reikia manyti, kad ir pats apie tai šį tą nutuokiu, ar ne?

– Ne tiek, sere, ne... Ne visai taip.

– Aha. Gaila. Tada jau blogiau. Šiaip ar taip, turiu jus patikinti ir nuraminti, kad šioje pjesėje nėra nė vienos eilutės, kurios savo ausimis nebūčiau girdėjęs arba Arane, arba Viklou, arba kitose gražiose Airijos vietose, kur dirbtinė kalbėjimo maniera dar nebuvo įleidusi šaknų valstiečių kalboje. Gal jums reikia išsivalyti ausis, mano mielasis Vili Grenanai? Gal Dublinas jums jas užkimšo. Ką? Bet aš atidžiai apsvarstysiu jūsų požiūrį šiuo klausimu ir esu be galo be krašto dėkingas už jūsų neprilygstamą atvirumą.

Aktorių šypsenos buvo blankios, baugščios. Jis pliaukštelėjo naujokui per nugarą perdėtai familiariai, lyg šeimininkas, keliantis ūpą savo tarnui, kurio jis neišleido atostogų. Tada tyliai pasitraukė prie knygų lentynos kampe ir nugara atsirėmęs į ją greitai užsimerkė; žieduotais pirštais pasirėmęs smakrą nelyginant Mąstytojas jis laukė atsinaujinant repeticijos. Tai buvo savotiškas spektaklis ir ji tai suvokė. Ji nujautė, kad viduje jis išsigandęs.

Vėliau tą vakarą eidama namo per miestą Keipel gatvėje ji stabtelėjo prie muzikos instrumentų krautuvėlės vitrinų. Sutemos nurausvino langų stiklus. Lūšnynų vaikas garsiai maldavo išmaldos. Tarp jų buvo absurdiškas, visiškai beprotiškas skirtumas – jo amžius, jo visuomeninė padėtis, jo akcentas, jo liguistas svajingumas, įprotis žiūrėti į sienas, kalbant su ja ar apie ją. To niekada neturėjo atsitikti. Ji nenorėjo, kad taip atsitiktų. Galbūt ir jis nenorėjo. Tai jau nebebuvo vaidinimas.

Jų romanui sukanka metai. Prieš tai jis buvo apviltas meilės ir ilgai gyveno užsidaręs savyje, kamuojamas depresijų. Dublino visuomenės gyvenimas jam prilygsta nukryžiavimui. Jis niekina vulgarumą, familiarų tapšnojimą per petį ir apsimetinėjimą: „pigią ir banalią viso to smagybę". Jis pataria jai elgtis su aktoriais „vienodai mandagiai", bet visada būti su kauke, niekada nepasitikėti pašaliečiais. „Pašaliečiais" jis laiko visus, išskyrus save patį. Be to, jų ryšys turintis likti paslaptimi. Teatre prasidėsiančios apkalbos. Žmonės imsią reikšti savo nuomones. Jeitso ir ledi Gregori požiūriu, antrajam režisieriui ir paprastai aktorei nederėtų leistis į tokius familiarumus. Dar viena kliūtis yra, žinoma, motina. Motina naujieną turi sužinoti labai pamažu.

Jie keliauja pėsčiomis aplink Brėjų, atgal į Lochlinstauną, Šankilį, klampoja piktžolėmis apaugusiais provėžotais keliukais, pažliugusiais takeliais, kaip įsimylėję mokinukai, pirmąkart slapta susitikę tokioj nykumoj ir neturintys pinigų kur užeiti ir pasislėpti nuo lietaus. Jį žavi tokie dalykai, kurių ji negali suprasti. Uolos, krūmai, vabzdžiai, apleisti lizdai. Žiūrėk! – voverė krinta iš medžio! („Moze tu šventas", – šūkteli dramaturgas savo mėgstamą įterpinį.) Tas svajoklis apžiūrinėja gyvatvorę kaip jauna mergina juvelyrinės krautuvės vitriną prieš savo pirmąjį aukštuomenės balių.

Ji nemėgsta to vaikščiojimo, labai greitai pavargsta. Jai, skirtingai negu jos Senajam Bastūnui – taip jis tituluoja save, – tenka be atokvėpio sunkiai dirbti, kad ir kaip jaustųsi. Toje vietoje, kurią ji vadina namais, nėra nei tarnaičių, nei liokajų. Ji uždirba tik trisdešimt šilingų per savaitę. Repetuoja kiaurą dieną ir kone kas vakarą vaidina scenoje. Ji dar gerai neišmoko aktorių kvėpavimo technikos ir kūno valdymo, kuris toks pat reikšmingas kaip instinktai, ir režisierius, ponas Fėjus, ją labai spaudžia. Jos akcentas kaip prastuomenės,, per daug dublinietiškas, ne artistiškas. *Reikia tarti „svajonė", o ne „svajuonė", panele O'Nil. Juk vaidinate druidų princesę, o ne žvejo pačią.* Darbas sekinantis. Ji turi talkinti siuvėjai. Perukai utėlėti ir sunkūs. Taigi vienintelė tų pasivaikščiojimų prasmė jai yra pasiekti kokį nors tikslą, o jos pasakoriui, regis, svarbu pats ėjimas. Kartais jai atrodo, kad taip pat jis žvelgia ir į merginimąsi jai. Malonus pomėgis, nevedantis niekur, išskyrus literatūrą.

Jis labai rūpinasi, kad ji lavintųsi, tobulintų savo mąstymą. Laikas jai mesti šalin „siuvėjų skaitalą". Jis pats parenka jai skaityti romanų, poezijos rinkinių. Netrukus ji būsianti „labiausiai apsišvietusi aktorė Europoje", sako jis. Ta frazė jai nuskamba keistai. Įtartinai atrodytų parašyta skelbime. Jis nori, kad ji didžiuotųsi tuo, ką jis primygtinai vadina jos pažanga. Ji turinti aprašinėti tai, ką perskaito, kaip kad daro jis pats, išvardyti patikusius kūrinius ir nurodyti kodėl. Namie, Glenagiryje, jis turįs stirtas tokių užrašų knygelių. Saugo jas nuo mokyklos laikų. Ji turinti perimti šią patirtį. Tai, kas vyksta tarp jų, truputėlį primena Pigmaliono ir Statulos santykius, bet kartais ji pagalvoja, kad neaišku, kuris iš jų yra vienas, o kuris kitas. „Ateik čionai, išmok gyventi ir mylėti", – taip nelaimingas Pigmalionas jo dievinamo Viljamo Moriso versijoje meldžia šaltos marmurinės

figūros, kurią kankinamai myli. Kažin, ar jos dramaturgas, jos akmenų mylėtojas, yra kada pagalvojęs, kaip jis atsilieptų į tokį maldavimą būdamas meldžiamojo vietoje. Jis keliauja, tas bastūnas tvido kostiumu, apdulkėjęs kelių džentelmenas. Kilmakanogas. Eniskeris. Balibrako dolmenai. Dublino ir Viklou grafysčių paribio kaimo takai ir miškai. Jis eina be žemėlapio, be kompaso, be jokio tikslo, išskyrus ėjimą. Perlipus vieną kalvą būtinai bus kita. Aplinkui ežerą. Į grotos vidų. Per mišką. Į kitą upelio pusę. Jėzau Marija, tai bent ėjikas. Jis turėtų būti sveikiausias ligonis Airijoje. Nė vienas šventas šulinys ar atsiskyrėlio buveinė neturi likti neapkalbėti. Jie tol laipioja aukštyn ir žemyn po Cukraus Galvos kalvą, kol ji pradeda atpažinti kiekvieną ten besiganančią avį. Gaila, kad meilė nematuojama pratrintais puspadžiais, antraip ji jau būtų ištekėjusi moteris.

Vos tik paliečiama datos nustatymo tema, tuoj pat užsimezga kitas pokalbis. Jis visada randa dingstį pasikalbėti apie ką nors kita. Būdamas studentas, gabus smuikininkas, jis atsisakė muziko profesionalo karjeros, nes baimė stoti prieš publiką buvo tokia stingdanti, kad jis nepajėgė jos įveikti. Kartais ji pagalvoja, kad jis iki šiol stingsta užkulisiuose, bijodamas įžengti į sceną, kai publika maldauja jį pasirodyti.

Galbūt čia yra ir motinos nuopelnas. Vaikystėje jis susidūrė su „nepaprastu gerais norais grįstu žiaurumu". Jinai gąsdino jį Biblija, pragaro bausmėmis. Jis buvo palengva skrudinamas jos našlystės liepsnose. Dar vaikystėje nusprendė niekada neturėsiąs vaikų. Tėvai perduoda palikuonims tiktai silpnybes. „Aš niekada neišleisiu į pasaulį būtybių kentėti taip, kaip kenčiu aš." Ji tarsi mato tą įbaugintą kūdikį, krupo iškankintą, astmatiką, vaikantį mirties šmėklas, puolančias jo lovelę. Jis vienišius. Nenori su niekuo

būti. Nenoras su niekuo būti sekina. „Aš visur esu lyg koks svetimkūnis“, – tvirtina jis ir vis dėlto nesiliauja galvojęs apie tai, ką žmonės pamanys. Gyvenimas suburžuazėjusiuose priemiesčiuose yra begalinė niūra: „Kingstaunas, karštis ir nevalyvos moterys.“ Bet kaip tik į ten jis sugrįžta nakčiai artinantis, kai klajonės baigiasi ir namų languose įsižiebia šviesos. Jo laumiukė lieka kartoti nebylių frazių traukinyje, riedančiame į miestą namo.

Visą savaitę jiedu susitinka teatre per repeticijas, bet jis nelinkęs kalbėti su ja atskirai. Žmonės galį nugirsti. „Nesidėk į širdį, – rašo jis jai, – jeigu aš atrodau kiek atsitolinęs. Mes galime pasikalbėti tarp žalių kalvų geriau už visus pasaulio artistų poilsio kambarius. Sesuo ir kunigas per išpažintį rimtai įspėja: kai vyras nenori būti matomas su mergina viešumoje, jis kažką slepia arba jo žodžiu negalima pasikliauti. Ir niekada neturėti vaikų? Kokia moteris gali su tuo sutikti? Jis tik ieško pramogos, nori užsimiršti su vietine nesuvaržyta mergina, o paskui ves savo veislės kumelaitę, kokią nors Henrietą, kurios akys mažumėlę per arti viena kitos, pirštai suaugę, o kraitis – deimantų kasyklos. Bet jai nieko nepatarsi, jie to nesupranta. Jai dar nėra nė devyniolikos ir ji žino, kad tai meilė. Bene svarbu, kad jis šiek tiek vyresnis? Rašytojai dažnai būna vyresni.

Kartais jis prapuola kelioms savaitėms, pats vienas keliauja į Viklou ir bastosi po kalvas ir slėnius kaip atsiskyrėlis. Nedaug kas žino, kur jis nakvoja, kada žada grįžti, kuo užpildo savo dienas kalnuose, ar leidžia joms likti tuščioms. Vienintelė jos varžovė yra Viklou, jo vienatvės gimtinė. Jis dingsta, kai jinai jį pakviečia, klajoja jos takeliais, mėgaujasi jos tuštuma, bet vengia apie ją užsiminti, verčiau kalbėdamas apie kasdienius ir nesvarbius dalykus, kaip neištikimas vyras, besistengiantis nukreipti dėmesį. Viklou

bus visada. Su tuo reikia tylomis susitaikyti. Kai kurie vyrai, kur beeidami, nešasi su savim prarastą meilę.

Viena lietingą penktadienio rytą teatro moterų tualete pasilenkusi prie kriauklės nusiprausti po kraujavimo iš nosies ji pastebi žodžius, išvedžiotus pirštu ant aprasojusio veidrodžio stiklo. DŽMS SERGA SIFILIU.

– Sveiki atvykę namo, pone, – tyliai pasveikina pagyvenusi ūkvedė. – Gal padėti nusirengti ir nunešti kelionmaišį?

– Ačiū, Alisa. Aš pavargęs. Vakarienė jau greit?

– Taip, pone. Tuoj paraginsiu merginas. Smagiai pasivaikščiojote, pone?

– Ką? Ak, taip. Namie viskas gerai? Moze tu šventas, kiek purvo ant batų.

– Jūsų motina... visai paliegus, pone. Visą laiką, kol jūsų nebuvo, nykuliavo. Pusę dienos viršuj kambaryje išbūna, o valgio tik vos paknapsto. Pamaniau, kad turiu jums pasakyti, pone. Tikiuosi, labai neprasikaltau.

– Ne, ne. Dėkui, Alisa. Sakai, smarkiai pablogėjo?

– Antradienį buvo daktaras Hotonas atvažiavęs, ir dar vakar vakare. Ji prisaikdino mane jums nesakyti, pone. Aš nelabai suprantu, kodėl. Bet jaučiau, kad man sąžinė...

– Savaime suprantama. Jūs pasielgėte teisingai. Atrodot sunerimusi, Alisa. Į save nepanaši.

Su siaubu jis pastebi, kad ūkvedė verkia. Moteris trumpam nusisuka, jos kaklas išraudęs.

– Pone Džonai, – pradeda ji, bet paskui stabteli, nusišluosto akis prijuoste ir prabyla jau susivaldžiusi. – Nežinau, pone Džonai, ar ji ilgai bebus su mumis. Tokia jau Viešpaties valia, pone. Dėkui Dievui, kad jūs sugrįžot namo. Šviesa ją palieka, pone, jau esu tą mačiusi, kai jūsų amžinatilsis tėvelis iškeliavo.

– Alisa, brangioji Alisa, kaip man skaudu, kad jūs taip nusiminusi. Būkit gera, pasėdėkit su manim valandėlę! Gal išgertume po taurelę chereso?

– Kad ne, pone, turiu prižiūrėti mergaites virtuvėje.

– Jeigu mes tik trumpam užsuktume į biblioteką, nemanau, kad dėl to kiltų didelė sumaištis.

– Vis tiek, pone, geriau ne. Bet ar jūs nenueitumėt su ja pasikalbėti, pone Džonai? Mes visi kone mirtinai išsigandę. Ji visus tuos metus buvo mums tokia gera. Jeigu tik galėtume kuo nors padėti, pone. Nesvarbu kuo. Mergaitės šįvakar pasisiūlė sukalbėti rožinį.

– Ji taip lengvai nepasiduos, Alisa. Mus visus pergyvens. Na, nurimkit, rūpintojėle mūsų, pralinksmėkit.

– Jūs nesuprantate manęs, pone... labai prašau atleisti, pone... bet aš noriu jums pasakyti...

– Brangioji, geroji Alisa... O ne... Prašau, neverkit.

– Buvo atėjęs advokatas Morganas. Vakar buvo atvežtas iš Dublino. Valandą su ja išbuvo, ir dar kitas koks vyriškis su jais. Brigitos paprašė popieriaus, pone, ir buteliuko rašalo. Įnešus arbatą, jiedu kalbėjosi su jūsų motina apie jos testamentą. Tai, manyčiau, pone... Aš nežinau, ką daryti...

– Suprantu. Na, nesikrimskit. Eikit mokyti mergaičių. O mums nereikėtų pernelyg būgštauti dėl dalykų, kurie ne mūsų valioje.

– Tik neišsiduokite jai, kad aš jums pasakiau, pone. Juk to nepadarysit?

– Žinoma, ne. Ačiū, Alisa. Vertinu jūsų taktiškumą. Mes tokie laimingi, kad turime jus. Nereikia dėl nieko jaudintis. O dabar pasakykite Brigitai, kad aš netrukus jau būsiu pasiruošęs. Ir būkit maloni – padėkit motinai nulipti į valgomąjį.

Jis prausiasi miegamajame žiūrėdamas pro langą į medžius, kaimynų sodo tvorą, oranžerijas. Pasitraukti nuo

žmonių. Kokioje nors juodoje liulančioje pelkėje. Atstatyti veidą šniokščiančiam lietui.

– Labą vakarą, mama. Kaip jautiesi?

Ji neatsako. Valgomajame šalta kaip lapkritį sode.

– Atleisk, kad susivėlinau grįžti. Buvau Viklou, vaikščiojau. Oras buvo toks gražus, kad pasiėmiau kambarį Ratniu. Paprašiau vietinio išsiųsti už mane telegramą, bet, kaip supratau iš Alisos, jinai neatėjo.

– Ar tu nusprendei mane pribaigti, Džonai? Nejaugi mūsų šeima dar per mažai prisikentėjo?

– Apie ką tu?

– Jau kiek aš patyriau įžeidimų ir skausmo ramdydama tą šėtonišką savanaudiškumą, ir tau vis dar atrodo, kad tai mano pareiga?

– Matau, kad tu kaip nesava, mama. Sakyk, kas pagaliau atsitiko?

– Tisė Rajen ryžosi man pasakyti, kad matė tave Greistonse. Plaukiojantį.

– Na ir kas?

– Su kažkokia moterimi. Ar tai gali būti tiesa?

– Ar koks nors įstatymas draudžia karštą dieną maudytis? Jeigu taip, pasistengsiu daugiau jo nelaužyti.

– Su moterimi? Gal pagaliau surimtėsi? Ar tai apsimetinėjimas ar kvailumas? Nejaugi nebeturi nė krislo padorumo? Tu dabar ne Paryžiuje!

– Ji mano draugė. Buvo saulėta. Mes nuėjome maudytis į viešą paplūdimį. Ji mano kolegė iš teatro. Paskui valgėme ledus. Dabar tu turi visą *siaubo istoriją* už vieną pensą.

– Aš taip ir žinojau. Tas tavo vadinamasis teatras. Kokia nors pelytė, spausdinanti mašinėle bilietus. Įsivaizduoju, kaip ji didžiuojasi savim, be jokio vargo įviliojusi tave į savo pinkles. Neverta net spėlioti kaip.

– Ji ne mašininkė, mama. Galiu tau pasakyti, kad ji aktorė.

Išsigandęs gražus jos veidas blykšta vis labiau, virptelėjusios lūpos persikreipia.

– Vadinasi, tai tiesa. Tai, kas blogiausia, yra tiesa. Ar tu taip labai manęs nekenti? Moters, kuri davė tau gyvybę?

– Mama...

– Ką aš tau padariau? – Ašaros jau rieda skruostais. – Ar aš tavęs nemylėjau? Nesaugojau? Nerėmiau? Pagal įsakymą, kuriuo grindžiama visa padori visuomenė, mums privalu gerbti tėvą ir motiną ir vis dėlto tas gražus priesakas bandomas sutrypti kartu su visais kitais devyniais. Ar įsivaizduoji, kas būtų, jeigu tu pakviestum tokią ypatą į *smuklę*, kaip tu sakai. Tikiuosi, žinai, kad mus Viklou visi pažįsta. Ar žodžiai „gėda“ ir „skandalas“ išsitrynė iš tavo žodyno? Jau nekalbant apie merginos reputaciją, jeigu jos apskritai esama.

– Ji yra nepriekaištingai doras žmogus ir visiškai akivaizdu, kad neitų su manimi į smuklę, kuri, beje, yra visiškai garbinga įstaiga. Ji rytą atvažiavo traukiniu ir vakare išvažiavo. Visą dieną vaikščiojome, štai ir viskas. Aš pasilikau tenai vienas. Jaučiau, kad kyla karštis ir pamaniau, kad kalnų oras bus man į naudą.

– Turbūt Romos katalikė?

– Dėl Dievo meilės, mama...

– Kur tavo ištikimybė? Ar tau svetimas prieraišumas?

– Mano draugė – jos pavardė panelė Olgud – yra, beje, iš mišrios šeimos. Kiek žinau, jos velionis tėvas, jeigu tai svarbu, buvo presbiterionas. O tu tiesiog – jeigu galiu taip pasakyti, – bet geriau aš to žodžio nesakysiu.

– Iš patikimų šaltinių žinau, kad ji gimė sendaikčių krautuvėje. Teisybė?

– Kai tu susipažinsi su panele Olgud...

– Kai aš ką?

– Aš tikėjausi, kad atėjus laikui turėsiu garbės ją pristatyti. Ji yra nuostabiai geros ir švelnios širdies, narsi ir geranoriška.

– Niekada! Ar girdi mane? Niekada, Džonai. Nė neprašyk. Jeigu tu turėjai iliuziją, kad aš įteisinsiu tą tegu ir infantilišką padorumo nepaisymą, tai pamatysi žiauriai klydęs.

– Gerai, aš neprašysiu. Bet gyvensiu taip, kaip pats manau esant tinkama. Jeigu tai kursto tavo ribotą fanatiškumą, – o tik taip tegaliu tai pavadinti, – aš nusiplaunu rankas ir linkiu tau kuo geriausios kloties.

– Ar galėčiau jums priminti, pone...

– Nevadink manęs ponu, mama. Tai toli gražu nedaro tau garbės.

– Ar galėčiau jums priminti, pone, kad kiekvienas fartingas tamstos tuščioje kišenėje atsiranda mano rūpesčiu ir tavo amžinatilsį tėvo numatymo dėka. Jo našlei tu nejauti jokios nuoširdžios pagarbos ar meilės – tą aš puikiai žinau, nes vėl ir vėl man tą aiškiai parodai, – bet, atrodė, tau turėtų būti svarbu, ką žmonės pasakys.

– Tegu jie sako, ką tik nori. Aš spjaunu į tai, ką jie sakys.

– Nesikeik mano akivaizdoje, Džonai, įspėju tave – *įspėju*.

– Vadinasi, Tisė Rajen, moteris, ateinanti kartą per savaitę surinkti skalbinių, dabar bus visuomenės moralės klausimų arbitrė ir įskundėja?

– Ji visada buvo atsidavusi šeimai. Kaip tu drįsti apie ją taip kalbėti?

– Ar verta klausytis, ką mala parankinių ir kaimiečių liežuviai?

– Tau parankiniai, atrodo, prie širdies, sprendžiant iš to, ką girdėjau apie tą moterį.

– Atsiimk savo žodžius.

– Neatsiimsiu.

– *Atsiimk, mama. Tučtuojau. Arba aš tuojau pat pasitrauksiu nuo stalo.*

– *Daryk kaip išmanai. Mano atsakymas bus toks pat: Nedaryk sau jokio drožinio!..**

– Aš jau tai girdėjau – *girdžiu tai visą gyvenimą...*

– *Nei jokio atvaizdo to, kas yra aukštai danguje, žemai žemėje ar po žeme vandenyje.*** Teatras yra melagių namai. Jis pats yra *melas*. Ir bet kuri moteris, kuri pelno atlygį už rodymąsi viešumoje, verta žodžio, kurio aš neištarsiu, bet kurį tu žinai.

– Pasakyk tą žodį, mama. Tau juk sunku ištverti.

– Tik paklausyk, kaip tu su manim kalbi. Paklausyk, kiek tavo balse neapykantos. Moteriai, kuri tave pagimdė. Tavo tėvo našlei. *Kaip aš sielvartavau dėl jų ištvirkusios širdies, nusigręžusios nuo manęs, ir dėl jų ištvirkusių akių, atsigręžusių į jų stabus.****

– Tokia tat tavo krikščioniška mielaširdystė? Ar jis paguodžia tave, tas šventeiviškumas?

– Prie savo pačios stalo aš pasakysiu tai, ką privalau. Tu man paklusi, Džonai. Ir daugiau apie tai nekalbėsime. Kol gyveni po mano stogu, darysi taip, kaip *aš* manysiu esant tinkama. Tu laikysiesi mano standartų, o ne tų tariamai estetiškų storžievių, kuriuos pasirinkai į savo draugę.

– Man trisdešimt aštuoneri, mama.

– Ir tu nedarysi savo amžiui gėdos.

▸

* Iš 20,4. (vert. prel. prof. Antano Rubšio.)

** Ten pat.

*** Ez 6,9.

– Tai aš būsiu kalinys? Ar tu to nori?

– Šių namų durys atsidaro. Gali jomis bet kada pasinaudoti. Jos taip pat užsidaro. Ir užsirakina. Ir kalėjimas, kuriame tu gyveni, jeigu tai kalėjimas, yra saugomas tavo širdies teismo. Jis visada bus tenai, Džonai. Tu stosi prieš jį pabaigoje. Vieną siaubingą dieną tu stovėsi priešais permaldavimo dangtį. „Tą dieną, kada jis ateis, kad pasirodytų garbingas savo šventuosiuose.“*

– Motin...

– Tik atsimink, kai išeisi, galėsi nebegrįžti. Plaukiosi savo bure, aš jau tuo pasirūpinsiu. Man reikėjo tai padaryti jau seniai, bet, žinoma, buvau silpna. Pelnysi duoną savo prakaitu, pone, kaip gerasis Dievas ir nuskyrė žmogui. Jeigu tave iš tiesų galima tokiu vadinti.

– Tuomet aš išeisiu tuoj pat, kai tik galėsiu. Susirasiu kambarį miesto nakvynės namuose. Kadangi akivaizdu, kad tu kaip tik šito ir sieki.

– Kokiame nors lūšnynų rajone, be abejo. Patogu ir arti kekšės.

– Taip, mama, taip. Aš gyvensiu tarp kekšių.

– Taip, bėk. Bėk. Kaip netikša bailys, koks visada buvai. Man darosi bloga, kai tik tave pamatau.

Tarnaitė atneša sriubą. Pokalbis išsemtas.

– Sveikas sugrįžęs pas mus, pone Džonai, – maloniai murma aptarnaujanti mergina. – Tikiuosi, gerai pasivaikščiojote.

– Ačiū, Brigita, taip... Bet smagu sugrįžti namo... O... mano mėgstamas indiškas sultinys...

Sriubos šaukštai jį stebi. Portretai tyrinėja. Šiuose namuose viskas turi akis.

▸

* 2 Tes 10.

4

GRĮŽIMAS ATGAL PAS PONIĄ O'NIL LONDONE TĄ DIENĄ, KAI PIRMĄ KARTĄ JĄ SUTIKOME. NACIONALINĖ PORTRETŲ GALERIJA

11 val. 32 min.

Jergutėliau, kokia šlykšti sena ragana. Veidas kaip pundas surūdijusių veržliarakčių. Tik pamanykit, kažkas sumokėjo gerus pinigus už tai, kad galėtų nutapyti šitą niaurų žvilgsnį. Dievaži, išvietės durys gražiau atrodo. Jėzau Kristau, dar ne viskas mums, gatvinėms, prarasta. „Blandfordo grafienė". Kaip Musolinis su peruku. Kaip dučė su tešmeniu. Dievulėliau!

Bet sielai sveika būti išstatytai menui. Tik reikia, kad praeitų šiek tiek laiko, kol pajusi naudą. Kaip kilnojant svarmenis. Arba valgant vegetarišką maistą. Arba užsiimant spiritizmu. Ir kuo, tiesą sakant, paveikslas galėtų pakenkti? Ar tai nėra tik dažų dėmės ant senos drobės? Paveikslas dar nieko nenužudė.

Gal gyvenime ji iš tiesų buvo gražuolė, ta Blandfordo grafienė, prieš ištekėdama už grafo ir visų kitų Blandfordų ir prigimdydama jiems įpėdinių ir jų dublerių. O gal jis

turėjo meilužę ir sugildė nerimo kamuojamą jos širdį. Tu juk pažįsti tuos didžponius, Mole. Tik trauko kelnes žemyn aukštyn, kaip funikulieriai, rujoja kaip triušiai, čiumpa kas po ranka pakliuvo. Ir aš žinau, kad portretuose jie tokie neatrodo. Bet ir triušiai neatrodo.

Apgailėtinas atstumiantis veidas. Bet juk ir tu jau nebe gražuolė. Būk sąžininga – metai negailestingi. Pati jauti, kad su amžiumi pasidarei irzli, vis aimanuoji kaip sunerimęs, įsitempęs vaikas nesuvokiamame pasaulyje. Ir tavo balsas kaip senės – kaip tai atsitiko? Tas švokštimas, tas ūmus krenkštimas, beprotiškas, duslus, ir tavo pasiplepėjimai su arbatos puodeliais. Kartą prieš daug metų Konemaroje ar Keryje įklimpai su valtimi pelkėje. Skersinė sija sulūžo ir perlinko, sutręšusi vairalazdė išniro, valtis iki irklų įkabų nugrimzdo į dumbliną juodą durpduobę. Paskutiniu metu išgirdusi savo balsą prisimeni tą vaizdą.

Ir tas ankstyvas kėlimasis. Dar vienas požymis. Koks jaunas žmogus kelsis auštant savo noru? Ir kalbėjimasis su radiju. Ir kalbėjimasis su lietumi. Ir kalbėjimasis su šunimis ir gėlėmis žmonių darželiuose. Ir kalbėjimasis su drabužiais, kurie tau daugiau nebetinka, ir su lėkštėmis, kurios veltui prašosi išplaunamos, ir su sušiktu Šonu O'Keisiu, kurio tu niekada nemėgai, nors įsivaizduojami asmenys bent jau neatsakinėja. Ir su Šekspyru, ir ministru pirmininku, ir opozicijos lyderiu, ir su tuo, kas išrado liemenėlę, ir Mocartu, ir Stalinu, ir seserimis Beverli, ir Franku, ir Prahos kūdikėliu Jėzumi, ir „Boogy Woogy Bugle Boy of Company „B", ir su tais, kurie įsiuva užtrauktukus į moteriškų suknelių nugarą, remdamiesi prielaida, – jeigu tokia prielaida įmanoma, – kad visos moterys ištekėjusios, ir visi *pašnekesiai* su *savimi pačia*.

– Jų artimieji turbūt iki šiol gyvena kažkur Jamaikoje. Ar nemanai, kad jie jų pasiilgsta, Mole?

– O kaipgi.

– Gal turi žmoną. Ar vaikelių. Koks jiems gyvenimas be tėvo? Liūdna, kai pagalvoji. Dievas juk myli visus.

– Man jie atrodo nepaprastai puikūs žmonės.

– Juk ir mūsiškiams daugeliui teko išvažiuoti, ir jie važiavo. Per badmetį ir vėliau. Dievaži, jie neturėjo kitos išeities. Viklou dėjosi baisūs dalykai. Ištisi miestai išmirė. O ta sutrauka karalienė Viktorija davė penkis svarus paramos fondui. Lyg kokiai šunų prieglaudai. Tik pamanyk.

– Tikrai taip buvo?

– Net ir mano laikais. Aš pati norėjau išvažiuoti. Dažnai gailėjausi, kad to nepadariau. Bostonas man būtų patikęs. Ten, Bostone, tikrai galima puikiai įsikurti. Bet jis niekada nenorėjo. Neperkalbėsi. Bet nereikia nusiminti , ateis ir mūsų kieman šventė.

– Tikrai ateis.

– Ir aš taip manau. Pasaulis juk nestovi vietoje. Tai svarbiausia.

Ak, dabar lyg ir diena šviesesnė. Kai išeini iš namų, vis kitaip. Ir kaip čia ramu, lyg bažnyčioje. O brendis šildo visai kitaip kaip džinas. Nuo brendžio taip smagiai apkvaisti, pasidaro šilta, lyg būtum Džersyje, ir karštis pro tavo sandalų padus maloniai skverbtųsi aukštyn, o džinas turi gaižumo ir jis visada atsiduoda Londonu, kad ir kur, po galais, jį gertum. Vieną kartą nusivežei Peginę į Džersį. Jai gal buvo dvylika. Tą dieną tarp besisukančių atrakciono karuselių su mėlyna kolenkoro suknele ir kaspinais ant skrybėlaitės ji buvo gražiausia iš visų vaikų.

O Kalėdos žada naujų išbandymų, nes tavo žentas ne tik blaivininkas, bet ir Rytų Aberdyno leiboristų parti-

jos skyriaus sekretorius. Galvą padės už raudoną vėliava ir už *kas mano, tas tavo,* bet nė lašelio portveino, nė gurkšnelio amontiljado, nė truputėlio viskio į pudingą. Darbininkų blaivybės draugijos iždininkas. Pyragas desertui su cheresu – be chereso. Bet vis tiek beždžioniukai dvynukai ir Peginė su prijuoste, ir mes visi kartu jų bute. Juk stogas virš galvos jo, taigi ir taisyklės jo, tik jau neprisišauk vėl bėdos, Mole. Nedora prašyti moters palaikymo prieš savo vyrą. Ir gal ne toks jau jis ir blogas, juk tų vaikelių tėvas. Kaip jie kvatoja, kai jis kilnoja juos ant rankų.

Jūs tik pasižiūrėkit į tą vyrą, kaip rūsčiai jis į mane vėpso, lyg jam kas pautus būtų ką tik prisiuvęs. Kad tave peklon, besarmati, senas patine be pimpio. Gal aš neturiu teisės čia būti, kaip ir pats? Nuleisk tuos savo antakius, meiluti. Išlygink marmūzę. Ar sušalai po žeme šį rytą?

Tegu juos velniai. Ar aš kam bloga, po šimts, darau? Mano sūnus gyvybę atidavė už šitą šalį, ir jeigu aš negaliu žiūrėti į jos paveikslus kaip bet kuris kitas karalystės valdinys, tai aš ne Molė Olgud. O tu nusisuk, jeigu aš tau nepatinku, ir pabučiuok man subinę, kad taip nori.

– Labą rytą, gerbiamasis.

– Labą rytą, ponia.

– Tikiuosi, jus čia gerai užlaiko. – Nusišypsok. Tada jie sutrinka. Ir krušk juos visus, išskyrus Nelsoną. O kodėl ne Nelsoną? Nelsonas jau iškruštas, Mole. Štai kodėl.

Eini per tylias sales vis gilyn į pastato vidų pro žymius ir užmirštus veidus. Mokytoja tramdo būrelį nestygstančių moksleivių, kurioms gidės pasakojimas apie tapybos impasto techniką įdomus ne daugiau negu beždžionėms dviratis. Tu taip skubiai praeini po stoglangį, atveriantį gabalėlį dangaus su ledo kruša, kad visi pakelia akis aukštyn.

Prižiūrėtojas, lenkas, mandagiai nusišypso, tarytum oras būtų žavingas padykęs vaikas, kurio išdaigas reikia iškęsti. Kareivėlis su mergina glamžosi nišoje. Tegu Dievas juos saugo. Jauniems taip sunku. Tikiuosi, portretai paliks juos ramybėje ir nesitemps paskui save. Argi mes kada nors ne visi numirsim?

Ilgose tuščiose salėse kapų tyla. Prisiminimai apie kaimo vietoves Viklou šiaurėje sūkuriuoja aplinkui kaip snaigės apie keliauninką. *Noksinkas. Karikgologanas. Kroun Vudas. Dip Darglas.* Juos tariantis motinos balsas. O paskui Šono O'Keisio. Ir dar balsas, kurio jau seniai negirdėjai, bet dažnai prisimeni: Edvardo epochos, gražus, su saldžiu airišku akcentu, drovus, aiškus, kiek išsigandęs. Intonacija žmogaus, mirusio prieš daug metų. Jis taria tavo mylimą vietovardį *Viklou.*

Jeigu tik tu sugebėtum išsaugoti jo laišką, kol ta moteris iš Amerikos atvyks! Gal ji panorės sumokėti daugiau? Bet, ko gero, ji niekada neatvažiuos. Planai juk keičiasi. Šiaip ar taip, atiduoti jį nepažįstamam žmogui kažkaip būtų nesmagu – ne taip kaip ponui Duglačui. Tegu džiaugiasi, jeigu išvis sutiksi ją priimti ir pasidalyti tomis praeities nuoplaišėlėmis, kokias tau pavyks atkapstyti. Daug tu jų neturi, nebent nuotraukų, pabirų fragmentų. Kaip tu pavydi tiems savo kolegoms, kurie iš kažkur vis traukia anekdotus kaip spekuliantai vogtas kojines.

Bet dabar – prisėsk, Mole, pailsėk ant suolelio – užsimerk valandėlei. Niekam tu nerūpi. Už Kilinio kalvos obelisko mėnulio delčia, dzinguliuoja ekipažo važiuoklės sagtys. Vežėjas cakteli liežuviu ragindamas arklį, ir kelias ima vingiais leistis žemyn. Už kelių mylių tolumoje jau turėtų matytis kalnai, bet dabar per tamsu. Įsivaizduoji, kad esi ant Cukraus Galvos – dygiakrūmiai rūke, kvepia

ožkomis, – ir tarsi įkūnydami tavo mintis dvarų soduose iškyla mūrai, uolienų krūvos, potvynio užlieti nuošliaužų pylimai, atodangos ir stačios skalūnų kalvos. Toje viloje gyvena garsus dainininkas; dažnai prie vartų būriuojasi jaunimas, lyg meldžiantys išmaldos badmiriai. Už sugriuvusio Martelo bokšto gebenėmis apsiskleidęs namas, pastoriaus būstas, perstatyta klebonija, senelių prieglauda, ambasada. Vaiduokliai čia kadaise gyvenusių žmonių: jų tarnaičių, arklininkų, vyresniųjų liokajų, sūnų palaidūnų, vietiniais tapusių mokslinčių, kilmingų našlių. Lietus prikelia juos, kol tu kinkuoji galva po žvaigždėtu dangumi.

Tu važiuoji naktiniu traukiniu per vakarų Ameriką. Ramiai save stebi, kaip kai kurie žiūrovai, stebintys scenoje vykstančią istoriją tam, kad užsimirštų. Ši istorija apie aktorius. Gera būtų pjesė. Jie traukia į Niujorką, kelionė truks penkias dienas. Mat ekspresas nevažinėja ir niekas nežino kodėl. Tačiau panelė O'Nil, taip, jos tokia pavardė, arba kita – panelė Olgud, įtaria, jog kalbos apie nevažinėjantį ekspresą nieko vertos, tai prodiuseris šykštauja ir iš suktumo to nepasako. Už porą svarų ir pintą alaus jis susprogdintų Jeruzalės sienas, primyžtų į butelį ir parduotų tau vietoje šampano. Taigi dienos bus varginančios, sekinančios, alkanos. Naktys taip pat bus anaiptol nelengvos, tačiau važiuojant per besiskleidžiančią Amerikos nematomybę pasitaiko akimirkų, sukeliančių niūrią baimingą pagarbą. Judant ant ratų netgi klaustrofobija užleidžia vietą slogiai išpirkimo nuojautai. Naktį būtinus ir kompromituojančius reikaliukus, nedideles improvizacijas ir nugirstus apsiplovinėjimus pašventina ratų bildėjimas ir tamsą skrodžiantis traukinio švilpukas. Tokias vargingas keliones Mudė jau buvo patyrusi ne kartą – Mudė yra kostiumininkė, tai jos aštuntasis turnė kartu su ponia, kuri yra gyva bėda, kai

blaivi, ir tikra ragana, kai ne, – tačiau Mudės nuomonė apie išvyką, kaip ir apie daugumą kitų dalykų, nieko nedomina ir su ja savo nuomone niekas nesidalija. Ji yra ne visą darbo dieną dirbanti kostiumininkė. Daro tai, kas liepiama. Taip užsidirba nors vienam kitam kartui pavalgyti.

Atvažiavę į Niujorką jie dvi dienas ilsėsis. Poniai reikės nueiti pas daktarą ir kai ką atsiimti iš lombardo, ir visa tai reikės atlikti taip, kad niekas nežinotų, nors visi, aišku, *viską* žinos. Tačiau tarp vieno ir kito žinojimo yra skirtumas, tą jums paaiškintų kiekvienas geras suktavirvis. Penktadienį jie sės į keleivinį laivą „Danijos Princas" ir septynias dienas plauks atgal iki Kobo.

Nagi pažiūrėkim, pažiūrėkim. Kur *persikėlė* veiksmas? Ak, burna visai perdžiūvo. Ar dabar aušta, ar temsta? Aha, garvežys traukia sąstatą ilgu tuneliu įkalnėn ir dėl to vagonų ratai žviegia. Gastrolės buvo tokios sunkios, tokios užsitęsusios, pareikalavo tiek jėgų, viešbučiai nuskurę kaip Dikenso laikais, ir tiek mažai valandėlių atokvėpio. Filadelfijoje į pirmąjį spektaklį atvyko policija ir suėmė visą trupę už nešvankybes. Kažkas savinasi pelną. Maitina dvokiančiu mėšlu. Vaidinimas sukėlė riaušes daugelyje Amerikos miestų ir programa buvo pakeista, o repeticijoms laiko liko per mažai ir atlyginimai *toli gražu* ne tokie, prie kokių ji buvo pratusi. Ji įtaria, kad jos vyrui ir seseriai mokama kur kas daugiau, bet abu tai paneigė ir apkaltino ją drumsčiant ramybę. Visi kompanijoje, regis, turi savo globėjus, bet ponia jau nebeturi nė vieno.

Ir pastaruoju laiku ji nekaip jaučiasi, atrodo vyresnė pagal metus. Rytais vos išjuda, nepaslanki, įdirgusi, užmirštanti tai, ką mielai apmąstytų, ir prisimenanti tiek daug visko, kas suteikė skausmo. Naktimis ją apsėda juodos mintys. Ji miega su įjungta šviesa. Gėrimas ją pražudys.

Bet kas, dėl Dievo meilės, norės perskaityti tokią istoriją? Kaip koks senas nykus filmas. Ar tai buvo praėjus metams po jo mirties? *Ak, atsimerk*, meldžiamoji. Privalai laikytis. Sugrįžk prie meno. Nes čia didingi dalykai, imperijos turtai, generolai, keliautojai, rašytojai, ministrai pirmininkai. Ar tai ne laimė, kad tau leista į juos pažvelgti, kai tuo tarpu afrikiečiai badauja?

Dr. Mersija Vinson. Ką tu jai pasakysi? Kad praėjus daugeliui metų po jo mirties tu vis dar jį sutinki? Gatvėje, parke, teatro ložėje. Naktį sapnuoji. Jis tylutėliai prieina – atsargus kaip tavo atspindys vandenyje. Kartais būdama scenoje jausdavai jį esant salės tamsoje, tarsi gaudavai keistą ženklą, kad jis tave mato.

Sykį matei jį Antrojoje aveniu ir einantį per Centrinį parką Kalėdų rytą, pro tramvajaus langą, važiuodama Baueri gatve, šmėkštelint tau už nugaros sename parudusiame Imperijos teatro grimo kambario veidrodyje. Visada apsirengęs taip, kaip per pirmąjį judviejų pasimatymą. Visada tokio pat amžiaus. O kartą, Vašingtone, laukdama eilės išeiti į sceną, tu tikrai išgirdai jo drovų balsą. Tu stovėjai tamsoje, įdėmiai laukdama replikos, laikydama rankoje knygą odiniais viršeliais, tarnavusią kaip sufleris, ir staiga iš juodut juodutėlių užkulisių už nugaros tu išgirdai jo nedrąsų:

Laumiuke...

Klupdama, pritrenkta tu įžengei į šviesą.

Salė buvo pilnutėlė. Amerika tave mylėjo. Vos tave pamatę žiūrovai imdavo ploti, mesdavo į sceną gėles, skanduodavo tavo vardą, visi eilėmis atsistodavo, nes jiems patiko tai, ką jie žinojo apie tavo praeitį, patiko tavo istorija, ir tavo ilgai lauktas pasirodymas sustabdydavo spektaklį. Kiti aktoriai aplinkui vaidindavo blankiai, susitaikę su tavo bombų nepramušama šlove. Sunku būti vienoje scenoje

su kieno nors mūza. Nuo tavo garsiausių spektaklių praėjo keleri metai, bet žiūrovams ir aktoriams tai nerūpėjo. Tiesą sakant, nerūpėjo nė tau. Tu lenkeisi publikai teatre, kuriame buvo nušautas prezidentas, bet niekas tą vakarą apie prezidentą negalvojo. Tu priklaupei priešais ovacijomis griaudėjančią salę prisidėjusi ranką prie krūtinės kaip primadona. Galerijos vaikinai staugė. Į sceną krito lelijų lietus. „Pamelžk juos truputį, – visada sakydavo jis. – O paskui išeik, kai jie maldaus dar pasilikti. Bet kai išeisi, nebegrįžk. Tegu galerija dūksta. *Niekada* neduok jiems tiek, kiek prašo."

Reporteriai, ateinantys pasikalbėti. Malonūs, kvaili klausimai. Kone švytinti iš pasipiktinimo jo šmėkla.

– Jis buvo didi asmenybė, ponia O'Nil?

– Taip, jis buvo didis menininkas.

– Ir taip pat didi asmenybė?

– Ką tai turėtų reikšti?

– Na... koks tai buvo jausmas... būti jo įkvėpimo šaltiniu? Jo mūza?

– Aš nemėgstu šito žodžio. Jis priklauso mitologijai. Supratau, kad didiesiems menininkams nereikia nieko, tik jų žaizdų. Buvau tik jo tarnaitė. Ne daugiau.

– Jo tarnaitė?

– Kaip aktorius tarnauja tekstui. Toks mano principas. Kiti supranta kitaip. Bet, jeigu atvirai, aš jau nelabai ką teprisimenu apie poną Singą. Verčiau pakalbėčiau apie pjesę, kurioje dabar vaidinu.

Tu atsistoji ir eini per koridorių tylą, pro admirolus ir karalienes, dvariškius ir pirklius. Bet prie kai kurių paveikslų norisi stabtelėti ilgiau.

Tą dieną judu nusiyrėt į Dolkio salą, šaltą, apniukusią balandžio dieną, oras drėgnas, dangus pilkas kaip kirų

kiaušiniai, balta kaip dūmai debesų arka, besidriekianti nuo pat Houdo Galvos iki rūke skendinčių Viklou kalnų. Toli įlankoje nuleidęs inkarą stovėjo Liverpulio keleivinis garlaivis, plaukiojantis švyturys su raudona ir balta juostomis skrodė vandenį jau rūko siaučiamų Skeligo salų link. Pilkšvai žalia jūra iš lėto ritosi į krantą, siurbdama įkandin akmenis, iš lėto šnypšdama ant pakrantės žvyro, ir ruonis kyštelėjo galvą iš lūžtančios bangos tarsi koks pasakų vandenis.

Kurį laiką klampojot pakrante, jis fotografavo ir kažką žymėjosi užrašų knygutėje, bet lietus jau pliaupė valandą prieš jums atvykstant ir tenai nebuvo nė vieno medžio, po kuriuo galėtum palįsti. Stovėjote prisiglaudę prie apleisto Martelo bokšto sienos su popieriniais maišais ant galvų, čaižantis juos lietus griaudėjo kaip griaustinis. Per akmenis priėjo keturios ožkos, patinas apmaudžiai stebeilijo putojančią jūrą, kratydamas savo purviną barzdą kaip Karalius Lyras. Kitapus sąsiaurio Kolimoro parke pasirodė būrys moksleivių. Kai kurie ėmė pašėlusiai mojuoti, skėtrioti rankomis, bet jie buvo per toli ir jų žodžių nesigirdėjo. Iš olos bokšto sienoje išnėrė kiškis ir nuskuto į potvynio smėlio ruožą.

Judu pasidalijote įmirkusia cigarete. Nenoriai, lyg traukdamosi nuo dūmų, adatinės lietaus čiurkšlės užleido vietą dulksnai. Prie molo išdygo jachtos gelsvai baltomis burėmis. Aukštai ant uolų nubildėjo Dublino traukinys.

Nuo pat pradžių tau buvo aišku, kad nenorėdamas apie ką nors kalbėti, jis stengiasi tą klausimą apeiti arba nevykusiai nuleisti juokais. Tavęs tai netrikdė. Apskritai tu buvai patenkinta. Bet tada, kai jūs patraukėte atgal nuo bokšto į gličiais maurais apėjusią pakrantę, kur jis buvo pririšęs valtį, tu pagalvojai, ar gali žmogus, kuris griebiasi tokios

gynybos, ką nors iš viso mylėti ir ar įmanoma prie jo taip priartėti, kad galėtum pažinti. Tau atrodė, kad jis išgyvena įvykius neliūdėdamas ar net jų neišgyvendamas. Jis buvo iš tų žmonių, kurie tepa sumuštinius per tėvų laidotuves, kurie visada orūs, nesavanaudžiai, mokantys atremti nepageidaujamus klausimus, sušluoti šiukšles apie bažnyčios altorių. Jis meistriškai mokėjo nukreipti kalbą. Nė nepastebėdavai kaip, kol pokalbio tema nepasikeisdavo. O sugrįžti prie senosios – blogas tonas. Jis suprato, iš ko sudaryta dauguma žmonių. Vis dėlto tokios tavo mintys ištirpdavo greičiau nei pavasario sniegas. Kai jūs sugrįžote į pajūrį, valties nebebuvo.

– Moze tu šventas.

– Kur ji, Džonai?

– Matyt, netvirtai pririšau. Po galais.

Jūs užlipote akmenimis į viršų ir pamatėte ją už penkiasdešimties jardų sąsiauryje besisūpuojančią ir iš lėto besisukančią ant bangų – irklai išsimovę iš įkabų, inkaro grandinė velkasi iš paskos kaip uodega. Ant suolelio kaip koks savininkas tupėjo kormoranas lyg piratas, pagrobęs dorę. Staiga tau paaiškėjo, kodėl moksleiviai mojavo ir šaukė.

– Po galais, – pakartojo jis. – Prasti mūsų pyragai.

– Nieko baisaus. Nepulkim į paniką. Nesikarščiuok.

Jis nusivilko marškinius ir įbrido į vandenį, kuris turėjo būti geliamai šaltas. Keista, bet kai tu prisimeni, kažkodėl vaizdas apsiverčia. Tu jauti, kaip *tau pačiai* dunksi širdis, kaip sunku kvėpuoti, kaip tvilko bangos, kaip apima jausmas, kurį išgyvena nepatyrę plaukikai, lyg visas pasaulis būtų tik vanduo. Įnirtingai mosuodamas rankomis ir vos neapvertęs dorės jis vis dėlto į ją įsiropštė, ir kol parplukdė ją atgal, irkluodamas prieš srovę į krantą, tavo drabužiai buvo virtę šlapiais skudurais ir tu visa tirtėjai. Dažnai pa-

galvoji, kad tas epizodas turėtų būti juokingas. Bet iš tikrųjų ten nebuvo nieko juokingo.

Kitą dieną teatre eidama į rekvizito kambarį užkulisiuose išgirdai ledi Gregori, kalbančią su kažkuo savo kabinete. Keistas jos tonas kaip magnetas pritraukė tave prie durų, šios buvo per porą colių praviros – gana neįprastas dalykas, nes ledi Gregori reikalaudavo šiukštu nepalikti durų teatre atvirų, nebent būtų reikalas. Kad šiluma neišeitų, aiškindavo darbuotojams. Anglys ant medžių neaugančios.

Iš pradžių tau pasirodė, kad buvo skaitoma kažkokia keista pjesė. Netrukus supratai, kad tam tikra prasme taip ir buvo, tik nežinia, ar pati esi užkulisiuose, kaip įsivaizdavai, ar scenos viduryje.

– Man buvo pasakyta, kad gastrolių metu jūs leidote sau viešoje vietoje tam tikra poza pasirodyti su savo gabiąja panele Olgud.

– Nelabai suprantu, ką turite galvoje, Augusta. Tam tikra poza?

– Apkabinęs ją per pečius. Ar kažkaip panašiai.

– Pasaulio akys tikrai didelės. Galite nurimti, tai buvo tik jos petys, nieko daugiau.

– Mano mielas Džonai, aš, žinoma, nesiimu vertinti jūsų asmeninių draugysčių. Nei nustatinėti geografinių jūsų rankos koordinačių.

Ledi Gregori mokėjo kalbėti su nepriekaištingu, sakytum, glaustu mandagumu, vos vos apmaudaudama, lyg viskas, kas buvo jai sakoma, reikštų atsiprašymą už kažkokį paklydimą ir ji vien iš savo didžiadvasiškumo nepakelianti balso prieš pašnekovą. Tavo mylimasis buvo vienintelis iš jos autorių, žinojęs, kaip į tai atsiliepti, gal todėl, kad pats buvo įvaldęs šį meną.

– Aš vertinu jūsų visapusišką išmintį, Augusta.

– Po šimts, tai ne taip jau ir lengva. Nesinori būti karmelite. Bet, kaip žinote, kompanijoje esama ir jaunesnių bei jautresnių žmonių.

– Jautresnių?

– Jeitsas jaučia tą patį. Bet nesiryžta su jumis pasikalbėti. Gal dėl to, kad judu vyrai.

Koridoriuje buvo dulkių; šviesa sklido tik pro stoglangį. Tu matei jūrinius kirus, kurie sklandė arba kabėjo oro srautuose, lyg būtų nusižiūrėję kokį vertą dėmesio kąsnį. Nežinia kodėl tau šovė į galvą, kad netoliese yra upė, o už jos šalta Dublino įlankos erdvė. O dar toliau Liverpulio arba Mančesterio, arba Lydso laisvė, koks nors kambarėlis kaminų miestelyje, kur niekas judviejų nepažįsta. Tu jautei, kad juoda kaip koksas Anglijos šiaurės miestų rūstybė apgaulinga, kad tai tik laisvės kamufliažas, o ji pati slypi po suodžiais.

– Storos tvoros padeda kaimynams draugauti, Džonai. Jeigu suprantate mane. Bičiulystės su aktoriais gali sukelti sumaištį, tam tikrą nerimą. Ypač kai tai daroma visiems matant. Be to, tarp jūsų su panele Olgud, žinoma, esama skirtumų.

– Tikrai, – tyliai nusijuokė jis. – Aš tai pastebėjau.

– Nemanau, jog tai būtų kandaus juoko verta tema, jeigu leisite man, kaip nuoširdžiai jūsų draugei, atkreipti į tai dėmesį. Turiu pabrėžti, kad tokio pobūdžio paskalos nepadeda mums dirbti. Ypač jaunimui. Jaučiu, kad jums tai, be abejo, žinoma. Jūs mokate sumaniai ir subtiliai klausytis.

– Į tą smulkų užkulisinį snobizmą tikrai neverta kreipti dėmesio.

– Sakote, snobizmą, bet jums tai veikiau santykio su kitais klausimas, Džonai. Ir panelei Olgud taip pat. Tai svarbu.

– Atleiskit man, brangioji Augusta, bet nesu tikras, kad jus suprantu.

– Leiskite jums paaiškinti bendrais bruožais. Moters požiūriu. Jūsų draugės požiūriu. Bet kuriai merginai būtų padaryta didelė skriauda teikiant jai nepamatuotų vilčių arba leidžiant tokioms nepagrįstoms viltims atsirasti. Ypač jeigu ji daug jaunesnė ir menkiau išsilavinusi negu vyras, teikiantis tų paikų vilčių. Ir jeigu ji ne to paties... na, jūs žinote, apie ką aš.

– Ne to paties ko?

– Jūs tyčia erzinate mane, versdamas vartoti terminus, kurie man nepriimtini.

– Kalbėkite atvirai, Augusta, jeigu jau pradėjote.

– Aš pati nepasitikiu žmonėmis, kurie taip elgiasi. Tai nedovanotinai vulgaru. Atvirumas yra paskutinė išeitis, kurios griebiasi netaktas.

– Jeigu jūs norite pasakyti, kad panelė Olgud yra ne to paties socialinio sluoksnio...

– Tai jūsų žodžiai, Džonai.

– O jūsų kokie?

– Jūsų paveldėjimas – pavadinkime taip – nelygintinas beveik jokiais atžvilgiais.

– Ir ką tai reiškia?

– Iš esmės tai reiškia, kad kai kurie iš mūsų baldus paveldi. Tuo tarpu kiti turi juos pirkti ir pardavinėti.

– Aš nepastebėjau, kad mūsų scenoje būtų daug aukštuomenės panelių ar grafienių.

– Ir kas iš to?

– Manau, kad suprantate. Čia nereikia ilgai aiškinti. Mes skiriame savo laiką to sluoksnio žmonėms, kurie nepaveldėjo nieko, išskyrus savo drąsą. Būtent jų dėka kas vakarą scena atgyja. Bet gyvenime nuo jų reikia sukti nosį?

– Kalbate kaip socialistines idėjas skelbiantis vikaras. Ir jūs esate ne visai sąžiningas.

– Augusta...

– Aš turiu merginos močiutės laišką. Rūsti persona. Ji rašo, kad panelės Olgud šeima nerimauja, Džonai. Kaip žinote, jie neturi tėvo. Mergina labai jauna. Ne vien amžiumi, bet ir brandos, jautrumo požiūriu. Trumpiau kalbant, baiminamasi dėl tam tikro pavojaus. Deja, aš jį taip pat jaučiu. Tiek vienai, tiek kitai pusei.

– Čia nėra jokių pusių.

– Tarp vyro ir moters? Manau, čia visada bus dvi pusės. Jeigu galėtume jas apriboti iki dviejų asmenų, tai būtume tikri burtininkai.

– Apskritai visa tai yra grynai asmeniškas dalykas, kuriuo, su didžiausia pagarba turiu pareikšti, niekam kitam nederėtų rūpintis.

– Paprašyčiau jūsų pagalvoti apie tai, kad jeigu įvairios kliūtys sutrukdytų jūsų savitarpio supratimui, panelė Olgud tęstų dar tik prasidedančią karjerą lydima ne itin malonaus šešėlio. Kai kas patartų verčiau užbaigti viską dabar. Kol nepadaryta rimtos žalos.

– Jos karjerai?

– Karjerai taip pat.

– Mano draugystei su panele Olgud niekas nesutrukdys. Tą ryšį aš branginu visa širdimi.

– Tai akivaizdu. Na, ką gi. Šiaip ar taip, gal bent jau apmąstysite visa tai.

– Viliuosi, kad niekada neatsisakysiu apmąstyti gera linkinčio žmogaus patarimo.

– Taip. Tai visada praverčia. Kai tai daroma.

– Gal jau grįžtume prie darbų? Turiu dar suredaguoti tekstą.

– Nenorėčiau, kad ateitų ta diena, kai būsiu priversta ją atleisti. Juk ji gal turi talentą. Ne tokį kaip sesuo, žinoma. Jūsų panelei Olgud trūksta tuščiaviduriškumo, būtino kiekvienam

aukščiausios kategorijos aktoriui. Jos individualybės perteklius rodo, kad ji niekada nepasieks didelių aukštumų. Bet ji vis tiek turi gamtos dovaną. Man patinka jos balsas.

– Aš pritariu jūsų nenorui ir tikiuosi, kad jūsų įsivaizduojamoji diena neateis, Augusta. Nes jeigu ji ateis, tai jums reikės atleisti ir mane.

– Na, ką jūs, mielas bičiuli. Ar jūs grasinate savo didžiausiai garbintojai?

– Aš niekada negalėčiau grasinti ištikimiausiai savo kūrybos šalininkei. Tik tvirtinu, kad teatrui, kuriame nėra vietos panelei Olgud, reikia kitokio talento nei manasis.

– Nemanau, kad būtų labai įžvalgu nepagrįstai rizikuoti.

– Sutinku su jumis. Ir aš nemanau. Būkite tikra.

Tu stabteli prie maloniai žvelgiančio teisėjo su Pipso stiliaus peruku. Veidas raudonas kaip sergančio podagra, bet akys šviečia švelnumu, o rauktinė apykaklė pageltusi kaip gatvės valkatos dantys ir tai suteikia jam įtartino šelmiškumo, kurį tu visada vertinai kaip teigiamą vyrų bruožą. Seras Ričardas Persas Lajus. Kaip laikotės, sere? Neblogai? Jūs stulbinamai gražus, tikras dendis. Ar galiu valandžiukę su jumis pabūti? Ilgai jūsų negaišinsiu. Bėda ta, kad šį šaltą rytą aš nelabai pastoviu ant kojų. Alkoholis, deja. Bet jeigu leistumėt man nors truputėlį pabūti jūsų raminančioje draugėje, aš vėl pasijusčiau tvirčiau. Matote, aš galvojau apie praeities įvykius, ir jų nepakeisi, taigi verčiau užmiršti, bet šiandien kažkodėl jie puola mane kaip šunes, todėl man reikia galantiško draugo, tokio kaip jūs, sere.

Ar naktimis jūsų nebaugina šitų salių tyla, sere? Ar jūs girdite pragarišką automobilių gausmą, kai jie važiuoja per Trafalgaro aikštę? O per karą ar pabusdavote nuo bombų

sprogimų? Aš pabusdavau. Ar jūs verkdavote? Ar pasišnekučiuojate vienas su kitu, kai galerijoje tuščia? O gal asistuojate Blandfordo grafienei? Gal čia vyksta didingi galantiški šokiai, kai jūs nepastebimai išlipate iš rėmų, ir gavotai salėse, kai portjė miega? Manyčiau, kad išmanote, kaip ir ką daryti su moterimis. Man jūs atrodote kaip žmogus, kuris žino malonumų vertę. Ne, ne, tik jau nesiginkite, senas nenaudėli. Jis yra *boogy-woogy bugle boy* / Seras Ričardas Persas Lajus. Ar nusivesit mane kada nors į „Keturis šimtus" arba „Milrojų"? Tai naktiniai klubai, sere. Aš eidavau į juos, kai buvau jaunesnė. Po premjeros dažniausiai. Mes laukdavome spaudos apžvalgų. Nišose ginčijasi jauni dabitos poetai, ore tiršta nuo rimų, smokingai užmesti ant kėdžių atkalčių ir šampanas ir, ak, flirtas, ir alsi Soho vakarienių linksmybė. Niubergo omarai su kiautu, apskrudusi ėriena, bulvės su petražolių sviestu, žirniai su mėtų kremu. Vienas gerbėjas pasiūlė dvidešimt ginėjų už vieną mano keliaraištį. Įsivaizduojate, koks įžūlumas! Ar žinote, ką jam pasakiau? *Tiems, kurie gali sau tai leisti veltui, visiems kitiems brangu.* Jis pašnibždėjo man į ausį, kad jeigu sutiksiu atsigulti su juo, tai galėsiu nuspręsti, kokiai kategorijai jį priskirti. Ką gi, aš nuėjau pas jį, sere, į Hendelio gatvę Blumsberyje, nes porą sykių buvau įsidrąsinusi, kam gi dabar neigti, ir jam nebereikėjo manęs ilgai kalbinti, sere, kad ką nors atiduočiau veltui. Jis buvo kantrus, nepailstantis, nekalbus. Rytą mes pasišnekėjome. Jis buvo ką tik baigęs Oksfordą. Ar kada ragavote sraigių, sere? Mums reikėtų nueiti į „L'Escargot". Mano vardas Molė O'Nil, sere. Aš pati kadaise mylėjau. Tai buvo gerokai prieš naktinius klubus ir vermutą iš batelio. Yra mano mylėto vyro portretų. Nors ne čia.

Tau bežiūrint į paveikslą jis vėl sugrįžta. Visada toks užsispyręs, pavydus. Tai buvo netrukus po Dolkio salos, kai

tu važiavai į gastroles po Angliją. Jis turėjo Dubline reikalų ir jūs susitarėte susitikti kavinėje. Kai tu kiek pavėlavusi įėjai, jis kažką greitai rašėsi į savo užrašų knygutę ir pamojęs tau, einančiai prie stalelio, neva iš nekantrumo užvertė akis į viršų, nepajėgdamas atsiplėšti nuo darbo. Tarp dešinės rankos pirštų sukaliodamas staliaus pieštuką jis spoksojo į lubas, lyg būtų stengęsis įžiūrėti tenai vabzdį, o kairę pirštinėtą ranką buvo atstatęs į tave kaip policininkas, reguliuojantis gatvės judėjimą, iš baimės, kad neprasižiotum ir neišsklaidytum kerų.

– Džonai?

– Prašau, nieko nekalbėk. Ar labai nesupyksi? Man sprūsta mintis. Nejudėk.

Tu laukei septynias minutes pagal laikrodį ant sienos.

– Atleisk man, vaikeliuk. Tai tik scena. Kaip tu?

– Puikiai. Ruošiuosi gastrolėms.

– Pasiilgsiu tavęs, – tyliai pasakė.

– Koks tu be galo romantiškas.

– Aš rimtai, – pasakė jis, gal atžariau, negu norėjo. Pastaruoju metu nuolatinis jo stačiokiškumas tave vis labiau glumino. Tau kilo įtarimas, ar tik tai, kaip ir visi nuolatiniai elgesio modeliai, nebus per ilga rūpestingai sufabrikuotas dalykas.

– Tuomet važiuok su manim, – pasakei jam tada.

Jo juokas buvo nemalonus, bet gal ir ne dėl jo kaltės, o dėl pakartotos tonzilių operacijos, bet linksmumo sužadinto sauso kosulio sunku buvo klausytis. Jis ir pats negalėjo jo girdėti, tu tai žinojai.

– Aš negaliu važiuoti su tavim į Londoną, mano kvaila mažute beždžionėle. – Liauni muzikanto pirštai jau suko cigaretę – rūkomasis popierius, pigus, stambiai pjaustytas tabakas kaip kokio darbininko – kemša, vynioja įgudusiais, bet nevikriais judesiais.

– Kodėl ne?

– Tu būsi užsiėmusi. Tu dirbsi. Aš nenoriu ant tavo kelio stovėti.

– O taip. Ant mano kelio. Kas to norėtų?

– Kada išplauki?

– Po trijų valandų. Mums reikia paskubėti.

– Aš negaliu. Turiu neatidėliotinų susitikimų teatre.

– Tokia kerinti moteris kaip aš puola jam ant kaklo, kad jis keliautų su ja per vandenyną, o jis negali. Dieve mano, ponai ir ponios. Kur ritasi pasaulis?

– Aš sakau, kad negaliu, Mole. Nebekalbėkim apie tai daugiau, jeigu tu nieko prieš.

Ir vėl tai nuskambėjo kategoriškai ir tu pajutai, kaip džiaugsmas dingo nuo tavo veido. Padavėjas atnešė tai, kas buvo užsakyta, padėjo lėkštes ir stiklines vandeniui.

– Kartais tu būni labai griežtas, Džonai.

– Atleisk, aš pavargau.

– Kiekviena pamanytų, kad tu gėdijiesi jos draugijos.

– Aš niekada nesigėdysiu savo laumiukės. Ir tu teisingai mane bari, Mole. Man ta pjesė pakišo kiaulę. Ji varo tavo nedėkingą nelaimėlį iš proto. Tą dieną, kai grįši, surengsim smagią iškylą. Ir aš rašysiu tau kiekvieną vakarą, kol tavęs nebus. Pamatysi. Aš svajosiu, kaip sėdžiu ložėje ir tave drąsinu. Ir kaip keikiu visus kitus stuobrius.

Jis padovanojo tau šypseną ir tu nusišypsojai jam. Bet kažkas tarp jūsų tarytum sustingo. Tam tikra prasme dabar, kai intymumo liko mažiau, būti kartu pasidarė lengviau; kalbėjai laisvai apie tai, kas visai nesvarbu, o kad jis atrodė vis labiau pavargęs, sumetei bėdą slegiančiam kavinės karščiui, triukšmingam pokalbiui šalimais, vaikščiojimams pirmyn ir atgal. Kaip ir visose Dublino maitinimo įstaigose, staliukai buvo per arti vienas kito. Galėjai užuosti, kas kaimyno lėkštėje.

– Tai aš jau eisiu, Džonai. Savaitgalį prisirinks minios žmonių.

Jis sumokėjo ir tu nuėjai Sakvilio gatve, bet stotelėje nebuvo ekipažų. Jis laukė su tavimi ir tu norėjai jį pabučiuoti, bet bijojai tai daryti prie žmonių. Jis suėmė tavo ranką nežiūrėdamas į akis. Oras buvo žvarbus ir šaltas, išgrynintas lietaus. Įsivaizdavai, kaip būtum su juo Londone, žmonių pilnose gatvėse, matei, kaip judu einate per Trafalgaro aikštę galerijos link, pro elgetas ir liūdnų baladžių atlikėjus. Arba tiesiog kaip judu esate laive, belangėje kajutėje žemomis lubomis su lempa, girgždančiomis lentomis. Kartu tarsi susimokėliai kvatojate kaip išdykę mokiniai, įvykdę staiga sugalvotą pokštą. Kajutėje būtų šilta ir taip siaura, kad gultas remtųsi į sienas. Jūs godžiai valgytumėt, vis susižvalgydami ir nusijuokdami. Kelionė būtų siaubinga, jūreiviai girti. Mažas šviesus nuotykis drauge.

Jis davė vežėjui penkis šilingus ir pasakė, kad aš skubanti. Tu viską prisimeni. Kiekvieną tos dienos smulkmeną. Tačiau jaunoji moteris iš Amerikos niekada nenorėtų žinoti tokių dalykų. Visa tai jai atrodytų nesvarbu. Savaime suprantama.

5

ABATIJOS TEATRO REPETICIJŲ KAMBARYS, DUBLINAS

– Panele O'Nil, jūsų frazės intonacija netiksli.

– Pone Singai, aš sakau taip, kaip parašyta.

– Tai visai suprantama klaida. Smarkiai už tai savęs nebarkite. Tiesiog buvo taip sumanyta, kad jūsų personažas sako ne visai tai, ką mano.

– Tokios nuorodos nėra ir aš skaitau, kaip yra.

– Aš dar kartą sakau, kad jūsų apsirikimas, panele O'Nil, yra visiškai atleistinas. Aš tik norėčiau pabrėžti, kad jeigu prisimintumėte prieš tai buvusį tekstą ir apskritai bendrą scenos tėkmę ir esmę ir visus ankstesnius pokalbius, vykusius šiame kambaryje apie tai, tai pamatytumėt, kad veikėja neabejotinai sako ne tai, ką galvoja. Mes kalbėjome apie tai šimtus kartų. Jau tikrai turėtų būti aišku.

– Man visiškai neaišku.

– Tuomet, panele O'Nil, jums reikėtų dar kartą perskaityti monologą.

– O gal jums, pone Singai, reikėjo kitką parašyti.

Jeitsas lėtai pakėlė akis iš savo vietos parteryje, lyg būtų pažadintas paslaptingo varpelio. Jis išsitraukė iš savo liemenės kišenės, kaip vėliau paaiškėjo, monoklį ir pasivalė jį

į atlapą. Nepasakytum, kad žiūrėdamas į savo kolegą, dramaturgą, jis šypsojosi, bet, ko gero, vyptelėjo lūpą, ir, ko gero, draugiškai.

Jis delikačiai papūtė į monoklį ir iškėlęs į šviesą apžiūrinėjo kaip juvelyras lazurito grynuolį.

– Gal ir taip, panele O'Nil, bet aš kitko neparašiau. Arba neparašiau „kitaip", ką jūs turbūt turėjote omenyje. Ir kai man reikės pasimokyti dramaturgijos meno, aš, patikėkite, atskubėsiu tiesiai pas jus, nes mes visi vertiname jūsų išminties lobius, kuriais jūs taip dosniai su mumis dalijatės kalbama tema. O kol kas gal malonėsite perskaityti tekstą tokį, koks jis yra juodu ant balto, o ne tą pranašesnįjį, kuris egzistuoja tik jūsų galvoje.

– Jeigu teksto nėra mano galvoje, pone Singai, tai jo išvis nėra.

– Matau, kad turime ne tik dramaturgę, bet ir filosofę.

– O jūs, regis, mieliau rinktumėtės papūgą.

– Panele O'Nil, aš jūsų prašiau, dabar sąžiningai įspėju. Jūs esate profesionalė, kuriai atlyginama už paklusnumą...

– Jeigu jūs, pone Singai, manote, kad tokiu būdu mane suvaldysite, tai leiskite jums pasakyti: *Kas prisivirė košės, tas ją ir srebia.*

– Panele O'Nil, gal suimtumėt save rankon...

– Kas prisivirė, tas ir srebia, pone darbdavy!

– Mergina tik pareiškė savo nuomonę, pone, – įsiterpė elektrikas, pavarde Dosis Raitas, kuriam kartais parišdavo strėnjuostę ir liepdavo vaidinti karį, kai masinei scenai trūkdavo žmonių. Jis buvo mergišius ir būtų rizikavęs netekti darbo ir likti elgeta, jeigu už tai būtų gavęs su kuo pasimyluoti. Dekoracijų dailininkai dažnai su pasigėrėjimu sakydavo, kad jis net nususiusią antį išjodytų, ir porą kartų įsiutę tėvai ir vyrai buvo įspyrę jį užkulisiuose į kampą, nes

ponas Raitas per dažnai vaidindavo idealų vyrą. – Tai nereiškia, kad kas nors iš mūsų aplaidžiai žiūrėtų į savo darbą, – tęsė jis tuo savo būdingu lėtapėdžio, bet gera linkinčio kalėjimo prižiūrėtojo balsu. – Bet vaidinti turime mes. O tai visai kitoniškas reikalas, negu pjesių rašymas. Ir jeigu panelė O'Nil nori išsiaiškinti, tai neprigulnu jai to neleisti. Štai ką apie visą tą dalyką mano Dosis Raitas. – Ir gniaužydamas rankose laidą jis žybtelėjo į ją begalinio meilumo kupinu žvilgsniu.

– Jeigu mano žodis galėtų būti kuo naudingas, – pradėjo Jeitsas ramiu kunigo tonu, – tai ponas Singas nori pasakyti...

– Jis nori pasakyti, kad aktorė turi sugebėti pusėtinai įsiminti jai duotą tekstą ir perskaityti jį nesitaškydama seilėmis į parterį. Ar tai per dideli reikalavimai? Ar tik jūsų garbiajai personai jie per dideli, panele O'Nil? Gal suteiktumėte man didžiulę ir, be abejo, neužtarnautą malonę ir pažvelgtumėt į mane, kai aš į jus kreipiuosi, kaip manote?

– Galbūt, pone Šekspyre, jūs pademonstruotumėte savo mintį.

– Atsiprašau? Jūs rūkote? Gal teiktumėtės užgesinti cigaretę?

– Užgesinsiu, kai būsiu visiškai pasiruošusi, elegantiškasis pone. O kad jau esate mano klaidų pasaulinio garso ekspertas, tai padarysite man neįkainojamą paslaugą, jeigu čia, scenoje, perskaitysite frazę taip, kaip jums labiausiai tinka, nes, esu tikra, visa trupė tikrai turės iš ko pasijuokti. Ar ne taip, ponai ir ponios?

– Ne, ne, panele O'Nil, aš sugalvojau geriau. Kodėl jums nenulipus nuo scenos čionai, aš duosiu jums plunksnakotį ir jūs galėsite perrašyti visą pjesę pagal savo išmanymą.

– Įsikiškite savo plunksnakotį žinote kur.

– Aš pakviesiu ledi Gregori, – įspėjo jis.

– Aš, Jūsų didenybe, turėjau galvoje jūsų rašalinę.

Jeitsas palengva atsistojo ir sunėręs pirštus pasidėjo rankas ant priešais esančios kėdės atkaltės, kaip senatorius ruošdamasis pradėti iškilmingą laidotuvių kalbą. Taisyklingų romėniškų bruožų veidas griežtas, akimirkos reikšmingumo dvasia gaubia kaip mantija. Monoklis įstatytas į oftalmologijos skirtą vietą. Visų laukė keletas slogių minučių.

– Jums leidus, Singai? – sumurmėjo jis.

Dramaturgas niauriai linktelėjo.

– O dabar pakaks jūsų samprotavimų, panele O'Nil, – pasakė poetas.

– Aš tik kalbu, – tarė ji, – bet manęs niekas neklauso. O dramaturgai spiegia ant manęs kaip zoologijos sodo bežDžionės.

– *Liaukitės, panele*, – nukirto Jeitsas.

Jis palaukė, kol triukšmas repeticijų kambaryje nuščius, kaip žmogus, laukiantis traukinio, kuris neabejotinai atvyks, bet žinantis, jog tai šiek tiek dar užtruks. Atsisagstė vieną pirštinę ir neskubėdamas nusimovė. Paskui mirksėdamas kaip karvė įsistebeilijo į ją. Jai buvo įdomu, kaipgi jis priims iššūkį, nes jau buvo pastebėjusi silpną Jeitso vietą: jam, kaip ir daugeliui, nesvarbu, kokio socialinio sluoksnio vyrų, buvo būdingas į akį krintantis savo padėties varžymasis, ir jo pavydas Singui kosmopolitiškumo, buvusios didybės auros, universitetinio išsilavinimo bei asmeninio, kaip bylojo gandai, pajamų šaltinio, pasireiškė tam tikru pavidalu, ne kartą jos matytu ir vėliau – noru būti kilmingojo parankiniu. Gal tai buvo meilės atmaina, bet ne vien. Ji sugrūdo cigaretę į taurę.

– Atrodo, būsime susidūrę su sunkumais, – šaižiu balsu tarė jis. – Nesugebėjimu pripažinti. Nesugebėjimu matyti.

Ką gi, nesvarbu. To buvo galima tikėtis. Taip gali atsitikti, kai įgimta mūsų nuojauta neišlavėjusi. Mus įklampina užgaidos, įtikėjimas savo tariamai pelnytu autoritetu. Šis žmogus – jis bedė monokliu Singo pusėn – yra genijus. Ar jums aišku?

– Taip, pone Jeitsai, – sumurmėjo du iš aktorių.

– Kas jis toks? Visi kartu!

– *Genijus, pone Jeitsai.*

– Taip. Teisingai Jis yra mūsų Eschilas. Mūsų Ibsenas. Jis yra vienas iš tų išminčių, nužengusių į mūsų tvartelį. Mes esame kiaulės, galvijai, klasiko atrajotojai. Mes esame ekskrementai šiauduose. *Kas mes esame?*

– Ekskrementai, pone Jeitsai, – paklusniai atsakė vienas iš statistų. Niekas nepasuko galvos jo pusėn.

– Taip. Mes esame atmatos. Atstumtieji. *Bjaurybės.* Ir kai jūs, ir jūs – o ypač jūs – būsite pelnytai seniai užmiršti ir pavirtę dulkėmis, šio Homero darbai bus išaukštinti. Jis nuskraidins mūsų sparnuotąjį žirgą į švytinčią Olimpo saulę... o jūsų dviračiai rūdys lombarduose. Nė vienas iš mūsų – įsidėmėkite, nė vienas – nevertas net užrišti jo bato raištelio. O kai jūs pasensite ir jus apleis jėgos, geriausia, ką galėsite prisiminti iš savo vargano, bergždžio, smulkmeniško gyvenimo, bus tai, kad kažkada stovėjote Titano akivaizdoje. Jūs pasiimsite tą patį tekstą, kurį dabar teršiate savo kokčiais spjaudalais ir kuris bus išgulėjęs ant jūsų lentynos ne vienus, gal net dešimtis metų, ir tada degsite senojo mūsų mūzos žaizdro ugnyje iš gėdos, kad turėdami progą neparklupote ant kelių.

– Na, Jeitsai, bičiuli, manyčiau, kad pats šiek tiek...

– Nė žodžio, Singai!

Jis vėl pasisuko į aktorius, tarytum net paūgėjęs nuo paniekos ir patyčių, ir persibraukė ranka savo plaukų kupetą.

– Jūs apgailėtini, nedėkingi nepraustaburniai, – rūsčiai tęsė jis. – Votys ant prasčioko sprando.

– Tik jau, – tarstelėjo Dosis Raitas.

– Jūs, Raitai, esate tuščia vieta. Vakuumas. Votis. Visi jūs – *nereikalingi žmonės*. Zombių išperos. Pridėtinės raidės. Be šio genijaus darbo, jūs tiktai... umliautai! Paskutinius žodžius jis metė pasiskonėdamas, nors bandė tai nuslėpti. Kai kurie suglumę susižvalgė. Kažkas nedovanotinai garsiai atsiraugėjo.

Tik tada Jeitsas pajudėjo iš savo vietos ir nunėręs galvą iš lėto, plačiai žergdamas, patraukė scenos krašto link, kuo arčiau, tuo lėčiau, tarytum šarvuotis, artėjantis prie maištaujančios kolonijos. Jo norėta buvo kalbėti labiau apmaudžiu nei piktu tonu, tačiau žodžiuose skambėjo panieka kartu su tramdomu įniršiu ir tai buvo taip jam būdinga – ir kai skaitydavo eiles, ir kai nurodinėdavo valytojai, kur valyti, – kad buvo sunku suprasti, ar jis kalbėjo visiškai rimtai, ar komiškai mėgdžiojo save patį tam, kad išsprogdintų susidariusią įtampą. Tik tada, kai apsiausto skvernas buvo netikėtai užmestas ant kairio sustingusio peties lyg toreodoro, pasiruošusio pozuoti dailininkui, pasidarė aišku, kad tai nebuvo linksmas vaidinimas.

– Dievo žaizdos, – tyliai pasakė jis įdėmiai apžiūrinėdamas savo rankas. Koks neišmanus stebėtojas iš šalies būtų pamanęs, kad jis kalbasi su pirštais. Iš tikrųjų tai buvo ženklas, kad nesi vertas net to, kad jis pakeltų į tave akis.

– Ar jūs galite žiūrėti sau į akis? Tikrai? Ar turite drąsos *gyventi*? Jeigu nėra jokio plyšio, užkaborio, kur galėtumėt įlįsti ir užmerkti akis? Jūs, cukrinių lazdelių *nuočiulpos*. Skerdyklos *nuotėkos*. Gralio taurę paverstumėt *spjaudykle*. – Jis pakėlė savo įniršusias, savo išmintingas žibančias akis, ir jose nebuvo jokių juoko kibirkštėlių. – Jūs šventenybių

drabstytojai. Kleidūnai. Sąvadautojai. Jūs dėmės, paliktos ant bažnyčios klaupto. Jūs – neapčiuopiama... bliurė. Man ašaros rieda, kai galvoju apie jūsų iššvaistytus turtus. Vienas namuose aš verkiu. Jūs ištarsite tuos mūsų meno perlus, kaip pono Singo sumanyta, arba grįžkite į savo... kopūstų lysves, kur jūsų vieta. Ar aš aiškiai išdėsčiau savo mintį?

– Taip, pone Jeitsai.

– Gerai. Tada gerai. Dabar aš grįšiu į savo vietą. O jūs pradėsite nuo trečios scenos. Ir skaitysite tekstą tiksliai. Ir jeigu jums, panele O'Nil, vėl paniš liežuvis, aš imsiuos rykštės, o tada jau atsiduosiu teisėjų malonei. Dviejų pensų su puspensiu dydžio bauda, kurią gaučiau už sumušimą iki sąmonės netekimo, mano manymu, fartingu per didelė.

– Kas prisivirė košės, tas ją ir srebia, pone Jeitsai, ir jeigu manote, kad šitaip galite kalbėti su Mole O'Nil...

– Ne! Košės prisivirėt jūs! O dabar srėbkit!

Sekmadienis jų diena. Ji išvažiuoja iš miesto be penkiolikos vienuoliktą. Tai įprastinis susitarimas, bet jis primena jai apie tai laišku. Jie laipioja dygiakrūmiais apaugusiais Kilinio kalvos šlaitais arba guli tarp kalnų augmenijos žiūrėdami žemyn į įlanką. Vieta turi dvejopą privalumą, ji vordsvortiška ir atkampi. Čia jie vieni, beveik tikri, kad niekas nepamatys. Jie valgydina vienas kitą uogomis, augančiomis prie obelisko: liaudiškai *fraughans*, bet ji vadina jas „purpurinėmis vynuogėmis". Pavadinimas prigyja kaip vienas iš jų eufemizmų. Meilės žodžiai, pilni intymumo. Fėja ir bastūnas, nuodėmingas jų ryšys. Tai tarsi scena iš pasakos, vienos iš jo pjesių pradžia. Bet kuris kurį išlaisvina?

Kartais jis deklamuoja savo poeziją, skirtą jai – tai jo dovanos. „Vakar vakare aprašiau tave vėl", – prisipažįsta jis, lyg būtų jai kūną tuo eilėraščiu išmarginęs. Bet jo eilės

iš tikrųjų geidulingos, dažnai dviprasmiškos. Labai retai pasako jai tiesiai – susidrovėjęs kaip berniukas, – kad jam patinka žiūrėti į ją, vilkinčią „lengvais vasariniais drabužiais". Keista, bet tokiomis akimirkomis ji labai stipriai pajunta, koks jis palūžęs, kaip sunku jam tiesiog būti gyvam. Būna dienų, kai žiūrėdamas į ąžuolą jis spėlioja, kiek iš jo išeitų karstų. Jis neprisimena savo tėvo, buvo dar kūdikis, kai šis mirė. Jame esantį vėžį ji įsivaizduoja kaip miniatiūrinių liepsnelių kariuomenę, lėtai judančią po jo vidurius, nepaliekančią nesudarkyto nė vieno kampelio. Jai atrodo, kad kaskart kuo nors jį pamalonindama ji užpučia vieną iš jų. Gal dėl to pamokslo, kurį dar būdama mergaitė girdėjo skliautuotoje Šv. Mikalojaus iš Miros bažnyčios tvirtovėje. Kunigas pasakė, kad Dievo malonė priklauso nuo to, kiek žvakių nusidėjėlis uždegs. Tas įsimintinas apibūdinimas įstrigo jai visam laikui, netgi kai jos tikėjimas patyrė pataisų ir papildymų, kaip atsitinka suaugus. Dievas, apvaizda, Gileado balzamas – juos taip pat reikia būti pasiruošus priimti.

Kai jis nusikosėja, mintyse jį palaimina. Jeigu ima dusti, pasimeldžia už jį. Tarsi apžvelgdama milžinišką miestą dienai auštant, ji mato, kaip jo vėžio liepsnelės viena po kitos gęsta. Ji įsivaizduoja jo plaučius – švytinčius iš skausmo – ir jos švelnumo žnyplės kimba į darbą. Jeigu tik ji galėtų juos paliesti – ranka paliesti, – oras juose pakviptų ir nuskaidrėtų, o nuolat juos svilinančios liepsnos papūtus užgestų, kaip pirštais užspaudus žvakės dagtį. Ji ragina jį valgyti, gerti, kai tik jis nori. Jam įskiepytas puritoniškas požiūris į alkoholį. Klajodamas po Viklou apylinkes jis užsukdavo į smukles ir ten kalbėdavosi su čigonais, valkatomis ir brakonieriais, bet tvirtai laikydavosi auklėjimo įdiegto požiūrio, kad gėrimas yra velnio pramanas. Porterį,

toniką gerti sveika, sako jinai. Jos motina savo laiku pagimdžiusi aštuonis vaikus ir dažnai sakydavusi, kad tik bokalas porterio vakarais suteikė jai tam jėgų. Taip pat, reikšmingai pridurdavo močiutė, jis suteikė jėgų ir pusei iš jų pradėti.

Per pirmuosius jų pažinties mėnesius jis šiek tiek priauga svorio. Nustoja kalbėjęs apie Šveicariją. Alpėse esanti klinika tokiems ligoniams kaip jis, kur juos kemša maitindami štrudeliais, kol išsipučia kaip erchercogai, ir verčia vaikščioti šaltame kalnų ore ir klausytis, kaip kaimo bernai pučia piemenų ragelius. Pasakodamas apie tai jis juokiasi, bet ji mato, kad bijo. Dažnai, apimtą baimės, jį ištinka linksmybės priepuoliai.

Jis būna pavydus, net pašėlusiai pavydus, jeigu užuodžia galimą varžovą. Ji nekalba su juo apie kitus vyrus, nekimba nė vienam į parankę. Labiausiai jai reikią saugotis Dosio Raito, myga jis. Taip pat ir su kai kuriais kitais jis pataria elgtis kuo atsargiau. Muzikantai nepatikimi. Dauguma jų serga siaubingomis ligomis. Studentai medikai yra ištvirkėliai, jie „sukiojasi aplink aktores" ir giriasi savo suvedžiotomis ir nekaltybę praradusiomis aukomis. Pats jis nėra mergišius, aktorių gerbėjas. Džentelmenas neleis sau gundyti merginos tuščiais pažadais.

Jis nėra gražuolis pagal įprastinius grožio standartus. Ta barzdelė daro jį nerimtą. Veidas kaip juodų batų šepetys, kaip kartais sako Sara. Jis kiek primena tipišką airį senoje *Punch* žurnalo karikatūroje: vešliais antakiais, ūmus, neseniai išlipęs iš medžio. Bet jis nėra tipiškas airis: jis mėgsta klausytis. Keli geriausi jo patikėtiniai – moterys. („Tokie žmonės kaip Jeitsas, kurie šaiposi iš senoviško moters geraširdiškumo ir pastovumo, atrodo, nori išvogti iš pasaulio tai, kas jame švenčiausia.") Ji aptarinėja su juo savo drabužius, skrybėles ir sukneles, savo sunkaus būdo seserį, pinigų

klausimus, repeticijų ginčus, šlykščius „įgėlimus“, kurių ji negali užmiršti, niūrias gastroles provincijoje, skausmingas menstruacijas. Jis susitaria, kad ją priimtų garsus Dublino ginekologas, jam nepakenčiama, kad ji kentėtų skausmą, kurio galima išvengti. Vaikystėje po tėvo mirties ji buvo atiduota į našlaičių namus, nes motina, taip staiga nelaimės ištikta, nesugebėjo susidoroti. Ji pasakoja jam istorijas apie bažnyčios sargus, biblijos pamokas, skystą avižinę pliurzę, apie tai, kaip ji iš ten pabėgo ir parkūrė į Marijos gatvę, kaip maldavo motinos leisti jai pasilikti. Taip pat apie vėlesnį gyvenimą, kai dirbo pardavėja Svicerių audinių krautuvėje: ji pasakoja jam, o jis klausosi tarsi užburtas. Ji rūko kaip kareivis. Jis graužia ją, kad nustotų.

Jis atrodo jai toks savotiškas. Jis esąs labai nervingas, pareiškia jis jai. Visi rašytojai tokie. Tokia meno kaina. Ji žino meno kainą, kurį laiką yra už jį mokėjusi. Kai kurie jai skirti eilėraščiai skamba kaip sielvarto riksmas.

Jis pasakoja jai apie Paryžių, Vokietiją ir Arano salas, kur žmonės rimti ir palieka tave ramybėje. Jis taip norėtų aprodyti tau Bretanę, Normandiją, Inišmaną. Visa tai geriau daryti, kai jie bus vedę, nors jo motina dažnai garsiai suabejoja, o ir jis pats tylomis suabejoja, ar įmanoma dviese su žmona išgyventi iš rašytojo algelės. Atrodo, tokiu būdu jo motina nori paaiškinti, kad šeimyninis sidabras nerems meilės palėpėje. Jis trokšta pasisekimo, kuris garantuotų jiems nepriklausomybę. Dingti iš Glenagirio, gyventi savarankiškai: jis dega tuo noru nelyginant aistra.

Jis rašo keistą pjesę: prasimanėlis iš Mėjo kaimelio užmuša kastuvu tėvą ir, sukūręs pagiriamąją dainą apie nusikaltimą, netikėtai tampa didvyriu. Pjesė varo jį iš proto. Jis bijo pasikliauti savo nuojauta, kokia turėtų būti jos struktūra, kiek joje turėtų būti poetiškumo ir barbariškumo. Jis

bandė paslėpti savo netikrumą vadinamuoju „kietu rašymu“, bet pradėjo suvokti, kad tai apgaulė, kad forma ir turinys turi būti neatsiejamai susiję. Ir pjesė turi būti tokia, kokia turi būti. Tai ne pantomima ir ne alegorija. Jeigu žmonėms ji nepatinka, vis tiek turi likti, kokia yra. Jis jaučia, kad joje yra stambus vaidmuo jo laumiukei. Jo „Peginei“, kaip jis ėmė ją vadinti.

Jie aptaria vaidmenį. Jis klausosi, kai ji kalba. Ji lengvai prisitaikanti, sukalbama. Ar laumiukės ne visos tokios? Ji mano, kad jis genialus. Jis sako jai, kad geniali jinai. Jai patinka jo atsidavimas, vienuoliškas rimtumas. Šalia jo netgi senoji griežtoji Augusta Gregori galėtų taikyti į kabareto kankano šokėjas. Jis kalba apie savo herojus taip, lyg jie būtų gyvi. „Aš imuosi su tuo šaunuoliu“, – nelinksmai juokauja, bet taip iš tiesų ir yra. Tarytum visi tie plepūs padaužos ir saldžialiežuvės gražuolės kas vakarą vaikštinėtų po motinos sodą.

Vieną šiltą sekmadienio vakarą ant Kilinio kalvos jis perskaito jai keletą savo pjesės apie Mėją monologų. „Senbernis yra juokingas personažas, – skaito jis, – kaip senas bliaunantis asilas, pasiklydęs tarp uolų.“ Jis viltingai žiūri į ją. Ar intonacija tiksli? Ar įtikinama? Ar šmaikštu? Ar jie juoksis?

Jis tikina savo laumiukę rašantis tam, kad nusiramintų, nes istorijų rašymas lengvina jo būtį, nuramdo jo demonus. Bet tuo pačiu jį išsekina. Jam reikia būti atsargiam. („Žmogaus smegenų košė negali tarnauti ilgiau kaip šešias valandas be pertrūkio.“) Vėlai naktį jis eina į savo studiją tyliame ir tamsiame name ir skaito tai, ką parašė tą dieną. Lašelis skiesto su vandeniu viskio ir jis perskaito visus puslapius, o senas raišas labradoras knarkia ant sudedamosios lovelės palei gobeleną su medžioklės vaizdu. Ji tarsi mato

kambarį, žalią lempos gaubtą, oda aptaisytą spaustuką ant laivo kapitono stalo, Voterfordo vazą ant staliuko prie lovos su vystančiais vėdrynais, surinktais ant geležinkelio pylimo. Neryškų langų su skersine lota siluetą, švelniai skrebenančią plunksną, paraitotas jo marškinių rankoves kaip įstrigusio prie kortų stalo lošėjo. Kartais jis žvilgteli į Dolkio karjerą mėnesienos užlietoje tolumoje arba klausosi, kaip tarnai tyliai tipena po namus. Kur jie taip vėlai vaikštinėja? Kokios būtų jų istorijos? Kodėl jie stabteli prie mano durų? Čirkšteli degtukas, suplasta apvali liepsnelė ir jis prisidega paskutinę pypkę.

Kažkuriuo metu jis suvokia, kad turi dvidešimt penkis rimtus puslapius. Dabar būtina neprarasti drąsos. Ėjimas toliau gali nieko neduoti – netruktum viską numarinti. Pradžią parašyti gali bet kas. Pradėti antrą veiksmą jau reikia ryžto. Panašiai kaip statant namą, sako jis. Mažiausia klaidelė pražūtinga. Visi plytų kampai turi būti sumūryti tiksliai, kitaip statinys į pabaigą sugrius. Turėdamas penkiasdešimt ar šešiasdešimt puslapių jis jau žino, ar tai, kas neįmanoma, įvyko. Žmonės, senosios žodžių galios prikelti gyventi, ima vertis, vaikščioti ir mylėti, byloti dalykus, kurių jis nė sapne nesapnavo, kalbėti ne jo, bet savo pačių balsais. Nelyginant per rūką matytum iššaunančio ginklo ugnį ir vis dėlto norėtum, kad kulka pataikytų į tave, sako jis. Svarbiausia ištverti, nesileisti visaapimančiam jauduliui nublokšti savęs į minios mėgstamų banalybių ar pompastikos glėbį. Kas žino, iš kur ateina tie niekada negyvenę žmonės? Bet jis yra vienas iš tarpininkų, pas kurį jie ateina. Jis, regis, galvoja apie save trečiuoju asmeniu, kaip turbūt pasitaiko ir kitiems. Galimas daiktas, jis ir save laiko personažu?

Kostumininkės šnibždasi, kad jo giminės yra žemvaldžiai provincijoje, kad sunkiais laikais jie išvarę nuomininkus,

sudeginę jų trobas. Daug kas iš jų yra Singo pavaizduotieji nuskurę valkatos, sako jos, ir tik vienas kitas herojus pramanytas. Ji nenori tais gandais tikėti, užsikemša ausis. Girdėjo, kad jis susipyko su motina dėl politinių klausimų, bet motina jam išaiškino, matyt, bylodama su bibliniu įkarščiu, jog kaimo nuomininkai moka už tai, kad jis galėtų rašyti, taigi vargu ar jam būtų patogu užimti revoliucionieriaus pozą. Jos motina ir sesuo, užaugusios kaimyniniame Parnelių dvare, dažnai čiučiuodavo pono lopšelį, kai jis dar buvo kūdikis. Vėliau teta Džeinė dažnai sakydavo, kad baisiai gailisi, kam jos tada jo neužsmaugė.

Mėnesiai virsta metų laikais. Repeticijos virsta spektakliais. Jo akys tamsėja, jose ji įžiūri besiniaukiančią jo padangę. Jis jau kone įsimylėjęs mirtį, kaip Kitsas, klausydamasis lakštingalos. Operacijos vyksta viena po kitos, jis kosėja kaip sugedęs traukinys, o senoji ponia vis atsisako mirti. Dabar jis jau beveik visada ligonis: auglys ant kaklo mėto jį į šonus. Yra įtarimų, kad jam turberkuliozė. Gali tekti griebtis agresyvaus chirurginio gydymo. Dažnai jis ištisomis dienomis guli lovoje.

Teatre taip pat nemalonumai: grupuočių kovos, skandalai. Kas yra, kad teatro žmonės nuolat kivirčijasi? Jis ne globėjas kaip Jeitsas ir ne karys kaip jos malonybė, nors yra sąžiningas administratorius ir jaučia pareigą būti taikdariu. Tačiau jis mieliau būtų Viklou ir klajotų po savo akmenynus, „toli nuo visų gerų ir nuobodžių žmonių“, sako jis. Jis pradeda patarinėti savo laumiukei pačiai tapti dramaturge. Ji jau beveik esanti dramaturgė, tik to nežinanti, nesuvokianti, kad jis užsirašinėjąs jos posakius ir naujadarus. Meilė jai darosi tolygi meilei darbui. „Mano veidrodi, mano ore“, – vadina jis ją.

Jie kasdien rašo vienas kitam, kartais iš ryto net po dukart. Dažnai, kai jis Glenagiryje „imasi“ su šaunuoliu arba

važinėja dviračiu plačiomis mirguliuojančiomis gatvėmis – temstant, kaip jis mėgsta, kai aplinkui ramu ir jis gali lengviau kvėpuoti, – ji nuklysta į jo minčių pasaulį. Jis myli ją taip stipriai, niekada neleis jos nuskriausti, niekada gyvenime. „Net tau pačiai“, – neišvėręs priduria. Tikroji jo prigimtis tokia meili, tokia skrupulingai švelni, bet jam visada knieti įvilkti ją į ironijos rūbą. Tai liūdniausias žmogus iš visų, besidrovintis net savo paties padorumo. „Kenčiantis varguolis“, – kaip kartais sako jis.

Ji jaučia, kad jeigu jie susitiktų ne taip slapstydamiesi ir dažniau, nereikėtų rašyti tiek daug laiškų ir tada atsirastų kuo kvėpuoti lyg sename dvare plačiai atvėrus langus. Jis nesiliauja urzdėjęs, kad nerašo jam dažniau. Ji nesakanti tiesiai, ką mananti, rašanti per trumpai, užmirštanti jo ligą, laužanti visus pažadus, per daug iš jo norinti, norinti nepakankamai, šaltai į jį pažvelgusi, mirktelėjusi kažkokiam trečio plano artistui. „*Tu ritini akmenį nuo mano kapo.*“ Išvydusi Kingstauno pašto ženklą ji krūpteli; taip pasijustų jo motina, pakėlusi akis nuo Kunigų knygos ir pamačiusi trispalvę, plevėsuojančią ant oranžerijos stogo. Jeigu tik jie galėtų leisti laiką išgyvendami savo jausmus, o ne laužydami galvas, kaip dar kitaip išreikšti tuos jausmus žodžiais. Bet, regis, realu jam atrodo tik tai, kas užrašyta. Jo pjesės herojų iš Mėjo žiūrovai pradžioje pamatys rašančią laišką.

Ji pastebėjo, kad kalbėdamas apie save jis dažniausiai vartoja būdvardį „vienišas“. Kurdamas epistoles savo laumiukei, jis beveik visada jaučiasi vienišas. Kitas žodis, kuris prašosi kartojamas, yra „nusivylęs“. Jo laiškai išpurkšti jais kaip aitriu odekolonu. Ji taip dažnai, taip giliai ir neatleistinai jį nuvilia, kad kartais nejučia ateina mintis, ką gi jis tuomet apskritai su ja veikia.

Jis dažnai pasakoja istoriją, kuri jai visada kelia smalsumą ir atrodo, lyg būtų jam simboliška, nors nė vienas iš jų nelabai supranta kuo. Tai istorija apie vieną jo viešnagę Viklou, kai jis gyveno kambaryje tiesiai virš virtuvės ir jeigu priklaupęs prikišdavo ausį prie grindų plyšio, tai girdėdavo, ką tarnaitės apačioje kalba. Šekspyro garbintojas, jis, ko gero, prisiminė Piramą ir Tisbę – mylimuosius, priverstus bendrauti pro skylutę sienoje. Galbūt – ar tai įmanoma? – jam jinai tarsi požeminis slaptas tunelis, kelias įveikti tą atskirtį? Kupranugariui lengviau išlįsti pro adatos skylutę, negu Kingstauno piliečiui žvalgytis pro tą plyšį grindyse. Ji vienintelė ne jo sluoksnio moteris, su kuria jis buvo tikrai suartėjęs. Nebent dar kokia kekšė iš Arano? – bet ne. Jis būtų pabijojęs. Ar ji turi imtis konduktorės vaidmens ir kažką jam *leisti*? „Žiūrėk, kad grimas nepakliūtų į akis", – kartą pasakė jis jai. Žiūrėk pats, knieti jam atsakyti. Žara netikra, tai iš apačios šviečia rampa. Kiek daug teatre lemia dūmai ir veidrodžiai.

Ji mato jį teatro fojė, apsuptą gerbėjų. Gal jis malonėtų pasirašyti programėlę, gal paspaustų ranką jo kūrybos garbintojui? *Monsieur Synge, cher maître**, linkėjimai iš Prancūzijos. Ji saugiai stebi jį pro užuolaidos plyšį persirengimo kambario tarpduryje; Dosis Raitas ir kiti aktoriai jai už nugaros laido juokus, išgėrinėja. Jeitsas ir ledi Gregori iš abiejų pusių vedasi jį per fojė, kaip savo naujausią eksponatą, kaip kažkokį ką tik iškastą iš pelkės objektą. Ji nori suklykti jiems: *Palikite jį ramybėje, jūs jį žalojat, ar nematot? Jūs sutraiškysit tai, kas jums patiems jo yra svarbiausia.* Jis atsisuka ir sutinka jos žvilgsnį, bet neparodo pažinęs. Ir pranyksta aplodismentų jūroje.

▸

* Pone Singai, brangus meistre (pranc.).

Jie bučiuojasi spaustuvininko dirbtuvės tarpduryje, sukišę rankas po vienas kito paltais. Jis tolydžio atsigręžia ir per petį meta žvilgsnį į gatvę. Paskutinis tramvajus tuoj pajudės į Kingstauną. Langai aplyti, tamsūs. Tamsu. Žmonės viduje sėdi apsitūloję.

– Ar bent jau galiu tave palydėti namo, Mole?

– Kaimynai gali pastebėti.

– Kodėl aš nedrįstu paprašyti, ko noriu.

– Dar ne paskutinis vakaras. Aš tave myliu.

Kresčiodamas tramvajus nurieda Sakvilio gatve tolyn. Ji lieka viena su jo šmėkla. Namo pas motiną Kingstaune.

Kaip dauguma savimi abejojančių žmonių, jis kartais būna išdidus kaip faraonas. Ir anksčiau ji gaudavo meilės laiškų, bet tokių niekada. Kuo, dėl Dievo meilės, tas išsipopinęs dramų kepėjas save laiko? Tokius laiškus rašančiam vyrui derėtų prisipažinti, jog jis nevertas pasakų princesės malonių šiek tiek pasiguosti dėl nemigos ir padaryti keletą dviprasmiškų aliuzijų į mitologinius palaidūnus. Nesvarbu, kad jis to visai nemano: Dieve šventas, juk tai tik graži forma. Tačiau vėjavaikis šaunuolis vėjų nevaiko. Jo laiškai – ne įprastiniai meilės laiškeliai.

Jis giria jos „dailumą, ramumą ir mielumą“. Ar šios mylimosios savybės iš tiesų kaitina jam kraują, svarsto ji, ir ar poetui tinka tokiu akmeninių, negyvų žodžių sumuštiniu reikšti savo jausmus? Kodėl jis niekada nesako tiesiai, ko nori? Jeigu prieš mane išsirengtų viso pasaulio gražuolės, aš tik tavęs maldaučiau, tik tavęs vienos. Kodėl jis niekada taip neparašo?

Dažniausiai jo tonas pašaipus, mokytojiškas ir toks šiurkštus, lyg jis norėtų jos atsikratyti. „Aš nelauksiu tavęs Brėjuje, tad nepavėluok į traukinį.“ „Manau, kad lepinu

tave rašydamas tau kiekvieną dieną.“ „Kai aš kam nors nepritarsiu, tu tučtuojau apie tai sužinosi.“ „Kodėl esi tokia permaininga, jeigu žinai, kaip tai mane žeidžia?“ Jis yra vienas iš tų dažnai moterų sutinkamų vyrų: gerbėjas, kuris tavęs geidžia, bet slapta nori būti atstumtas.

Jų ginčai virsta ugningomis įžeidinėjimų tiradomis. „Tu juokingas! – meta jinai iš įniršio plėšdama nosinę pusiau. – Gali neberašyti tų savo laiškų, jeigu nori. Man tas pats, jeigu nė vieno laiško iš tavęs nebegaučiau, taip ir žinok!“ Ji yra neištikima, jis „skundų maišas“, ji „pagiežinga“, jis „senas ištižėlis“. Jinai jį susargdino. Jis ją nualino. Jeigu viskas taip bus ir toliau, ji mes aktorystę ir „atidarys krautuvę“ arba eis šokti į kokią prastą pantomimą, kaip jam tai patiks? Vieną iš jos pykčio protrūkių atremia galutinis Glenagirio pasmerkimas: „Tu galutinai sugadinai man šventę.“

Teatre žmonės maldauja daryti pakeitimus pjesėje apie Mėją. Ji galinti prišaukti bėdą. Patriotams nepatiks. Kaip galima vaizduoti airį, kuris giriasi nužudęs – niekšas, užmušęs savo tėvą! Tai beprotybė. O veikėja, kurią *kūniškai* sujaudina jo žiaurus poelgis, netruks teatrą dūmais paleisti. Repeticijos vyksta klampiai. Apžvalgininkai sutrins juos į miltus. Valdžia juos uždarys. Scena, kurioje valstiečiai kankina žmogų ugnimi, peržengia visas ribas, tai groteskiška ir nepadoru. Jis nepakeis nė vieno žodžio. Bus taip, kaip turi būti. Šis vaidmuo padarys ją legenda, pažada jis. Ar tai yra tai, kuo ji norėtų būti?

Sekmadienį, „Šaunuolio iš vakarų pakrantės“ premjeros išvakarėse, jiedu šaltyje ir lietuje nueina kelią nuo Kariksmaineso iki Glenkaleno per rieduliais nuklotą slėnį tolumoje stūkstant Cukraus Galvai. Tą naktį ji sapnuoja jį laukiniame sode, rododendrai sunykę, ant jo bato tupi vanagas kruvinomis plunksnomis.

Jis neateina į premjerą: per daug blogai jaučiasi, dūsta. Ji įsivaizduoja jį esant, mato, kaip pavėlavęs įtykina į balkoną, atsisėda guodžiančioje tamsoje, žiūri, kaip ji vaikšto po sceną svilinama šviesos: jos šaltakraujiška laikysena, tariamų žodžių įtaigumas. Tas žodžių tarimas yra meilės aktas.

Ji vaikšto, apšviesta rampų, žinodama, kad jis stebi – juoduose savo karščiuojančio kambario languose Kingstaune jis mato atspindžius, įtūžį. Čia, scenoje, ji yra meistrė, jis – mokinys. Jis yra už ribos, ten, kur niekas nesvarbu. Nei riaušės, nei veidmainiškumas, nei lazdos, nei policininkai. Minios neapykanta nieko nereiškia. Jų seilės ir jos prakaitas bus nuplauti ir spektaklis bus suvaidintas iki galo. „Čia ne Vakarai!" – surinka vyras iš salės, tarsi jis būtų buvęs vienas iš pjesės aktorių ir tam tikra prasme jis toks ir yra; dabar jau visada bus, kad ir kur, kokiomis aplinkybėmis spektaklis dar būtų rodomas. Amerikoje, Australijoje, šalyse, kurių ji nė nesitikėjo pamatyti, prisiminimas apie jį lydės juos, jo pasmerkimas skambės ausyse. Ir ji užjaučia tą žmogų. Supranta jo sielvartą. Visus tuos metus jam buvo kartojama, kad jo Vakarai yra beždžionių žemė. Jis nori, kad ji būtų angelų žemė, jam liūdna ir baisu, kad taip nėra. Jo seneliai mirė iš bado savo gimtojoje žemėje, kur veltėdžiai buvo susigrobę viską, išskyrus akmenis. Tautiečiai mirdavo vargšų prieglaudose, laivuose, kalėjimuose, jie nebuvo nusipelnę net kapo duobės. Jis negali iškęsti paveldėtos gėdos ir žiaurumo, ir ši istorija jam kaip spjūvis į veidą. Bet ji laikosi teksto. Žiūrovai klykia. Kai riksmai pasidaro dar skaudesni, užgauliojimai dar šiurkštesni, ji įsivaizduoja, kaip jos mylimasis lūpomis atkartoja tekstą kartu su ja, vienas stovėdamas per audrą ant Kingstauno molo, o jo barzda ir drabužiai aptaškyti purslais. Jai norisi verkti, bet ištvers. Ji įkvepia ir kalba, įkvepia ir kalba,

ir žodžiai, kuriuos jis parašė tamsoje, išstumiami į orą. Vaidyba yra *kvėpavimas*: kūnas teikia gyvenimą. Dėl šios priežasties, kad ir nedidelės, bet vis dėlto, mes galime tęsti savo egzistavimą šiame žiauriame pasaulyje, kur aplinkui skausmas, kur kūnas silpsta ir vaikiškos svajonės netrunka sudužti. Tai, ką ji daro kiekvieną vakarą, yra gailestingumo aktas. Ji kvėpuoja už jį. Leidžia jam pabūti mirusiam.

Marijos gatvės kaimynai varsto ilgais šaltais žvilgsniais. Visas miestelis kalba apie tą niekingą, begėdišką spektaklį. Pažemintos airių moterys. Apšmeižti valstiečiai. Nepraustaburnis, kuris žiauriai užmuša savo tėvą; Jezabelė, kuri ima jo geisti – įsivaizduokit tokį šiurpų košmarą *kokio nors krikščioniško miesto scenoje*. Išdavikei, kuri niekingai drįso įžeisti tokia apgaule nekaltą publiką – ar jai galima už tai atleisti?

6

LAIŠKAS *TIMES*

1952, lapkritis

Pone,

Reikia imtis priemonių dėl besibastančių po Londoną nuskurdusių asmenų. Neseniai lankydamasis mūsų sostinėje turėjau progą eiti per Trafalgaro aikštę maždaug pusę pirmos paprastą savaitės dieną kartu su savo žmona ir mūsų dukterimi. Buvome pritrenkti išvydę moterį, gana solidaus amžiaus, miegančią Nelsono kolonos papėdėje. Moters rankoje įžiūrėjau butelį. Jos būklė buvo pasibaisėtina. Kaip mokesčių mokėtojas ir asmuo, atlikęs didžią tarnystės savo karalystei pareigą karo metu, buvau užgautas ir net pasipiktinęs, kad turiu remti tokią apsileidusią ypatą, nė nesusimąstančią, kokį nemalonų įspūdį ji palieka kasdien pro šalį skubančiai jaunuomenei, jau nekalbant apie miesto svečius. Priėjus policijos atstovui, paaiškėjo, kad moteris yra kilusi iš kaimyninės salos – reikėtų pridurti Respublikos, – toli gražu ne draugiškos Jos Didenybės pavaldiniams ir vis dėlto toliau didžiuliais kiekiais eksportuojančios savuosius. Tai iš tiesų yra „šiek tiek airiška", kaip byloja senas posakis.

Jūsų toks ir toks,

Susirūpinęs mokesčių mokėtojas iš Berkšyro

7

PERTRAUKA GLENAGIRYJE

Du žmonės eina vėžių išmuštu keliu, vedančiu į šiaurę nuo Anamo kaimo Viklou grafystėje per gruoblėtus tamsrudžius lietaus nubalintus dirvonus ir juosmenį siekiančius nokstančius miežius. Pro akmenuotus, kalvotus, netaisyklingų formų laukus, aptvertus žemomis tvoromis iš geltonų kaip kerpės riedulių. Pievų pakraščiais, pro kreivus žemai nulinkusius gluosnius su melsvų katilėlių kilimu po jais. Tyla taip ramina; drėgna airiška tuštuma ir vos juntamas sulytų ožkų vilnos kvapas.

Praėjusią naktį lijo, visą naktį lijo, bet kai saulė iš lėto kaip sirupas ima kilti aukščiau, rytas sušyla ir įsidienoja, o nuo dygiakrūmiais apaugusių uolų atodangų pakyla kokosų kvapas. Ėringa avis atsargiai išlenda iš apleistos bestogės trobos su švyliais apžėlusiomis gegnėmis. Pastebėjusi einančius pro šalį vyrą su dviračiu ir merginą, ji sustoja ir apraibusi smakso. Keistas šakių žiedų rauzganumas ankstyvo ryto saulėje primena blizgančią nėščiosios pilvo odą, sako vyras.

– Ką? – juokiasi jinai.

– Argi ne taip?

– Ko tik tu neprisigalvoji.

Ant rūdijančios spygliuotos vielos ragiukų užkibę avių vilnos kuokštai. Žemumų pievose telkšo balos.

Devynias mylias nužygiuoja, kol takas virsta siauru takeliu, vienur kitur užaugusiu dilgėlėmis ir beprotiškai susiraizgiusiais gervuogių krūmais. Kuolinga. Padūkėlis. Ar ir juos prisimeni? Jis yra tau sakęs lotyniškus jų pavadinimus.

Jiedu iš lėto kopia į stačią uolą, kelias akmenuotas ir birus. Jis prakaituoja veždamas savo seną dviratį. Merginą kamuoja karštis, bet vyrui – kadangi jis vyras – leidžiama atsisegti marškinius. Ak koks oras, net nerta nuo bičių ir vapsvų zvimbimo! Tuntai mašalų aplink balutes siauruose aukštomis laukinėmis gyvatvorėmis apaugusiuose takeliuose. Mergina, gryna miestietė, mosuoja rankomis aplinkui. „Jie gali iš proto išvaryti“, – sako ji.

Sumintos tuklės, šiliniai viržiai ir kalnų česnako kvapas. Avių spirai, sausmedžiai, trilapiai puplaiškiai ir auksinė šaknis; sulytų žemuogių saldybė. Tolumoje pakrante į kalną pietų link kyla Dublino traukinys, palikdamas savo kelyje dūmų šleifą. Garvežio dundėjimą jiems atneša lengvas vėjelis, atsiduodantis durpėmis ir raudondumbliais. Šaižiai, ilgesingai suūkęs jis įpūškuoja į tunelį, jau prieš daug metų išraustą Sakalų kalne. Tas kauksmas primena kaimynų vaikį, rūsių kasėją, kuris emigravo į Brukliną ir žuvo tenai per sprogimą. Anapus bėgių jūra neapsakomos spalvos – besimainanti mėlyna kaip Mergelės juosta italų renesanso altoriuje, kurį jai vienas žmogus kartą parodė galerijoje. Jie mato mažytes iškylų valtis, sparčiai atsiriančias iš Greistonso, ir vienstiebius žvejų laivelius, velkančius iš paskos tinklų padurkus, bet galybė iš vandens kyšančių pakumpusių granitinių luitų teikia peizažui neįprastumo, nerimo.

Aplinkui salą plūduriuoja juodi žvejų luoteliai, iš jų lipa žemkasiai, nešini kobiniais, šiferiu, laužtuvais, smaigtimis ir grandinių rinkėmis, nes jie statys švyturį ant tos bangų nugludintos uolos – senasis jau uždarytas.

Mergina ir jos keliondraugis pakaitomis žiūri pro teleskopą. Varginantis darbas, murma vyras. Ji stebi kareivį ant stačios uolos, kalantį kūju geležinius mietus; jo šlaunys sunkiai, ritmiškai linguoja. Kaip bet kuris gyvas daiktas žiūrint pro teleskopą jis atrodo paslaptingas, nežemiškas kaip angelas. Seržantas šaukia ant jo, bet ji negirdi jo komandų. Kareivis daužo kūju dar smarkiau.

Jie eina toliau. Dviratis gergžda. Žemėlapis, kurį jis turi, senas, tiek kartų lenktas ir perlenktas, kad per lenkimus kiaurai sudilęs. Šen ir ten kažkieno rašalu nubrėžtos linijos žymi nuolydžius, tarsi kažkodėl nepastebėtus kartografo. Ant viršelio šalia kartušo ekslibrisas su užrašu *Dublino Švenčiausiosios Trejybės kolegija.* Žemiau dailia kaligrafiška ne vyro rašysena išraižytas įdomus posmas.

Jei pavogsi šitą žemėlapį vieną,
Kaipgi tu stosi prieš Dievą
Paskutinio mūs teismo dieną?
Na, o jeigu žemėlapy kas negerai –
Atleisk, keliauninke, nerūstauk labai.

Ji garsiai perskaito paskutines dvi eilutes. Jam juokinga jos tartis. Kai jis senybiškai taria, eilėraštis rimuojasi, kai ji – ne. Dėl tokių niekų milijonai badaudavo.

Praėjusi naktis buvo audringa; piktas vėjas staugdamas pūtė Lilio žiočių link. Kareiviai iš barakų buvo perkraustyti į Fenikso parką; išvirto Airijos vicekaraliaus valdose augančios senos guobos, bausdamosi nugriauti arklides, svečių patalpas ir ledaunę. Merginai atrodė, kad taip rūpestingai

suplanuotos atostogos galėtų būti nors mažumėlę pratęstos. Abudu gerokai apsimelavo, kad jos įvyktų. Uraganas kėlė nerimą, toks staigus jo užėjimas tarsi žadėjo paslapties atskleidimą, bausmę. Griaustinis nertėjo ir grumėjo. Ji nė pagalvoti negalėjo apie lovą kartu su seserimis. Į Airiją vėl sugrįžo vasara.

Dujinės lempos šviesa virtuvėje buvo šilta ir raminanti. Grįžo iš darbo brolis. Jo frakas buvo permirkęs – jis dirbo padavėju – ir ji padėjo jam nusivilkti vandens prisigėrusį drabužį. Restorane buvę daug žmonių. Rūmų vakaras. „Vakarų britai ir išverstaskūriai jų pakalikai." Arbatpinigių tiek, kiek išsimyžęs nukratys. Kaip ir daugelis žmonių, kurie užsidirbdami duonai būna malonūs nepažįstamiems, namie jis beveik visada tapdavo storžieviu. Bet kai būdavo mylimoji jo sesuo, jis sutramdydavo savo smarkumą ir imdavo vaidinti įvairius jai skirtus vaidmenis: nusiplūkusį juodadarbį, nešulinį mulą, vyrą, priverstą gyventi tarp moterų.

– Tai bent vakarėlis. Kur mama? – Jo akys blizgėjo.

– Nuėjo į bendruomenę. Netrukus grįš.

– Jėzau Marija, kaip nusilakstėm. Tavo draugas buvo atėjęs. Tas originalas Jeitsas. Žinok, jis ne vien poterius moka kalbėti.

– Sėskis prie stalo, Džordžai, kol pašildysiu vakarienę.

– Greičiau susmirdusią žiurkę prarysiu, negu juo patikėsiu. Sakau jam: ponas pažįstat mano seserį. Jinai tamstų teatrėlyje vaidina. Įsivaizduoji, ką jis man atsakė?

– Namie nėra duonos, Džordžai. Gal nori bokalą porterio?

– *Jos labai subtilus balsas.* Akis į mane išvertęs vandenį tik laka. O jo šutvė krizendama srebia sriubą kaip mužikai, austrių padažu apvarvėjusiais pagurkliais. Apsivemti gali į

juos žiūrėdamas, kaip kažin ką. O ką jie pliurpia – Dieve gailestingas! Su jais dar buvo toks dramų rašytojas, tas kai nudardėjo į pūdymus, nei vežti, nei nešti. Žvengia visi kaip arkliai. Jeigu leistum, tai turbūt ir prišiktų ant tako.

Širdis jai sudunksi lyg į laivo bortą atsitrenkusi banga.

– Neblevyzgok namuose, Džordži. Ar gersi porterio?

– Įkišk šiknon pirštuką, išsitrauksi žieduką.

– Jeigu norėsi, pastatau čia. Turiu eiti skalbinių tvarkyti.

– Labai jau tu paslaptinga pasidarei. Ar neturi kokių bėdų?

– Ne, Džordži. Viskas gerai. Valgyk.

Vidurnaktį atėjęs tarpininkas pasakė, kad susitarimas tebegalioja ir jai reikia auštant būti Vestlando gatvės stotyje ir sėsti į keturioliktą vagoną. Žmogus įlips į traukinį Glenagiryje. Ji neturi jo pažinti ir sveikintis.

– Kas čia per tipas, – užsipuolė motina, – ir dar taip vėlai?

– Tai tik pasiuntinukas iš teatro, pranešė, kad gastrolės neatidedamos.

– Aš jam užtaisysiu gastroles. Ir tau kartu su juo. Lekia kaip akis išdegus vidurnaktį prie durų, lyg ne iš padorių namų būtų. *Užsisek marškinius, dėl Dievo meilės.* Atrodai kaip kokia žindyvė. O gal dar blogiau?

Henrio kalno viršūnėje jie prieina trianguliacijos punktą, kurį, paaiškino jis, pastatė karalienės Viktorijos karo inžinieriai. Migla baigia ištirpti, diena, jie jau žino, bus žiauriai karšta, kaip išpranašavo varovas iš Anamo, kai jie paklausė jo kelio. Apačioje, siaurame slėnyje stovi „L" raidės pavidalo kalkėmis balinta trobelė tarp kadaise dirbamų žemių. Į sodybą nėra jokio kelio, tik per švylius išmintas takelis, ir eidami juo jie mato aplinkui galvą siekiančius švendrus ir girdi graudų varlių kvarkimą.

Troba neužrakinta, durys tik užsklęstos velke, pėdos ilgio raktas kyšo spynoje. Ant gegnių ir pelenų prigriuvusiame židinyje prikabinta katilų. Prie židinio Danielio O'Konelio dagerotipas. Kambaryje kvepia sėmenimis ir sena apipelijusia drobe, iki galo neišdžiovinta po skalbimo. Ant židinio lentynos stovi juoda žvakė be dagčio, ir jis susidomėjęs apžiūrinėja ją, kilnoja sverdamas ranka. Ji turinti jam pasakyti, ar čia muilas, ar baldų vaškas.

Kambaryje stovi aprūdijusi geležinė lova, kurią kažkas kadaise mėgino nudažyti juodai, bet dabar dažai bjauriai apsilupinėję.

– Ką tu čia trauki iš kuprinės, Džonai?

– Hamaką, kvailute. Aš juk miegosiu lauke.

– Tau ten turbūt bus gerai, – suglumusi sako ji.

Artimiausia krautuvė už vienuolikos mylių. Rytais, labai anksti, jis numina dviračiu į Anamą duonos, šviežių kiaušinių, vakarykščio Londono *Times*. („Jeigu Airijoje kas nors reikšminga atsitiktų, Londono *Times* praneštų.") Kai dirba kioskelis, nuperka sviesto, tabako. Jis mėgsta pasišnekėti su paštininku ir jo trimis purvinais vaikais, „paniurėliais šėtoniukais". Kartais jis fotografuoja kaimiečius arba jų namus. Išbūna tenai tris valandas ir ilgiau.

Kol jo nėra, ji šluoja trobą, eina prie upelio vandens, skalbia jų drabužius ir ramiai skaito apleistame kieme. Jai dilgu pagalvoti, kad motina nežino, kur ji. Ji pamelavo motinai vyro labui. Jis atsivežė romano ar pjesės apmatus. Įdomu, kas pagrindinis veikėjas.

Ką dabar veikia jos motina? Turbūt atidaro krautuvę arba sėdi tarp komodų ir spintų prie lango, čiuopia pirštais rožinio karoliukus ir laukia. Ji nedidukė, maloni, nusivylusi moteris, ir jeigu juokais palaižytum jos ranką, kaip daro

mažesnieji vaikai, tai pajustum išsisklaidžiusių vilčių skonį. Kadaise ji buvo išdidi gražuolė, taip tvirtina kaimynės, kandaus liežuvio, tamsi, ispaniškų bruožų. Visų Laisvių rajono berniukų širdys anuomet buvo sudaužytos. Jos vyro pasirinkimas nuvylė tėvus. *Jie buvo teisūs*, – sako ji. – *Proto neturėjau*. Namuose ji yra įsirengusi mažą virtuvėlę, dėl „garų ir kvapų." Vedybinis gyvenimas atsiduoda kopūstais ir pervirta aviena, o į savaitės pabaigą – lydytais taukais. „Vyro kūnas – kaip Airijos žemėlapis. Nekiškit nagų prie Limeriko. O jeigu kuri nors iš jūsų užtrauks namams gėdą ir parneš pilve dovanėlę, ar žinot, kas atsitiks prieš jums uždarant duris? Aš ne jus išmesiu į gatvę, o jūsų močiutę."

Sunku skaityti tokioje alsioje tvankoje. Saulė svilina senus pageltusius puslapius. Ji bando pasinaudoti jo hamaku, bet po dviem palinkusiais kukmedžiais tokia galybė uodų, kad ilgai nepagulėsi. Kokia šito lauko, šitos trobos istorija? Ar čia kada nors buvo gimę vaikų? Kur jie dabar? Ir ta aprūdijusi lova su girgždančiomis spyruoklėmis – bet geriau tokių scenų neįsivaizduoti. Ji suranda po bufetu priklijuotą suglamžytą dolerį, ant kurio rašalu skersai Abraomo Likolno veidą užrašyta: *Nesakyk jam*. Šv. Jokūbo dienos išvakarėse stovėdama kieme – jis vis pasišaipo, kad jos vaizduotė pernelyg laki, – ji pasisuka ir kraujas muša jai į galvą – atmatų krūvoje aiškiai girdėti naujagimio kniurksėjimas. Bet tai tik karščio išvarginta katė.

Jie lipa prie apleisto švyturio. Klaustrofobiškai siauri įviji laiptukai, sunkūs akmeniniai luitai, vedantys į švyturio žibinto kambarį. Glaistas aplinkui išklibusius langus sutrupa tarp jos pirštų į miltus. Toli į pietų pusę už kelių mylių pakrante yra sala vingiuotais krantais, kurioje po dvejų metų iškils naujas jau pradėtas statyti švyturys. Tuo metu jis jau bus miręs. Bet nė vienas iš jų to neži-

no. Jie žiūri į purslus ir jūros paukščius. Ąžuolo drevėje ji aptinka skudurinę lėlę be akių, kojos ir rankos smulkiai sukramtytos.

Vieną rytą ji nuoga maudosi Auroros ežere, vanduo nežmoniškai šaltas, paviršiuje plūduriuoja samanų nėriniai. Po nuogriuvų išlaiptuotas uolas aidi griežlių balsai. Ji mato jo siluetą kalvos šlaite – jis grįžta iš kaimelio sunkiai mindamas pedalus, apsiaustas driekiasi iš paskos. Ji šūkteli, bet vanduo turbūt sugeria balsą, nes jis negirdi. Danguje skrenda gulbės. Erelis.

Ji atsivežė ledi Gregori pjesės tekstą, kurį turi išmokti: vaidmuo sunkus, sudėtingas. Kai kurias vietas jis paskaito jai, siūlo savo interpretacijas. Aktorius iš jo nevykęs ir juokingas. Tekstą nenatūraliai pervaidina, mosuoja rankomis, trypčioja po kambarį ir skaito monologus gegnėms. O matant jo pastangas išlaikyti Konemaros tartį, pilvą gali susukti, bet jis ir pats žino, kad jam nieko gero neišeina, tad tai neturi reikšmės. Meilės prisipažinimus jis kone išrėkia, o neapykanta trykštančias eilutes, atvirkščiai, skaito per tyliai, praleidžia replikas, per ilgai laukia, mikčioja, nutraukia partnerį, o vaidindamas klastūną ima švebeldžiuoti. Jo prisiekę kariūnai atrodo kaip veblenantys klounai, o žyniai kaip nustekenti mokyklos direktoriai anglai. Vieną vakarą pasičiupęs paklodę jis apsigaubia mistiškuoju kuklukslano apsiaustu ir, pasiraitojęs kelnių klešnes, išvertęs akis ima kerštingai griaudėti pirštu baksnodamas į židinį.

Po kelių dienų jis jau atrodo kaip kaimietis: įdegęs saulėje, susivėlęs, plaukai ir barzda nubalinti saulės, drabužiai aplipę rudais gurvuoliais. Jo šaltos pilkos sakys tarytum mirga atspindžiais. Jo kojinės prakiurusios. Ji ado jas.

– Tavo barzdoje vapsva, Džonai. Sėdėk ramiai, aš tuoj atsinešiu skudurą.

– Ji man neįgels, nesijaudink.

– Iš kur žinai?

– Jos jaučia, kad mano kraujas silpnas. Joms neskanu.

– Nekvailiok.

– Arba jos bijo protestantų.

Jis girdėjo žmones kalbant, kad Viklou esama grybų, turinčių haliucinogeninių savybių. Kai jų suvalgai, matai visokias vizijas ir vaiduoklius. („Senis Jeitsas sykį jų ragavo. Išsikraustė iš proto. Žinoma, toli kraustytis nereikėjo.") Jai baisiai patinka, kai jis mėgdžioja Jeitsą; negailestingai tiksliai atkartoja judesius, akcentą, įsižiūrėtą įmantrų kalbos stilių. Tada jie būna kaip du išdykę mokinukai, parodijuojantys mokytoją, kuris gali bet kurią akimirką stebuklingai išdygti iš grindų priešais juos.

– Koks tu begėdis, kam šaipaisi iš pono Jeitso. Aš maniau, kad juodu esate didžiausi pasaulyje draugai.

– *Judu*, mano maža kvailute. Gulkis man ant kelių, karšiu tau kailiuką. Žodžio „dagtis" kilmininkas yra „dagčio".

– Ar tikrai, profesoriau? Tamstos ūsai nepadoriai susišiaušę, tuoj atnešiu pomados.

– Vargšas įkyruolis Jeitsas. Aš dievinu jį, žinoma. Jis toks nenuovokus, toks nuožmus, toks susilaižęs ir subtilus. Kaip didžiulės gorilos patinas su smokingo diržu. Jo tarnas kas rytą jį nurengia ir nuskuta nuo nugaros gaurus, nežinojai?

– Bet vis dėlto jis eina pietauti su jos malonybe.

– Mieloji, šaunioji Augusta. Įsivaizduok, jinai jį žindo, ar tau niekas nesakė? Kiekvieną vakarą po antrosios pertraukos.

– Na, gana pliaukšti, paleistaburni, leisk man ramiai paskaityti.

– Tikrai pamelavau. O tu nepastebėjai, kad Augusta vyras?

– Liaukis vaidinęs savo spektaklį ir duok man ramybę!

– Vilis Fėjus man pasakojo, kad vieną rytą jis įlėkė į teatro išvietę, o ten Augusta stačiomis ruošiasi čiurškšti. Augusta sako: *Nurisiu akmenį, bus kitas gyvenimas.* Fėjus sako: *Kai darbas, ponia, atliktas, rami galva, dėkui Dievui.* Ir abu paleido sroves kaip vandens laikrodžiai fontane. Sakė, kad ji myžo kaip buivolas.

– Nors ausis užsikimšk. Bet tu vis tiek žavingas.

Susiradęs pjautuvą šiaudų stoge jis išeina į mišką ir grįžta su sauja dilgėlių, kad jinai jam išvirtų, bet tąsus žalias skystis per daug kartus. Be galo svarbu būti atsargiam Airijos gamtoje, nes kai kurie augalai gali numarinti. Kukmedžio uogos, tokios viliojamai raudonos, jau nunuodijo legionus neišmanėlių.

Vieną rytą vaikščiodama takeliais, kol jis buvo išvykęs į Anamą duonos, ji sutinka policininką su dviračiu. Gražus kaip boksininkas, lipdamas nuo dviračio atiduoda pagarbą. Jis turbūt merginos amžiaus.

Eidama keliuku su konstebliu prie šono ji plepa visokius niekus apie orą, paukščius. Konsteblis yra iš Mėjo, „pašalietis", kaip jis sako, ir ta frazė pakimba ore tarp jų. Aišku, kad jis žino, jog ji gyvena troboje su vyru. Jis policininkas: viską žinoti yra jo amatas. Vaikinukas, grįžtantis iš šienapjūtės, atsisuka pasižiūrėti į tą keistą porą, žingsniuojančią taku. Laukuose alsiai saldžiai kvepia dygiakrūmiai. Konsteblio skruostikauliai atsikišę, įmanydama skrybėlę užkabintum.

– Kiek girdėjau, jis rašytojas, panele.

– Taip. Bando.

– Neabejoju, kad pasistengęs kiekvienas iš mūsų galėtų tą daryti.

– Galėtų.

– Kad ir mano tėvukas, amžiną jam atilsį. Ot mokėjo pasakoti visokias istorijas. Žiemos vakarais, kai susirinkdavo kaimynai. Dar ir dabar apie jį kalba visas miestelis, nors jau keturiolika metų, kaip jo nėra. Jo istorijos pačią labai sujaudintų.

– Rimtai?

– Apie sunkius laikus, panele, apie badmetį. Kaip žmonės važiavo į Ameriką. Pasakodavo tokią keistą istoriją, kaip sykį užsidegė dvaras ir jis su broliu mėgino išgelbėti dvarininko šeimą. Bet liepsnos taip aukštai iškilo, kad jis nieko negalėjo padaryti. Jis baisiai sielvartavo. Suprantate, panele, kai nieko negali padėti. Nes ten viduje buvo vaikas, mažas vaikelis. Niekam nepadaręs nieko blogo, visai mažučiukas. Motina sakė, kad po to jis labai pasikeitė.

– Baisūs buvo laikai. Kai pagalvoji, kiek žmonių iškentėta.

– Taigi, iškentėta. Mums labiau pasisekė. Tada žmonės buvo kiršinami vienas prieš kitą ir visam krašte liejosi kraujas. Duos Dievas, daugiau niekada to nebus.

– Na štai ir priėjome trobelę. Gal norėtumėte arbatos?

– Mielai, jeigu jums nesunku, panele. Ačiū už pakvietimą.

Jis vaikšto po apleistą sodą, nuleidęs akis į žemę, kol prieina nedidelę pašiūrę ir ima apžiūrinėti spyną. Porąkart trūkteli sklendę. Tu išverdi jam arbatos. Jis nusiima savo gražią kepurę ir atsargiai padeda ant akmens.

– Praeities nepakeisi, panele. Argi ne taip?

– Ir mano mama visada taip sako.

– O ponas išvykęs į Anamą. Ar ilgai ten užtruks?

– Dvi ar tris valandas. Kartais ilgiau.

– Dvi ar tris valandas, ar ne? Aišku, sveika paminti dviratį iki Anamo.

Vėjas judina šakas ir šešėlių raštas krinta ant jo. Susimąstęs kapsto žemę bato galu, lyg tikėdamasis ką nors tenai rasti. Pasilenkęs paima akmenį ir nusviedžia toli į lauką.

– Jau taip nebenumetu kaip anksčiau, – sako juokdamasis. – Kažkada buvau varną numušęs iš keturiasdešimties jardų.

– Jūsų tvirta ranka, – sako ji. – Mano brolis žaidžia rankinį.

– Ir aš anksčiau žaisdavau. Kai dar gyvenau Mėjyje. Viklou jį nelabai kas mėgsta.

Ji žiūri, kaip jis meta, kaip sušvelnina smūgį, įsivaizduoja jį nuogą upėje, jo stangrų kūną, kai jis pasilenkia plauti savo blizgančių juodų plaukų. Arba trobos viduje. Lėtai užstumiantį durų skląstį. Žiūrintį, kaip tu atsisagstai suknelę. Atleisk Viešpatie, bet būtų gera, kad tokią pokaičio valandą tave paguldytų į lovą kas nors, turintis tokį jauną ir kietą kūną. Jokios meilės, jokių žodžių, jokios praeities, jokios ateities, tik varvantis prakaitas tau ant veido ir nugaros, ir krūtų. Jėzau, jis būtų kaip bulius, tu sutirptum iš malonumo. Tai būtų verta tūkstančio metų skaistykloje. Ar vyrams ateina į galvą tokie dalykai? O kitoms moterims? O tavo Bastūnui? O jaunajam policininkui?

– Šiandien turėsite daug darbo? Ar tik vaikščiosit keliais?

– Vėliau reikės su seržantu važiuoti į Eniskerį. Praėjusią naktį ten buvo apvogtas namas. Blogi reikalai.

– Kiek tam reikia drąsos. Aš jums nepavydžiu. Ar sučiupsite tuos, kurie taip padarė?

– Kol kas dar nežinau. Manyčiau, kad jie jau toli, tie didvyriai. Vakar rytą buvau susitikęs su dvarininku. Toks doras seniokas. Sakau jam: „Reikia atidžiai žiūrėti, kad kas neatsitiktų nė vienai merginai namuose, pone. Nei tarnaitėms,

nei niekam.“ Ne man jums tokius dalykus aiškinti. Bet kai kurios merginos šiais laikais renkasi įtartinas kompanijas. Tas jaunimėlis gyvas ne vien poteriais.

– Na, aš jumis pasibaisėjau – viskuo kaltinat merginas.

– Dieve sergėk jūsų nekaltybę, panele. Ir tegu ta palaima jūsų niekada neapleidžia. Bet jauniklėms šiandien greit gali galvą apsukti. Tie graibštūnai šėtoniškai gudrūs. Pasitrina šokių salėje ir jau, žiūrėk, turi kokią dorą tarnaitę. Arba Brėjuje, kai merginos išeina pasivaikščioti. Oi kokia graži, kokia miela, savo senas giesmeles tik gieda, liežuvis tik vinguriuoja kaip meduje mirkytas. Kaip lapės gudrumu prisivilioja. Man nereikia jums sakyti kaip, panele. Kai kurios merginos neturi proto. O paskui jau prasideda: kada tavo šeimininkės nebus namie? Ar yra kur padėta pinigų? Ar valai sidabrą? Na, ar tu ne puiki panelytė. Mes tokių atvejų dažnai prisižiūrim. Be to, ir merginų gyvenimas lieka sumaitotas.

– Gerai, kad bent jūs galite apginti jų garbę.

– Seržantas sako, kad merginimai ir šokių salės padaro Airijoje daugiau žalos negu visas iš Amerikos atplaukęs dinamitas.

– Kaip baisu ir liūdna. O pats ar neturite mylimosios?

– Turėjau vieną, kuri man labai patiko. Bet ji išvažiavo į Masačusetsą, paliko mane. Dvejus metus draugavom – beveik dvejus. Maniau, kad tuoksimės. Bet vis tiek Bostonas paviliojo. Pernai per Kalėdas išvyko.

– Ir jūs neturėjot kitos? Visą tą laiką?

Visi garsai sode akimirką nuščiūva. Iš rododendrų krūmo pakyla juodasis strazdas. Jis nutūpia ant kiaulidės stogo prie namo šalia daržo lysvių ir iškelia savo protingą snapą į dangų. Kai jųdviejų žvilgsniai susitinka, konsteblis žiūri tiesiai jai į akis.

– Jeigu jos būtų tokios kaip jūs, panele, pasaulis būtų nuostabus.

Ji jaučia, kad kaista. Viržynų tyla. Niekas niekada nesužinotų. Tik strazdas ir uodai.

– Geriau jau jūs eikite, – sako ji labai tyliai.

– Jeigu taip nusprendėte, panele, tada... likite su Dievu.

Retsykiais vakarais jis dainuoja ilgesingas dainas gėlų kalba norėdamas, kad ir ji tą kalbą geriau išmoktų. Dainuoja užsimerkęs, pragertu bardo balsu, pasilinguodamas, rankas tvirtai sunėręs arba tiesdamas į kažkokią vaiduoklišką ir nematomą esatį, tos kalbos prišauktą ar išbaidytą. Jo balsas silpnas, kvėpavimas toks skausmingas, naktimis dar labiau pablogėja, prasideda švokštimas, nuo kurio jį dažnai krečia, bet jis jaučia dainos ritmą ir dramatiškumą. Gedulingi kupletai krinta ant tavęs kaip lapai – prašymai, meldimai, juodi prakeiksmai.

Tu atėmei iš manęs rytus.
Tu atėmei iš manęs vakarus.
Ir man taip baisu
Tu ir Dievą iš manęs atėmei.

– Eikš pas mane ant kelių, Mole.

– Mes žinome, kuo tai baigsis.

– Ar tau nepatinka tai, kuo tai baigiasi, mano nekalta laukine katyte?

– Koks kandumas, tik pats sau, mylista, neįsikąskite.

Kasdien sukardamas po dešimt mylių – per akmenis, per upelius, per uolas – jis sustiprėja, priauga svorio. Bevaikščiodamas aptinka seniai užaugusį taką, pro Senmiškį, vedantį prie Pauerskorto krioklio („Pavadinsiu jį Molės taku! Valio!“). Įsikala į galvą, kad slėnyje turi būti švento

vandens šulinys, vyksta jo ieškoti pasiėmęs savo senąjį žemėlapį. Bet jį suranda jo laumiukė, praskleidusi dygliuotą krūmą. Vanduo juodas kaip nafta.

– Įmesk lapą laimei, Mole.

– Aš geriau ką nors kita į jį padarysiu.

– Moze tu šventas, bet tavo liežuvis kaip gatvinės.

– Kartais mano liežuvis tau patinka. Taip bent esi sakęs.

– Mole O'Nil. Tu nepataisoma.

Vieną vakarą jiems vaikštant po pušyną jis prieina prie jos prašydamas rankomis ir akimis. Atsisek suknelę, mano meile. Negalvok apie nuodėmę. Išsigandęs elnias pasileidžia šuoliais iš miško, savo jautria ausimi užgirdęs jos šnabždesius baigiant.

Ji plauna galvą smėlėtame Konsidaino ežero vandenyje. Miesto purvas tarsi atlimpa pats. Lyg kas būtų nuėmęs vieną odos sluoksnį.

Jis skaito Rasiną, M. Pjerą Loti, verčia 130-ą Šekspyro sonetą į airių kalbą – ar bent jau mėgina versti, bet po dienos meta. „Gero rašytojo neįmanoma išversti", – sako jis, o jinai traukia jį per dantį, kad ieško pasiteisinimų. Jis kasdien ištuština po kvortą saldaus kaimiško pieno, kartais su kamšteliu viskio „kad sektųsi", kaip jį išmokė Aranmoro žvejai. Gerdamas Viklou pasukas jis dejuoja iš malonumo. „Ak, tu tiesiog imk ir paragauk, Mole. Jas gėrė dievai Olimpe." Pasukos varva jam per barzdą ir jis nusilaižo jas kaip šuo, tolydžio kvatodamas arba dūsaudamas. Jis valgo godžiai, baisiausiai mėgaudamasis, dažnai nieko nekalbėdamas, iššluostydamas lėkštę duona.

Pagaliau gamta išsiskleidžia visa savo auksina grožybe ir švelnūs vėjai iš visur neša laukinių rozmarinų dvelksmą. Girdėti, kaip kiekviena žolytė stiebiasi ar krinta pakirsta į kvapnų mirties glėbį. Rytais, kai ji eina prie upe-

lio, nuo dirvos pakyla vieversiai ir čivyliai. Savo viduje ji jaučia pulsuojantį ir srūvantį kraują, žymintį kūno laiką, jo tėkmę.

Tarp karklų plaukioja žuvis, maža sidabrinė palija. Norėdama galėtų pasigauti ją rankomis, pabučiuoti belūpę jos burną ir paleisti. Jeigu taip padarysi, žuvis tave palaimins ir pasakys tau tavo tikrojo mylimojo vardą ir tavo sutuoktinio vardą. Jeigu ištars tik vieną vardą, tu būsi laimingiausia mergaitė iš visų.

Jis pakelia akis, apspangusias nuo skaitymo, ir nusišypso mieguista, drovia šypsena.

– Nejaugi padorus žmogus negaus net menko lašelio liežuviui suvilgyti?

– Gaus, ponuli, kaip negaus, tuoj aš jam jį suvilgysiu.

– Kad tu gyventum ilgai ilgai, brangiausioji mano.

Tokie kartais būna jų meilės pokalbiai, parodijuojantys jo parašytus dialogus. Jiedu kalbasi vienas su kitu kaip jo pjesės veikėjai. Jo šypsena primena saulę, kibirkščiuojančią tamsaus vandens paviršiuje. Jam kažkodėl patinka, kai jinai šaiposi iš jo.

Ji atsikelia anksti, vos prašvitus, kai tik kalnai pradeda rausti, kad prailgintų dieną. Vaikščiodama po rasą paukščiams bundant pajunti džiaugsmo ir liūdesio vientisybę, slėpiningą medžio stebuklą. Čigonas iš kaimo kasdien atneša pasukų ir obuolių. Pusryčiai dažnai trunka visą valandą.

Pabundi iš miegų šalia jo. Žinai, kad jis čia. Šiltas vyro kvapas ir vienodas jo kvėpavimas, ir mėnuo, metantis ąžuolo šakų šešėlius. Bet kartą prieš aušrą jis ima blaškytis pažadintas košmaro.

– Sapnavau, kad netekau tavęs. Ir mačiau savo tėvą.

– Tėvą?

– Man taip pasirodė. O varge.

Vieną dieną pasimylėję jie tingiai guli stebėdami griežles, kurias išgąsdino jų šūksniai. Kvepia trilapiais puplaiškiais, levandomis, siauralapiais gauromečiais. Tokiomis akimirkomis jis saldžiai snūduriuoja; kaip švelnus mažas berniukas. Jis pasakoja jai, kaip įsivaizduoja Niujorką.

– Važiuosim tenai, kai aš atsigausiu. Amerika tave dievins. Tu užkariausi ištisus miestus. Jie gyvena labai laisvai. Kaip ir visos aristokratijos atsikračiusios tautos. Jie mėgsta grožį ir drąsą. Aš jų neperprantu. Tai fantastiškiausi žmonės pasaulyje.

Kapodamas malką, jis įsikerta ranką. Jinai apiplauna ją, apriša. Jis apibarsto jos pagalvę asfodelais ir šilojais. Alksnio kamiene išpjaustinėja jos vardą.

Vieną lietingą popietę jis bučiuoja jos krūtis vos ne visą valandą, kol ji, murmėdama šventvagiškus žodžius, ima maldauti jį, kad eitų toliau. Paskui jos rankos mėšlungiškai įsikimba į geležinį lovos skersinį. Ji net neįsivaizdavo, kad vyro lūpos gali būti tokios švelnios. Paskui ji nebenori į jį žiūrėti, jaučiasi apsinuoginusi, atsivėrusi. Po audros įsivieš-patauja ramybė.

Jis ištiesia ranką ir ištraukia jai iš plaukų nulūžusį varpio stiebelį.

– Jeigu pasakysi, ką galvoji, rudake, duosiu pensą.

– Ar tu daug moterų turėjai, Džonai?

– Nedaug. Keletą Prancūzijoje.

– Ar tu jas mylėjai?

– Maniau, kad taip. Vieną, man atrodė, mylėjau.

Ji pastumia jį ir jis vėl juokiasi stiebeliu braukdamas per drėgnus jos spenelius. Paskui bučiuoja jos plaukus ir veidą.

– Tu kvepi žemuogių lapais, – šnibžda jis. – Aš tave dievinu. Mano sultingoji.

– Aš tau parodysiu žemuoges. Papasakok man apie ją. Apie mano varžovę.

– Ak, tai buvo labai seniai. Mes buvome skirtingo tikėjimo.

– Ji buvo katalikė?

– Ne. Iš Plimuto brolijos. Mūsų kaimynė Kingstaune.

– Ar ji sudaužė tavo vargšę širdį?

Prieš atsakydamas jis ilgai tylėjo.

– Aš buvau jaunesnis. Turbūt tada taip atrodė. Anuomet buvau visai kitoks žmogus. Bet visa tai dabar jau nebeturi reikšmės. Mano mažoji elfe.

Atkinsono Didžiosios Britanijos, įskaitant Airiją, vietovių sąrašas, skirtas eidininkams, iškylautojams ir urvų tyrėjams

Vakarais, kol jis dirba, ji skaito jo turisto vadovą. Nugarėlė suplyšusi, puslapiai iširę. Daugybė vietų pasibraukta – kartais ištisos pastraipos. Ji skaito jas, norėdama suprasti, ką jos jam reiškia.

Viklou prieglobstis teikia žmogaus sielai perviršmalonumų, vietiniai jo gyventojai paslaugūs svečiui, malonūs jų veidai šviečia būdingu saulėtose imperijos vietose gyvenančių jo Didenybės pavaldinių pasitenkinimu ir laime.

Jis pradeda rašyti romaną, kurio veiksmas vyksta ligoninėje, rūšiuoja užrašus, apmąsto scenas. Ji girdi, kaip jis murma savo veikėjams, panašiai kaip kartais ir jai: ragindamas, meilikaudamas, maldaudamas ateiti pas jį. „Kalės vaike, pasirodyk!“ – užrinka taip, kad kovai plasnodami pakyla nuo stogo. Sakytum, žodžiai būtų kokie čiulkinį grūdantys mašalai, o jam reikėtų pagauti kažkurį vieną iš jų. Ji įsivaizduoja jį, apsuptą žodžių debesies.

Jis perskaito jai vieną juodraštinį skyrių, kol ji mirksta senoje apdaužytoje vario vonioje, maloniai durpėmis prakvipusiame vandenyje. Ji sako, kad negerai. Jis tai žinąs, atsako. Tą vakarą jie stebi dygiakrūmių gaisrą, plintantį per Lugnakilą – raudonas ir geltonas liepsnas, purpurinių žiežirbų proveržius, mažas juodas figūrėles, skubančias per liepsnas su šakėmis, sodininkų žirklėmis ir pjautuvais.

– Beje, popiet aš iškeliauju. Galėsi ramiai pailsėti. Jau sakiau, kad pietausiu su Jeitsu. Jis Pauerskorte. Nuobodu, bet nieko nepadarysi.

– Tu man anksčiau nesakei.

– Atleisk, iš galvos iškrito.

– Ar galiu eiti kartu? Ar tu nieko prieš? Kaip smagu būtų pasižmonėti.

– Jeitsas... – jis patylėjo, – nežino, kokie iš tikrųjų mūsų santykiai. Manau, kad ir tu tai žinai. Kaip tik ketinau jam pasakyti. Kartais jis būna gana senamadiškas. Nors ir keista.

– Ar negalime pasakyti, kad tai atsitiktinumas? Tu sutikai mane Aname. Aš lankiau sergančią draugę.

– Vis tiek tau būtų nuobodu klausytis. Juk žinai Jeitso tiradas. Normaliam žmogui sunku iškęsti. Iki penkių pabūsiu, ne ilgiau.

– Bet dabar tik devynios ryto. Ką aš veiksiu visą dieną?

– Iki sutemstant grįšiu. Nebent tu nenori, kad aš važiuočiau.

– Žinoma, važiuok, jeigu pažadėjai ponui Jeitsui.

– Tavo tonas toks keistas. Aš tave turbūt nuliūdinau.

Jau vidurnaktis, o jis dar negrįžęs. Naktis pilna garsų. Smilksta paskutinė trobos žvakė. Smarkus vėjo šuoras sujudina gudobelės šaką prie lango ir ji ima įkyriai bilsnoti į stiklą. Patalynė atsiduoda jo muilu ir krūtinės tepalu. Žvakei gęstant šešėliai sušoka pa-

skutinį džigą. Išsilydžiusio vaško kvapas persmelkia kambarį.

Paryčiui ji atsikelia, pajutusi troškulį, ir apsimiegojusi eina prie ąsočio ant palangės. Tolumoje mirksi žibalinio žibinto žiburėlis.

– Džonai? – šūkteli jinai. Žiburėlis nustoja judėjęs. Kažkodėl ji supranta, jog tai ne jis.

Ji užsidaro ir užšauna duris. Jaučia, kad dreba. Mato, kaip žibintas artėja per melsvą tamsą, girdi sunkius žingsnius, žemus vyrų balsus. Trys – gal keturi, – sunku pasakyti. Batai žengia per žvyrą. Kažkuris nusikosėja.

– Aš mirtinai išsigandau. Ir kaip aš galėjau neišsigąsti, man vos širdis iš krūtinės neiššoko! O tu sau ramiai Pauerskorte subinę trini.

– Turbūt kokie brakonieriai. O gal jėgeriai. – Jis nusijuokia tuo savo švelniu, kažką nutylinčiu juoku ir nusisuka į ežerą. – Nors dažnai tai vieni ir tie patys žmonės. Ypač Viklou. Atleisk, kad per mane turėjai baimės. Mano mažoji žvirbliuke.

Ir tik daug vėliau užpakalinėje trobos pusėje jie pamato šviežiai užtepliotą užrašą.

IŠKELDINTOJAI NEŠDINKITĖS LAUK ARBA SUMOKĖSIT

– Vadinasi, jie atėjo, – tyliai sako jis. – Mums dar labai pasisekė.

– Bet... ko jie nori, Džonai? Kas juos vertė ateiti ir užrašyti tuos žodžius?

Jis žiūri į Cukraus Galvą tolumoje, į sukantį ratus ir rėkiantį baublį. Labai ilgai nieko nesako, o kai pagaliau prabyla, atrodo, kad jam kažkas atsitiko arba kad kas nukreipė jam į akis ryškią šviesą, bet jis neįžiūri kas.

– Ir anksčiau yra buvę tokių atsitikimų. Mano šeimos

dvare. Daugiau nenoriu apie tai kalbėti.

– Bet juk turbūt nieko neiškeldinote?

Jis tarytum ima senti tavo akyse.

– Džonai? Neiškeldinote? Kodėl tu nežiūri į mane?

– Jie atsisakė mokėti skolas. Ką mes turėjome daryti? Tarp jų buvo agitatorių, pačios žemiausios kategorijos – revoliucionierių, maišto kurstytojų, vadink kaip nori. Brolis – jis yra žemės nuosavybės įgaliotinis – mėgino rasti, kaip su jais gražumu susitarti. Jis geras žmogus, mano brolis. Jis norėjo susitarti. Bet jie elgėsi kaip užsispyrę vaikai, nenorėjo dėl nieko tartis. Bjauri nelemta istorija, ir man jau yra iki kaklo įkyrėjusi.

– Kiek jų buvo?

– Ar tai ką nors keičia?

Ji prisispyrusi žiūri į jį.

– Kokie septyni.

– Septyni žmonės?

– Septynios šeimos. Ar aštuonios.

– Bet, Džonai, juk tai reiškia, kad keturiasdešimt žmonių. Jūs išmetėt juos lauk?

– Niekur, niekur aš jų neišmečiau! Aš gyvenau Paryžiuje, nieko apie tuos dalykus nežinojau ir niekas mano nuomonės nė nebūtų klausęs.

– O jeigu būtų paklausę?

– Jie nenorėjo patys sau padėti, prisiimti nors menkiausią atsakomybę...

– *O jeigu būtų paklausę?* – neatlyžta ji.

– Kai kurie iš jų nemokėjo nuompinigių po penkiolika metų. Ko tu į mane taip žiūri? Aš gyvenau Paryžiuje. Kas tai per žmonės, kurie amžinai prisišaukia bėdą ir varo į nevilį? Kodėl dėl jų šitoj Dievo užmirštoje skylėj vis įsiliepsnoja gaisras?

– Jeigu tu turi galvoje vargšus...

– Aš ne tai turėjau galvoje.

– Ar jų šeimos turi badauti?

– Ar manoji turi?

– Tai juokinga. Ar žinai? Kam reikia vaidinti kaimo kvailelį.

– Ar mano motina turi badauti? Tai vienintelės jos pajamos. Ar padėsi atnešti man vandens? Nuplausiu tą purviną užrašą.

– Džonai...

– Ne aš sukūriau pasaulį, Mole. Ir ne tu. Einu prie ežero. Atsinešiu vandens.

Priešais juos keliu eina sena moteris nešina pintine juodų durpių ant nugaros. Ji atrodo kaip komančių genties vadė ant jo kalendoriaus viršelio. Ji prašo jo užsitraukti pypkės dūmo. Jos sūnus gyvenąs Ilinojuje.

Jis kalbina ją gėliškai, teiraujasi vietinių legendų, liaudies papročių, šiaurinės Viklou dalies kaimo vietovardžių. Ar ji atsimenanti badą? Ar turinti giminių Anglijoje? Ji nesupranta, ką jis sako. Kai jis paaiškina kalbąs airiškai, ji pasižiūri į jį šiek tiek atlaidžiai, kaip į padykusį vaiką, uždavusį nepatogų klausimą. Čia, į Gleną, pernai vasarą atvažiavęs vienas profesorius iš Vokietijos, tai tam gėliški žodeliai iš burnos liete liejosi (tamsta, kaip Dievą myliu, taip dar nesi girdėjęs), su dideliausia kaip protestantų Biblija užrašų knyga, ant galvos medžiotojo skrybėlikė su plunksna. Pasikišęs tą knygą po pažasčia aplakstė visus pelkynų karšinčius, vis tų legendų norėjo. Tie su guminiais upėn subridę šonus kaso, o tas jūsiškis šaukia jiems iš kito kranto, ar žino ką apie vikingus. Ot buvo su juo koronė. Ar turit istorijų apie šventuosius? Ar skerdėt kada kiaulę? Ar jūs išvis krikščionys esat? Dievuliau tu mano, jis galėjo pa-

klausti, ką valgai rytą pusryčiams, policija ir ta neklausia, ko tas piemuo klausė, ir apie badmetį, ir kaip žmonės gimtinę paliko, ir apie visas tų laikų nelaimes – savo knygoje mat apie tai rašysiąs. Padėkdie, pone, bet kas tokią knygą skaitys. Kad nors vienas mokėtų skaityti. Tik jau ne pas mumis, Glene. O jau urzgiančio pilvo dar nė viena pasaulio knyga nėr pasotinus, pone. Bene dar mažai bėdų šiam pasauly, kad reikėtų dar jas ir aprašinėt, pone? Nelabą, kaip sakoma, tik juokas pragaišina. Verčiau jau iš velnio juoktis, pone, ką daugiau darysi? Bet tas vokietis profesorius, ar kas jis ten toks, tegu sau būna gyvas sveikas, nenoriu jo mylistos niekuom įžeisti, bet jis galgi net nusiminė, kad nė vienas iš jūsiškių nebuvo paskandintas ar nudaigotas už tai, kad buvo raudonšvarkis. Apsisukęs vėl išrūko atgal į tą savo Vokietiją, tiek jį ir tematėm. Nė vienas iš aplinkinių čia jam nieko neprisiminė.

– Sena kvaila pliauza.

– Geriau sakyk keistuolė.

– Tokias tik į Bedlamo psichiatrinę. Nežinau, kam tu išvis juos kalbini.

– Man jie įdomūs, tie žmonės. Kaip kokie senovės graikai.

– Kaip surukę subinės.

– Pasistenk nekalbėti taip šiurkščiai.

– Matei, kokia jos šlykšti barzda? Lyg ožio. Smakso kaip kiaulė į jovalą.

– Aš paprašiau tavęs nekalbėti taip šiurkščiai.

– Ak, nejaugi, mano pone? Kaip aš dėl to nerimauju.

– Ir vis dėlto, kodėl tu taip elgiesi, jeigu žinai, kad mane skaudini? Vargšė moteriškė nepadarė tau nieko bloga. Ji sutriko pajutusi tavo nusiteikimą.

Jis drožinėja iš pelkės parsineštą ąžuolo gumbą.

– Man atrodo, kažkas tau neduoda ramybės.

– Ne, Džonai. Aš pavargau.

– Nuo ko?

– Gerai, jeigu tu jau klausi – ar mes negalėtume susituokti?

Jis nykščiu nukrapšto sustingusį žvakės vašką nuo stalo paviršiaus, iš lėto ir giliai įkvepia, kaip tenoras pradėdamas ariją.

– Ir aš norėčiau kuo greičiau. Bet yra įvairių kliūčių, kaip žinai. Dar kurį laiką turėsime pakentėti.

– Kiek truks tas kuris laikas? Kol pasensim ir pražilsim, ar ne? Tol svyruosim ir dvejosim, kol per abu nebeturėsim nė vieno danties?

– Po operacijos mano sveikata dar silpna. Tu labai gerai tai žinai.

– Tokia silpna, kad neatlaikys palaiminimo ir konfeti?

– Aš negaliu aprūpinti žmonos. Neabejoju, kad tą supranti.

– Kiek man kartoti, kad tai nesvarbu.

– Man tai, be abejo, svarbu. Vyrui tai svarbu. Ir ką pasakytų žmonės, matydami, kad aš neišlaikau žmonos. Liežuviams būtų ką valkioti. Juk žinai.

Ji staigiai atsistoja nuo suolo ir greitu žingsniu eina prie senos indaujos, kur laikomos lėkštės ir stalo reikmenys.

– Ir kas pagaliau yra santuoka, jeigu ne pripažinimas, kad tėvai galiausiai buvo teisūs. Tai nuobodžiausias, koks tik įmanoma, visuomenės būdas reguliuoti natūralų impulsą.

– Natūralų impulsą?

– Gerai, o kaip tu jį pavadintum?

– Esu girdėjusi įvairių pavadinimų. Vienas iš jų meilė, Džonai.

– Ak, taip – meilė. Siuvėjos svajonė.

Ji dėbteli į jį ir meta ant grindų plokščių sunkią fajan-

sinių lėkščių stirtą – kai kurios sudūžta, kitos nurieda per kambarį, o pailgas pusdubenis sugūra lygiai į tris dalis. Duženos baltos ir mėlynos, kaip suskilę dangaus gabalai. Kažkas sprunka iš kamino lauk.

– Šventas Moze, ką gi tu dabar darai?

– Tu nepakenčiamas užsispyrėlis ir silpnadvasis. Nuo šios akimirkos prašyčiau palikti mane vieną. Gali miegoti savo sušiktam hamake, narsuoli.

– Ar isterija, sakyk man, kada nors baigsis? – Jis atsargiai renka žodžius, bet ji jaučia jo išgąstį. Jai smalsu matyti jo bejėgiškumą prieš moters pyktį ir ištirti, kas po ta baime slypi. Bet jo pavidalas išskysta jos akyse, nes ji pradeda verkti. Tyliai žengdamas per traškančias duženas jis nusikabina nuo vagio šluotą.

– Atidaryk duris, padėsiu tau susitvarkyti, Mole. Visiems pasitaiko.

Ji pradeda krautis drabužius į seną kelionmaišį, su kuriuo visada iškylauja.

– Tai tu paliksi mane, kai man tavęs reikia? Kaip žadi grįžti į Dubliną?

– Pėstute, jeigu reikės. Aš velniškai ištverminga. Tai vienintelis naudingas dalykas, kurio išmokau susipažinusi su tavim.

– Visa tai, žinoma, juokinga. Rizikuoji viską sugriauti.

– Ar turėčiau suprasti, kad atsisakysi man duoti šilingą traukinio bilietui?

– Viešpatie mieliausias, moterie, kodėl tu šitaip elgiesi?

– Vadink tai užmokesčiu. Vadink tai užmokesčiu! Supratai? Nebenoriu daugiau tavęs matyti.

Gastrolės po šiaurinę Angliją. Paskui Velsą. Tada Škotiją. Jo telegramas ir laiškus tu ignoravai. Bet kas vakarą tarda-

ma jo parašytus žodžius vis tiek jį susigrąžindavai. Iš visų jėgų priešindamasi jo sąmoningai nesuderintiems tarpusavyje žodžiams, tu įkvėpdavai oro ir berte juos išberdavai, o paskui, atsisukusi į partnerį, staiga suvokdavai, kokie keisti dalykai ką tik išsprūdo iš tavo lūpų.

Tai, kas tarp judviejų įvyko, ėmė per daug slėgti. Tu jautei, kad jo žinutės buvo rašomos arba iš pareigos, kurią jis jautė privaląs atlikti, arba būtinybės atprasti pamažu. Jūs abu stengėtės atsistumti vienas nuo kito. Galbūt nė vienam neskaudės. Vieną vakarą po spektaklio eidama su seseria pasivaikščioti šiek tiek pasipasakojai jai apie savo jausmus ir netesėtus pažadus. Ji pastebėjo, kad kalbi apie jį būtuoju laiku ir patarė duoti jam paskutinį šansą. Kas tave sulaiko? Tu privalai pamėginti. Blogiausia, kas gali atsitikti, tai galutinis atsisakymas, bet kaip gyvensi toliau meluodama sau, kad jis tau neberūpi, ir pati tą apgaulę puikiai permatydama.

Tu sapnavai Viklou: slaptingus ežerus, senų kasyklų griuvėsius, pelkėtas pievas, Raveno slėnį, Pauerskorto krioklį. Jam tu buvai dingstis aplankyti savo vaikystės vasarojimo vietas – tik tiek ir ne daugiau, – buvai jam pramoga. Dingstis tarti jam mielus vietų pavadinimus, taip gražiai skambančius vietiniu Kingstauno dialektu: Džuso kalnas, Tondafas, Karikgologanas, Noksinkas, Ochavana, Glenmaluras, Anamas, Nahanagano ežeras. Antkapių užrašus Eniskerio protestantų bažnyčios šventoriuje, visai netoli nuo Įsimylėjėlių Šuolio uolos. Tu prašei, kad jis parodytų savo mėgstamiausią vaizdą iš visų, ir jis nusivedė tave įviju keliu virš Kilmolino miškų. Rytiniame horizonte buvo matyti Snoudonijos viršukalnės, plika Holi Ailando grandinė prie įvažiavimo į Holihedą. Tu sapnavau tą vaizdą ir atsibudai savo namuose Liverpulyje. Tavęs laukė jo laiškas. Tu jį sudeginai.

Mančesteris, Oksfordas. Medvėjaus miestai. Jorkas. Karlailas. Didysis Jarmutas. Įsivaizdavai, kaip judu Britaso įlankos kopose valgėte pigius sumuštinius, kaip buvote raganų žiedo griuvėsiuose prie Arlou alaus daryklos, kur ir po tūkstančio metų vis dar tvyro pikti kerai, kaip tikino vaikai, netoliese gaudę karietaites. Kartą vienas ūkininkas nusprendęs žiedą sugriauti. Bet vos tik įkėlęs koją į fortą, jo kūjis užsiliepsnojęs ir jis čia pat kritęs negyvas. „Prisiekiu Jėzum, pone, savo akimis mačiau."

– Špygą tu ten matei, asile, – pašaipiai šnypštelėjo kitas berniukas savo mergaitei. Bet pirmasis primygtinai tvirtino, kad istorija tikra. „Peržengti tą ratą, tai tas pats, kas primyžti ant kapo. Jos ateina iš paskos, tikrai. Jos piktos, labai piktos. Senas katilius, kur gyveno prie kelio, sakė man, kad jos išsivedė jo žmoną. Jeigu patys jį pamatytumėt, tai patikėtumėt."

Rugpjūtį vaidinote Londone. Sklido gandai, kad jis atvažiuos. Gavai iš jo laiškutį, kad dėkoja tau už pasirodymą premjeroje, bet, deja, dėl ligos turėjęs išvažiuoti anksčiau. Kostiumininkė tau jį perskaitė. Tu nieko neatrašei. Kažkas atnešė šampano. Tu išgėrei.

Jis rašė, kad pasiilgo tavęs ir norėjo pasitikti išlipančią iš traukinio Karaliaus kryžkelės stotyje, kad išėjo anksčiau iš klubo, nesuvokdamas, kad tai bus per daug reikalaujantis poelgis ir tu gal to nenorėsi. Jis vaikščiojo gatvėmis aplink stotį per lietų ir vėją, sėdėjo kavinėje mėgindamas susidėlioti mintis. Stebėjo ateinančius traukinius. Žinojo, kad viename iš jų tu tikrai būsi. Jis bėgs tavęs pasitikti, apkabinti, paims tavo krepšį. Ar tu būsi laiminga pamačiusi jį ar susinervinsi? Jis sėdėjo taip ilgai, kad tu iki to laiko jau turėjai atvažiuoti, gal jau buvai ekipaže, važiuojančia-

me į viešbutį ar teatrą. Be jokios abejonės, tu daugiau nenorėjai jo matyti.

Tą naktį sapnavai, kaip jūs einate Londone per Raselo aikštę ir visa, ką jis kalbėjo, buvo kupina tokios laisvės ir šviesos, kad rytui brėkštant vos prisivertei atsikelti. Tu pradėjai rašyti laišką, kuris greitai virto meilės laišku. Jis buvo atviras, per daug ilgas. Tu rašei, kad supratai, jog jis tau vienintelis laimės ir drąsos šaltinis, kad mintis apie ateitį be jo tau nepakeliama. Ilgai svarstei prieš parašydama žodį „nepakeliama", jausdama, kad tokie karšti prisipažinimai jį išgąsdins ir supykdys; tave jie tikrai taip paveiktų. O paskui tiesiog ėmei ir parašei viską, ką jauti, nes žinojai, kad niekada to laiško neišsiųsi, pristigsi narsos atsiskleisti. Viena kvaila frazė vijo kitą. Citatos iš meilės eilėraščių, iš dainų, kurių žodžiai kažką tau reiškė. Žiūrėdama į degantį laišką jautei nepaaiškinamą, šviesią viltį, kad sunaikindama jį kažkokiu būdu atgaivinsi tą realybę, kurią laiške bandei apibūdinti. Nustebusi pagalvojai, kodėl gi tu taip ilgai jį rašei.

Lidse, pliaupiant liūčiai, jis susirangęs prigludo tau prie krūtinės. Gatvėje už lango girdėjai klykaujant jaunimą. Tą vakarą buvai praleidusi repliką. Namas buvo vargingas. Viešbutyje būtų buvę per daug pagundų išgerti.

Pirmąjį kartą tai buvo spirituotas Dr. Levreto vynas. „Nuo moteriškų negalavimų ir ciklo nepastovumo". Kambarys buvo labai šaltas, antklodės pernelyg sunkios. Jis tyliai dainavo įsikniaubęs į tavo susivėlusių plaukų lizdelį.

Anąmet per Marijos mugę buvau nuvykus į Dandì...
Kadai mylėtąjį ten sutikau... linksmybių sukūry.
Nebeatstūmiau darsyk jo, ėjau, kur jis norėjo,
Ir ak kaip liūdna ir graudu, mane jis nugalėjo...

– Įspėju tave, jeigu nori miego, geriau liaukis, – sušnibždėjai tu.

Jis nutilo. Ir vėl pradėjo.

Tu žinai, tai buvo tik vizija, bet tuo metu tai buvo nesvarbu. Lidse naktis per audrą.

Išsiskyrusi su juo pradėjai vaikščioti vakarais. Paprastai iki Šv. Stepono parko, bet dažnai grįždama apsukdavai ratą iki Nasau gatvės knygynų, pro Švenčiausiosios Trejybės kolegijos keturkampius kiemus, palei Lifį, pro Fenikso parko plynę. Artėjo ruduo. Vis anksčiau imdavo temti. Vaikai atbėgdavo į parką rinkti kaštainių.

Tokiu metų laiku miestas tau būdavo gražiausias. Vieną popietę tu nuėjai iki senosios bibliotekos pasižiūrėti retų leidinių parodos, bet laibasnapiai narūnėliai Kildero gatvės danguje tave sujaudino labiau nei tai, kas gali būti išreikšta eilėmis. Tai buvo vienas iš tų Dublino vakarų, kvepiančių šviežiais skalbiniais; prislopinta geltona šviesa užlieja gatves ir net krautuvės vitrina atrodo stebuklinga.

Hercogo gatvėje stabtelėjai prie antikvarinio knygyno lauko prekystalių ir pajutai, kad kažkas stovi už nugaros.

– Mole?

Tu atsisukai.

Jo veide – viltis, sumišusi su kalte.

– Mole. Dieve mano. Kaip tu?

– Ačiū, gerai.

– Koks netikėtumas. Iš tikrųjų kaip tik šią minutę apie tave galvojau. Važiavau tramvajumi ir man pasirodė, kad matau tave. Kaip keista.

Pirmas tavo impulsas buvo bėgti nuo jo šalin. Jautei, kaip tavo viduje viena po kitos atsiveria durys ir tu nebenorėjai daugiau eiti nė per vienas iš jų.

– Ką veiki mieste, Džonai? Ėjai į teatrą?

– Reikėtų užsukti. Trumpam. Bet dabar nėra rimto darbo. Čigonų taboras, atvirai kalbant.

Aplink juos susirinko minia. Žonglierius su degančiais fakelais pradėjo savo pasirodymą.

– Sveikai atrodai, Mole.

– Nemanau. – Tu dirstelėjai į laikrodį. – Kelis svarus priaugau. Per tas gastroles, žinoma. Jie mano, kad airiai nieko daugiau nevalgo, tik bulves. Pusė trupės išsipūtė kaip balionai.

– Beveik nematyti. Tau tinka. Veidas papilnėjo.

– Dosis Raitas sako, kad aktorių trupė visada sveria tiek pat. Vieni pastorėja, kiti suplonėja, bet visi kartu sveria maždaug tiek pat. Kaip šeima.

– Įdomi teorija. Kaip laikosi Salė?

– Puikiai. Aš taip manau. Žinoma, ji man nesakytų, jeigu būtų ne taip. Tokia jau mūsų Salė, kaip žinai. Viską laiko savyje.

– Mole...

– Turbūt mergina protingai elgiasi.

– Gal galėtume išgerti po puodelį arbatos? Turbūt neturi laiko, ar ne?

– Kaip tik einu į pasimatymą.

– Pasimatymą?

– Taip.

– Tai nors dešimčiai minučių? Arba penkiolikai? Ar tave labai spaudžia laikas?

– Verčiau nereikia. Mano draugas įsižeis. Be to, aš neturiu ką tau sakyti.

– Aš puikiai suprantu. Bet gal paskirtum man nors penkias minutes? Dėl senų laikų, jeigu jau taip?

Tu nenorėjai eiti su juo, o atsisakyti vis dėlto nepajėgei.

Jūs perėjote per gatvę ir įėjote į Biulio kavinę, bet ten iš pradžių nebuvo vietų. Judu stovėjote ant laiptelių, vedančių aukštyn. Jis buvo susijaudinęs, pritrenktas, kalbėjo nerišliai; jis niekada gerai nesijausdavo kavinėse. Tu jautei muskusinį jo skutimosi muilo kvapą, plaukų pomadą. Svarstei, kaip galima būtų išeiti nesukeliant scenos, kuriai tu neturi jėgų. Nenorėjai, kad tai pasakytų jis. Visą tą laiką, kol laukėte staliuko, tu palaikei banalų pokalbį, o pati beviltiškai norėjai užsirūkyti.

Jus apgaubė tyla. Atrodė, kad tarp jūsų įsispraudė kažkokia nekviesta nuoboda. Tu matei, kad ir jis jau gailisi tave pakvietęs. Staiga gatvėje pasigirdo šauksmai ir švilpimas – policininkas vijosi lūšnynų vaiką.

– Aš dažnai apie tave galvoju, Mole. Kiekvieną minutę. Aš tiek daug turiu tau pasakyti. Apie mūsų ginčą, mūsų nesusipratimą.

Tu neradai, ką atsakyti. Jis atrodė jauniau, negu tu jį prisiminei. Tavo vardas jo lūpose skambėjo tarytum svetimas. Jis buvo kitaip susišukavęs. Pasirišęs kaklaskarę su trigubos spiralės formos segtuku, apsivilkęs brangiais drabužiais, nežinia, kaip galėjo sau tokius leisti. Kavinėje buvo per karšta. Jo akinių stiklai aprasojo. Suskambo netoliese esančios bažnyčios varpas. Žmonės ėmė žegnotis.

– O tavo draugas... – tyliai pradėjo jis. – Gal galiu sužinoti, ar jį pažįstu?

– Tokių dalykų, Džonai, neturi teisės klausti.

– Raitas?

– Manyčiau, kad tai ne tavo reikalas.

– Ne. Tiesiog įdomu. Tik tiek.

– O tavo motina, tikiuosi, jaučiasi gerai?

– Turbūt. Žinoma, ji niekada nesijaučia itin gerai. Bet laikosi narsiai, kaip kareivis. Pavydėtinai stoiškai, sakyčiau.

– Manęs jau laukia draugas. Mes susitinkame ant tilto.

– Ar galiu tave palydėti?

– Gerai. Turiu paskubėti.

Kai judu ėjote žmonių prisikimšusiomis gatvėmis, tavo širdis plakė taip smarkiai, kad net dantenos tvinksėjo. Kolegijos parke tu be žodžių įsikibai jam į parankę. Prie Švenčiausiosios Trejybės vartų stovėjo jaunuoliai, laukdami savo mylimųjų, ir moteris, nešina į antklodę susuktu kūdikiu, prasliūkino tarp jų atkišusi puodelį išmaldai. Jau buvo po šešių ir įstaigos užsidarinėjo. Jūs paskutinį kartą kartu ėjote per miestą. Jis pasakojo tau apie naują savo pjesę, kelionę į Škotiją ir Velsą – visa tai, kas neturėjo visiškai jokios reikšmės. Bardas laidė gerklę grūmodamas kumščiu dangui, ir pro šalį einančios mokinukės kikeno iš jo. Per daug greitai jūs atsidūrėte ant laiptelių į Puspenio tiltą. Vėjas iš lėto nešė per gatvę laikraščius. Dangus pasidarė tamsus kaip mėlynė po akim.

– Ar negalėtume pradėti iš naujo, Mole?

Kai tu pasižiūrėjai į jį, jis verkė, žemai nunarinęs galvą, krūpčiodamas visu kūnu. Kaip žmogus, kuris gėdijasi verkti.

– Džonai, meldžiamasis, nereikia taip nusiminti.

– Aš atsiprašau. Nuoširdžiai atsiprašau. Už tai, kad tave skaudinau. Maldauju tavo atleidimo, Mole. Koks aš buvau nelemtas kvailys.

– Kas padaryta, padaryta, Džonai. Aš nesuteikiau tau laimės. Kitai merginai pavyks geriau. Mes dabar turime laikytis.

– Kitos merginos nėra. Ir jau niekada nebebus.

– Nekalbėk taip. Tu labai geras vyras.

– Ne, tu nesupratai. Man pasakė, kad aš mirštu. Tiesiai nepasakė, bet aš žinau. Žinau.

Žmonės spraudėsi pro jus aplinkui. Upėje atsispindėjo debesys. Tu paėmei jį už rankos ir žiūrėjai į juos.

Tu lipi su juo į Brėjaus Galvą, kaip dažną sekmadienį, o skardžio apačioje putoja pilkšvai žalia jūra. Anksčiau vakarais jūs nukakdavote iki pat Greistonso. Dabar jam būtų per toli. Jis sunkiai remiasi į tavo ranką. Praeiviai kumši vienas kitam. Dabar jie jau jį pažįsta. Kingstauno perėjūnas, kuris parašė tą šlykščią pjesę. Bjaurus protestantų nešvankėlis. Ta persimetėlė šliundra su juo. Padarė iš mūsų laukinius, žmogžudžius ir pijokus, o iš mūsų moterų kekšes tautiniais rūbais. Ot juokiasi dabar iš mūsų Anglijoj. O kodėl turėtų nesijuokti? Tokie judošiai kaip Singas ir ta jo žemes apžergusi lederga visada parduos tėvynę priešams. Arba dėl pinigų, arba dėl valdžios, o šitas tai tam, kad koks didžponis teatre kikendamas ištryškusią seilę nuo snukio galėtų nusibraukti. Singas, prakeiktas išdavikas, airiškų marionečių šokdintojas, sukūręs niektauzos žmogžudžio gundytojo paveikslą, pusiau Frankenšteino pabaisą, pusiau klouną. Neatrodo, kad jis jaustų kokį nepatogumą ar netgi stebėtųsi. „Mes visų dėmesio centre", – sako jis tau ir tu toliau kopi į kalną. Drauge stumiatės plokštumos link. Jis tarsi įtikinėja save, kad visa tai nieko nereiškia. („Mane ima pyktis, kai pagalvoju apie tuos žmones, kurie įsivaizduoja, kad menas, literatūra ir rašymas yra pirmutinės svarbos dalykai žemėje.") Jis kartais būna toks nenuoširdus. Savisauga.

Netrukus jis pakeis savo kreipinį. Sakys tau „mano vaikeli" vietoje „mano laumiuke". Jis sensta sulig kiekvienu žingsniu, dažnai kenčia paralyžiuojantį skausmą. „Aš taip didžiuojuosi tavimi, – sako jis. – Tu man taip patinki. Aš tave myliu."

Tuo metu, kai jis gaiveliojasi po nepavykusios opera-

cijos Vokietijoje, jo motina miršta nuo vėžio – tokia sena, kad jis nebeprisimena jos amžiaus. Jo atsidavimas jos vėlei yra begalinis, smarkus. Tarytum ji vis dar būtų namuose, žiūrėtų jam per petį, vis dar lauktų, kad jis atpirktų visus nusivylimus. „Negaliu tau apsakyti, koks šventas man jos atminimas, – jis rašys laiške jai. – Pasaulyje nėra nieko geriau už dorą žmoną ir motiną. Gaila, kad nepažinojai jos artimiau. Tikiuosi, būsi man tokia gera, kaip buvo jinai." Kaip turbūt sunku buvo jam parašyti šiuos žodžius. Bet dar sunkiau juos perskaityti.

Kurį laiką jis gyvens Glenagiryje vienas dideliame name, neskaitant tos patarnaujančios kvaišelės. Jis paveldės šiek tiek pinigų, ne per daugiausia, bet pakankamai, kad galima būtų ramiai gyventi kokiame nors priemiestyje, kaip Dandramas. Dabar jis daugiau nieko nenori, tik savo vaikelio ir Dandramo. Namo be prisiminimų. Keleto ramių metų drauge. Pjesės veiksmui einant į pabaigą jis darosi panašus į karalių Lyrą: maldaujantį paguodos, kurią atmetė 1-ame veiksme. Nužudytą dievų pramogos dėlei.

Jis vėl kalbės su tavimi apie vestuves, ateitį. „Jeigu tik mano sveikata leis, mes galėsime dabar gyventi." Tačiau visos sufleruotos replikos nuėjo niekais; jis nesuprato jų laiku, o repeticija nesitęsia amžinai. Nuvežtas į miesto slaugos namus jis pasiprašo pristumiamas prie lango, kad galėtų iš toli žiūrėti į savo numylėtus Viklou kalnus. Suvilgiusi nosinę pridedi jam prie lūpų, prie vokų. Vieną naktį jis įstengia sumurmėti, kad norėtų gurkšnelio šampano. Praėjus penkiems skausmingiems mėnesiams po motinos mirties, jis pats, būdamas trisdešimt septynerių metų, po nesėkmingos operacijos numirs nuo Hodžkino ligos. Praradusi nuovoką, maldausi kunigo laikyti už mirusįjį mišias, bet

jis atsakys, kad tavo prašymą sunku patenkinti. Jis nebuvęs vienas iš mūsų. Jis išpažinęs kitokį tikėjimą. Turinčios būti tam tikros ribos pagaliau.

Galbūt jis būtų tai supratęs, gal nebūtų norėjęs jokio triukšmo. Per gyvenimą jis jau buvo pripratęs prie subtilių pareiškimų apie savo kitoniškumą. Jis žinojo, ką tai reiškia staiga pasijusti izoliuotam, atskirtam sienų, kurių pats nestatei; pro visokius plyšelius žiūrėti į žmones, kurių pripažinimo aistringai trokšti. Jo mirties dieną nė vienas iš artimiausių jo giminių nebuvo matęs jokios jo pjesės teatre.

„Mano brangioji meile, – pradeda jis savo atsisveikinimo laišką. – Rašau tau kelis žodelius, mano vargšas vaikeli, norėdamas atsisveikinti ir paprašyti, kad būtum narsi ir gera ir nepamirštum kartu praleistų nuostabių valandų ir kartu regėtų grožybių."

Pasirašytas „Tavo senas bičiulis." Jau nebe bastūnas. Nebėra reikalo nieko vaidinti.

Jos dukra bus pakrikštyta Pegine – kaip geriausio motinos vaidmens veikėja iš „Šaunuolio iš vakarų pakrantės" – moteris, kuri pamilsta melagį, bet netrukus jį praranda, kai iš užkulisių tamsos jo sužeisto tėvo pavidalu išnyra praeitis.

„Visas menas yra bendradarbiavimas", – parašė pjesės tėvas.

„Man jis buvo viskas", – pasakė motina.

8

LONDONAS, TEATRO RAJONAS

13 val. 10 min.

Erotas ant cokolio, jo lankas be strėlių. Aplinkui prišiukšlintą fontano baseiną susirinkę jaunėliai kraugeriškais žvilgsniais nulydi praeinančias merginas ir policininkus. Toliau kelias eina Džermino gatve, per Heimarketą ir sniego lopinėlius. Jeigu būtų atidarytas „Liūtų kampas“, tu galėtum trumpam prisėsti: galbūt išgerti puodelį stipraus sultinio, suvalgyti keletą tų nuostabių šaldytų pyragėlių. Dabar verčiau būtų išgerti kavos; tu padauginai brendžio, o girtumas dieną nėra malonus jausmas, ypač kai apsiniaukę. Tačiau kavinė uždaryta. Kaip keista. O juk artėja priešpiečių metas. Tu spoksai į duris, tarsi mirksėjimas blakstienomis padėtų jas atidaryti. Tai šiuolaikinės Britanijos prakeiksmas: žmonės nenori dirbti. Dykaduoniavimas pražudė karalystę.

Ne taip, kaip tavo laikais. Dieve gink, ne. Tu taip sunkiai augai; begalinis silpnumas, užėjęs tavo keturioliktojo gimtadienio mėnesį, galvos svaigimas, kurio tu bijodavai ir nuo kurio keistai pralinksmėdavai, bet kiekvieną šeštadienio rytą, kai reikėdavo dirbti, prasidėdavo lietus, šlapdriba ar vėtra, ir nelabasis pakurstydavo tinginį. Labdaros

vaistinės gydytojas patarė patentuotą stiprinantį geležies preparatą, o nakčiai stiklą gineso – tai padėsią. Ir kaip tavo močiutė šaipėsi iš tokio recepto ir tų, kurie juos skiria. *Kas tų panelių per mada amžinai kuo nors skųstis. Mano laikais mes neieškojome kuo dyką pateisinti.*

Tą vasarą, kai išėjai iš mokyklos, buvai laiminga atsikračiusi vienuolių. Stojai dirbti mokine pas Manį Šeindliną: apsiūdavai palankus, kopijuodavai per kalkę brėžinius, lydėdavai savo darbdavio sūnus į turgų pirkti šilko ir anglško šenilio ričių. Tie du pašaipūnai gražuoliukai – kaipgi jų vardai? Ypatinga šviesa, krintanti pro aukštus senovinius turgaus langus. Derybos dėl kainos, jos nuleidimai ir pakėlimai, prekeivių pokštavimai, obuoliai ir ledai, kurių kartu su berniukais kartais nusipirkdavote eidami atgal į Mažąją Jeruzalę. Vyresnysis berniukas toks tingus, o jo brolis toks sąžiningas. Džiaugeisi, lyg būtum adatėlę radusi.

Vieną dieną tau ant rankų užkrito amerikietiškos medvilnės atraiža kaip garbingai pasiduodančiojo vėliava.

Tai buvo Rudolfas? Ar Jokūbas? O gal dar kas kitas? Ak, gali iš proto išeiti, kaip dirba ta atmintis arba kaip ji visai nedirba, kai pasensti. Tu prisimeni languotą savo lovatiesę, kurią turėjai būdama penkiametė, kiekvieną jos kvadratėlį, kaip jie buvo išsidėstę, kokių spalvų. O štai tau svarbių žmonių net vardai išdulkėjo iš galvos. Mole, kvailas tu daikte, jau smingi.

O kai tas jaunesnysis berniukas dainuodavo, Jėzau Marija, kaip būdavo gražu. Nežemiškas, angeliškas grožis, ir toks sielvartas balse, kad ir stiklinei akiai ašarą išspaustų. „Paskutinė vasaros rožė“ arba „Che gelida manina“*, arba „Baladė apie narsųjį Maiklą Dvajerį“.

▸

* Kokia šalta rankelė (it.).

Pulkai kareivių lig aušros šukavo Viklou slėnius
Ir rado vietą, kurioje maištūnai pasislėpę.
Apsupo varganą trobelę aplink ratu glaudžiuoju:
„Na, Maiklai Dvajeri! Sudėk ginklus gražiuoju!“

Raudonas karo žaibas trenkė, švinu prapliupo lyti
Ir griausmas baldės kyšuliuos, kiek tiktai užmatyti.
Narsusis Dvajeris ir jo draugai garbingai mūšy krito,
Aplaistė ašarom dangus didvyrį nematytą.

Jų tėvas – romus patriarchas, gražus kaip pranašas, o tarsena nelyginant balsių kaskados. (Mokėjimas gražiai rengtis yra talentas, būdas išgyventi, mažoji Mole. Bet tam nereikia turėti pinigų, ne, ne. Tiesiog prisimink keletą dalykų, kuriuos būtina žinoti kiekvienai moteriai. Žiūrėk, kad tavo drabužiai būtų švarūs ir nesuplyšę ir, kai tik gali, stenkis juos pataupyti. Ir nusipirk vieną labai gerą sijoną. Jis ilgai tarnaus.) Kaip žmogus, dirbantis rankomis, jis buvo nerangus, bet dygsniavo taip nepriekaištingai, kad nė viena Dublino siuvėja jam nebūtų prilygusi. Ak, žmonės atvykdavo pas jį iš Kilinio ir Dramkondros, ir Čaplizodo tyrų, ir Kumbio miškų, kad jis suadytų jiems drabužius savo nematomais dygsniais. („Tik dviejų dalykų gyvenime neįmanoma sutaisyti, mažoji Mole. Širdies ir sulenkto tekinio.“) O kartais jiedu – jis ir žmona – tarpusavyje šnekėdavosi vengriškai – apsikeisdami meiliais žodeliais arba pasibardami ir kažkodėl, kai kalbėdavo apie matus. Jie niekada nevartodavo angliškų „jardas“ arba „colis“, tarsi tai būtų buvęs koks bendras jų prietaras. Per šabą eidavo į sinagogą, kur ponas Šeindlinas buvo kantorius, o tu pasilikdavai viena siuvykloje su ritėmis, tvido rietimais, žirklėmis ir verpalų sruogomis. Kartą, kai manei, kad nieko nėra, palietei vieno manekeno krūtis. Diena buvo tvanki. Tavyje užsiplieskė

nesuvokiama ugnis. Kai berniukai sugrįžo, tau buvo gėda į juos žiūrėti.

Kitą kartą, palinkusi prie darbo, tu išgirdai jį giedant viršuje savo šventas giesmes – berniukai visaip maivėsi ir patyliukais savo kalba šaipėsi – ir ta gedulingai graži muzika suvilgė ašaromis tavo pavargusias akis. Tą dieną tau prasidėjo mėnesinės. Pritrenkiantis kraujo raudonis. Tu siuvai kolenkoro suknelę ir įsidūrei pirštą kaip Miegančioji gražuolė, ir po daugelio metų mėnesio vidury-je tu prisimindavai tą akimirką, kai toji visa perimanti muzika įėjo į tave, ir siedavai savo moterystę su muzika, o muziką su moteryste, ir abi jas su ta pusiau pamiršta popiete.

Netrukus po to tu pirmą kartą matei spektaklį Spaustuvininkų sąjungos paskaitų salėje Kevino gatvės gale. Ak, koks žavesys. *L' élégance!* Tavo sesuo buvo viena iš pagrindinių aktorių. Vaidinimas buvo pasibaisėtinas. Dvidešimt eilių kėdžių ir pusė iš jų tuščios, o Ofelija kaip Prūsijos gatvės šlavėja. Oras slogus – ak, Mole, ar prisimeni tą garsą? Šlapio sniego į gofruotos skardos stogą pliaukšėjimas buvo kone vieninteliai aplodismentai. Bet paskui, po spektaklio, kai aktoriai rinkosi rekvizitą, ar nebuvo taip, kad nedidukas klerkas užlipo ant pakylos ir įteikė Salei gėlę? Apčiupinėtą nuvytusią leliją, bet vis dėlto. Ir jis dar prašė paskirti jam pasimatymą, glamžydamas rankoje skrybėlę, ir jeigu Salė ir atsisakė, tai vis tiek jos buvo prašoma. Ir tai, mano mažoji Mole, viską nulėmė, štai kaip viskas buvo. O tada trenkė raudonas karo žaibas.

Skubėdama namo per lietų tu žinojai, kad tavo gyvenimas persimainė ir niekada nebebus toks, kaip buvo anksčiau. Ne, tu nesidžiaugei, nesijautei įsimylėjusi. Žinojai, kad tai, kas atsitiko tau, atneš daug liūdesio; tu visada skursi, tu

nepaveldėsi krautuvės, tavo motina prieštaraus, tavo tėvo dvasia nertės, bet vieną vakarą kas nors netikėtai išnirs iš tamsos su puokšte baltų lelijų rankoje. Dievo palaiminta tavo jaunystė. Tu norėjai taip nedaug. Ką gi, yra kaip yra. Pati pasirinkai.

Klajonės po atkampias vietoves, mažus miestelius, mieguistus kaimelius. Atvyksti į salę apie pietus ir turi pasiruošti vienos dienos spektakliui. Elsinoras kuriamas iš bet kokio po ranka pakliuvusio laužo: kėdžių, arbatos dėžių, pianino geltonais klavišais fanfaroms; senų durų bokšto sienai. Impresarijus dalija lapelius, skelbiančius spektaklį. Žymiausi Airijos artistai.

Ūkininkai, čigonai, basakojai nuomininkai. Būna naktų, kai jie aplanko tave sapne. Kai kurie iš jų, niekada nematę spektaklio, nesuprato, kodėl šiandien turėtų jį žiūrėti, bet susiviliojo, kai buvo pažadėta, kad galės išeiti. Ir štai jie ploja katučių įsimylėjėliams arba balbatuoja vieni su kitais, kai herojus miršta, girdi, lavonas vis dar kvėpuoja. Durk jam dar kartelį, pone! Nuo antro bus gatavas! Eina lažybų, kas iš besikaunančiųjų špaga laimės, šaukia valio nugalėtojams, švilpia ir keikia niekšus. Ateina vikaras su žmona ir švarutėliais vaikučiais – juos visada pasitinka su meile, na na, to tai jau per daug, tikrai per daug, – bet kažkodėl niekada nebūna katalikų kunigo. Gal jis žiūrėtų į aktorius kaip į varžovus.

Publika triukšmingai užkandžiauja, geria arba kalbasi, mažyliai žioplinėja kur nori, motinų palikti savo valiai, salėje vis šmirinėja prekeivis, tarsi vaidinimas vyktų kokioje mugėje, šliumpindamas tarp eilių su savo kaspinais. Ir dievaži, tu pelnydavai jų pakantumą. Antraip liūdni būtų buvę tavo reikalai. Žiūrovai visada yra pjesės dalis. Šitą dalyką tu gerai ir tvirtai įsidėjai į galvą.

O lovos geležinkelio stočių viešbutėliuose, o turnė po Velsą ir Angliją! Kaulų narstymas vakarais, flirtas ir bendri pusryčiai. Kai žvarbų žiemos rytą po spektaklio eidavai gatve, gatvės vaikigaliai ir visokie veltėdžiai iš vyninių sekdavo tave akimis ir neva mūdraudami švilpdavo tau pavymui. O taip, tu buvai dievaitė. Galėjai turėti bet kurį iš jų. Žmonės sakė, kad tu gražesnė už Sarą.

Kartą ar du buvai įsidrąsinusi. Buvai, buvai, neapsimetinėk. Vargšas mielasis Dosis Raitas. Kiek jau metų kaip jis miręs? Na, tą naktį jis dar nebuvo miręs. Viskas su juo tada buvo gerai. Viešpatie, atleisk, bet nuo jo dydžio tau ne juokais akys apžvairo, o jau stačias kaip Bakingamo rūmų sargybinis, kai pamato Malu atvažiuojančią karalienę. Ir ko tik jis nenorėjo, kad jam darytum, tas bjaurus beždžioniukas su kiaušiais kaip du sunokę sultingi apelsinai, o jau maldavimai, įkalbinėjimai, pažadai. Ak, koks gražus jo veidas, to melagio ir mergišiaus, to gašlaus paleistuvio. Bet dievaži, jis neišmanė, ką jam daryti su savo rankomis, o rytą jau viską kuo gražiausiai buvo pamiršęs. Ar jis kada nors buvo vedęs? Jam būtų buvę sveika turėti moteriškę su pautais, kad pamokytų manierų.

O tas kitas kartas su gražuoliu ponu Dž. Šeimusu Šenonu? Jam buvo, ko gero, penkiasdešimt? Tau jis atrodė senių senis. Dažnai vaidindavo druidų vadus ar malonius Dikenso dėdules. Jis buvo vedęs, turėjo vienuolika vaikų, namą užmiestyje ir žmoną, kuri nieko nesupranta. Tau dingtelėjo mintis, kad ji šį tą suprato bent jau vienuolika kartų, bet gal nemandagu kalbėti apie akivaizdžius dalykus. Ten esanti draugystė, sakė Šeimusas Šenonas, o čia aistra, angeliška palaima, geismo saldybė, orgazmo ekstazė. (*Le petit mort**,

▸

* Mažoji mirtis (pranc.).

kaip sakoma. Tu, žinoma, kalbi prancūziškai, mano vaikeli? Ne? Ak, kiek dar daug tau teks išmokti.) Taip, malonumas, apie kurį jis kalbėjo, buvo tolygus dirstelėjimui į amžinąjį Rojų, kuris laukė tikinčiųjų. Tai esąs teologijos objektas. Kūnas yra šventas. Mums reikia nugalėti savo neišmanėlišką baimę. Danguje mūsų laukia nesiliaujantis orgazmas, tiek kūniška, tiek dvasine prasme. Tau turbūt neteko girdėti tokių dalykų? Ar žinai, ką jie reiškia? Tokio katekizmo nemokė nė viena iš tavo vienuolių, ir mintis, kad viena ar dvi iš jų dabar galbūt išgyvena nuolatinį orgazmą, buvo kažkodėl nemaloni. Matyt, gyvenimas rojuje sunkus ir triukšmingas. Po jį verčiau vaikščioti užsimerkus.

Na ir drąsi tu, Mole! Tu pagedusi, Laumiuke. Ponas Dž. Šeimusas Šenonas, senas gašlus ožys. Jis įkištų savo pimpį į sumuštinį vietoje kumpio, jeigu žinotų, kad patirs iš to malonumą. Tikrai, o paskui jį suvalgytų. Matyt, dabar jau kur nors skaistykloje įtikinėja velnienes pajodinėti ant jo iš priekio ir taip jį nubausti. Mums nedera nieko gėdytis, brangioji. Mes artistai. Maištininkai. Mes turime niekinti sustabarėjusius sąlygiškumus. Mūsų pareiga niekam netarnauti. Joks aktorius, vertas savo vardo, negali likti nekaltas, nes jis arba jinai tuomet bus leisgyviai – taigi įžeidžiantys gyvenimą. Tokio atsižadėjimo ugnis išgarintų visus jo ar jos impulsus, visus syvus, visą įkarštį. Induistai sueitį vertino kaip dievišką dovaną. Jis pats esąs Brahmos garbintojas. Tu esi jauna moteris, tikino jis tave. Tavęs laukia didi ateitis. Jis matęs daug pradedančių aktorių. Nė viena neturėjo tokių stulbinančių sugebėjimų, taip nuostabiai besiskleidžiančių talento pumpurų, jeigu jam bus leista byloti poeto žodžiais. O tada jis ištarė žodžius, kurie atsagstė tavo suknelę: „Tu kur kas talentingesnė už savo seserį."

Bet yra dalykų, kurių jaunai moteriai reikia, užtikrino jis tave dar kartą. Senas kukurbezdalis. Kodėl tiesiog nepaprašė? Jauna moteris dažnai atsibundanti naktį kamuojama nepasotinamo alkio, jausdama, kaip jos kūnas nori atsiduoti – tai natūralu, pagoniška. („Mes tai ir darome, brangioji. Mes duodame. Mes tiktai duodame. Niekada negalvok apie tai kaip apie atlikimą. Tai davimas.“) Tu nusprendei geriau neminėti vaikėzo pavarde Džimis Ganeris, su kuriuo eidavai pasivaikščioti, kai motina manydavo, jog dalyvauji mišiose, ir kurio glėbyje tu patyrei jeigu ne Bangaloro grožybių palaimą, tai netikėtų smagių atradimų.

Ko gero, ponas Šenonas norėjo beveik tyros mergaitės; ką gi, jis neapsiriko. Tai kaip tik buvo tavo sritis. Bet kuri moteris, vaidinusi scenoje airę, mokės apsimesti nekalta. Iš tikrųjų tau būtų buvę sunkiau suvaidinti ką nors kita, nes ištvirkėlės dažniausiai tūno užkulisiuose. Ne, pasakei savo mentoriui, tu niekada nesi girdėjusi tokių žodžių. Žinoma – pabandei nurausti, – kartais tave apninkančios tokios mintys. Porą kartų netgi – oi, ne, – gėda pasakoti. Jūs mane niekintumėt, pone Šenonai, jeigu aš prisipažinčiau padariusi smerktiną nuodėmę. Ak, aš neturėjau to daryti, tikrai neturėjau; jūs toks geras ir mielas. Tėvas Faris per išpažintį paskyrė man dešimt šventų marijų. Jis pasakė man, kad tikrai apaksiu, jeigu ir toliau taip darysiu.

Ponas Šenonas, spinduliuodamas užuojauta, užsikėlė koją ant kojos. Be reikalo tu patikėjai tokiais niekais; juos paleido į apyvartą tie leisgyviai žmogeliai – tie, kurie nori laikyti mus baimėje ir vergystėje. Nenuostabu, pridūrė jis liūdnai, kad tamsybėje skendinčios mūsų šalies beprotnamiuose aidi savęs išsižadėjusiųjų kauksmas. Ir dar pridėjo žiupsnį tų savo nesąmonių apie svaigius jaunystės syvus ir kaip žmonės tai darė žemyne ir kaip graikai, ir kaip Vilja-

mas Bleikas, o tu droviai linkčiojai, dėdamasi baimingai susižavėjusi, spėliodama, kada jis pagaliau prieis prie reikalo. Atsisakyti malonumo būtų ne tik *bourgeois** – jam asmeniškai tai būtų tiesiog fiziškai pavojinga. Jis atidavė tau savo širdį – taip jis tai pavadino – vieną liūtingą vakarą Osorio Borise, kai svečių kambaryje apačioje vienakojis smuikininkas griežė „Apskritagalvį" keliaujantiems prekeiviams. Jis buvo neprilygstamas meistras – Šeimusas Šenonas, ne smuikininkas, – ir energingas, turint galvoje jo apkūnumą ir amžių. Prisiskaitęs ištraukų iš prancūziškų romanų, kurie buvo uždrausti visoje imperijoje, jis tarėsi žinąs, apie kokius slaptus dalykus juose buvo kalbama. Pompastiškai deklamuojamas Šekspyro monologas buvo ne vienintelis dalykas, ką sugebėjo jo burna. Bet tas jo meistriškumo poveikis buvo kažkoks atstumiantis, nes tu nuolat jautei, kad jis tarsi kažko laukia, mintimis kaupdamasis kitai scenai, nelyginant padavėjas, kuris nekantrauja eiti namo, bet vis dėl to tau šypsosi, ir kad tavo patiriami džiaugsmai – paliudyti aikčiojimų – tik kėlė jo vertę ir buvo svarbūs vien tuo, kad jis juos matė. Po kurio laiko jis išsitraukė „priemonę", nežinia kodėl praskalavo ją skutimosi indelyje ir pabandė užsibrukti ant miko. Padėtis komplikavosi, kai jis ėmė prarasti tai, kas tave domino labiausiai. Vargšas bėdžius aiškiai sutriko. Tu jau buvai besiūlanti jam pagalbą, kurios Džimis Ganeris niekada neprašydavo, bet išsigandai, kad tai gali pasirodyti nepagarbu. Todėl išbeldei štai tokį tekstą: „Prašau – maldauju – jūs juk niekam nepasakysite, kad nuplėšėte man garbę?" ir jo draugužis tučtuojau paslaugiai pasistojo status kaip vėliavos stiebas. Tu suėmei jį į delną.

▸

* Miesčioniška (pranc.).

Netrukus ponas Šenonas jau nekantriai stypseno pirštų galais ir deklamavo ištraukas iš Saliamono giesmės.

Paskui sekusios devyniolika minučių buvo mažių mažiausiai įdomios. Apžvalgininkas būtų įvertinęs jas teigiamai. Kai per patį siautulio įkarštį nejučia atsimerkusi pamatei jį žiūrintį į kišeninį laikrodį, o jo baltus veržlius sėdmenis blankiai atsispindinčius lango stikle, trumpam nesmagiai išsimušei iš ritmo, – jis primygtinai vadino tai tavo „žingsniu", bet šiaip jam priekaištų neturėjai. Jis pasidomėjo – taip žavingai rimtai, – ar tu kada nors matei, kaip kergiasi laukiniai arkliai – gana neįprastas reginys Marijos gatvėje ir aplinkiniuose rajonuose, tačiau to proceso imitavimas senam sukčiui, regis, teikė malonumo ir, jeigu atvirai, padarė trokštamą poveikį ir tau. Jis buvo kilnus, dėmesingas ir prieš paklausdamas tavo leidimo „nuleisti uždangą" jau buvo patenkinęs tave kone iki sąmonės praradimo. Kai „Apskritagalvis" pasiekė savo širdį draskantį kresčendo, jo pavyzdžiu pasekė ir Dž. Šeimusas Šenonas, ir tu jautei, kad jis iš tikrųjų to nusipelnė. Parvažiavęs į Dubliną jis sugrįžo pas savo žmoną, nepamiršęs turbūt užgriebti ir savo širdies. Džimis Ganeris patyrė malonų siurprizą, tikriau sakant, savotiškai prapruso. Jis buvo daug kartų susižadėjęs, bet niekada nevedė.

– Jaučiu, prisidirbai per tas savo „gastroles".

– Ką tu nori tuo pasakyti, mama?

– Nekaltybės įsikūnijimas. Manai, taip lengvai mane apmausi? Tu dar ne tokia didelė ir drąsi, kad aš negalėčiau įkrėsti tau beržinės košės. Tu dabar ne savo teatrėlyje.

– Gražu taip kalbėtis su savo dukra.

– Argi aš sakau ne tiesą? Pasižiūrėk man į akis, jeigu drįsti, ir nevėpsok taip įžūliai, arba aš tau trenksiu. Joks padorus vyras Airijoje nenorės pirkti įskilusio ąsočio.

– Nesuprantu, apie ką tu. Teks paaiškinti.

– Žiūrėk tu man, dar pučiasi! Gražią tu mano užtraukei krautuvei šlovę. Manai, kad aš nežinau, kad tu kraipaisi prieš kiekvieną pašlemėką gatvėj, lyg būtum vienintelė Dubline merga su sėdyne ir papais?

– Tai gal jau be tavo leidimo negalima pasikalbėti su vaikinu gatvėje?

– Tavo liežuvis neturi gėdos, panele, o juk ką tik baigei mokyklą. Aš tau tik tiek pasakysiu: jie labai gražiai ir mitriai sukasi, kol gauna, ko jiems reikia. Kelkis iš lovos ir kalbėk poterius.

Jergutėliau, greičiau į vidų, pasislėpti nuo to šalčio. Gal į tą kino teatrą ties kampu? Prabanga. Sutinku. Bet juk dėl savęs kiekvienas stengiasi, kol gali, nes įkapėms kišenių nebereikia. Be to, tai bus tinkama tema pokalbiui vėliau BBC studijoje, kai kartu su kitais aktoriais gersi kavą ir rūkysi, o garso efektų specialistas, išsiėmęs iš dėklo metalofoną, labai susikaupęs stuksens per jį mažais plaktukėliais. Taip, buvau užsukusi į paveikslų galeriją, tiesiog neturėjau mieste ką veikti. Ir žinot, man net labai patiko. Sakyčiau, neapsakomai vulgaru. Ir jaunimas kikens iš tavo išdykėliškos airiškos dvasios, o garso efektų specialistas prisukinės laikrodį su gegute.

Milžiniškos Komedijos ir Tragedijos kaukės prie tualetų durų. Vargšės Komedijos šypsnys kokčiai amoralus, o nežmoniškai niūrus Tragedijos veidas atrodo lyg klouno, netikras. Tenai yra baras, kur parduodami saldainiai ir oranžadas, bet dabar niekas tenai nevaikšto.

Kodėl vis dėlto įkapėse nebūna kišenių? Ar negalima būtų jų įsiūti? Jeigu kas to pageidautų paskutinės valios pareiškime ar testamento punkte? Argi ne smagu turėti su

savim kokią atminimo dovanėlę? O gal tai būtų vienas vargas. Giminės prikrautų jas nuotraukų, niekučių, laiškų, kuriuos turėjo jums išsiųsti, garbanų nuo savo galvos, galbūt neapmokėtų čekių. Ne, nereikia apie tai net galvoti. Būtum apdėta kaip nešulinis mulas. Verčiau pasitikti amžinybę be kišenių.

Atiduodi mergaitei būdelėje savo tripensį ir ji nukreipia tave į šešėliuose skendintį koridorių, iškabintą plakatais apie filmus, kurių tu neprisimeni. Matyt, miuziklų, nes aktoriai atrodo tokie laimingi, moterys išsišiepusios kaip maniakės, jų lūpos raudonesnės negu džiazmeno kojinės ir vyrai gražūs kaip skulptūros didelėmis rausvai violetinėmis akimis ir kiek platesniais nei galva kaklais. Salėje tvyro drėgmės tvaikas, filmas jau prasidėjęs, bet tu mikliai susigaudai, nes kartą matei spektaklį. „Geismų tramvajus". Tu sumurmi po nosim pavadinimą. Gražus pavadinimas – pusė darbo.

Kai akys pripranta prie tamsos, supranti, kad esi beveik viena, kad tavo eilėje niekas daugiau nesėdi. Mitriai, kaip tau atrodo, grįžtelėjusi, lyg dairydamasi draugo, turinčio ateiti į pasimatymą, pamatai, kad tau už nugaros salėje sėdi vienui vienas keistuolis vyras su lietpalčiu, pasidėjęs ant gretimos sėdynės nederamai išskleistą skėtį. Jis sėdi su skrybėle ant galvos ir tai tave suerzina. Džentelmenui nepadoru būti patalpoje su skrybėle. Per tiek metų jau galėjo šito išmokti. Ar jie neturi žmonų? Ar etiketas jiems visai neegzistuoja? Ir tai, kad jis vienas, visai nesvarbu, tai jokiu būdu jo neteisina, prasti būtų pyragai, jeigu mes likę vieni elgtumėmės kaip mums šaus į galvą. Bet ką tu, žmogau, padarysi? Tokie atėjo laikai. Londonas virsta purvinu užkampiu.

Bandai įsijausti į siužetą, bet pagrindinio aktoriaus grožis pernelyg blaško dėmesį. Tylutėliai išsitrauki iš sakvojažo

butelį ir nugeri porą gerų gurkšnių. Vaikinas ne tik gražus, jis puikus, žavingas aktorius, pernelyg talentingas kinui. Suvaidintų nepamirštamąjį Hamletą arba namo sugrįžtantį amerikietiškąjį Kristį Mehouną ir pavergtų Mėjo širdis. Jis raukosi. Niršta. Įdėmiai žiūri. Spinduliuoja. Jo žvilgsnis tarytum panteros, svarstančios, ar verta tave pulti. Nors kritikai neneigia, kad jis geras aktorius, bet jis iš tiesų yra geras, ir tai liudija subtilūs dalykai, kuriuos imanu pastebėti ir įvertinti tik profesionalams: tai, kaip jis pasisuka, kaip meta žvilgsnį, kaip raiškiai artikuliuoja, kaip aiškiai taria kiekvieną garsą, kaip tiksliai išdainuoja balsius. Vaidindami turime užmiršti save, ir jis tai, be abejo, žino. Žodžiai yra viskas, mes jiems tarnaujame. O Holivudas su savo žaisliukais, dirbtine didybe ir viso, kas dramoje vertinga, vulgarizavimu (to vargšelė Sara taip niekada ir nesuprato), su jo prizais už tą, prabangiais rūmais už aną, greičiausiai jį netrukus pražudys. Nes jis jautrus žmogus, tą galima pajusti iš jo paniurusio veido. Žmogus, kuris verčiau būtų nuošaly, kuris nesukurtas kitiems, bet turi gamtos dovaną, įkalinančią jį publikos liaupsių kalėjime. Staiga tu suvoki, ką jis tau primena.

Iš akių ištrykšta karštos ašaros. Juokinga. Absurdiška. Jis nebuvo gražus, nei pasitikintis. Jie apskritai nepanašūs. Neapsakomai nepatogu, jeigu kas pamatytų. Tu neturi rankovėje nosinės, todėl šluostaisi akis nykščiais. Viešpatie, kas man šiandien darosi?

Ar tu prisimeni tą siaubingą vakarą, kai jis atėjo pas jus į namus? Dieve brangus, per tuos gimines viena gėda. Nuolankiai linkčiojanti motina, Džordžas su savo uniforma ir močiutė, visą vakarą kiaurai varstanti jį akimis. Vakarienei buvo kiaulės galva. Mergele švenčiausioji. Ir tas nabagas, besineriantis iš kailio, kad visiems įtiktų, užuot buvęs sa-

vimi. Juokingas iš viso to būtų išėjęs spektaklis, kaip Junona ir povas, kur turtingas mergintojas Bentamas apsilanko merginos tėvų namuose. Šalia Olgudų Šonas O'Keisis atrodytų kaip vaikas, tikrai, tik niekas nė akimirką tokia sumauta beprotybe nepatikėtų. Man turbūt pačiai reikėtų pabandyti tai aprašyti. O kodėl ne? Nejaugi nepadaryčiau to kaip bet kas kitas? Eidama pagalvosiu apie tai. Laikas prabėgs daug greičiau. Kodėl gi ne.

Na bet ir nedorėlis tas su skrybėle. Taip ir Vokietija nuėjo niekais. Žmonės nekreipė dėmesio į smulkmenas, bijojo kištis. Iš tikrųjų tai tau reikia prieiti prie to visiško neišmanėlio, žengti vos kelis žingsnius kiliminiu taku į viršų ir su pasipiktinimu, koks pasiekiamas tik tokio lygio aktorei kaip tu, jam išrėžti, kad čia esama damos. Įdomu, ką jis atsakytų. Turbūt nieko. Toks liurbis net nesuprastų, ko tu iš jo nori.

Salėje šilta ir tamsu. Tavo paltas baigia išdžiūti. Prisimeni, kaip vaikščiodama su juo jausdavai, kad toldamas nuo Dublino jis vis labiau atsipalaiduoja. Eigastis darosi lengvesnė, beveik karališka. Jums laipiojant kauburiais jis kalbėdavo mažai ir atsargiai. Tarsi miškų dievai būtų seikėję jo įkvepiamą orą ir jis būtų bijojęs balsu juos įžeisti, kad jie to oro neatimtų. Jo balsas švelnus kaip po lova sunešti pelenai. Mieste tau atrodydavo, kad jis tempia paskui save nematomą inkarą. Rūkų jis bijojo kaip vampyras šviesos.

Mieguistumas smelkiasi į tave iš aksominių kėdžių. Tu išeini iš Krouno miško ir matai jį tolumoje. Jis stovi ant akmeninio arkinio tilto ir kaip vaikas mėto į vandenį paparčių lapus. Krūptelėjusi grįžti į kino teatrą, į jo melzganos šviesos spindulį. Nagi, Mole, nesnausk. Negražu miegoti viešoje vietoje. Nuo baisaus žiovulio net ausys traška, tu prisidengi burną. Bandai sutelkti dėmesį į tai,

kas vyksta ekrane, bet tai sunku, sunku. Brendis tirpdo minties giją.

Dienos ir naktys keičia viena kitą. Ežerai švelniai pamėlinija. Moteris tyliai kalba apie jį; per šydą tu jos neįžiūri. To kvailo laiško, kurį jis parašė po Kilinio, žodžiai ima kilti paviršiun, prašosi prisimenami. Jie žino, kad tu juos žinai. Jie palaidoti tavyje, Laumiuke, ir nori prisikelti iš mirusiųjų. Tu prisiverti vėl išplaukti į vandens paviršių. Kai kuriuos sapnus galima sustabdyti. Tavo pirštų galai tokie šalti, tartum netekę kraujo. Staiga filmas nutrūksta ir salėje pamažu ima šviesėti. Kino mechanikas keičia juostą. Ekrane pasirodo užsklanda su užrašu PERTRAUKA. Jo kakta išrasojusi, prakaito lašeliai krinta ant popieriaus ištepliodami rašalą. Vieną naktį tu atsibudai, pamaniusi, kad gaisras, ir pamatei jo siluetą liepsnojančio ir šnypščiančio židinio fone – jis saujomis mėtė savo kūrinį į ugnį.

Jis eidavo maudytis rytais, o kartais ir kai įsiskaudėdavo galvą persidirbus. Penkias valandas be atokvėpio sėdėdavo užsikniaubęs ant stalo, kaire ranka įnirtingai trindamas smilkinį, o dešine margindamas nesibaigiančius puslapius. Kai popieriaus atsargos baigdavosi, jis rašydavo ant bet ko, kas pakliūdavo po ranka: paraštėse, ant cukraus maišelių, knygos frontispisų, priešlapių, laikraščių kampuose. Tai buvo kaip manija, savotiškas pamišimas, šalis, į kurią niekam nevalia įžengti, o jos vėliava – jo prakaitu įmirkusi nosinė. Gali priartėti prie jos sienų, žvilgtelėti į vidų, bet pilietybės negautum niekada.

Kokie plonyčiai jo riešai. Valgo kaip paukštelis; tai, kaip jis sakė, studentavimo Paryžiuje palikimas, kai pinigų taip trūko ir draugų buvo tiek mažai, kad jis dažnai eidavo gulti alkanas. Vieną vakarą jis apalpo universiteto gatvėje – „pasaulis ėmė plaukti man prieš akis, šešėliai buvo tokie gražūs".

Vieną savaitę jis valgė tiktai duoną. Kas per jausmas? Vien tik duona. Salė sutemsta ir filmas rodomas toliau. Bet tai panašu į žiūrėjimą į vandenį. Tu vėl knapteli.

Folio gatve darda vežimas, traukiamas apgailėtino karšo bėgūno, kurio liūdnas dzaksėjimas sukviečia vaikus iš kiemų. Jam ant kupros pririštos baldų lūženos – išmesti lempų stovai, sukežęs krėslas, kabykla skrybėlėms be kablių – panašus krovinys kaip skudurininko, kuris, išnaršęs dvaro griuvėsius, atvažiuodavo prie motinos krautuvės. Iš palėpės ištraukti apdulkėję seni paveikslai, ąžuolinės spintos dėžė be užpakalinės sienelės. Pelargonija vazonėlyje nelyginat pagrobta italų grafienė. Viengulis čiužinys su debesų pavidalo dėmėmis.

Arklys papurto apynasrį ir pakelia akis į dangų. Vaikai artinasi nedrąsiai, tylomis. Su jais berniukas – tu pamanai, kad tarnas, bet iš tikrųjų jo sesers vaikas. Aksomine pirštine apmauta ranka jis duoda arkliui obuolio graužtuką. Čiaumojantys skeletiški dantys. Sukamasis žandikaulio judesys.

Vežėjas nukelia griozdus ant šaligatvio, padedamas dviejų vargetų, atskubėjusių į šurmulį gatvėje užsidirbti šešiapensio. Vienas iš jų be rankos, bet, kaip tikina jo draugužis, nori dirbti. Jis padarys tiek, kiek trirankis, pone. Aš nemeluoju. Tu prieini norėdama padėti ir sveikasis atrodo tuo patenkintas, bet luošys sako nepakenčiąs moterų gailesčio. Jis tarnavo Dublino šaulių pulke, buvo sužeistas Pretorijoje. Jam nereikia tavo pagalbos ir niekada nereikės.

Siauri pliki laiptai dvokia pelėsiais ir įsisenėjusiu šlapimu. Sienų apmušalai virš židinio apsilaupę. Jis stovi lango ertmėje ir valo pirštine stiklą.

Pinta nendrinė kėdė. Sulūžusi otomanė. Du kartoniniai lagaminai.

Pelių išmatos tuščiose spintose; voratinkliai naktipuodyje, tuščių porterio butelių piramidė kampe prie durų. Tu pagalvoji, kad kažkas ilgai dirbo, kol ją pastatė, ir tau nesinori jos ardyti. Pluoštas brošiūrų ir reklaminių lapelių apie emigraciją į Ameriką, nuo laiko visi puslapiai sutrūniję ir suplėkę. Abraomo Linkolno portretas žvelgia į tave iš frontispiso. Kažkas nepadoriai jį apipaišęs.

Berniukas šokinėja ant čiužinio, bet aukštai neiššoka. Vežėjas išima plaktuką; jo burna pilna vinių. Tu eini per abu kambarius ir kabini paveikslus ant vyšnios raudonumo stačiakampių dėmių, likusių ant apmušalų.

Skalbinių gręžimo ir lyginimo įtaisas. Jo rašomoji mašinėlė. Kabykla skrybėlėms. Kilimėlis, kurį jo vyresnysis brolis parvežė iš Kinijos, bet jo spalvos jų motinai buvo per ryškios. Kitas kilimėlis, daug mažesnis, susuktas ir surištas kaip rankraštis, suveržtas vyrišku kelnių diržu ir dviem padėvėtais Švenčiausiosios Trejybės kolegijos kaklaraiščiais.

Jau temsta. Jis pripila į lempą žibalo ir uždega. Jos šviesoje jo veidas gražios gintarinės spalvos.

– *Lempos šviesoje viskas atrodo gražiau. Ar tau taip neatrodo?*

– *Taip, Džonai.*

– *Neturiu tau ko pasiūlyti valgyti. Atleisk.*

Iš savo sakvojažo tu išsitrauki mažus paketėlius, kuriuos tau įdėjo motina: sumuštinius, porą obuolių, tris butelius porterio.

– Geroji mano Mole. Kokia ištaiginga vakarienė. Ar mes iškylausime ant grindų kaip prancūzai paveiksle? Jis išsidrebia visu ilgiu ant kilimo, nuspiria šalin kelioninius batus. Jo kojinės skylėtos, o nykščių nagai ilgi. Naktis darosi vis šaltesnė. Nėra kuo pasikurti. Jis griozdžia arbatos dėžę ir randa durpių gabaliuką, kažkada parsineštą iš Konemaros.

Jis švelniai tave bučiuoja, kartais sušnibždėdamas tavo vardą. Jis guli ant nugaros ir žiūri į lubas tarsi į žvaigždėmis nusėtą dangų. Liepsnų atspindžiai, lūžtantys ant gipsinių perdėm ryškiai nudažytų gausybės ragų; susirangę laimingi maži nuogaliai ir dviguba arfa su trilapiu dobilu.

Kažkas viršuje džyrina smuiką, lėtą Tomo Muro „Paskutinės vasaros rožės" melodiją, bet muzikantas neįgudęs, tad aukštutinės natos spigios. Ant kampo yra aludė. Girdi, kaip vyrai įeina ir išeina, kaip švilpauja ir šūkauja, keiksnodami sveikinasi ir kviečia vienas kitą.

– Reikia eiti surasti tau karietą. Ar tu pasiruošusi, Mole? Kur tavo skrybėlė?

– Jau vėlu, Džonai. Ir labai šlapia.

– Vis tiek tau nederėtų čia su manim pasilikti.

Tu stengiesi kalbėti švelniai. Sunku rasti žodžių.

– Mes juk pagaliau susižadėję. Ir niekas nesužinos.

– Mieste gandas greitai pasklinda.

– Bet kai buvome Viklou – per mūsų atostogas – tu prisimeni...

– Viklou buvo kitaip, mieloji. Aš nežinau kodėl. Viklou visada viskas būna kitaip.

– Kaip nori. Žinoma. Tu čia vienas susitvarkysi?

– Aš buvau vienas ir blogesnėse vietose. Viskas bus gerai. Aš tavęs pasiilgsiu.

– Aš tavęs taip pat, Džonai. Galvosiu apie tave visą naktį.

Jis paliečia tavo veidą, paglosto nykščiu smakrą.

– Kokia bus laimė, kai mes susituoksim. Niekada daugiau nebesiskirsim. Turėsim savo namus. Nieko neįsileisim, jokių įkyruolių.

– Gražiai susitvarkysim, bus švaru. Paprašysiu mamos bufeto ir užuolaidų.

– Nereikia to daryti.

– Ji mielai mums padės, Džonai. Įsižeis, jeigu aš jos nepaprašysiu.

– Tu esi verta daug daugiau, mano meile. Ir aš tau tai duočiau, jeigu galėčiau. Jaukius namus, dailius baldus, nedidelį sodelį šalia. Aš dažnai galvoju apie tai. Mintyse įsivaizduoju. Matau, kaip tu mokaisi sode tekstą. Eini per nedidelę oranžeriją su pjese rankoje. Šalia rožių krūmo stovi staliukas, ir aš, kai galiu, dirbu prie jo. Ir vis dėlto tu pakenti savo senąjį bastūną, o jis ne ką geresnis už čigoną. Kaip aš kada nors galėčiau būti vertas savo laumiukės?

– Man bus labai gera su tavim ir čia . Visoje Airijoje nebus laimingesnės...

Tu atsibundi kino teatro salėje, kažką murmėdama, kamuojama troškulio. Filmas baigėsi – net nepastebėjai kada. Salėje plieskia šviesos ir visiškai tylu. Ar gyvenimas po mirties yra tuščias kino teatras ir butelis krepšyje? Ar už durų dar tebėra Londonas su spalio mėnesio kvapais, krautuvių vitrinomis, su jo lėkimu ir nerimu, ir pasimaitymais? Ar viskas prasmego į baltąją tamsą ir rūką? Ar tenai tebėra Viklou? Tavo motina? Tavo šaunuolis? Kambarys Folio gatvės gale, kurį tu įsivaizduodavai ir matei tik savo svajonėse? Na bet ir keistas šiandien rytas. Dar gurkšnelį brendžio. Bet keisčiausias iš visų šiandien apnikusių tave jausmų yra tas, kad yra kažkas, kas sudėlioja dieną ir viską, kas joje yra. Kažkur toli esanti sąmonė kuria pavidalus ir kruopščiai atsijoja, kažkokiu būdu mėgindama atitaisyti klaidas ir padaryti taip, kad būtų gerai. Tau. Sau. Ištaisyti savo triktis. Ar visi retsykiais tai pajunta, tą erdvės atsivėrimą? Lyg būtume tik personažai, o mūsų gyvenimo autorius nematomas, bet vis dėlto kuriantis mūsų likimą.

Vargais negalais netvirtai atsistoji, susisiauti paltą. Burna dega, jaučiasi rūgštus skonis. Kad galėtum kurį laiką pagulėti tamsiame ilgame kambaryje. Klausytis tyliai dainuojančio moters balso. Nieko nejausti. Bet jeigu Dievas maitina paukščius, Mole, tai jie privalo rausti sliekus. Ir amžinybė prasidėjo ne šiandien.

– Ramaus jums ryto, – sakai kasininkei fojė.

– Atsiprašau, ponia? – ji maloniai šypsosi pakėlusi akis nuo savo Tikrosios meilės.

– Sakau sau ir anam vyrui, brangioji. Jūsų vieninteliams dviem lankytojams. Kažin, ar jūsų darbdavys ilgai taip trauks. Bet filmas nuostabus. Man labai patiko. Labai jums ačiū.

– Nebuvo jokio vyro, ponia. Aš jums pardaviau vienintelį bilietą.

– Bet... aš aiškiai mačiau už savęs džentelmeną. Jis turėjo skėtį.

– Ne, ponia. Jūs buvote viena.

9

SCENA IŠ PUSIAU ĮSIVAIZDUOTO SPEKTAKLIO

Pakilus uždangai scenoje 1908 metų Dublino Marijos gatvės vargingas daugiabučio būstas. Apšiurę baldai ir jų priedai, greičiausiai surinkti iš sendaikčių krautuvės atliekų. Kampe prie spintos stovi skarmalais apmesta kušetė. Vidutinio amžiaus suvargusi moteris susirūpinusi dengia stalą; dvidešimtmetis jos sūnus, vilkintis britų armijos uniformą, geria porterį ir lošia kortomis su savo šešėliu.

MOLĖ (*įeidama nervingai*). Mama... Džordžai... Tai mano draugas, ponas Singas.

Jis įeina jai iš paskos į kambarį, kupinas skausmingo optimizmo, dešinę ranką ištieses, skrybėlę pasikišęs po alkūne, kairėje rankoje laukinių gėlių puokštė, suvyniota į seną laikraštį, dešinėje – butelis vyno. Jos motina pasitraukia nuo stalo ir nervingai šypsodamasi priima dovanas; jos akys atšiauriai baimingos, kaip būna žmonių, pasitinkančių, jų įsivaizdavimu, aukštesnį svečią.

MOTINA. Nereikėjo, pone Singai. Labai jau gražios. Bet kam gi.

Prieš jos raudonį būtų nublankusios net lelijos.

SINGAS (*smarkiai nuogąstaudamas*). Malonu su jumis susipažinti, ponia Olgud. Ačiū, kad pakvietėte mane.

MOTINA (*taip pat įsitempusi*). Tamsta labai laukiamas svečias, pone Singai, tikrai. Gal nestovėkit ten, prašom arčiau ugnies. Mieste galgi baisiai šalta. Džordžai, ko žiopsai, padėk ponui Singui nusivilkti. Labai gražus paltas, pone Singai.

Jos brolis su garbana ant smilkinio kvailai išsišiepęs paima iš svetimtikio skrybėlę ir sunkų paltą visą laiką žiūrėdamas jam į akis.

MOTINA. Na, štai. Na, štai. Tos kelios saulėtos savaitėlės buvo mums labai reikalingos, ar ne pone Singai? Jau ir nebežinojome, kur besantys.

SINGAS. Sutinku su jumis, tikrai.

MOTINA. Ar nenuvargino kelionė iš Kingstauno?

SINGAS. Ne, dėkui. Atvažiavau dviračiu. Vakaras gražus.

MOTINA. Bet turbūt nepalikote jo neprirakinto? Turiu galvoje dviračio? Lauke?

SINGAS. Aš...

MOTINA. Šiame rajone nieko negalima palikti neprirakinus, pone Singai. Paskutinę lazdą iš ubago atims, o paskui jam pačiam ir parduos.

MOLĖ (*įsižeidusi*). Mama, dėl Dievo meilės – jis apačioje, prieškambaryje.

MOTINA. Aš tik sakau, kad gatvėse pilna sukčių ir vagių...

MOLĖ. Jėzau Marija, Juozapai švenčiausias, ponui Singui tai visai neįdomu!

Motina pastatyta į savo vietą. Nesmagumas pamažu apmalšta. Mes visi apsivilkę sekmadieniais drabužiais.

MOTINA. Kingstaune gražu.

SINGAS. Taip. Iš tiesų.

MOTINA. Taip, Kingstaune labai gražu. Mes su tėčiu Kingstaune šventėme savo medaus mėnesį.

SINGAS. Ak šitaip.

MOTINA. Tai buvo ne šiandien ir ne vakar, dievai jau žino kada. Šitiek metų nebebuvau įkėlusi į Kingstauną kojos. Nuo neatmenamų laikų. Dievo palaimintos dienos. Žinoma, gera gyventi prie jūros. Aš visada apie tai pagalvoju. Netgi kai lyja, ar čia svarbu?

SINGAS. Tikra tiesa.

MOTINA. Taip, netgi kai lyja... ar čia svarbu?

SINGAS. Be abejo.

Tyla užgula kaip dulkės. Tyliai traška ugnis. Iš kaimynų buto viršuje pasigirsta sutuoktinių barnis. Norėdama jį užgožti...

MOTINA. Aš sakau Kingstaunas, bet iš tikrųjų turiu galvoje Glastulį. Magivano pensioną. Ar žinote, apie ką aš kalbu, pone Singai? Ant jūros kranto prie pakylos, ak, dabar ten labai gražu. Kambarys mums kainavo du šilingus ir dar fartingas už pusryčius. O kad būtumėt matę tuos pusryčius! Po jų dvi savaites galėjai nieko nevalgyti. Mes ten išbuvome tris dienas. Labai gera, švari vieta. Ponia Magivan ir jos vyras buvo protestantai iš Mauto.

SINGAS. Iš kur?

MOTINA. Mauto. Miestelio. Iš Vestmido grafystės.

SINGAS (*ar tai kur nors nuves?*). Aha.

MOTINA. Ji turėjo sūnų Amerikoje. Dabar prisiminiau, kaip sakė. Brukline Redhuke. Vedęs vokietę. Pala, koks buvo jo vardas?

SINGAS. ...aš?..

MOTINA. Manyčiau, Bartlis. Vedė vokietę. Įsivaizduokit, ką reiškia gyventi su vokiete. Kai pats esi iš Glastulio. Ar girdėjote ką nors keistesnio per savo gyvenimą, pone Singai? Neįsivaizduoju, kaip jiems išvis į galvą šovė toks dalykas.

MOLĖ (*energingai įsiterpdama*). Kada Salė turi grįžti, mama, vakarienė jau beveik ataušo.

MOTINA. Aš prašiau, kad grįžtų septynioms, bet tam Dievo vaikui juk nepasakysi. Jūs pažįstate mano Salę, pone Singai. Ji apie tamstą kalba su didžiausia pagarba, tikrai.

SINGAS. Šį rytą mačiau ją teatre. Ji vėliau turbūt prisidės prie mūsų?

DŽORDŽAS. Jinai nuėjo į mugę prie Elgetų Krūmo su kažkokiu vaikinu.

MOTINA. Tą merginą nebent iš ankstaus ryto pavyktų pamatyti, pone Singai. Dievas myli jaunus, bet jinai išvarys jus iš proto, ir jai jau merginasi pusė miesto. Argi ne baisu?

MOLĖ. Tai dabar ir sėdėsim visą naktį pirštu piršto neklibindami ir lauksim, kol Jos Karališkoji Didenybė pasirodys. O kur močiutė, viršuje guli?

Tarsi gavę ženklą ant kušetės staiga sukruta skarmalai. Iš po jų išlenda stulbinamai sena moteriškė. Mes žiūrime, kaip ji atsikelia, atsikrenkštusi išspjauna gausius karkalus į spjaudyklę, paskui atšlepsi prie stalo, knarksėdama uosto.

MOTINA. Mamele... Mamele... Čia štai Molės... ponas Singas.

MOČIUTĖ (*nekreipdama dėmesio*). Pametęs protą, matau. Ar šituos krikščioniškuos namuos bus kuo kirminą numarinti? Suvalgyčiau visą Dievo avinėlio šlaunį.

MOTINA. Gal tikrai verčiau susėstume. Nesivaržykit, pone Singai. (*Jie nedelsdami paklūsta. Atidengiama kiaulės galva su priedais.*) Dieve aukštybėse, kurgi ta Salė? Kas sukalbės maldą?

MOLĖ. Mama... Ponas Singas kito tikėjimo.

MOČIUTĖ (*rūsčiai*). Kol aš būsiu gyva, katalikų bažnyčios malda bus kalbama kas vakarą, nors prie stalo sėdėtų ir juodaodis žydas.

Džordžas meldžiasi tyliu nenatūraliu balsu, o senoji papaikėlė pabrėžtinai nuožmiai kapodama žodžius, nutaisiusi mirtinos nusidėjėlės išraišką.

MOTINA. Močiut, gal žinai, kur atsuktuvas? Ponas Singas atnešė mums butelį chereso.

MOČIUTĖ. Čia jo niekas negers. Ne vyno krašte užaugę.

MOTINA. Bet svečias turbūt... jau vien iš pagarbos...

MOČIUTĖ. Po šimts paibelių, kaip aš pasakiau, taip ir bus, gerbiamoji!

Pradedame valgyti. Tyla nepakenčiama. Po kelių akimirkų svetimtikis ją nutraukia.

SINGAS. Gal galėčiau paklausti, ką manote apie dabartinę politinę padėtį, ponia Harold?

MOČIUTĖ (*niauriai*). Nieko.

SINGAS. Taip. Ką gi, iš tiesų. Na, tai visai suprantama. Tos nuolat mus ištinkančios krizės. Sunku net įsivaizduoti,

kas dar laukia ateityje. Šitokia emigracija ir visa kita. Aš pats lankausi vienos socialistinės pakraipos draugijos susibūrimuose...

DŽORDŽAS. Kas čia per daiktas? Vaikinai visą laiką apie tai kalba.

SINGAS. Esama... įvairių interpretacijų, Džordžai. Tai tam tikra tikėjimų visuma, bet visų jų *crux rei** gana paprasta. Tai...

MOČIUTĖ (*nutraukdama*). Kalbėkit aiškiau, dėl Dievo meilės, arba išvis nekalbėkit. Į užčiauptą burną musės neįskrenda.

MOLĖ. Tai reiškia, kad jis palaiko dirbančiuosius, Džordžai.

MOČIUTĖ. Valio. Paduokit man šaukštą tų žarnokų. Rodos, gyvą žmogų suėsčiau.

MOTINA. Aš pasakojau ponui Singui, mamele, kad mudu su tėčiu praleidome medaus mėnesį netoli Kingstauno. Tai buvo prieš trisdešimt gerų metų, pone Singai. Bet jis mus paliko, o mes taip nesenai buvom vedę.

MOČIUTĖ. Atleido dievulis nuo bausmės. Už nužudymą trumpiau būtum sėdėjus.

Džordžas kikena pasilenkęs prie lėkštės. Sėdintieji prie stalo susižvalgo.

MOTINA. O Molė mums aimę visko pripasakojo apie patį, pone Singai. Ir Molė, ir Salė, abi.

SINGAS. Aimę?

MOLĖ. Tai reiškia „daug", Džonai. Taip dubliniečiai sako.

▸

* Esmė (lot.).

SINGAS. Kaip neįprasta. Ar jūs nieko prieš, jeigu aš užsirašysiu, ponia Olgud?

Džordžas (*juokdamasis*). Pateksi dabar į pjesę. Būsi pasaulio garsenybė.

MOČIUTĖ (*abejingai*). O tos tamstos pjesės, gerbiamasai, apie ką jos?

SINGAS. Na, aš... Sunku paaiškinti, ponia Harold. Sakyčiau, tai scenos iš gyvenimo.

MOČIUTĖ. Jėzau šventas, kas gi norės dėl jų eiti į teatrą?

SINGAS. ?..

MOČIUTĖ. Kas norės teatre žiūrėti į gyvenimą? Ar mums ir taip jo negana? Vos gali jį išverti ir nieko už tai nemokėdamas.

DŽORDŽAS. O ar pasijuokti ten yra iš ko, pone Singai? Aš mėgstu, kai teatre yra iš ko pasijuokti.

SINGAS. Tikiuosi, kad yra, ko gero, taip, Džordžai. Labai daug kas priklauso nuo publikos. Dažnai nulemia faktorius, kuris nėra deramai įvertintas: turiu galvoje žiūrovų valią. Tam tikra prasme jie sprendžia, ar drama juokinga.

DŽORDŽAS. O už bilietus ir kitką pats surenkat pinigus?

SINGAS (*neva nerūpestingai*). Ne visus, deja. Bet čia esama kitokių, kaip sakoma, motyvų.

DŽORDŽAS (*nuoširdžiai susidomėjęs*). Kokių?

SINGAS. Manyčiau, meilė grožiui. Grožiui kaip savaiminei vertybei. Be to, kai kurie iš mūsų laikomės požiūrio, kad grožis gali būti naudingas. Turiu galvoje, airiams. Jų savęs supratimui. Šiais sunkiais laikais airiams reikia aukštesnių idealų.

MOČIUTĖ. Ar žinote, ko jiems reikia? Tiems geriesiems airiams. Gero spyrio į minkštą vietą.

MOLĖ. Močiute, dėl Dievo...

MOČIUTĖ. Kiekvienam šikšnon po ašaką ir tegu jiems Dievas naują parūpina. *Ak, mano brangioji, senoji Erine, mano narsieji fenijai.* Apmėtyčiau bombomis visus tuos nepraustaburnius ir jų kales už saują sušiktų ledinukų. Pranašautojai, gerkliūgai, apkiautę šunsnukiai.

DŽORDŽAS (*juokdamasis*). Aš tavim žaviuosi, močiute, tu dar, pasirodo, šį tą sugebi.

MOČIUTĖ (*šaltai*). To niekada nevalia prarasti, tu apkiautęs avigalvi. Kristus iš aukštybių neatsistebi, kaip tu dar sugebi savo užpakalį susirast.

Visi valgo nejaukioje tyloje. Motina pabando dar sykį.

MOTINA. O mūsų Molė, kad žinotumėt, ryte ryja knygas, pone Singai. Ji tiek daug, vaikas, jų perskaito, iš kur tik jas ir traukia. Mokyklą baigė, bet vis tiek kažkur prisirankioja. Ar tai normalu, ką? Toks pamišimas dėl knygų.

SINGAS. Visada matyti, kai jaunas žmogus yra užaugęs namuose, kur skatinamas skaitymas. Tą mūsų žmonės, žinoma, labai vertina.

MOČIUTĖ. Ir kas gi anie tokie? Švenčiausiosios Trejybės kolegijos supratimu?

Jis klausiamai pasižiūri į ją.

MOČIUTĖ. Tie „mūsų" žmonės. Kas jie? Žiūrint iš mūsų taško. Gyvenantieji Kingstaune?

SINGAS. Na, tai yra šios šalies žmonės. Mes visi esame šio gražaus krašto paveldėtojai... argi ne? Su jo sielvartais, taip, ir jo baisiomis neteisybėmis – bet su viltimi sustiprėsiančios brolybės ir atlaidumo...

MOLĖ (*nutraukdama*). Gal nekalbėkime, prašau, per vakarienę apie tokius rimtus dalykus, Džonai.

MOČIUTĖ. Bepiga jiems turėti „kraštą“, kai visi kiti turi skolų. Prisiekiu, pasakysiu šitą namo savininkui, kai ateis nuompinigių. „Nemūdrauk čia, gaiduk pentinuotas, ir atleisk mūsų skolas, kadangi esu pilietė, o ne nuomininkė, ir tegu tave laimina Marija šventoji.

MOTINA. Viešpatie brangiausias, ar būtinai prie stalo reikia politikuoti? Negali šituose namuose nė pasidžiaugti.

SINGAS (*nuoširdžiai*). Prašau man atleisti, ponia Olgud... Tą kalbą pradėjau aš vienas, ne ponia Harold. Pasielgiau nemandagiai... aš... nenorėjau nieko įžeisti... Bijau, kad kartais užmirštu vieno seno posakio išmintį: *Ná glac pioc comhairle gan comhairle ban.*

Šeima žiūri į jį. Ką jis čia pasakė?

SINGAS. Žinoma gėlų patarlė. „Niekada nepriimk sprendimo, nepasitaręs su moterimi.“

MOLĖ (*ramiai*). Jie nekalba airiškai. Aš jau tau sakiau.

SINGAS. O, taip. Dovanokit. Prašau man atleisti. Nepagalvojau.

Jam prasideda kosulio priepuolis, kuris tolydžio vis stiprėja. Nė vienas nepajuda iš vietos. Šviesa pamažu gęsta...

10

ARTĖJANT PRIE BLUMSBERIO

15 val. 07 min.

Vaikinai plačiais Eduardo stiliaus ilgais švarkais ir povo plunksnų raštais margintomis liemenėmis spokso į mane, praeities reliktą. Gatviniai, taip jie save vadina. Jūs tik pažiūrėkit į šitą jaunikaitį. Plaukai riebaluoti, su lakūno akiniais, juodais kaip gavėnios sekmadienis. Bet gatvėje pilna žmonių, Mole, nieko jis nepadarys. Tik nežiūrėk jam į akis, prisišauksi nelaimę, o jeigu tu jos ieškai, tai visada randi.

Mano sūnus. Lėktuve. Virš Vokietijos. Tiems, su kuriais kovoju, neapykantos nejaučiu. Tų, kuriuos ginu, nemyliu. Kažkur kambaryje guli visi jo mokyklos sąsiuviniai. Bet mums nevalia pasiduoti silpnybei. Pasaulis kupinas palaimos. Gyventi tokiu laiku, kai žiaurusis karas pasibaigęs ir niekieno sūnums nebeįsakoma mirti... o jeigu manieros neįprastos ir žargonas keistas, ir mados įžūlios, ir muzika rėžia ausį, ar pagaliau ne vis tiek? Juk per amžius taip buvo. Jauniems turi būti leidžiama įsitvirtinti. Jie visai nežiūri taip neprielankiai, nereikia išsigalvoti. Ir jeigu mergaičių skaistalai beveik skandalingi, o nuolatinis vaikinų niaurumas atstumiantis, tiems, kurie sensta, niekada nereikia užmiršti, kad jie patys kažkada priešinosi savo aplinkai. Taip

vyksta progresas, Mole, per skepticizmą, nekantrą. Ir jeigu keičiantis metų laikams sijonai vis trumpėja, – ką būtų pasakiusi Madė, jeigu mes būtume atėjusios su tokias, – ir jeigu joms norisi platesnių iškirpčių, nei priimta, tai kas gi, kai pagalvoji, čia blogo? Dailaus kūno nereikia gėdytis. Argi taip jos ne gražiau atrodo? Kam tiek triukšmo, tiek baimės. Tegu jos rodo, ką turi. Dievas joms padės. Jos bus laimingesnės. Jos mano, kad tai jas išgelbės, vargšės pasiklydusios avelės. Ir jos mano, kad suspės ką nors pakartoti.

O su berniukais tas pats. Kartais tu galvoji apie juos su nuostaba. Ta krypuojanti eisena, patyčios iš policininkų ir senių. Čepstou kelyje jie primušė jamaikiečius, ir ne vien kumščiais, bet dviračių grandinėmis ir plytgaliais, o paskui tarpduriuose gyrėsi, kai tu skubėjai pro šalį į mišias už mirusį juodaodį, kurį jie vakar užmušė. Iš kur kyla ta neapykanta, kuria jie taip didžiuojasi? Prieš ką ta pergalė? Ji įeina į Šeftsberio alėją.

Virš teatro įėjimo įsižiebęs raudonų lempučių žvaigždynas.

DUBLINO ABATIJOS TEATRO PASTATYMAS
DŽ. M. SINGO
SIELVARTŲ DEIDRĖ
TIK SEPTYNI SPEKTAKLIAI

Tu pritrenkta. Taip. Nežinojai, kad jis dar rodomas. Argi niekas negalėjo parašyti? Nejaugi jie nežino? Net telegramos neatsiuntė. Ar jie pametė jos adresą? Ar jie nežino, kad aš paprastai... Bet juk negalėjo pamiršti? Neturiu teisės pavydėti. Neturiu teisės įsižeisti. Taip atsitiko netyčia. Tai tik spektaklis. Jis tau nepriklauso. Tai pasaulio nuosavybė. Buvo netikėta, ir tiek. Gal pasimetė pašte. Dėl Dievo meilės, kvaiša, jiems nereikia tavo sutikimo. Tvardykis. Suimk save į nagą.

Aš stoviu prie savo motinos sendaikčių krautuvės saulėtą dieną, pro šalį žygiuoja kareivių paradas, jų švarkai raudoni kaip mėnesinių kraujas, žandenotų sargybinių linija stebi jų maršą krantine. Aš atidarinėju senas dėžes kažko ieškodama – pasimetusio laiško? Juoda baldų mediena nuo senumo pažaliavusi, velkės ir vyriai surūdiję, pradilę apmušalai atplyšę. Aušta. Aš lovoje šalia Saros. Gatvėje, apačioje, loja šuo.

Ar jie mano, kad aš mirusi? Žinoma, kas nors Dubline... Bet jie negalėjo manęs užmiršti. Bent jau pakvietimą, leidimą? Tai *Moja O'Nil*, ji kadaise buvo jo sužadėtinė, mes turime rasti jos adresą Londone, turime pagerbti veteranus. Gal į premjeros priėmimą? Trumpą padėkos žodį? Kokią nors dovanėlę ar ženklelį? Ką nors iš Voterfordo stiklo? Bet juk nebūtinai žmogus turi norėti ten eiti, per premjeras paprastai per daug jaudulio, per daug formalumų, prikviesta reporterių ir kritikų, ir ambasadorius su žmona, nors artistei nesvarbu, ar ji linktelės jai iš savo ložės, visa salė atsistojusi šaukia valio jos praeičiai ir galerijose žiūrovai skanduoja jos vardą, kai pagrindinio vaidmens atlikėja nukreipia prožektoriaus šviesą, ir daugybė puokščių leidžiantis uždangai. Kas gi šito trokštų? Tiktai sentimentali sena niekamtikėlė. Drėgno vėjo šuoras tvoksteli tau į veidą.

Jo nuotrauka. Čia. Įstiklinta šalia būdelės. Ir plakatas su pagrindine aktore. Nepažįstu jos. Tokia jauna. Ir pranešimas „nuolatiniams lankytojams", kad žymus profesorius toks ir toks iš tokios ir tokios kolegijos, esančios ten ir ten, Vaitholo rūmų Rašytojų klube skaitys dramaturgui atminti skirtą paskaitą „Džonas Singas, jo gyvenimas ir palikimas". Joje dalyvaus režisierius ir aktoriai. Po jos bus galima pateikti klausimų.

Bet kam jie tai daro? Ko galima paklausti? Tai buvo žmogus, kuris mokėjo įžvelgti dalykų esmę – labai paprastų dalykų. Skrybėlės, paliktos ant grindų Kingstauno kavinėje, nugirstos patarlės, seno tinklą lopančio žvejo. Tai buvo jam savotiškas akstinas. Kitaip nepaaiškinsi. Jis buvo ne toks kaip mes visi. Netgi ne toks kaip *jis pats*. Jo vaizduotė ar siela, ar koks kitas jo sąmonės kampelis, buvo ištroškę gaivinančio pasaulio lietaus, pasinėrę į nerimastingas jo paties keistuoliškumo audras, ir uogos žydėjo, ir buvo tokios, kokios yra, ir nors jų ūseliai neįprasti ir kai kurios iš jų laukinės, vaisiai buvo tokie neįtikėtinai sultingi ir stiprinantys, kad ištroškusieji saldybės geidaudavo pirmiau paragauti ko nors kartesnio. Jam reikėjo pačių paprasčiausių dalykų. Jis buvo gražus žmogus. Ką dar reikia sakyti?

Tai toks žmogus, kuris gali įtikinti tave, kad lapijos siūravimas sukelia vėją. Su juo niekas nebuvo aišku ir viskas aišku. Ypač neįmanoma buvo suprasti, ko jis tikisi iš tavęs. Gal jis ir pats nežinojo. Tie užsitęsę žvilgsniai, drovus akių nuleidimas ir sakiniai, kurie iš dabarties taško atrodo, lyg būtų apgalvotai dviprasmiški, tuo metu skambėjo tiesiai ir atvirai. Kartais pagaudavai keistų užuominų; o gal pati jas išsigalvojai: kad skausmingas noras ir negalėjimas tavęs turėti tapo jam tarsi žalingu įpročiu, mielesniu nei skausmas, kurį jis patirtų tave turėdamas ir nusivildamas arba tiesiog tave turėdamas. Kaip su tokiu žmogumi rasti kompromisą? Tiktai jį mylint. Kaip kitaip išgyventi? O nedovanotini nusižengimai, jo liguista laimės baimė; tu niekaip nebūtum pavadinusi jo normaliu, turėjai jam atleisti arba jį palikti. Nesiryždamas to prašyti, jis norėjo, kad tu būtum šiek tiek bejėgiška, pasiduotum be išlygų, o paskui pasitrauktum iš mūšio lauko, ir tai, kad jis vaidino apspangusį nuo tavo žavesio kerų, tebuvo subtilus būdas dominuoti.

„O jeigu aš paprašyčiau tavęs būti mano žmona?“ Bet ką tai reiškia? Kai kas pasakytų, kad tu buvai kvaila, jog tiek laiko jį pakentei. O tu atsakytum: aš taip norėjau.

Šeftsberio alėjoje pradeda snigti. Praeiviai susižavėję arba susirūpinę spokso į dangų, kiti skuba po stogu po teatro portikais, kur žmonės jau renkasi į dieninį spektaklį. Ir tu praeini pro „Velso Princą“, kur vaidinai devyniasdešimt septynis vakarus, ir daugelis jų baigėsi audringu tavo vardo skandavimu, o scenos darbininkai taip pavargo kilnoti uždangą tavo ovacijoms, kad galiausiai paliko ją pakeltą. Buvo praėję tik metai po jo mirties. Jo atminimas buvo vis dar skaudžiai gyvas, tad gal veikiau ne atminimas, o jutimas. Tu vis dar sustingdavai pamačiusi jį gatvėje, krautuvių vitrinų atspindžiuose, pajutusi jį stovint tau už nugaros, beveik tikėdamasi kasdieninio pašto siuntoje rasti jo tabaku ir jo sepsiu prakvipusį voką. Vieną vakarą nusilenkinėdama scenoje atsitiktinai žvilgtelėjai į galeriją. *Visada pagalvok apie vargšus, Laumiuke; jie taip pat sumokėjo už bilietą – dažnai tiek, kiek negali sau leisti.* Tarp tamsių šešėlyje skendinčių draperijų verkė vyras Eduardo stiliaus drabužiais. Žiūrėdama į jo krūpčiojančius silpnus pečius, tu supratai. Negalėjai apsirikti. Žinojai, kas jis. Teatro vaiduoklis, kaip paaiškino impresarijus.

Kai aš jaunas, dailus jaunikaitis buvau,
Kai vargų ir nelaimių dar nepažinau,
Velso princas pasakė man:„Ruoškis greičiau,
britų armijon stosi tarnauti.“

Prisėsk, Mole. Tu šiek tiek susijaudinai. Niekas neprieštaraus, jeigu valandėlę pailsėsi ant laiptelių. O jeigu prieštaraus, velniop juos. Tegu sau žiopso. Tegu eina savo keliu. Atsikimšk butelį. Niekas nepamatys. Ir jeigu vaizdai suky-

la, brangute, negramzdink jų. Nes jie vis tiek pas tave ateis, neatpažįstamai persirengę, jeigu reikės. Šito tave išmokė pažintis su juo.

Ir ką gi jos reiškia, tos jo neįprastos, įmantriai supintos istorijos? Ar apskritai reikia šito klausti? Kiekvieną kartą žiūrėdama vaidinimą, kuriame nevaidinai pati, visada apstulbusi suvokdavai, ko iš tiesų trūksta šiame valstiečių alinių, jo šventų šulinių, kaimelių ir jūros pakrančių pasaulyje. Trūksta paties autoriaus. Tačiau jo nebuvimas yra ir buvimas. Verčiau jau režisierius pastatytų scenoje ligonio lovą, pačiame viduryje šėlstančių aistrų ir fontanais trykštančių žodžių. Parodytų jį jo mirties patale, pilku kaip pelenai veidu, panirusiu į nuskausminantį eterį. Štai apie ką tos istorijos, antraip apie nieką. Apie tai, kaip reikia gyventi kūne, kurio geografinės apybraižos irsta: nyksta jo viadukai, pastoliai, koridoriai, kanalai, įtrūkiai ir kanjonai, jo pelkynai ir vyraujantys vėjai, ir kaukolės saugoma amžinybė. Apie tai, kaip norisi gyventi, kai žinai, kad mirtis arti. Kaip žūtbūtinai norisi būti mylimam, nes mylėti per sunku. Laikytis savo tikėjimo iki pat paskutinės minutės. Žinoti, kad visi esame laumiukai.

– *Nemirk, mano meile... Nepalik manęs... Maldauju... Nemirk...*

Sidnėjaus Promenados geležinkelio stotis. Tavo juodasis traukinys vėluoja. Du į klerkus panašūs vyrai su katiliukais tikrina bėgius. Matuoja svambalais. Pasitikrina storuose sąsiuviniuose. Tolimiausioje platformoje inžinierius atlieka skaičiavimus su teodolitu. Vakar vakare įvyko tragedija. Vidutinio amžiaus moteris norėjo pereiti per bėgius. Matyt, buvo išgėrusi, vargšelė. Jos pavardė buvo Siniko. Vyras jūreivis. Pasak gandų, turėjo meilužį.

Jūrų uostas, Monkstaunas, griežti aukšti namai, tinkuoti, su daugybe langų, išvaizdūs. Guvernantės soduose

žiedais apsipylę rododendrai, vaikai su bridžais varinėja lankus. Ant pylimo, vedančio į anglies uostą, su molbertu sėdi moteris. Poromis tingiai vaikštinėja jūreiviai baltomis uniformomis, o tavo nervingas žvilgsnis sulieja viena į kita kaip vasaros saulė ledų bumbulus indelyje.

Keturi juodi arkliai, papuošti plunksnomis, trys laidotuvių karietos, besižegnojantys praeiviai. Iš kairės Kingstauno uostas, jūra ir jachtos, ir mažo tralerio kilvateryje pašėlusiai šurmuliuoja kirai, išgąstingi ir susierzinę kaip ir tavo mintys. Ar tau reikėjo nupirkti jai dovaną? Šokolado? Knygą? Pro langą pastebi mergaitę, pasikvieti ją ir išsitrauki piniginę. „Imkite gvazdikų, ponia, jie neša mylimiesiems laimę." Jis jau laukia tavęs, jo motina, jų žvilgsniai. Triukšmingai pasilinguodamas traukinys artėja prie Glastulio stoties. Dar nevėlu apsigręžti, perbėgti pėsčiųjų tiltą, sugrįžti į triukšmingą miestą, kuo toliau nuo tos pasibaisėtinos ramybės. Galėsi pasakyti, kad užmigai ar staiga pasijutai blogai. Jis visada toks meilus, kai tu pasijunti blogai.

Išlipusi iš karietos pamatai jį po stogeliu prie išėjimo vartų. Jis eina prie tavęs ir atrodo susinervinęs, rūko, aplink kaklą dvigubu mazgu užsirišęs nutrintą šaliką iš studentavimo laikų, nors jau iš ryto karšta. Išsikamavęs, pageltęs po paskutinės operacijos, akių obuoliai nerimastingai kruta, lyg būtų atsipalaidavę nuo lankstų. Tu matai, kaip dreba jo ranka, kai jis vėl prisidega jau beveik surūkytą turkišką cigarilę. Skalpelis perpjovė jį kiaurai. Svetimi pirštai naršė jo viduje. Ant apatinės lūpos jam prikibęs tavaruoja mažas tabako plaušelis ir tu nori ištiesti ranką ir nuimti jį, bet bijai, kad jam tai nepatiks. Toks įspūdis, kad šiandien jo pirmoji premjera, jis taip nežmoniškai įsitempęs ir susirūpinęs. Jis, žinoma, tavęs nebučiuoja, tik nukelia savo suglamžytą skrybėlę, tarsi pasitikdamas ką tik netektį išgyvenusią savo pusseserę.

– Nusprendžiau tave palydėti, kad kartais nepasiklystum.

– Nebūčiau pasiklydusi, bet ačiū tau. Ar kas atsitiko?

– Tu šiek tiek vėluoji. Turėsime paskubėti. Žinai, motina nelabai mėgsta lauko gėles. Ar tu labai nesupyksi, jeigu mes jų atsikratysime?

Jis paima puokštę ir įkiša į tarpą gyvatvorėje.

– Tau tereikia būti savimi, Mole. Dėl nieko nesijaudink.

Nuo jo drąsinimo tave užlieja netikrumas.

Ir štai – nespėjusi pakeliui pastebėti nei akmens, nei krūmo, nei medžio, nei kelio, nei sodo, nei tarno lange, – tu jau jo namuose.

– Mama, norėčiau tau pristatyti panelę Olgud.

– Kokia jūs gražuolė, panele Olgud. Ar visada nešiojate akinius?

– Ne, ponia, tik skaitymui. Skaičiau traukinyje.

– Suprantu. Ar ir dabar ketinate skaityti?

Paskui, kol tarnaitė paima tavo lietpaltį ir skrybėlę, kalbama apie neseniai atšilusį orą, bet vėsokus vakarus, visus apėmusį nerimą, kurį dar padidina žydinčių laukinių gėlių žiedadulkės, apie Kingstauno regatą, kelionės traukiniu malonumus ir aštuoniolikto amžiaus triumo, kurį verkiant reikia pasidabruoti, tą vienintelį dėmesio vertą prieškambario daiktą. Jame tu matai savo atspindį šalia savo mylimojo motinos, netikėtai pritrenkiančiai realios.

Ir jūs einat į svetainę, daug mažesnę, su anaiptol ne tokiais prabangiais kilimais ir baldais, nei įsivaizdavai. Pro langą, žvelgiantį į įlanką, atsiveria saulės užlietas sodas su riešutmedžiu, teikiančiu gaivinantį pavėsį. Tau žengiant į kambario vidurį grindys tyliai girgžda. Židinyje paruoštos malkos, bet ugnis nedega. Virš židinio kabo rūstaus vyro

pamokslininko drabužiais portretas. Jo fone – uolos, žalia jūra ir plikas apleistas sodas. Dėdė, sumurma jis, pastebėjęs tavo žvilgsnį. Jis vėl rūko, barstydamas pelenus į delną, ir tau nesuprantama, kodėl ne į židinį ar peleninę, ir tada pastebi, kad jis šiandien nesiskutęs. Ant kaklo jam kabo virvelė su raktu, nelyginant koks medalis. Jo bridžai duksloki, daugybėje vietų sulopyti, su įsisenėjusio purvo dėmėmis. Dabar jam neberūpi drabužiai. Jis per daug silpnas tuo rūpintis. Jo veidas kaip stingstanti pomirtinė kaukė. Išvaizda nebetenka svarbos.

– Ar čia Škotija, Džonai?

– Kur?

– Tame paveiksle?

– Tai Inišmanas, viena iš Arano salų. Jis buvo tenai pastorius. Žmonės jį prisimena su didele meile.

Jis grįžteli motinos pusėn, stengdamasis nesusiraukti ir nevalingai griebdamasis už žaizdos kakle.

– Aš tau pasakojau, mama. Apie dėdę Aleką ir saliečius.

– At tikrai, Džoni? Na taip. Turbūt pasakojai.

Ji įtariai apžiūrinėja padėklą su puodeliais. Jos pensnė vėžlio šarvo rėmeliais, o plaukai tokie nuostabiai balti.

– Taip, – tęsia jis. – Jie mylėjo jį. Mane tai jaudina. Kartą, kai aš ten vasarojau, Mole, prie pylimo mane užkalbino vietinis. Jis adė senus tinklus ar dar kažką. Jie daro stebuklus su adatomis. Ypač senukai. O, taip. Tu nepatikėtum. Trumpai tariant, jis mane pastebėjo einantį su smuiku ir fotoaparatu. Ir užkalbino:„Garbė Dievui, pone, bet arba jūs esate Singas, arba aš jau nieko nebeišmanau.“ O jau buvo praėję keturiasdešimt metų nuo tada, kai jis paskutinįkart matė mano dėdę. Bet iškart pastebėjo pažįstamą panašumą. Neįtikėtina.

Ir tu nežinai, ką į tai atsakyti. Akivaizdu, kad tai jam svarbu. Senoji moteris tyli, bet jos tyla neslegia. Kažkas ant stalo jos netenkina, ji čia prieina prie jo, čia nueina, įdėmiai žiūri į pagardus, lyg norėdama įamžinti juos, kaip kokius saliečius, nuotraukoje.

– Mama, nebruzdėk. Mes tik puodeliui arbatos. Stalo nereikės. Krėsluose mums bus patogiau. Dėl Dievo, palik stalo įrankius ramybėje.

Kai susėdate į vietas, jis paima mažą, turbūt kinišką, varpelį, ir kol jis skamba, žvilgsniu apeina visą kambarį. Beveik tuoj pat, tartum būtų stovėta už durų, įeina nedidukė kumptelėjusi jauna moteris su arbatos padėklu, ir pastato jį ant stalo nesakydama nė žodžio, tik akimis tave perima, bet jos apmaudas atmieštas linksmumo.

Girdėti, kaip kažkas lipa į viršų. Senoji papurto servetėlę ir išskleidžia sau ant kelių.

– Panele Olgud, ar norėtumėte pyragaičio, o gal sumuštinio su agurku?

– Nesu labai išalkusi, dėkoju, ponia.

– Gaila būtų išmesti produktus, jeigu yra norinčių.

– Tuomet malonėkite vieną pyragaitį, ponia.

Virdulio dangtelis aprasojęs. Senoji pradeda valgyti įtariai ir mąsliai kramtydama, lyg kokia ragautoja viduramžių teisme.

– Jūsų tokie lygūs dantys, panele Olgud.

Ar tai komplimentas?

– Ačiū, ponia.

– Visada malonu matyti tokius švarius dantis. Šiais laikais nedažnai tokius pamatysi. Ypač Glastulyje.

– Nesupratau, ponia?

– Mama nuolat sielojasi dėl negražių kaimiečių dantų, Mole.

– Aš nesisieloju, tik noriu, kad jie vadovautųsi sveiku protu.

– Kokia tu, motin, nerimstanti. Bene jie tau kada šypsosi.

– Perdėm dažnai tvirtinama, kad akys yra sielos veidrodis, tai groteskiška, sentimentalu ir, kiek aš esu patyrusi, netgi nėra tiesa; tačiau dantys tikrai parodo žmogaus sveikatą. Tai jau seniai įrodyta. Patvirtinta autoritetingų asmenų. Tiesiog norėtųsi, kad jie tai įsisąmonintų.

– Kas tie jie, ponia? – klausi tu.

Ji patyli valandėlę, ko gero, įtardama, kad į kambarį įskrido vabzdys ir sukiojasi virš stalo.

– Apskritai žmonės, manyčiau.

– Ypač Glastulio gyventojai, – ramiai sako jis.

Kokį čia žaidimą jiedu žaidžia? Ar tavo buvimas duoda jiems progą jį žaisti?

– Esmė ta, kad aš, panele Olgud, laikausi nuomonės, jog švara prilygsta pamaldumui ir abu tie dalykai siektini. Airijai, deja, dar teks nueiti ilgą kelią. Esu skaičiusi ir apie blogesnę ir beviltiškesnę žmonių būklę. Gorbalse, kiek žinau, yra tik šiek tiek geriau. Gorbalsas yra Glazgo rajonas.

– Taip, ponia.

– Mano sūnus Samuelis yra misionierius Kinijoje, neabejoju, kad Džonis ne kartą buvo apie jį užsiminęs. Skaitydama jo laiškus dažnai su ironija pagalvoju, kad didžiausi pasaulio pagonys bent jau laikosi elementarios higienos. O kad taip galėtume pasakyti apie tuos, kurie gyvena kur kas arčiau. Girdėjau, kad Dublino lūšnynai yra tikra Kalkuta.

– Ten neabejotinai trūksta dantų šepetukų, – sako jis. – Mama su kitomis turtingomis Kingstauno damomis ketina įsteigti fondą ir tiekti juos Libertiso vargšų rajonui.

– Gali juoktis, – atsiliepė senoji, – bet taip bent jau bus parodytas noras.

– Mums ar jiems?

– Abiem, jeigu jau kyla toks klausimas. Daug geriau skatinti asmeninę atsakomybę negu nesibaigiančios labdaros lūkesčius, kurie tik silpnina charakterį. Tiesą sakant, – priduria ji, – iš šito pamokymo daug kas iš mūsų gali pasisemti naudos.

Jis negrabiai atvožia sumuštinį ir tyrinėja jo turinį, paliečia pirštais savo prakaituotus sulipusius ūsus, tarsi tik dabar prisiminęs, kad jie ten yra. Kampe stovinti dramblio koja skėčiams atrodo nykiai. Jos viduje ne skėčiai, bet golfo reikmenys. Dulkėtas auksinės šviesos pluoštas, įspindęs pro pravirą langą, gula ant čia pat sukrautų senų laikraščių šūsnies. Niekas nekalba. Dzingsi ant lėkštelių statomi puodeliai. Tau baugi toji tyla, staiga pasunkėję šaukšteliai, tavo sijono šnaresys pasisukus.

Sode klaksi žirklės, ritmiškai, uoliai; tolumoje sušvilpia traukinys. Nesustodamas laikrodis trakšteli derindamas savo reketo mechanizmą. Tu dirsteli į jį. Žiūri į jo motiną. Subtilus šeimyninio ryšio perdavimas. Tai kažkas daugiau ir kažkas mažiau nei gestų, akcento, išorės panašumas. Jie tarsi vienas kito versija, skirtingo amžiaus simuliakrai arba kažkoks dvigalvis mitinis padaras; žmonės, kurie žino, ką kitas galvoja, pasikalbėdami vos kartą ar du per savaitę. Ir tą akimirką tu supranti, kad mylėti jį bus dar sudėtingiau, nei tu manei, nes tai reikš, kad turi mylėti juos *visus*, ne tik tą seną moterį, bet užmegzti ryšį ar rasti bendrumą ar bent jau gretimumą su kiekvienu, kuris sėdi prie to porcelianu apkrauto stalo, ir su kiekvienu, kuris yra kada nors prie jo sėdėjęs. Tu siaubingai išsigąsti, nes mylėti jį vieną reikia tiek pastangų. Bet tu matai, kad ir jie atsidūrę spąstuose, nes tu jiems reikalinga, juk tiktai tavo buvimas su juo padės jį mylinčiai šeimai susitaikyti su savo pačių nereikalingumu.

Žvejybinis laivas plaukia, bet jie nebestovi prie jo vairo. Jie už borto vandenyje. Ar senoji moteris tai jaučia? Sakoma, kad su amžiumi ateina išmintis. Ar ji tokia išmintinga ir suvokia, kad reikia gelbėtis?

– Ar jūsų tėvai gyvi, panele Olgud? – Tobulai mandagi frazė dvelkia šalčiu.

– Motina taip, ponia. Tėvas mirė, kai buvau maža.

– Tai sunki našta. Jūsų motinai ir jums.

– Taip, tai tiesa, ponia.

– Mano vaikų tėvas mirė prieš daug metų. Bet laikas negydo. Tenka tai pripažinti. Ir susitaikyti, žinoma. Bet aš galiu jums pasakyti, panele Olgud, kad man jo trūksta kiekvieną dieną. Kaip kad luošys jaučia amputuotą galūnę.

– Tegu jis ilsisi ramybėje, ponia. Užjaučiu jus.

Ir atsimeni, kas buvo paskui? Ašaros jos akyse. Ir tu atleidai jai viską. Ji buvo sena ir tokia išsigandusi. Ji nenorėjo tavęs įskaudinti, tiesiog buvo išsigandusi. Jos veidas buvo blyškus ir raukšlėtas kaip pergamentas.

– Mielas vaikeli. Ačiū jums už tuos žodžius.

Prieš akis tau iškilo laivelis, drąsiai skrodžiantis bangas anapus Maglinsų silkingų Hauto krantų link. Kaip gera jame, šalta ir gaivu. Būti bet kuo toliau nuo šito kambario.

– Turėtų būti sunku išmokti tekstą mintinai, panele Olgud. Negana atsiminti, ką turi sakyti pats vienas, o čia dar reikia atsiminti ir kartoti kito žodžius.

– Kartais būna nelengva, ponia. Bet šito galima išmokti.

– Išmokti?

– Taip, ilgainiui tą darant. Vis kartojant. Tai tampa įpročiu. Jeigu ką nors kartoji ir kartoji, žodžiai įstringa galvoje.

– Ko gero, panašiai kaip bibliniai tekstai, – sako jis. – Iš tiesų, dažnai pagalvoju, kad Biblija yra pasakojimų rinkinys. Mama tikra šios srities specialistė.

Kurį laiką senoji tyli įsmeigusi akis į lėkštę, o paskui prabyla šypsodamasi gražia vaiduoklio šypsena.

– Džonis taip kalba norėdamas mane įskaudinti, panele Olgud. Taip jis siekia dėmesio.

– Mama... aš visai nenorėjau... tiesiog...

– Biblija yra amžinojo ir rūsčiojo Dievo žodis. Tai pagrindas to menko padorumo, būdingo mūsų niekingos rūšies istorijai. Ir kai tušti mūsų garbinamų iliuzijų blizgučiai virsta vėjo nešiojamomis dulkėmis, pasilieka vien tik jo tiesos. – Jos balsas bauginamai tvirtas, iš vienos tonacijos pereinantis į kitą. Jo veidas violetinis kaip našlaitė.

– Atleisk, mama, tikrai. Leptelėjau nepagalvojęs.

– Taip. Tai tavo didžiausias talentas.

Tu suvoki, kad virpi. Ji atsisuka į tave ir švelniai sako:

– Turbūt aš užaugau su tam tikru požiūriu į teatrą. Be abejo, jaunesniems dabarties žmonėms jis turėtų atrodyti senamadiškas. Bet mes esame tokie, kokie esame. Ar ne taip, panele Olgud?

– Taip, ponia.

– Taigi. Ir tokie jau liksime. Štai taip. Kažin, ar atleisite man, panele Olgud, bet aš staiga pasijutau pavargusi. Tikiuosi, tu palydėsi panelę Olgud į stotį, Džoni? Atleiskite, kad mano sūnus neatsistoja motinai išeinant iš kambario, panele Olgud. Bet gal jūs jau pripratote prie jo užmaršumo.

– Aš...

– Man buvo nepaprastai įdomu susipažinti su jumis, panele Olgud. Linkiu jums malonios kelionės namo. Galbūt jūsų šeima norėtų likusių pyragaičių? Prašau paimti juos, jeigu norite.

– Tikiuosi, dar susitiksime, ponia.

– Sudie.

Staigus lietaus šuoras ir aitrus žemės kvapas. Mokiniai dangaus mėlynumo švarkeliais ir trumpomis indigo spalvos kelnėmis, lyg jų uniformas būtų sukūręs koks daltonikas pederastas. Eini pro Londono platanus, kai kurių šakos kone išplėštos iš kamieno tarsi nevykusiai amputuotos rankos. Elgetaujanti moteriškė stebi savivaldybės darbininką su pjūklu. Jis pjauna ties lūžiu storą nukritusią šaką, didelėmis pirštinėtomis rankomis dreskia stulbinančiai baltus medienos plaušus. Autobusai ir anglies sunkvežimiai lėtai juda šlapia gatve. Kruša barbena į vaikiško vežimėlio dangtį. Prie pašto perėjusi į kitą pusę pamatai muziejų, griežtų graikiškų formų, ir pagalvoji apie poną Duglačą, jo malonų raukšlėtą veidą. Kaip gera bus vėl pabūti su juo.

Laiškas tavo kišenėje. Šiandien jis bus parduotas. Širdį perveria kaltės jausmas, lyg tas laiškas būtų vaikas, kurį turi palikti ar atiduoti į našlaičių namus. Jis kone šnibžda tau: *Nepalik manęs*. Bet ką tau daryti? Tai tiktai daiktas. Tu prisimeni, kas jame parašyta, ir to tu neparduodi. Juk tai, kas jame parašyta, neparduodama. Ir jis tam pritartų. Jis nebuvo sentimentalus. Jam būtų nežmoniškai skaudu žinoti, kad tu badauji ir šali. Stovėdama gatvėje tu klausaisi jo atleidimo ir turėklus nugulusio sniego tyloje supranti: mes turime daryti tai, ką turime. Ne mes sukūrėme šitą pasaulį. Jeigu jį būtume sukūrę mes, jis galbūt būtų dar blogesnis.

Popietė kvepia rūku; jauti, kaip jis ateina nuo upės, kaip tai būdavo ketvirtajame dešimtmetyje, kai Londonas dar nekariavo, atslenka kaip geltonas rūko sapnas, ir net prie pat veido prisikišusi nematai savo rankos. Senus žmones jis gąsdina, ir anuomet tu juos užjausdavai. O juk jiems teko išgyventi buvimą tamsoje, visus jos siaubus. Tau jie atrodė drąsūs, jau anksčiau matę karą, bet tamsa juos šiurpino turbūt labiau negu aviacijos antskrydžiai, nes spindu-

lys lange prilygdavo išdavystei. Vieną rytą atsikėlusi radai visas Terasų gatvės duris apklijuotas skelbimais su svastika ir užrašu MIRTIS JUDAMS. Kas vogčiomis prasibrovė antgamtiškoje tamsoje, rizikuodamas viskuo, ką turi, pro ledinius paraku prakvipusio oro debesis tam, kad užklijuotų savo šlykščius užrašus ant tavo gatvės sienų? Ant vandens kolonėlių, vartų stulpų, gatvių žibintų ir automobilių, kai miestas nuolat bombarduojamas. Dabar tu pati jau sena, bet rūkas tavęs nebaugina. Ir tamsa taip pat – dabar ji ateina įvairiais pavidalais. Žinoma, amžių galima užmiršti arba sėkmingai neprisiminti. Bet pastaruoju metu tai darosi vis sunkiau. Visur yra veidrodžių ir tu niekada nesi viena, kai žiūri į juos.

Dzingteli varpelis ir štai tu jau žengi į tą ypatingą ramybės pasaulį, kuriame gyvena senos knygos. Senas savininko labradoras miega krėsle, išgelbėtame iš subombarduoto džentelmenų klubo Strando gatvėje. Tu eini tarp „L" formos stelažų su padėvėtomis poezijos knygomis: apskurusios nugarėlės, išblukę odos įrišimai. Ant kartono lakštų, prikabintų prie raudonmedžio lentynų atbrailų, prismaigstyta skelbimų apie kairiųjų judėjimo grupių mokymus ir susitikimus, pridurstyta išblukusių senų pašto atvirukų. Dalykinių rodyklių pavadinimai, užrašyti rūpestinga kaligrafiška jo rašysena. Socialistai ir Socializmas, Sociologija, Sėkmingas seksualinis gyvenimas ir santuoka, į kurį įeina Gimstamumo kontrolė, šeimos gyvenimas, Sufražisčių judėjimas, Stalinas. Plakatas, kuriame juodas delnas spaudžia baltą, o žemiau atspaustas lozungas: *Internacionalas suvienija žmonių rases*. Duglačo nėra prie knygų tomais nukrauto stalo krautuvės gale, vietoje jo sėdi jaunas vyras ir tyliai kalba telefonu, o keletas vargingai apsirengusių namų šeimininkių rausiasi po perkrautus užsigulėjusių ar be vir-

šelių likusių meilės romanų stelažus. Markso portretas su raudonu kirilica parašytu lozungu ir sulūžusiu juodmedžio rėmu, prieš daug metų apkaišytas kalėdiniais blizgučiais, atrodo veikiau šmaikščiai nei absurdiškai. Šnerves pakutena sodrus dangiškas kavos aromatas, o virš durų išsiuvinėta iškaba skelbia: „Eikite ramūs“. Kokia nuostabi vieta darbui. Tai visai nebūtų darbas. Kažin, ar kartais jam nereikia pagalbos, padėjėjos? Netgi be pinigų, tiesiog pabūti šilumoje. Bet ne. Būtų per daug gerai.

Dulkės sužadina prisiminimą apie šešioliktą tavo dukters gimtadienį: Sara atsiuntė dovanų knygą. „Mano mylimai Peginei nuo tetos iš Holivudo – pasakyk savo NUOBODAI mamai, kad leistų tau mane aplankyti. Supažindinsiu su DIEVIŠKUOJU Gregoriu Peku.“ *Didžiųjų kompozitorių gyvenimai su nuotraukomis*. Bethovenas su šėtono ragais, styrančiais iš ausų. Bachas prie vargonų, ant klavišų paskleistos natos. Girtas Mocartas, vežamas per Vieną karučiu. Kaip visi juokėsi per gimtadienį apžiūrinėdami keistas nuotraukas. Neišmanėlė Sara niekada nežinojo, ką kam reikia dovanoti. Bet mieloji Peginė buvo tokia jautri, kai parašė jai padėkos laišką. Kartais tu iš tiesų pagalvoji, kad tavo dukra pats nuostabiausias iš visų tavo pažinotų žmonių. Nors jai irgi nebuvo lengva. Ką jinai, vargšas vaikas, gyvenime matė. Tu tik paklausyk savęs – vaikas – o ji jau vidutinio amžiaus moteris. Šį rytą sapnavau, kad jai kalasi dantys.

Tu artėji prie stiklinių vitrinų, kur guli reti leidiniai, žymių žmonių autografai ir nuotraukos su parašais. Tenai yra Abraomo Linkolno laiškas airių kilmės generolui, meniu su Napoleono užrašytais inicialais, Džeimso Džoiso pašto atvirukas broliui, gražus pirmasis Vaildo *De Profundis* leidimas, beveik neįskaitomai pasirašytas autoriaus. *Cartes de visite* ir meilės laiškai; pradėtas rašyti sonetas; nuostabus gausybės

rago raižinys viduramžių psalmyno frontispise. Kaip tokius dalykus galima pardavinėti? Kokios tikrosios jų istorijos? Tų išmargintų rudomis dėmėmis ir taškeliais romanų su atspaustais juose ekslibrisais ir emblemomis, su dedikacijomis ir amžinos meilės patikinimais. Ir staiga tarpduryje tarsi išnyra jų pardavėjų šmėklos – apgailestaudamos žvalgosi per petį, gniauždamos rankose nedorus pinigus.

– Kuo galiu jums padėti, ponia?

– Ar ponas Duglačas yra?

– Aš esu ponas Duglačas, – sako tas nepadoriai gražus jaunikaitis su kupeta plaukų, laisvai krintančių ant kaktos. Šiaip tvarkingo jo megztinio alkūnės praplyšusios, o jis pats prašyte prašosi dubenėlio sriubos.

– Atleiskite, turėjau galvoje vyresnįjį.

– Jūs apie mano dėdę. Aš esu Maiklas, neprisistačiau.

– O, tai puiku. Žymusis Maiklas. Mokėtės Kembridže, kiek pamenu?

– Taip. Baigiau prieš keletą metų. Tuoj po karo.

– Ir esate apdovanotas už drąsą, jeigu tik atmintis manęs neapgauna.

– Paprasčiausiai pasisekė. Reikiamoje vietoje reikiamu laiku, tik tiek.

– Jūs panašus į savo dėdę. Ypač iš akių. Tikrai nuostabu. Be galo džiaugiuosi su jumis susipažinusi.

Jis nusišypso taip plačiai, kad į maišelius virš skruostų galėtum pripilti vandens. Tiesiog nepakenčiamai mielas veidelis, kaip kokio murziaus vaiko.

– Man sakė, kad visi mūsų šeimos vyrai atrodo kaip broliai. Moterys ne tokios panašios, nežinau kodėl. Ar ieškote ko nors, ar tik šiaip žiūrinėjate?

– Ne, nieko ypatingo. Tik man jau seniai rūpi įvertinti vieną nedidelį rankraštį. Tiesą sakant, beveik galėčiau jums

jį perleisti. Lyg ir gėda laikyti jį vien sau, juk jis galėtų praturtinti kokio nors kolekcionierius kolekciją. Aš turiu pasirašytą airių dramaturgo Džono Singo laišką.

– Ak, man baisiausiai gaila, ponia, bet šiuo metu nieko neperkame. Dabar esame labai apsikrovę, bijau, kad ir pati matote. Be to, atvirai kalbant, ketiname nebeprekiauti rankraščiais. Juk vis dėlto esame nedidelės vertės knygų knygynėlis.

– O! Taip, suprantu. Aš jus suprantu. Na tai niekis. Niekis. Tikrai nenorite žvilgtelėti? Šis laiškelis tikra retenybė. Prieš keletą metų jis buvo įvertintas trisdešimčia ginėjų, maždaug tiek. Bet neverta smulkintis. Grynais pakaktų ir dvidešimties.

– Bijau, kad tai ne mūsų kišenei. Pamėginkite Kristį ar Sotbį. Pažįstu gerą žmogų Sotbio aukcione. Mielai jam paskambinčiau ir susitarčiau, kad jus priimtų, jeigu norite. Kitą vasarą jie planuoja rengti literatūrinių kolekcijų aukcioną, bent taip aš girdėjau. Manyčiau, kad dauguma mūsų turtų atsidurs tenai.

– Aš, žinoma, mielai sutikčiau ir su mažesne kaina. Kad ir penkiolika svarų. Arba dešimt. Tik todėl, kad negraužtų sąžinė, jog laikau jį sau. Šiandien rytą atsibudau ir žinote, ką pagalvojau? Jeigu senasis Duglačas paimtų šį nelemtą įkyrėjusį daiktelį net už penkis svarus, aš jį tuoj pat atiduočiau.

– Dėkoju, kad prisiminėte mus, bet mes negalėsime jo paimti.

Na taip, žinoma. Ką gi, ką padarysi. Nieko baisaus. Kaip suprantu, jūsų dėdės dabar nėra? Ar jis greitai bus?

– O Dieve – jūs nieko nežinote. Koks aš kvailys. Atleiskite, nepasakiau jums, kad Ernis rugpjūtį mus paliko. Prieš tai kurį laiką sirgo. Plaučių vėžiu. Jis buvo labai kantrus, galite įsivaizduoti. Nepaprastai kantrus. Iki pat paskutinės

valandėlės juokavo ir rašė draugams žinutes ir trumpus laiškelius. Mes visi jo siaubingai ilgimės. Stengiamės čia tvarkytis kaip įmanoma geriau.

Lauke prie knygyno sustoja autobusas ir iš jo išvirsta būrys išdykaujančių mokinių, jie kumščiuojasi ir svaido kepures į balas – išsiterlioję ir laimingi.

– Mano žinia jus sukrėtė. Prašau man atleisti. Gal prisėstumėt čionai? Ar galėčiau pasiūlyti jums nosinę? Prašau, neverkite.

– Labai užjaučiu jus dėl netekties, Maiklai. Prašau man atleisti, kad nesusivaldžiau.

– Nieko tokio, tikrai. Mes žinome, ką žmonės jam jautė. Jis turėjo taip daug verslo draugų ir apskritai draugų Londone. Jis buvo nuostabus žmogus, toks narsus ir geraširdis.

– Jis man labai priminė vieną mano Airijoje pažinotą žmogų.

– Ką tokį?

– Ak, tai ne taip jau svarbu. Žmogų, kurį pažinojau, kai buvau jaunesnė. Ačiū, kad taip švelniai ir atsargiai man tą žinią pranešėte. Nebeturiu teisės jūsų ilgiau trukdyti.

– Atleiskite man tokį neišsiauklėjimą. Aš net nepaklausiau jūsų pavardės.

– O'Nil. Ponia O'Nil. Aš kartais čia užsukdavau.

– Ar kartais ne ponia Olgud? Ponia iš Dublino?

– Taip.

– Dėdė kalbėjo apie jus su didele meile. Mes ieškojome jūsų prieš laidotuves. Norėjome jums parašyti. Niekur nesuradome adreso. Aš atsiprašysiu valandėlę, ponia O'Nil, Ernis norėjo kai ką jums perduoti, jeigu kartais užsuktumėt.

Jis atsistoja ir eina į užuolaidomis atitvertą kambarį už stalo, po kelių minučių grįžta su mažu tamsiai geltonu voku, ant kurio kažkas buvo pasistatęs kavos puodelį.

– Atsiprašau už dėmę. Nežinau, kaip čia atsitiko. Krautuvėlėje kurį laiką viskas buvo apsivertę aukštyn kojom, kaip pati turbūt suprantate. Iki šiol dar gerai nežinom, kur kas. Beje, dabar mes čia dviese su pussesere. Su Rebeka. Nežinau, kur ji dabar. Gal kada kitą kartą, eidama pro šalį, užsuktumėte susipažinti ir su ja?

– Būtinai. Man bus didelė garbė. Bet vokas... kas jame?

– Deja, nežinau. Bet jis norėjo, kad jums perduočiau. Prašom užeiti pas mus, kai tik bus proga. O dabar, jeigu man atleisite, turiu sutvarkyti šiokius tokius dokumentus. Šiandien aš dirbu vienas, labai atsiprašau.

Pilkas muziejus iškilmingai stūkso tau stovint Raselo aikštėje. Pro dūmus ir sniegą praurzgia autobusai. Krautuvės vitrinoje akmeninė urna su pampų žolėmis ir skubantis į metro klerkas nusistebi, ką jie čia parduoda. Probėgšmais žvilgtelėjęs jis pastebi senyvą moterį prie telefono būdelės ant kampo, moksleivius netoli jos, besimainančius futbolo kortelėmis ir saldainiais, skaidrų nuobodaus dangaus virš Blumsberio pilkšvumą, krūpčiojančius tos kažką skaitančios senyvos moters pečius.

Brangioji ponia O'Nil,

Tai tik trumpas laiškelis, kad žinotumėte, kaip aš džiaugiausi Jumis visus tuos mūsų pažinties metus. Deja, esu nelabai sveikas. Norėjau Jums skambinti. Mane nuvežė į tą plaučių ligoninę, kuri kai kuo primena Dantę. Na, ne taip dar blogai kaip ten. Jie moka padrąsinti. Seselėms ir daktarams čia nelengva, bet jie labai mieli žmonės. Tokie jauni, narsūs, tokie bebaimiai ir liksmi. Maistas ne toks jau ir nepakenčiamas, be to, dabar nedaug tevalgau. Retsykiais suima baimė ir, žinoma, apgailestavimai. Nepasirinkti keliai ir panašiai.

Aš nemėgstu scenų ir atviravimų. Mano velionė žmona, amžiną jai atilsį, visada bardavo mane už tai, kad aš neatveriu širdies. Bet, ko gero, tokia jau vyrų dalia. Bet Jums aš tikrai noriu kai ką pasakyti ir tikiuosi tuo Jūsų nenuliūdinti – kad Jūs man buvote daugeliu atžvilgių miela kaip sesuo, kurios niekada neturėjau, ir, jeigu jau atvirai, tikiuosi neužgausiu Jūsų pasakydamas tiesiai – kaip dar brangesnė ir artimesnė draugė. Aš didžiuojuosi pažinojęs tokią gražią, malonią ir linksmą moterį. Tokią dvasingą ir besidžiaugiančią gyvenimu. Visa, ką esu iš Jūsų girdėjęs, buvo pasakyta taip blaiviai ir tuo pačiu geranoriškai, su tokia atjauta bei atožvalga į kitus žmones. Pasakysiu net, kad dažnai pagalvodavau: jeigu visi pasaulyje būtų tokie kaip mano brangioji ponia O'Nil, tai mes nebūtume įsisukę į tokius vargus. Aš laiminau tą dieną, kai Jūs pirmą kartą užėjote į mano krautuvėlę ir mūsų ilgus pokalbius ir smagius pokštus. Nuostabus dalykas yra knygos, kaip jos suartina žmones. Manau, kad jos yra geriausia mūsų dalis – knygos ir muzika. Ir drąsa. Mano padėjėjas ponas Bojeris dažnai traukdavo mane per dantį dėl Jūsų. Vadindavo Jus mano „mylimąja", „geriausia drauge" ir panašiai. Praėjusį mėnesį jis paliko tarnybą ir išvažiavo pas savo dukterį, nutekėjusią į Truro.

Deja, nelabai tikiu, kad mūsų kas labai lauktų vadinamajame „aname pasaulyje", bet jeigu laukia, kas žino – juk daugybę kartų esu suklydęs! – tai daviau sau dvasioje žodelį neapleisti Jūsų iki pat Jūsų gyvenimo pabaigos, jei tik galėsiu.

Sudie, mano brangioji ponia O'Nil.

Nuoširdžiai dėkingas

Jus mylintis draugas

Ernestas Duglačas

11

ŠV. MOTIEJAUS BAŽNYČIA RASELO AIKŠTĖJE

16 val. 03 min.

Agnes beatae virginis
natalis est, quo spiritum
caelo refudit debitum
*pio sacrata sanguine...**

Navoje tamsu. Prie statulų dega žvakės. Kvepia bičių vašku ir smilkalais. Tu bandai melstis už Ernestą Duglačą, tačiau melstis sunku, o maldos žodžiai virsta garais. Tas nelabai pakantus, skrupulingas, ūmus, nepataisomas luditas senasis knygius. Rašomąją mašinėlę jis laikė šėtono pramanu, tikėjo vaško antspaudais, rašomosiomis plunksnomis, šriftais be užkardėlių, kaip kiti tiki Kristumi. Tokiems tikintiesiems jau nebėra maldų; jie yra senų daiktų išpažinėjai. Bet tu bandai. Taip, tu bandai. Gal bandymas yra viskas, kas įmanoma. Bet prieš akis ima kilti keisti paveikslai, ir tu jų nesupranti. Naktis, kai bombonešis nukrito į gretimą Terasoms gatvę, tas keistas dūzgesys prieš pat atsitrenkiant.

* Palaimintoji nekaltoji mergelė Agnietė atgimė dvasia per kraują paaukojusi save dangui (lot.).

Sara su kostiumu, kai judvi drauge filmavotės kine, Sara limuzine, važiuojanti į Elstrį. Ponas Hičkokas buvo režisierius. Tai rimtas šansas, pasakė ji tau. Tikrai, tau reikėjo nustoti gerti.

Iš smilkalų ar bičių vaško kvapo iškyla Niujorko Ist Saido bažnyčia. Masyvių brangmedžio suolų eilės, purpurinės klausyklų užuolaidėlės. O aukštai gegnėse – vyrų ir moterų veidai, išraižyti laivų dailidžių, dekoravusių rąstinius karnizus. Tai Airijoje likusių artimųjų veidai, kalbėjo žmonės, nors niekas nežinojo, ar tai tiesa. O vienas iš tų išraižytų sustingusių veidų buvo panašus į tavo dėdės, kuris vieną rudenį išvažiavo į Angliją rinkti derliaus ir niekada nebesugrįžo į Marijos gatvę. Pasigailėk Ernesto Duglačo. Mano brangaus, brangaus draugo. Tu pakeli akis į altorių, užstotą dulkelėmis mirgančio saulės spindulių pluošto.

Prisimeni, kaip toje bažnyčioje matei lelijų vainiką prie paminklinės lentos airių vaikinams, žuvusiems pilietiniame kare. Karingieji airiai. Getisbergo didvyriai, kovotojai už brolybę ir laisvę. Sara „toms pasenusioms nesąmonėms" neturėjo laiko. Anot jos, airiai jiems buvo reikalingi tiesti jų geležinkelius, kariauti jų karus, žudyti jų indėnus, iš kurių jie tiesiog atėmė žemę. O paskui tegu sau prasigeria ir tyliai ištiesia kojas kokioje aludėje, sakė ji. Tokia tat didžioji airių misija. Ką amerikiečiai išdarinėja, tai, dievaži, nė vienas airis gyvenime nesugebėtų, nebent tik paleisti kam nors kulką į galvą ir sukalbėti rožinį. Šelmė Sara. Tai buvo viena iš priežasčių, kodėl tu ją mylėjai. Ji matė pasaulį kitaip. Ji buvo nepriklausoma.

Kai trečią kartą atvykai į Niujorką, Amerika jau ruošėsi karui. Uoste laukė naujokų verbuotojai. Tu ir kiti aktoriai žiūrėjote, kaip vaikinai stoja į kariuomenę lyg į kokią smagių ūžautojų broliją. Nebestygsta čia likti nė minutės,

strapalioja kaip jauni kumeliukai, jodosi, erzinasi, akis išvertę iš laimės. Vaikinas, kurį Sara bandė suvilioti, Maiklas Inglišas iš Eniso, nuvedė du savo pusbrolius į palapinę Pilies soduose ir paprašė jankių kapralo duoti uniformą ir šautuvą, nes jis norįs paremti laisvės respubliką. *Jūs matote prieš save tigrą, vade. Aš dar iki auštant tūkstantį nudėsiu.* Tau tai atrodė nesuprantama – atkeliauti šitokį kelią tikintis naujo gyvenimo vien tam, kad eitum kariauti už svetimus.

Tu nesupratai karo Europoje, nei jo priežasčių, nei tikslo. Sara mėgino tau paaiškinti, bet tu įtarei, kad ir ji gerai nesupranta. Tu įtarei, kad niekas nesupranta. Jos akys buvo žalios ir mirguliuojančios kaip vanduo. Ji dievino Ameriką. Čia būsiantys jos namai. Jeigu tu turėtum sveiko proto, padarytum tą patį, pasakė ji tau. Jėzau Marija, tai bent mėgėja nurodinėti. Mieloji Sara.

Ji vylėsi turėti tuos namus Niujorko vokiečių ar italų pašonėje, nes vokiečiai darbštūs, išdidūs, ištikimi Amerikai, o italai tokie gražūs pažiūrėti. Jos vaikai būsią amerikiečiai. Tai laisviausia šalis pasaulyje, kur kiekvienas gali tuoktis su kuo tik nori, o kam nepatinka, pasikarkit. Kaip mažai ji išmanė, bet koks žavus jos neišmanymas. Kartais ji kalbėdavo prieštaraudama sau.

Dabar tu mąstai apie ją. Mano užsispyrusioji sesuo. Gal ji dabar rojuje. Dieve, padėk angelams, nes jinai tenai juos surikiuos ir, žiūrėk, dar suburs į profesines sąjungas. Koplyčioje prie skersinės navos vyksta tuoktuvės. Žmonių mažai, ne daugiau kaip tuzinas. Jaunikis su kareivio uniforma, švaria ir išlyginta. Jaunoji be paliovos pašo rankovių kraštus. Dvi pagyvenusios moterys susižavėjusios stebi vyksmą. „Argi ji ne graži, – sako viena iš jų. – Daili kaip iš atviruko." Prasideda kebeknė su vestuviniais žiedais. Tėviškas kunigo juokas. Tu esi sena ponia, stebinti vestuves.

Kartais jis taip savotiškai žiūrėdavo į tave savo sujauktame knygynėlyje: su tokia meilia, viltinga ir narsia mina. Jo linksmumas buvo tarsi savotiška valiuta, neišsenkantis, nuolat atsinaujinantis. Tu verki, riešais braukdama ašaras, ir negali sustoti. O jaunoji su jaunuoju prie altoriaus, išgąsdinti tavo tyliai aidinčio kūkčiojimo, atsisuka ir priekaištingai žiūri į tave. Tu persižegnoji ir pasisuki eiti durų link.

Šmėkšteli prisiminimas, kaip gastroliuojant Niujorke dėl prastos mitybos mirė kostiumininkės dukrelė. Moteris buvo iš Golvėjaus, o jos vyras iš Klero. Judvi su Sara dalyvavote budynėse. Daugiau niekas iš trupės negalėjo. Laidotuvės buvo numatytos kitos dienos rytą, nes ilgiau gedėti būtų neprotinga, pasakė laidojimo biuro savininkas. Jis kalbėjo pasitelkdamas visą savo profesinį diplomatiškumą, vartodamas eufemizmus, žiūrėdamas įkypu žvilgsniu, darydamas pauzes. Kambaryje reikėtų pamerkti gėlių. Geriausia lelijų, nes jų kvapas sodrus. Karstą verčiau laikyti uždengtą, murmėjo, kai velionė esanti tokia maža ir liesa. Jūs su Sara tylėjote, lyg būtumėt dėl kažko kaltos. O labiausiai, kad nebuvo ką pasakyti.

Jie uždengė svetainėje veidrodį, kaip kaimo žmonės kadaise Airijoje per budynes, nes sunkią gyvenimo valandą papročiai, iš kurių šiaip galima ir pasišaipyti, pasidaro svarbūs. Keletas dolerių, kuriuos tėvui pavyko gauti 7-osios gatvės lombarde, buvo išleisti gedėtojų užkandžiams ir gėrimams. Per budynes būtinai turi būti tabako, užsispyrė jis. Budynės turi būti padorios.

Ar jis stengėsi padėti žmonai? Ar jis manė, kad jai šito reikia? Ar kažkodėl jam pačiam to reikėjo? Iš kai kurių kaimynų jis pasiskolino kėdžių ir gražiai sustatė jas palei sienas, sustatė patogiai, kaip ruošiantis stalą padavėjas, nė

sykio nepažvelgęs į siaubingą kampe stovintį objektą. Jo veidas blizgėjo nuo prakaito.

Jie ėjo į svetainę tylėdami, tarytum nusižengdami privatumui, moterys gniaužtdamos rožinius, vyrai nusikėlę skrybėles. Atrodė, jie laukia, kad nuo jų solidarumo, jų sėdėjimo drauge kambaryje įvyks kažkas svarbaus, pasirodys kažkoks paslaptingas ženklas ar apreiškimas. Kai kurie lankytojai buvo daugiabučio kaimynai, kitų niekas gerai nepažinojo. Matyt, vyrai iš gaisrinės, kur tėvas dirbo vairuotoju, nusprendei tu, nes keli iš jų žinojo jo vardą. Policininkai, uosto krovikai, jūreiviai – visi airiai, kaip ir tas veikėjas iš demokratų partijos ar tas kitas iš Senojo airių ordino, paaukojęs, kaip žmonės kalbėjo, šiek tiek pinigų laidotuvėms. Taip pat ir tie, kurie reiškė užuojautą gėliškai, tarsi senosios kalbos balsiai turėtų gydomąjį poveikį. Italės ir vokietės iš to paties namo ėjo po dvi, po tris arba ir vienos, tyliai kalbėdamos savo kalba, kurių motina nesuprato, arba laužyta anglų kalba, arba išvis nieko nesakydamos, tik liūdnai linguodamos galvas ir liesdamos motinos ranką, nes kalbėtis dabar buvo neįmanoma. Kaip tu norėjai, kad jie visi išeitų ir paliktų ją ramybėje.

Jūs sėdėjote visi kartu, moterys prie karsto, vyrai susigrūdę į kampą palei virtuvę. Gal buvo atėjęs kunigas, bet tu neprisimeni. Gaisrininkai lingavo galvas. Kažkas verkė. Tą rytą tu nekaip jauteisi. Tais metais buvai smarkiau įjunkusi į gėrimą. Tu tarsi girdėjai motinos mintis. *Tai ne kūnas. Tai mano vaikas. Ką visi tie žmonės veikia mano namuose?* Žvakės sudegė iki galo. Kambaryje buvo girdėti murmesys. Motinai buvo pasakyta, kad vaikas nukeliavo į geresnį pasaulį. Vietą, kurioje nėra kančių, kur vargšai mylimi ir gerbiami. Taip Marijos gatvės gyventojai kalbėdavo apie Ameriką. Medaus ir pieno upių rojus.

Keliaukim į žemę, kur būsim laimingi,
Nebokim pavojų nei jūros audrų,
Nes toji šalis bus naujoji gimtinė,
Kur skleidžiasi laisvė, kur nėra vargų.

Tada prisiminei kaimynų mergaitės palydas paskutinę jos naktį Dubline. Tėvas, motina, būrelis giminaičių. Dėdė kampe dainavo „Muzikantą", paskui kitas grojo melodeonu, bet nelabai gerai. Vėlai naktį tėvas pasakė dukrai: „Stokis, Bridžita, sušokim mudu stepą. Ar padarysi tai dėl manęs? Nes atrodo, kad čia bus paskutinis mudviejų šokis šiame pasaulyje." Ir tėvas su dukra šoko virtuvėje. O rytą ji išvažiavo į Kingstauną ir sėdo į garlaivį, turėdama kišenėje kelis šilingus ir adresą Niujorke – agentūros, renkančios merginas bet kokiam darbui Manhatano turtuolių namuose.

Brangioji mama. Atvyko dar daugiau gedėtojų ir tabako dūmai nurausvino orą. Motina nemokėjo rašyti, jos tėvai Airijoje nemokėjo skaityti, taigi judvi su Sara padėjote jai parašyti laišką, kaip galėdamos geriau, kad kas nors tenai Airijoje – gal mokytojas? – garsiai perskaitytų jį visiems. Kokio nors pagyvenusio mokytojo balsas ištars siaubingus laiško žodžius: kad vaikas, išgyvenęs tik penkis mėnesius, paliko šią žemę Amerikoje. Laidotuvių vakarą tu vaidinai spektaklyje. Tai buvo absurdiška ir šlykštu. Atrodė beprasmiška.

Mano vaikas mirė. Kodėl negalite suprasti? Aš dabar nieko nenoriu girdėti.

Sena konemarietė, gyvenusi Faiv Pointso lūšnynų kvartale, įšlepsėjo į kambarį.Veidas vienų raukšlių, iberiškų bruožų, apsigaubusi vilnoniu gimtinėje austu šaliku. Ji priglaudė kaktą prie mažo karstelio ir pradėjo senoviškai

rypuoti: švelniai ūkauti, iš pradžių be žodžių, bet netrukus pasipylė gėliški *ochón* ir *brón*. Vokietės sužiuro į ją. Daugelis atrodė išsigandę. Judvi su Sara taip pat išsigandot.

Iš gatvės pasigirdo prekiautojų riksmai, nešvankus klyksmas ir vežimo ratų dardesys. Į langus subarbeno lietus. Kambaryje jau buvo per anksta. Vaikai nerimo ant grindų. Bet svarbiausia iš to, ką prisimeni, buvo jausmas, kaip tau trūksta žmogaus, parašiusio pjesę, kurios žodžius tą vakarą Niujorke ištars tavo lūpos. Kad galėtum jį pamatyti, nors kelias minutes ar sekundes. Bet jis išėjo, kaip ir tas vaikelis.

Ir štai iš bažnyčios tu įžengi į šaltą Londono šviesą. Dabar Niujorke turbūt rytas ir tu įsivaizduoji judrias gatves, darbininkus, einančius per perėjimus ir parkus. Vaikai žaidžia aikštelėse. Kažkas tilindžiuoja varpeliu. Ar yra laisvesnis miestas plačiajame Viešpaties pasaulyje? Ar dar kada nors jį išvysi? O Dubliną? Jau kiek laiko praėjo, kai tu paskutinį kartą ėjai Marijos ar Daubos gatve, žiūrėjai į jūrą Kilkenyje ar Dolkyje, ar Haute? Pavadinimas „Kingstaunas" išnyko. Dabar jis vadinamas „Dan Lere", kitakalbiams sunkiai ištariamu vardu. Eidama pro bažnyčios vartus girdi jo balsą, tariantį jį: Dan Lerė, Dun Lira.

O pasikeitus vardui turbūt pasikeičia ir esmė, kaip moters, pasikeitusios pavardę po vestuvių? Bet gal krikštas ir santuoka nieko nereiškia, gal tai tik žodžiai. Kas buvo, tas buvo, ir tu visada nešiosi širdyje Kingstauną, kad ir kaip jį perkrikštytų. Štai tu ir vėl čia, mieste dingusiu vardu, eini purvina Raselo aikšte. Tose mažiausiose atminties ląstelėse, kurių tau nepavyko sunaikinti, tu visada būsi jame, mano mieloji. Jis aplanko tave sapnuose ir nelauktai įsiveržęs į dieną, amžinasis Kingstaunas, jo nerimas. Kairėje anglių uostas, dešinėje juodi varpinių bokštai ir tuščias lėtasis traukinys tau vienai. Pro aukštus gebenėmis apaugusius

koridorius, tunelius ir proskynas, pro pylimus, apaugusius piktžolėmis ir dygiakrūmiais, kurių niekas nesiima sudeginti, jis ir vėl štai atidarda į Glenagirio stotį ir sustoja žlegėdamas geležiai bruožiant į geležį. Jis palaidotas Jeronimo kalne, šalia motinos, šalia saviškių. Žiauru, kai pagalvoji. Kad jo kūnas pūva. Priešais tave dunkso namas, pilkas, su daugybe langų, įgriuvęs verandos stogas nusėtas kirų išmatų asteriskais. Tu galvoji apie snaiges, krintančias į jūrą.

Telegrama tau atėjo į teatrą. Jo dėdė norįs su tavim pasikalbėti. Štai kodėl tu dabar žiūri į namą.

Stoviu viena prieškambaryje. Sienos apkaltos medžiu. Triumo, kurį verkiant reikėjo pasidabruoti, dingęs. Nišoje Kerio žemėlapis ąžuolo rėmuose. Ant spintos užkeltas jo smuikas. Nuotraukos su Konemaros ir galbūt Arano salų vaizdais: akmenuoti laukai, apšiurusios trobelytės šiaudiniais stogais, apversti žvejų luoteliai ant smėlio, nugulusio dumbliais nelyginant per miegus išmestais į krantą jūrų drakonais. Man rūpi ne nuotraukos, bet jas įrėminusi akis. Fotografas visada yra nuotraukoje.

Grįžta tarnaitė – bet ne, tai jau kita, vyresnė, labiau pavargusi. Ji atrodo kaip tavo motina. Pritrenkiantis panašumas. Mostu ji pakviečia tave sekti jai iš paskos ir tu seki, eidama koridoriumi pro teisėjų portretus, medžioklės scenas, įmitusius šernus. Pro duris, vedančias į biblioteką, nustatytą oda įrištais tomais, su ilgu juodu stalu, sulig galva apkrautu popieriais. Tu užuodi prancūzišką tabaką, jo vynuogių misą, jo ligą. Ir staiga, dabar, pamatai priešais jo veidą.

Jo dėdė žiūri į tave vertindamas. Jis nuo galvos iki kojų apsirengęs juodai. Panelė Havišem, persirengusi vyru. Jis atrodo palūžęs, kaip ir jo sūnėnas prieš galą.

– Prašom sėstis, – pakviečia jis mostu. Tu padarai kaip liepta.

– Kelionėje nebuvo jokių nesklandumų, panele Olgud?

– Ne, pone.

– Traukiniais ne visada gali pasikliauti.

– Ne, pone.

– Aš asmeniškai linkęs kaltinti profsąjungų agitatorius. Anksčiau traukiniai buvo kur kas punktualesni.

– Taip, pone.

– Ir jums, ir man būtų buvę paprasčiau šia tema kalbėtis su kokiu nors jūsų vyriškos giminės atstovu, panele Olgud. Bet kaip jau yra, taip. Pasistengsime atlikti viską kuo geriau.

– Taip, pone.

– Turiu jums pranešti, kad mano velionis sūnėnas užrašė jums testamentu palikimą. Jūs gausite nedidelę kasmetinę rentą iš atskaitymų už jo statomas pjeses. Aš, prisipažinsiu, tam nepritariau, bet mano sūnėnas nesileido į kalbas. Aš laikausi pasenusio požiūrio, kad šeimai nepriklausantys asmenys turi savo pajamas užsidirbti, o ne gauti veltui. Šiaip ar anaip, jums paskirta aštuoniasdešimt svarų per metus. Tai galutinė suma, įvertinant tam tikrą jūsų pagalbą mano sūnėnui. Už tas lėšas galėsite nusisamdyti kambarinę ar kitokį patarnaujantį asmenį. Jums ištekėjus ta suma bus sumažinta perpus. Supratote?

– Manau, kad turite mano sūnėno jums rašytų laiškų. Tai galėsime aptarti vėliau. Bet aš norėčiau įsigyti juos jo archyvui. Savaime suprantama, už tai jums bus materialiai atlyginta.

– Aš tikrai jų neketinu parduoti. Jie priklauso man.

– Be abejo. Kaip sakiau: aptarsime tai vėliau.

– O kaip dėl mano laiškų, pone? Laiškų, kuriuos rašiau jam?

– Taip?

– Norėčiau, kad man juos grąžintumėte. Turėtų būti keli šimtai.

– Rašytojo dokumentai sudaro dalį jo nuosavybės.

– Bet jie yra asmeniniai. Jie yra mano. Nieko bendra neturi su jo kūryba. Nenorėčiau, kad juos kas nors svetimas skaitytų.

– Dėl šito galite nė kiek nesijaudinti. Testamento vykdytojai juos sunaikino. Tam, kad būtų išsaugotas draugystės konfidencialumas ir ypatingos jos aplinkybės. Motyvuojama buvo tuo, kad jeigu jie pakliūtų į nesąžiningas rankas ir panašiai, tai galėtų būti panaudoti piktam ar sukeltų nesusipratimų. Tikiuosi, jūs sutiksite, kad tai buvo vienintelis teisingas kelias. Šiaip ar anaip, kas padaryta, to nebepakeisi.

– Aš...

– Kaip tik todėl ir būtų buvę geriau, kad pokalbis būtų vykęs su jūsų giminaičiu. Vyras būtų supratęs, kad testamento vykdytojai pasielgė teisingai. Jūs ir pati laikui bėgant tai suprasite, panele Olgud. Galbūt, kai ištekėsite. Galbūt, kai turėsite vaikų. Gal norėtumėte apžiūrėti jo knygas? Jeigu jau esate čia?

– Jo knygas, pone?

– Ar šįryt plovėtės rankas? Kai kurios jo knygos yra labai retos, taigi. Čia, prieškambario gale yra lankytojų tualeto kambarys. Būtinai su muilu, gerai? Šaunuolė.

Lova, kurioje jis prakaitavo. Štai ką tu norėtum pamatyti. Įsikniaubti veidu į jo pagalvę, prisiliesti prie jo paklodžių, jo drabužių. Tačiau į viršutinius namo aukštus tavęs neįleis. Plaudamasi švarias rankas ir eidama per prieškambarį atgal tu norėjai dingti iš čia.

– Panele Olgud... esu įpareigotas dar kai ką jums pasakyti. Tai delikatus dalykas.

– Taip, pone?

– Kalbu Singo šeimos vardu. Visos mano sūnėno šeimos vardu. Mes nenorėjome jūsų įžeisti, panele Olgud,

nepakviesdami jūsų į mano sūnėno laidotuves. Jautėme, kad geriausia bus, jeigu dalyvaus tik šeimos nariai. Esant tokioms aplinkybėms.

– Kokioms aplinkybėms, pone?

– Didelio liūdesio aplinkybėms. Šeima užsisklendžia savo rate. Mes neketinome įžeisti ir aš buvau paprašytas kuo nuoširdžiausiai jums tai pranešti. Jeigu visa tai reikėtų atlikti iš naujo, galbūt klausimas būtų labiau apmąstytas. Labai norėčiau atsiprašyti, jeigu mes neatsižvelgėme į jūsų jausmus.

Daryk ką nori, tik neapsiverk dabar, Mole. Po kelių minučių tu jau būsi traukinyje. Pasižiūrėk į jį, nebūk šiurkšti. Jis jau senas ir liguistas. Jis taip pat neteko artimo žmogaus. Ji stengiasi kiek gali. Jis neturi žodžių tam, ką norėtų pasakyti. Tai ne jo kaltė. Ne jis parašė tą tekstą. Kitaip jo ištarti jis nemoka.

– Mano velionė sesuo – Džonio motina – ištekėjo iš meilės. Tai ne visada taip paprasta. Senais laikais į tai buvo žiūrima kitaip. Sudarant santuokos pagrindą būdavo atsižvelgiama į daugelį kitų motyvų. Pasaulis, žinoma, smarkiai pasikeitė.

Tu žiūri į tą seną vyrą. Jis primena tau tavo mylimąjį. Tamsios skausmingos akys, nenatūrali stovėsena, tai, kaip jis laiko savo gražias rankas. Ir tu galvoji, kas būtų, jeigu tu pasakytum: „Mėšle tu.“ Turbūt nieko. Jis apsimestų neišgirdęs.

– Gal jus domintų pono Jeitso poezijos rinkinys, panele Olgud. Apgailestauju, bet aš nelabai tuos eilėraščius suprantu. Kai kurie iš ankstesniųjų gana melodingi. Gulbės ir kiti. Akivaizdu, kad jis puikiai sugebėjo rimuoti. Bet turiu prisipažinti, kad modernusis sudėtingas eiliavimas manęs nejaudina. Ar jums pačiai tokia poezija įdomi?

– Kai kas taip, pone. Aš pažįstu poną Jeitsą.

– O taip. Turėtumėt pažinoti. Sakykite, kas jis per žmogus?

– Kaip kunigas, pone.

– Kunigas? Kaip keista. Perkeltine prasme, ar ne?

– Sunku žodžiais nusakyti, pone. Jis jaučia labai giliai. Tai didi asmenybė. Bet aš jo gerai nepažįstu. Aš tik dirbu jam teatre. Esu vaidinusi keliose jo pjesėse. Jis labai permainingo būdo. Aš tik samdoma darbuotoja.

– Vadinasi, jis kažkoks nepasiekiamas tas Jeitsas, ar ne? Skrajojantis padebesiais?

– Jis labai mane palaikė, pone, kai jūsų sūnėnas mirė. Jis ir ledi Gregori buvo gerumo įsikūnijimai. Nežinau, kaip būčiau ištvėrusi be jų švelnumo ir paramos. Mano pačios šeima nebūtų labiau manęs palaikiusi.

– Gal tuomet norėtumėte turėti šią knygą? Sakykime, kaip atminimo dovaną ?

– Malonu, kad siūlote, pone, bet aš jau turiu tokį egzempliorių.

– Tai gal ką kita. Jeigu norite. Esu įgaliotas pasiūlyti jums ką nors iš bibliotekos knygų atminčiai. Ką nors penkių svarų ribose. Tik per daug neįsibėgėkite, sutarta?

– Aš nieko nenoriu, pone, dėkui.

– Prieš tai kalbėjau jums apie pasirengimą savo sūnėno laidotuvėms ir panašiai. Mes žiūrime į tai kiek kitaip, nei Romos katalikų bažnyčia. Aš norėjau jums pasakyti tai. Mes laikome tai labiau asmenišku dalyku. Tai jau nusistovėję. Galėčiau pavadinti tradicija.

– Taip, pone.

– Jūsų tikėjimo žmonėms – žinau tai iš daugelio savo draugų Romos katalikų – laidotuvės yra galimybė susirinkti visiems pažinojusiems velionį, o mūsų papročiu dalyvauja

tik šeima ir patys artimiausi jos nariai. Kartais dėl to kyla nesusipratimų.

– Nėra jokio nesusipratimo, pone.

– Tai gerai. Ačiū, panele Olgud. Džiaugiuosi, kad mums pavyko šnektelėti. Man palengvėjo. Sunkus dabar metas.

– Mano manymu, lengvo meto nebūna, pone. Visi vienodai sunkūs. Ir kuo greičiau ši sielvartinga šalis atsikratys šlykštaus veidmainiavimo prieš Dievą, tuo visiems bus geriau.

– Matau, kad jūs labai nusiminusi. Patyrę netektį kartais galime padaryti skubotų išvadų.

– Taip, pone, galime. Gal jau leisite man eiti?

– Norėčiau pareikšti jums savo dėkingumą, panele Olgud. Mano sūnėnas buvo sunkaus būdo. Visada labai sunkaus būdo. Choleriško temperamento. Jo turėta šviesių vilčių, bet jos neišsipildė. O dabar, žinoma, jau per vėlu.

– Aš nesakyčiau, kad jis buvo sunkaus būdo. Bent man.

– Vis dėlto jis toks buvo. Vargšas Džonis.

Agnes beatae virginis
natalis est, quo spiritum
caelo refudit debitum
pio sacrata sanguine...

Tu žiūri į laikrodį ant pašto frontono. Susikaupk, Mole. Nėra laiko gedėti. Kiti aktoriai jau skuba per Londoną metro traukiniais, pėsti, o jų galvose knibžda tekstai. Tu prisimeni savo kambarį. Katę, žiūrinčią pro langą. Pasuki į Didžiąją Portlando gatvę. Šalta.

12

ĮRAŠŲ STUDIJA

16 val. 38 min.

Milžiniškas vestibiulis tobulai ir atstumiančiai impozantiškas, kaip šarvuočio kajutė, kurią politbiuras įrengė kaip dovaną savo tirono gimtadieniui. Tu pasakai savo pavardę apsaugos komodorui, kuris, akivaizdu, niekada nėra jos girdėjęs ir prašo pakartoti, o paskui padiktuoti paraidžiui. Jis sklaido šiandien turinčių atvykti žmonių sąrašą, retsykiais pakeldamas galvą ir mostu praleisdamas kurjerį ar kitą darbuotoją, rodantį leidimą ar nešantį paketą.

– Tai jūs būsite aktorė, ponia?

– Kiek žinau, taip.

Jis įtariai žvilgteli. Ar tu čia juokauji?

– Taip, aktorė. Atėjau į pjesės įrašą.

– Viešpatie, bet aš nerandu jokios Olgud, ponia. Tikrai ne.

– Gal mane įrašė kita, profesine pavarde – kaip Moją O'Nil?

– Ne, neturiu O'Níl, ponia. Sakyčiau, keista. Keista. O kokios pjesės įrašą turite galvoje?

– Airių dramaturgo Šono O'Keisio. BBC tarnybai, jei neklystu. Pjesė vadinasi „Sidabro taurė" – turėtumėt matyti pavadinimą savo sąraše. Prodiuseris Kenetas J. Hartnetas.

– O taip. Iš tiesų. Štai jis. Jums reikės kambario S-I, ponia, pusrūsyje, – turbūt žinote kur? Transliacija prasideda lygiai aštuonioliktą valandą. Tuoj paskambinsiu į poilsio kambarį ir pranešiu, kad jūs atvykote.

– Klausykite, – koketuoja ji, – ar tik ne lengviau būtų įsiprašyti į rojų?

– Kuria prasme, ponia?

– Na, aš čia apie šventąjį Petrą. Jūs juk esate vartų sargas.

Jis geraširdiškai tau nusišypso.

– Niekada apie tai nebuvau pagalvojęs, ponia. Bet nebijau pasakyti, kad angelų čia mums netrūksta.

Mielas vyriškis. Gražus. Su uniforma atrodo kaip kareivis. Gražu žiūrėti, kaip jis renka numerį ir tyliai kalba į ragelį, viską atlieka kaip dera, mikliai ir tvarkingai, ir pats toks švarutėlis ir malonus. BBC anksčiau tokių nebūdavo. Samdyti vairuotojai, kurie po įrašo parveždavo namo, būdavo nelyginant paviepę išviečių aptarnautojų parankiniai.

– Kaip suprantu, jūs dirbote su pono Hartnetu anksčiau, ponia?

– Daug kartų, taip. Visada su didžiausiu džiaugsmu.

– Turiu jums pasakyti, ponia, vieną dalyką. Ponas Hartnetas yra džentelmenas. Ir profesionalas.

– Tai tiesa.

– Darbas jam antrieji namai. Sakau prisidėjęs ranką prie širdies.

– Taip ir yra.

Jis nusiveda tave pro užkardą ir parodo schemoje, kaip eiti, nors tu ir taip kuo puikiausiai žinai kelią. Leisk jam tą malonumą. Juk tai jo darbas. Padaryk jį laimingą. *Sakote pro tas duris, pone? Ir dviem aukštais žemyn? Aš jums be*

galo dėkinga. Koks jūs malonus. Tu eini iš lėto, atsargiai, nes laipteliai neįprastai statūs. Įsikimbi ranka į turėklus, lyg būtum laive. Eini per koridorius ir laiptų aikšteles, pro šilumos vamzdžius ir laiptines, ir moteris, blizginančias linoleumo grindis. Taip, tu gerai pažįsti pastatą, buvai čia daug kartų. Kelias naktis per antskrydį čia nakvojai. Tu įžengi į ankštą liftą ir šis cypdamas nuleidžia tave žemyn. Susirandi moterų persirengimo kambarį. Jame tuščia ir šalta. Tu tikėjaisi, kad čia bus maisto. Bet jo nėra.

Tu lauki.

Mąstai.

Apžiūrinėji sienas.

Žymių aktorių nuotraukos sunkiais mediniais rėmais. Karališkosios šeimos asmenys. Didvyriški Anglijos eiliniai. Kibirėlis gaisrui gesinti kampe, surūdijęs, pradaužtas, iki viršaus prikrautas nuorūkų. Kerpių ir tualetinio vandens kvapas. Kavos tirščiai piltuvėlyje iš seno popieriaus lapo su pjesės antrašte. Tu atsuki čiaupą ir lauki kelias minutes, bet vanduo nesušyla. Jis tyška ant metalinio kriauklės dugno. Nusiplauni rankas ir suvilgai virpančius vokus, bet rankšluostis baisiai purvinas, tad nusišluostai palaidinukės kraštu. Paskui atsisėdi prie stalo. Bet niekas neateina. Ir staiga nemaloniai suvoki, kad esi giliai po žeme; kad už tų besišypsančių, pozuojančių portretų yra juodas šlapias Londono molis. Aplink tylu. Girdi, kaip plaka tavo širdis. Kažin ar šaltmėtinis saldainis vis dėlto paslėpė burnos kvapą. Akimirkai užsimerki.

Gailestingas Dieve, priimk į savo mylintį glėbį Ernesto Maiklo Duglačo sielą ir tegu visos geruųjų žmonių sielos ilsisi šią dieną ramybėje. Šventoji Dievo motina, užtark mano nelaimingojo Džono Singo sielą, jo motinos sielą, mano sūnaus, mano tėvo, visų, kuriems reikia atleidimo,

visų, kurie buvo įskaudinti; Jėzau, Marija, Juozapai šventas, padėk man mirties valandą; Dievo angele, mano sarge, per kurį Viešpaties meilė lydi mane iki pat šiai dienai, būk šalia manęs, šviesk, sergėk, vesk ir rodyk man kelią, amen.

Pereini koridoriumi į S-I. Visos šviesos išjungtos. Ar gali būti, kad tu apsirikai?

Bet durininkas būtų žinojęs. Juk jo lape buvo parašyta. Paspaudi jungiklį – kambarį užlieja nejauki šalta baltuma. Iš ventiliacinių angų sklinda vos girdimas metalinis dūzgesys. Tu vartai rankraštį, bet alkis neleidžia susikaupti. BBC dažnai būna maisto: suvyniotų sumuštinių, pyrago, puodelis arbatos. Tu vyleisi, kad čia ko nors bus. Gal mergaitė pamiršo. Paprastai čia būna mergaitė, kurios darbas atnešti užkandžių. Kaip galima būtų apie tai paklausti ir nepasirodyti nemandagiai? Kur visi prapuolė?

Giliai dešinėje ausyje skaudžiai nudiegia. Labai smarkiai. Taip staiga. Ar ausies būgnelį, ar dantį? Ir kažkodėl nežinia iš kur pasigirsta Jeitso balsas. Jeigu abejoji, dar kartą pasiskaityk tekstą. Negestikuliuok ir nesiblaškyk. Mūsų tikslas ne linksminti, o kurti grožį. Įvertinimas gali būti tik rezultatas, bet niekada ne tikslas. Ragana Bidė ir jos Patas tinka pantomimai. Mes neužsiimame juokdarystėmis.

Koks jis kartais būdavo kvailas, kaip visi didžiavyriai. Kaip jis mažai, kaip mažai žinojo. Savo eilėraščiuose jis niekada nekaukdavo iš vienatvės ir vis keliaudavo į Londoną, manevruodavo iš vienų komitetų į kitus, nesustodamas gražbyliaudavo, lakstydavo paskui sijonus ir rašydavo laikraščiams straipsnius apie aktualius dalykus. Jis nė dienos nebūtų ištvėręs vienas, kaip beždžionė be savo būrio. Mielas nenaudėlis. Bet koks geras.

Niekada nepastebėdavo kasdienybės smulkmenų, to,

kas sudaro gyvenimo audinį, tuščių pokalbių ir bereikšmių žvilgsnių, kurių joks pasakotojas niekada neįtrauktų į savo pasakojimą. Baiminosi užuolaidomis užtrauktų langų, pokalbių tramvajuje, seno žmogaus nusišnekėjimų, katės, perbėgančios skersai lentinių grindų. Ir vis dėlto ilgainiui tu ėmei jausti, kad tie niekniekiai ir yra pasakojimo dalis. Maleris yra Maleris, bet laikraščių pardavėjo šūkavimai gatvėje taip pat muzika. Per pūgą gatvėmis einanti alkana moteris. Ar tai ne drama, verta scenos? O kur stovi ta Mikelandželo skulptūra, primenanti pavargusią siuvėją iš metro? Tu esi sendaikčių krautuvės duktė, skudurininkų vaikas, užaugusi tarp niekam nebereikalingo šlamšto, smulkių senovinių niekniekių ir griozdų, bjaurių ir išmestinų, bet pablizgink tų senienų paviršių ir pamatysi jose savo atspindį. Paspjaudai, patrini ir padarai stebuklą.

Užmerk savo pavargusias akis, Mole. Ką tu matai? Dailią merginą daugiabučio miegamajame, palinkusią prie seno sąsiuvinio, išsaugoto iš Marijos gatvės mokyklos laikų. Ar gali įskaityti, ką ji slapta rašo? *Ponas Džonas Singas – ponia Molė Sing, Kingstaunas – Moja Sing O'Nil – ponia Sing.* Vargšelė, įsimylėjusi iki ausų. Svajonių nešama. O jeigu tu būtum pagimdžiusi jam vaiką – taip, ta mintis dar dabar kartais ateina, – tai jis dabar būtų vidutinio amžiaus. Tu visada įsivaizduoji, kad tai būtų buvęs sūnus. Kodėl, juk jis taip gerai suprato moteris? Susiimk ir laikykis, Mole, kažkas ateina. Sukrusk. Ar aš juokiuosi ar verkiu? Nežinau. Gerai, Mole, susikaupk ir švytėk kaip saulė vasarą Kerio atrakcione. Bus nei šis, nei tas, jeigu durys atsidaro, o tu sėdi apspangusi.

– Ak, Mole, mano mieloji bičiule, tu tiesiog spinduliuoji.

Jis įšlubčioja į studiją, kairė ranka su pirštine, dešine jis smarkiai remiasi į lazdelę.

– Prieš porą savaičių nukritau ir kaip reikiant susiknežinau kelį. Oi ne, nieko baisaus, tik baisai trukdo vaikščioti. Na bet kaip tu atrodai, kokia daili. Tu vis gražėji.

– Kaip tu gražiai moki meluoti, brangusis.

Abu meiliai apsikabina.

– Aš nežinau, kaip tau taip pavyksta, Mole. Gal turi portretą palėpėje?

– Liaukis, tu nepataisomas saldžialiežuvi. Aš atrodau kaip Matuzalio motina.

– Mes jau niekada nebebūsime tokie jauni kaip dabar, mieloji. Bet... ar kas atsitiko, širdele? Tu kažko nusiminusi?

– Patyriau šiokį tokį sukrėtimą, Kenai, tik tiek. Prieš tai mieste tvarkiau reikalus ir sužinojau, kad ne per seniausiai mirė mano draugas.

– O Dieve, labai tave užjaučiu. Ar kas iš pažįstamų?

– Ne, vienas knygų pardavėjas, širdingas žmogus. Jis daug vyresnis ir visa kita, bet vis tiek mane šiek tiek išmušė iš vėžių. Taigi.

– Gal kelioms minutėms tave palikti? Aš galiu išeiti, jeigu nori? Paleisčiau tave namo, bet dabar jau nebespėsiu susirasti kitą žmogų.

– Tu juk mane pažįsti, Kenai. Mes spektaklių neatšaukiam.

– Tu tikra, Mole? Galėsi dirbti?

– Per penkiasdešimt metų nė sykio nepasitraukiau, brangusis, tai vargu ar šiandien imsiu tą daryti.

– Šaunuolė, tu mano veteranė. Paskui mudu išgersim po taurelę vienu du, ką? Jeigu norėsi, galėsim nukulniuoti į „Vynuogių kekę“ ko nors užkąsti vakarienei. Gal Ričardas eis su mumis; aš jam sakiau, kad susitiksiu su tavim.

– O, kaipgi jis laikosi, mano princas Ričardas? Kaip seniai, be galo seniai aš jį mačiau.

– Ak, jį buvo ištikęs nedidelis širdies smūgis, bet jis pa-

šėlusiu greičiu taisosi. Įsivaizduoji, sausio mėnesį bus dvidešimt metų, kai mes drauge. Ar įmanoma patikėti tokia nesąmone? Mes kaip senų šliurių pora, jis man nuolat tai kartoja. Aš jam paskambinsiu ir mūsų bus trys, jeigu neatsisakai?

– Tikrai neatsisakau, drauguži.

– Dabar, kol kiti nusileis į apačią, reikia aptarti smulkmenas, kurios valdo pasaulį. Įprastinis mokestis būtų dvi ginėjos, bet aš nuėjau ir pasakiau jiems, kad aš negaliu tiek siūlyti. Tai tik *entre nous**, kitiems nė žodžio. „Juk tai Moja O'Nil, – sakau jiems, – žymioji Moja O'Nil, aš tiesiog nenoriu įžeisti tokio kalibro artistės", todėl tikiuosi, kad neatsisakysi trijų svarų dešimties. Tau bus sumokėta grynais šį vakarą, kai tik transliacija pasibaigs. Aš jiems pasakiau, kad nepakęsiu jokių kanceliarinių nesąmonių ir nuvyksiu pas buhalterį su muškieta.

– Ačiū tau, Kenai, man jų prireiks. Kaip malonu, kad tu tuo pasirūpinai.

– Mums garbė tave turėti, Mole. Ne taip dažnai tave matom. Kaip laikosi tavo gražuolė Peginė? Žydi žaliuoja?

– Ji gyvena Aberdine ir aš taip jos pasiilgstu. Ji visada buvo man meili. Jos vyras kartas būna griežtokas – mūsų santykiai ne per geriausi. Juokinga, bet kaip ir daugelis užkietėjusių ateistų, kurių per gyvenimą esu ne vieną sutikusi, jis turi reformatoriaus bruožų.

– Matai kaip.

– Šiaip ar taip, jaunikliai palieka lizdus ir mes turime juos paleisti. Gyvena, žinoma, kaip šventi žvirbliai, bet, atrodo, jinai laiminga. Butelis mažas su vienu miegamuoju.

* Tarp mūsų (pranc.).

Senai mamutei vietos nelabai yra. Kai nuvažiuoju, tenka lovoje pasispausti.

– Berniukai jau turbūt paaugę? Žinai, aš prisimenu juos, kai dar buvo kūdikiai.

– Rugpjūtį sukako septyneri, tikri strakalai makalai. Kaip du žavingi padūkę beždžioniukai, niekur pasaulyje tokių nepamatysi. Važiuosiu pas juos per Kalėdas. Bent taip tikiuosi. Jeigu žentas neužtrenks durų prieš nosį.

– Mačiau, Abatijos teatras atvažiavo. Juk, žinoma, būsi per vakarėlį?

– Oi, turbūt neprisiruošiu, brangusis. Tie priėmimai tokie nuobodūs. Jie mane atakuoja visokiais pakvietimais tai šen, tai ten, pats supranti. Tokio ir tokio profesoriaus paskaita apie tą ir aną tokiame ir tokiame koledže. Žinai, prisipažinsiu, kad aš linkusi verčiau pasilikti namie su kate ir knyga. Nuo viso to sambrūzdžio man tik galva įsiskausta.

– Na tu ir keistuolė, Mole. O, štai ir kiti dalyviai. Ponas Dolis, tikiuosi, pažįsti, ir ponia Hargrivs ir Piteris Iglantainas.

– Labai malonu, Olgud.

– Mums didžiulė garbė, ponia O'Nil.

– Kaip smagu jus vėl matyti, Mole.

– Ką gi, visi susirinko, nieko netrūksta, – maloniai sako prodiuseris. – Na, manau, visiems aišku, ką reikės daryti, nebent kas turėtų kokių klausimų? Ne? Na, gerai. Pradėsiu nuo Piterio, žinoma. Stebėk savo balso toną, kai sakysi monologą, kad būtų kuo daugiau spalvų. Gražiai, raiškiai ir aiškiai, su žavingomis velsietiškomis moduliacijomis, kaip dainuodamas „Mes lauksim jūsų grįžtant tarp kalvų", aišku? Tas pats ir tau Helena, būk aštri kaip ašmenys, kad aš tikrai žinočiau, ką ji jaučia toje antro veiksmo atkarpoje. Suprantu, kiaušinis vištą moko, jūs, žinau, viską puikiai atliksite. Tau, Bobai, viskas aišku? Šaunuolis, to mums ir

reikia. Na, kas dar? Mole, kaip tavo savijauta? Žinoma, puiki, brangioji. Nuostabu. Na, ponai ir ponios, tikiuosi, kad atliksime savo darbą gerai ir galbūt, jeigu suteiksite man tokią garbę, mes tiesiog perbėgsime akimis keletą esminių momentų. Aš surinkau puikiausią Londono aktorių trupę ir viliuosi, kad darbas jums suteiks be galo daug džiaugsmo, ir nė truputėlio neabejoju jūsų nepaprastais sugebėjimais.

Repeticijai susigrupuojate po tris. Viso teksto repetuoti nėra laiko. Ateina inžinierius patikrinti laidų ir mikrofono. Stiklinės pripilamos vandens.

Studijoje net tiršta nuo cigarečių dūmų, didžiulis melsvas debesis, kylantis aukštyn prie lempų, blizgančių vamzdžių ir radiatorių, garsą sugeriančių plokščių. Romėniški sieninio laikrodžio skaitmenys rodo, kad iki transliacijos liko mažiau kaip trisdešimt minučių. Ir alkis, ir kitkas pamažu išnyksta. Tu esi tarp žmonių, kuriuos supranti. Viskas gerai. Pasukusi galvą pamatai geltonplaukę kokių septyniolikos metų mergaitę, lydimą moters, akivaizdžiai motinos. Mergaitė vilki tamsiai žalią brokato suknelę. Jos blyškus veidas šlakuotas ir kupinas vilties. Ji atrodo nužengusi iš Somerseto ar Vesekso romano, tokia nepakeliamai žavi, kaip Anglijos javų laukas rugpjūtį. Ant kaklo gintaro vėrinys. Į plaukus įpinti žali kaspinai. Jeigu berniukas pabučiuotų jos lūpas vasaros sode, jis užuostų neužmirštuolių, obuolių, gvazdikų kvapą ir prisimintų jį visada išgirdęs dūzgiant bites. Ji laiko rankoje kuprinę ir nenuleisdama akių žiūri į tave. O kai tu pažvelgi į jos vaiskias akis, visa skaisčiai nurausta.

– Pone Hartnetai? – baimingai sako palydovė. – Tikiuosi, nesutrukdėme?

– Ak, Mole, – sako prodiuseris, – tai Elizabetė Kolins ir jos įmotė Olivija. Elizabetė netrukus dirbs su manimi

Romeo ir Džuljetoje. Ji vaidins Džuljetą. Tai pirmas pagrindinis jos vaidmuo. Tai bus mano savotiškas eksperimentas. Ketinu suvaidinti visą spektaklį žiūrovams koncertinėje studijoje viršuje. Panelė Kolins yra didžiulė tavo gerbėja ir aš prie progos užsiminiau, kad šiandien tu būsi su mumis. Ji paprašė, kad leisčiau trumpam užsukti pasisveikinti.

Be žodžių paraginta įmotės mergaitė nervingai prieina artyn ir tarytum bijo paspausti tavo ranką.

– Jūs mano idealas, ponia O'Nil. Aš perskaičiau viską apie visus jūsų spektaklius. Visas žurnalų ir senų laikraščių recenzijas. Negaliu patikėti, kad jus matau.

– Elizabetė matė jus būdama septynerių *Saliečio keršte* Krolyje, ponia O'Nil, – įsiterpia jos įmotė. – Prisipažinsiu, kad tik dėl jūsų ji panoro būti aktore. Mudviem su jos vargšu tėčiu niekaip nepavyko jos perkalbėti. Ji tikisi įstoti į Karališkąją dramos akademiją. Mes labai ja didžiuojamės.

– Ką gi, dirbk iš peties, brangioji, dirbk iš peties. Ir kas žino, gal tavo svajonės ir išsipildys. Grožio tau pakanka bet kokiam vaidmeniui, bet dirbti vis tiek turi kaip apsėstoji. Ir lankyti spektaklius, kai tik gali. Mums negana mokytis. Mes privalome matyti.

– Ir neprasidėk su bernais, – pasakė prodiuseris suraukdamas kaktą. – Tais bukais susmirdusiais ožiais.

– Mes su tėčiu dėl to darome viską, kas įmanoma, – šypsosi įmotė. Bet yra vienas kandidatas, prie kurio kol kas neturime kaip prikibti. Jis iš tiesų puikus vaikinas. Vargšelė Elizabetė rausta. Verčiau jau prikąsiu liežuvį, antraip einant namo man atsirūgs.

– Svarbu, kad tai nebūtų labai rimta, – sakai mergaitei. – Tiesiog turėk daug draugų ir prie nieko per daug neprisirišk. Bet galiu tau pasakyti, kad esi ne tik graži, bet

ir nuovoki mergina. Mano galva, jauni žmonės yra itin protingi.

– Ar galėčiau jūsų paprašyti man kur nors pasirašyti, ponia O'Nil? Ar jūs nieko prieš?

– Na, žinoma, mieloji. Žinoma. Su didžiausiu malonumu.

Mergaitė įkiša ranką į kuprinę ir ištraukia „Šaunuolio iš vakarų pakrantės" rankraštį užlankstytais kampais. Jo parašytą istoriją apie pagyrūną, puikuolį, dabitą, linksmą kaimo nuotykių ieškotoją, meilužį. Daug eilučių pabraukta. Paraštėse pastabos smulkiu šriftu. Vietoje žymeklio autobuso bilietas.

– Tai mano mėgstamiausia visų laikų pjesė, ponia O'Nil. Aš mokausi paskutinio Peginės Maik monologo. Jis įtrauktas į akademijos konkursinę programą.

– Ta sena pjesė, – sakai rašydamasi ant pageltusio priešlapio. – Kiek ji tada sukėlė triukšmo. Ir kas vyksta dabar, kai pagalvoji.

– Girdėjau, kad tas vaidmuo buvo parašytas jums, ponia O'Nil.

– O, ne, žmonės visko prikalba.

– Tokia romantiška istorija.

– O, taip.

– Molė buvo gražiausia mergina Dubline, – švelniai sako prodiuseris. – Ir meilios, kilnios širdies. Ir jos akys buvo pačios nuostabiausios. Visi vyrai mieste buvo įsimylėję ją iki ausų. Visi iki vieno. Visą laiką.

– Na jau, Kenetai, tu perdedi.

– Nedaug, nedaug.

– Galvą išūžei savo juokingais pataikavimais.

– Nebedrįstame daugiau jūsų trukdyti, ponia O'Nil, – sako mergaitės įmotė. – Jūs buvote labai maloni. Labai jums ačiū, kad priėmėte mus.

– Ką jūs atsisveikindama galėtumėte man patarti, ponia O'Nil?

– Ak, ką jums gali patarti tokia sena bambeklė, kaip aš, brangioji. Tik aiškiai tarti savo žodžius ir tausoti judesius. Dabar kai kurios jaunos aktorės blaškosi po sceną be jokio reikalo; ramybėje glūdi didžiulė jėga. Ir visada mylėk publiką, netgi kai jinai tau negailestinga. Užsidirbk savo šansus. Ir neišsigąsk, kai jie ateis.

– Kai esu scenoje, man labai sunku galvoti apie judesius. Turiu galvoje, kai reikia prisiminti replikas.

– Ar žinote, mano laikais Abatijos teatre pasitiesdavome tokią milžinišką šachmatų lentą, nupieštą ant senos didburės – kažkas nupirko ją, likusią iš sudužusio laivo, – ir, dievulėliau, kaip mes kiekvienas laikėmės to savo kvadrato, nes kol tau nebus leista, nė žingsnio negali žengti į šalį. Vargas tau, jeigu nors truputėlį pajudėjai iš vietos. Nudirs kailį, nespėsi nė prasižioti.

Nuvilnija tavo mėgstamas malonus, mandagus juokas. Tu patapšnoji mergaitei skruostą, dar kartą pasakai, kad ji graži, įspėji, kad galvotų ne vien apie sceną, bet ir apie mokslus, nes karjera gali būti trumpa arba visai jos nebūti, o išsilavinimas gyvenime visada bus atrama.

– Na o dabar visi pasiruoškime, – juokaudamas įsakmiai paskelbia prodiuseris. – Elizabetė turės nuostabią patirtį, susitikusi su tokia įžymybe kaip tu, mano brangioji. To ji niekada gyvenime neužmirš.

– Sudie, ponia O'Nil. Ačiū, kad skyrėte mums laiko.

– Luktelkit. – Tu įkiši ranką kišenėn ir išimi laišką. Gal žvilgtelėti į jį paskutinį kartą? Ne, nereikia. Tu žinai, kas jame parašyta. Niekada jo neužmirši. Tu paduodi laišką Elizabetei Kolins, kuri greitosiomis skaito jį, o jos akys vis labiau plečiasi.

– Bet tai juk jo laiškas, – sako ji. – Singo rašytas.

– Taip, teisybė. Tai senas laiškas. Kai jį gavau, buvau labai jauna – ne ką vyresnė už jus. Jis baisiai mėgo nurodinėti, tas senas bato aulas, pamatysite iš jo tono. Bet niekas kitas man nedavė tokių vertingų profesinių patarimų. *Leisk žodžiams vest tave į širdį, kurioj tie žodžiai gimė.* Tai nuostabiausias patarimas iš visų. Todėl, kad jame esama meilės.

– Kaip nuostabu. Aš visa drebu. Tai jo rašysena.

– Jis buvo didis, didis žmogus. Noriu, kad pasiliktumėte tą laišką. Tegu tai bus mano dovana jūsų karjeros pradžiai.

– Ponia O'Nil, aš turbūt negaliu. Aš turbūt tikrai negaliu.

– Apie tai negali būti nė kalbos, ponia O'Nil, – sako mergaitės įmotė.

– Norėčiau, kad jūs jį paimtumėt. Tai būtų jo pagerbimas. Leiskite man primygtinai jūsų paprašyti.

– Ponia O'Nil, aš negaliu, tikrai. Gana jau, kad pamačiau.

– Mes, aktoriai, turime tradiciją niekada neatsisakyti vienas kito dovanų, ypač prieš prasidedant spektakliui. Jūs padarysite man didelę malonę priimdama šį laišką, Elizabete. Ar saugosite jį vietoje manęs?

Mergaitės akys paplūsta ašaromis.

– Aš negaliu jums apsakyti, ką jis man reiškia.

– Įdėkite jį į kokią seną knygą ir retsykiais išimkite. Ir kaskart pasimelskite už mane. Sutarta?

Ir tą akimirką Mirtis ateina tavęs, išlenda iš to neišvaizdaus bunkerio, kurio bangos pasiekia visą pasaulį. Mirtis skinasi kelią koridorių labirintais, kaip rūko kvapas Londono žiemą, kaip miško vaikas, primėtęs duonos trupinių grįžimui. Pro besisukančias magnetofono juostas, belangius kabinetus, klerkus pilkais kaip

pelenai velveto kostiumais, kavą nešančią sekretorę, pasiuntinį su laiškais, veržliarakčius dėliojantį techniką, korespondentą, tyliai svarstantį, ar visko paklausė. Ji pamato tave tarp aktorių, ratu sustojusių aplink mikrofoną, skaitančių tekstą ir įgudusia akimi stebinčių vienas kitą. Studija pritemdyta – tai padeda kurti atmosferą – bet prie mikrofono dega lempelė, apšviečianti veidus. Vyras su savo priemonių rinkiniu kuria garso efektus. Kaip ir aktoriai, jis pasidėjęs pjesės rankraštį.

Mirtis klausosi žodžių. Ji jau girdėjo juos anksčiau. Ji taip pat turi pjesės rankraštį. Jos nejaudina artistiškumas, katarsis jai nepasiekiamas. Ji eina prie rato, ramiai žvelgia tau į akis. Kaip gaila tave imti dabar, bet replikos nepakeisi, o Mirtis taip pat turi savo vaidmenį.

Tik įpusėjus trečią monologą skausmas suima iš rimtųjų: iš pradžių švelniai, subtiliai, tarsi tik gandas apie skausmą, paskui staiga sprogte išsprogsta pilvo apačioje, ir tu bandai jį įveikti, tikėdamasi, kad praeis, kaip būdavo anksčiau. Kiti aktoriai žiūri į tave jausdami, kad kažkas negerai, bet tu mosteli rankraščiu, nevalia sustoti ar dvejoti, kai scenos pabaiga jau čia pat. Tu esi Moja O'Nil. Tu nesužlugdysi scenos. Spektaklis vyks toliau bet kokia kaina.

O skausmas degina vis aršiau, skverbiasi į venas, pasiekia nervų galūnes, kurias buvai visai užmiršusi turinti. Iš būdelės atskuba mergina ir žiūri į tave sukaustyta baimės, lyg išvydusi šmėklą. Tu nežinai, kas ji tokia. Asistentė? Sekretorė? Jos pavidalas virpa ir blausiasi akyse.

– Jums bloga? – klausia jos lūpos. – Tu linkteli tebeskaitydama tekstą ir rankraščiu vydama ją šalin. Garso operatorius atneša vandens ir stovi prie tavęs. Kolegos išgąstingai žiūri, bet tu galvoji tik apie mikrofoną. Dabar tai vienintelis svarbus dalykas šiame kambaryje ir visame pasaulyje; jis tary-

tum didėja ar platėja, ar mažėja, ar keičia savo dydį kitokiais tau nežinomais parametrais. Pagrindinio vaidmens atlikėjas atsako į tavo žodžius; tu žinai, kad jis kalba lėčiau, duodamas tau laiko gurkštelėti vandens ir susikaupti. Kiekvienas tekstas turi tamprumo, kaip simfonija ar daina; sunkią minutę patyrusieji visada tuo pasinaudoja. Vanduo atsiduoda dulkėmis. Tu pakeli akis į lubas. Mostelėjusi ranka paragini pagrindinio vaidmens atlikėją kalbėti greičiau, nes skirtoji valanda ribota ir tos ribos nieku gyvu nevalia peržengti. Ir štai vėl tavo eilė, laikaisi įsikibusi žodžių kaip gelbėjimosi rato. Laikykis jų kiek gali, Mole. Skausmas atsitrauks. Tegu aplink tave siautėja vėtra, tegu bangos kyla sulig kalnais, tik nieku gyvu nepaleisk iš rankų teksto.

Tu matai, kaip Hartnetas pašokęs būdelėje ant kojų kalba telefonu, jo veidas susirūpinęs. Jis persibraukia pirštais plaukus ir vėpso į tave, lyg būtų visai pražuvęs. Tu nusišypsai jam *nesijaudink* ir mostu parodai sėstis. Jauti, kaip stumi Mirtį nuo savęs; lyg nemielą garbintoją šokyje, kurio visai nenorėjai šokti. Indija klauso. Reikia ištarti visus žodžius. Airija klauso. Kanada. Honkongas. Vaikai, pakėlę galvas nuo namų darbų, poros, susėdusios prie židinio, vieniši seniai šaltuose kambariuose. Jie nebus išduoti. Tu ne iš tų, kurie sustoja. Mirtis turės palaukti, kol baigsis visi monologai, nes mūsų profesijos žmonės svajoja mirti eidami savo pareigas, ir išeiti nepasibaigus spektakliui būtų gėda. Taigi tu skaitai savo eilutes, palauki, kol į tavo replikas bus atsakyta, ir jauti, kaip Mirtis apmaudaudama sulenda į grindų plyšius. Pagaliau dar ne laikas. Tai tik repeticija. Ji pasitraukė sukaupti jėgų.

– Mole, brangioji, kas atsitiko?

– Skrandis sustreikavo, Kenai. Rėmuo. Nieko baisaus.

– Atrodė, kad tau labai skauda. Ar dabar gerai?.. Mole?..

Pasižiūrėk į mane?.. Aš liepiau jiems pakviesti gydytoją. Gal eime, prisėsi? Ne, tu turi... turi.

– Ar neatsirastų ko nors užvalgyti, mielasis?.. Nors mažo trupinėlio?.. Tikra kvailė, užmiršau priešpiet užkąsti...

Kitapus Brikfildso Terasų gatvės, subombarduoto namo viršutiniame kambaryje šviečia tavo nepažįstamo kaimyno langas. Katė miega ant grindų šalia viryklės. Per sienas girdėti radijo balsas, skelbiantis, kad rytoj Orknio salose bus audra. Humberis. Dvistiebis laivas. Penktasis dešimtmetis. Rokalo sala Fer Ailas. Malinas. Stornvėjus.

Budinti šviesa. Senas scenos žmonių prietaras. Kai teatre tamsu, viena lempa visada turi būti palikta degti, kad vaiduokliai galėtų vaidinti savo pačių spektaklius.

Tu uždegi ugnį ir atsiklaupi prie jos, apsigaubi pečius antklode. Kokia ilga, keista diena. Bet kupina palaimos. Būti gyvai – jau vien tai. Būti atvežtai gražuoliu taksi iš Londono BBC, kai apie apmokėjimą net neužsiminta. Britų *tauta* sumokėjo už tave. Nors jie nieko, nieko neturi. Tu išlipai iš jo blizgančios juodybės kaip pasakų karalienė. Ar būtum kada patikėjusi, Mole, tu, kuri kadai be tikslo slampinėjai Marijos gatve, nieko nenutuokdama apie pasaulio tiesas? Nedidelės rusvos akys, tu buvai simpatiška. Galva buvo pilna nesąmonių, berniukų, senų baldų ir tau nesuprantamų dainų posmų. O dabar vairuotojas atidaro tau duris ir paduoda sakvojažą. Jeigu kas nors iš kaimynų būtų matęs, kaip tu parvažiavai. Bet tai juk tuštybė. Pasipūtus bestija!

Šiandien šalta naktis. Vėjas gegnėse. Jėzau šventas, padėk valkatoms ir bastūnams ir miegantiems Londono prieduriuose. Ilga, keista diena. Tu ją prisiminsi. Taip. Tikrai, diena, kai tu neįsigyji naujo draugo, praleista tuščiai, taip jau yra. Gatvėje rėkauja chuliganai. Ne, tu

dar neišėjai, drauguže. Jokiu būdu. Molė Olgud dar turi spėko.

Prisislink arčiau ugnies, mieloji. Išgerk dar gurkšnelį. Aberdinas per Kalėdas – tavo dukra, jos dvynukai. Antrosios Kalėdų dienos vakarą slapta užsuksi į „Fusco's", gal vaikai susigundys paragauti vakarienei žuvies. Niekam savo plano neatskleisi, tiesiog pasakysi, kad eini į bažnyčią, bet pareisi su menke ir dešrelėmis, ir raja, ir actu permirkusiais laikraščiais. Peginė bambės, *kam švaistyti pinigus*, bet slapta bus susižavėjusi ir galbūt vaikai ką nors padainuos. Šiąnakt šaltis kiaurai veria. Sėskis arčiau židinio. O, kaip šyla veidas, raudonas atšvaitas krinta ant taurės – net ant pirštų nagų, odos. Liepsnose ledi Gregori su baltaplaukiu Jeitsu. Jie atrodo meilesni nei tada, kai juos pažinojai, tokie romūs, taikūs. Tarsi laikas būtų nusinešęs kažkokį žemiškų bruožų sluoksnį. Visas švelnumas, kurį jie taip ilgai slėpė rodydami savo kopijas, dabar tapo matomas tarp žėruojančių žarijų. Augusta ir Viljamas. Ar nepašauksi mūsų vardais? Čia yra vienas senas draugas, norėtume, kad su juo susitiktum.

Vieną kitos savaitės rytą *London Daily Echo* viršelyje pasirodys antraštė apie policijos pareigūno Sidnio Mailso nužudymą. Du gatvės chuliganai, Bentlis ir Kregas, bus apkaltinti įvykdę nusikaltimą. Kristoferiui Kregui šešiolika, Derekas Bentlis bus pakartas. Toks smurtas kelia pasipiktinimą ir diskusijas parlamente; kada nors apie tai bus rašomos pjesės. Vienuoliktame paskutinio numerio puslapyje įdėtas straipsnelis. Niekas pjesės apie tai niekada nerašys.

SĄMONĖS NETEKUSI MOTERIS

Praėjusį antradienį konstebliai ir ugniagesiai įsiveržė į Londono W 2 Brikfildso Terasų pensioną. Ant grindų buvo

rasta smarkiai apdegusi pagyvenusio amžiaus moteris, apalpusi ir įkritusi į židinį, kuriame, matyt, degino knygas, neturėdama po ranka kitokio kuro. Žmogžudystės versija atmesta. Rastas ne vienas tuščias butelis. Namo gyventojai nežino jos pavardės. Manoma, kad ji kilusi iš Airijos ir galbūt kurį laiką dirbo teatre. Turėjusi žalingų įpročių ir prašydavusi praeivius sušelpti. Turinčiuosius kokios nors informacijos apie ją prašome kreiptis į „Maida Vale“ policijos nuovadą. Manoma, kad ji arba našlė, arba netekėjusi.

13

PRUJĖ PARKO PSICHIATRIJOS LIGONINĖ ANGLIJOS HEMPŠYRO GRAFYSTĖJE

1952 m. lapkritis

...Geismų tramvajus. Gražus pavadinimas pjesei. Šiaip ar taip, amerikietiškas. Viskas Amerikoje ryšku, gyva; ir jų vaizdai, taip, ir tai, kaip jie jaučia, ir jų žygio dūdos ir dangoraižiai ir jų nepakartojami žlėgtainiai ir greipfrutų dydžio obuoliai, metalinis jų fabrikų ir taksistų dantų kaukšėjimas. Tik amerikietis gali pavadinti pjesę *Geismų tramvajumi*. Anglas pavadintų ją *Praeinančio susidomėjimo autobusu*.

Dorsetas. Kambrija. Konistono Voteris. Jorkšyro pelkės. Medvėjaus miestai. Karaliaus kalba per radiją. Vargais negalais užbaigtas darbas. Ruda Vindzorų sriuba. Pavandenijęs alus. Meilė tarpduryje. Mažos parankios ir neišvengiamos veidmainystės. Giliai paslėptas nieko neturinčiųjų snobizmas. Geraširdiškumas. Narsa. Haid Parkas rūke. Purvas panagėse. Šekspyras ant aludžių ženklų. Vordsvortis. Sidras. Smėlio maišai. Kontraceptyvai. Noting Hil Geitas. Brodgeitas. Bilingsgeitas. Miestų pavadinimai su priesaga „ham“.*

* Kumpis (angl.).

Glazūruoti obuoliai. Malonumas. Rudas popierius ir actas. Liūdesys. Migla. Geriausi pasaulyje žmonės. Anglai ir amerikiečiai. Tragedija ir komedija. Dvyniai.

Ramu. Taip. Seselės įeina ir išeina. Girdžiu, kaip jos murma. Aš čia esu jau savaitė. Nežinau, ar esu. Kartais jie leidžia man vaistus. Manau, kad jie daro būtent tai. Ir visi skausmai nusmenga į gagos plunksnų snaudulį, o laikrodis ant sienos vis tiksi.

Dabar naktis. Vidurnaktį ateina daili jamaikietė seselė. Girdžiu, kaip įeidama ir išeidama ji tyliai gieda kaip paukštelis. Ar atsirastų pasaulyje toks vyras, kuris tai išgirdęs neįsimylėtų jos.

Ak Kičai, Kičai, nevirkdyk manęs,
Žinai, kad myliu,
Ilgai netęsk.

Aną vakarą buvo atėjusi mieloji Peginė O gal auštant. Bet aš negalėjau nei kalbėti, nei pakrutėti. Ji nusiminė ir išėjo. Rytoj vėl ateis. Panaši į Sarą, iš akių. Tu pasveiksi, mama, tu pasveiksi, mama, ir dvynukų piešinys – trys galionai jūroje: *Nina, Pinta* ir *Santa Maria*, ir dar Kolumbas su plunksna skrybėlėje. Ji išsigando. Mano išvaizdos. Žinoma, jos niekas neįspėjo. Mole, brangute, prasti, kaip matau, tavo pyragai. Grožio nebesitikėk. Tegu tik Dievas tau dabar padeda. Per tvarsčius nejaučiu veido. Kaip kokia mumija.

Šį rytą buvo atėjęs ponas Balantainas. Mielas, švelnus žmogus. O jau gėlių ir šokoladų, ir *Tikroji meilė*, ir atvirukas. Iš kur jis gali žinoti, kad aš dabar niekuo negaliu pasinaudoti. Aš klausiu jo: *Tedai, kodėl mes čia?* O jis sako: *aš nesu tikintis, Mole.* Aš sakau: *ne, mielasis, aš tik klausiu, kodėl mes tam prakeiktam Beisingstoke?* Ir jis juokėsi už-

sidengęs veidą delnais. Geras, švelnus žmogus. Sakė, kad mane pervežė iš Šv. Marijos ligoninės, nes čia geriausias nudegimų specialistas. Būsit sveika kaip ridikas, Mole. Dar gražesnė negu visada. Surengsim pasaulinio masto vakarėlį. Mano Pegė grįžta iš Kanados. Prisimenat mano dukterį Pegę? Bekeliaudama pasigavo vaikelį. Iš tikrųjų tai aš jo nemačiau, pažinau tik iš balso. Girdėjau, kaip išeidamas sušnibždėjo seseriai šeimininkei:

– *Kiek jai dar liko, mieloji?*

– *Ko gero, kelios dienos.*

– *Praneškite man. Kai jau reikės kažką daryti. Noriu, kad viskas būtų atlikta tinkamai.*

– *Jūs jos giminaitis?*

– *Ne, mieloji. Mes buvome bičiuliai.*

Moteris lovoje priešais kosėja, vemia.

Sunku užsimerkti. Vokai nudegę. Rankos, kojos, krūtys išteptos vaistais. Vargiai galiu užsikloti paklode. Alink lovą trys širmos. Kaip kine. Sugalvok istoriją apie jas, sutrumpink nakties valandas. Veidrodžio man nerodo. Sesuo šeimininkė žino, ką daro. Vieną balandžio dienos rytą senais neatmenamais laikais iš pigaus San Francisko viešbučio „Princas regentas“ išeina šliundra ir drožia žaliuojančiais medžiais apaugusiomis gatvėmis per vienuolika didelių kvartalų į Centrinę geležinkelio stotį. Nagi, pasižiūrėkim, kas dedasi jos galvoje? Ogi štai kas. Jos vyras ir jos sesuo, ir kiti aktoriai laukia jos. *Tegu sau laukia*, mano sau paleistuvė. *Jiems bus sveika palaukti.* Moze tu šventas, ot įžūli bestija. Įsivaizduoja, kad jinai Kleopatra. Marijos gatvės karalienė. Kad ją Dievas sergsti.

Ir ką gi jinai mato, Mole? Koks tai jausmas? Duok jai suvaidinti gerą mirties sceną. Kokia troški, slogi tvankuma užgulusi tą miestą tarp kalvų. Kaip sunku eiti su dai-

liais raudonais bateliais ir, Dievas mato, ji šiek tiek pagiringa. Taip, Mole, ji pagiringa, kam sakyti, kad ne. Obelų žiedlapiai, plevendami karštame 3-ios gatvės ore, leidžiasi žemėn pro debesis žiedadulkių ir vabzdžių. Tu sugniaužti juos delne visai kaip konfeti. Žiedadulkės nudažo tavo pirštinių šilką. Paskui tokia vėsi, raminanti stoties tamsa. Aktoriai geria atšaldytą kavą vestibiulio kavinėje. Ar matai juos? Štai jie! Jie moja tau.

Amerika ne jos šalis – ji gimusi Marijos gatvėje, Dublinе, kai Fenikso parke ir Čeiplizodo giraitėse ganėsi dinozaurai ir drimblino per atlantinį mišką, jungiantį Inišmaną su Manhatanu, o jų akys buvo švelnios kaip žirafų. Kelerius metus gyveno Londone, retkarčiais Niujorke. Dažniausiai Žemutiniame Ist Saide: ten pigesnė nuoma. Gyvenimas kaip klajojančio muzikanto, niekada nežinai, kur rytoj atsibusi. Bet pagal profesinį kontraktą ji vėl atsidūrė šiame Ramiojo vandenyno mieste, kuriame vaidino daug, oi daug kartų. Jos sutuoktinis geras aktorius, bet blogas vyras. Štai jis, sukinėjasi kaip gaidys apie jaunesnes trupės moteris, flirtuoja su jos seseria, su kostiumininkėmis, padavėjomis, traukia joms iš plaukų monetas, o iš lūpų – juoko kaspinus, ir visas jis, nuo galvos iki kojų, iš kaimo į kaimą keliaujantis artojas.

Šalis nekariauja, bet pilna kareivių su kuprinėmis, o jų išsičiustijusios merginos gražios kaip dovanų dėžutės. Kiek čia dažytų lūpyčių, skaistalų raudonio, pudros debesų, kvepalų aromatų ir skrybėlaičių! Ir JAV vėliava didumo sulig teniso kortu nukarusi nuo frontono virš vartų į platformas. Šilko pakaktų penkiasdešimčiai suknelių su žvaigžde kiekvienai ant krūtinės.

Prieina naujokų verbuotojas seržantas, prašo sesers autografo. Visada tas pats: ak, koks įsikūnijęs kuklumas. Ar aš? Ak, kaip malonu. Aš tik sąžiningai dirbu savo darbą.

Dėk tą savo sušiktą parašą, kale. Neraudonuok ir nesivėdink, ir netempk laiko.

Ir štai iš minios atsiskiria Mudė, sučiaupusi senas lūpas kaip prezidentas, pretenduojantis į Rašmoro kalną. Šiose gastrolėse Mudė yra jos kostiumininkė. Savotiška profesija. Valkiojasi po Ameriką su aktoriais ir šokėjais, uždirba mažai, dažnai samdoma, kalba nedaug. Ji buvo Pelenų trečiadienio susitikime, ir nors Mudė gimusi Konemaroje tais pačiais metais kaip ir Mozė, vaikystėje ji buvo katalikė ir bučiuodavo rožinio karoliukus, o dabar pritapo prie energingų rėksnių metodistų, jau seniai viešpataujančių Amerikos pietuose. Čia niekas nežino jos amžiaus. Keturi šimtai septyneri. Kadaise vudu karalienė Mudė gyveno Luizianoje, ir jos veidas labiau išmargintas raukšlių negu senosios Airijos žemėlapis. Ji tarytum piršto atspaudas su akimis ir burna.

Nagi pažiūrėkim. Tai tavo herojai. O kas toliau? Kur mes einame, Mole? Kažkas turi atsitikti. Kad tik ta gražioji seselė ateitų su švirkštu. Jėzau, sielą parduočiau už vieną gurkšnį. Gerai, jie sulipa į ilgą traukinį, Mudė nešioja bagažą – ji ateina ir išeina, ateina ir išeina – ir palydi ponią į *pirmos klasės kupė*, jeigu jūs nieko prieš, kur atnešami krūvelėmis sudėti atvėsinti balti rankšluosčiai, o tamsiai raudonų veršenos sėdynių atramos apkraštuotos purvinais apvadais.

– Niujorkas, – praneša tvarkingas konduktorius. (Ar visa tai buvo, Mole? Gal visai ne tada? Be abejo, tai tik išgalvota istorija. Kam tai svarbu?) Tegu jis bus aukštas, pražilęs, malonus ir paslaugus kaip kokio nors lainerio, pavyzdžiui, Kunardo ar panašaus, stiuardas, o jo dangaus žydrumo uniformos kelnių kantas taip sulygintas, kad galėtų tau juo įpjauti, jeigu iš jo pasišaipytum. Jo plaukai trumpai kirpti ir

žili, susirangę baltomis it sniegas garbanėlėmis, o švarko sagos taip nušveistos, kad blizga kaip auksas, galėtum prisiekti, jog tai pačių šventųjų akys, ir jis švilpauja Tomą Murą pro tokius gražius ir baltus dantis, kad mielai sutiktum ir priimtum kaip garbę, jeigu jie tau krimsteltų.

Tu patikėk, kad tie jaunystės apžavai,
Kuriais šiandieną taip gėriuosi...

Gerai, dabar jis eina į kupė – iš lėto, oriai kaip savininkas, o gal kaip kokio nors neįprasto seno muziejaus, kurio jau niekas nebelanko, prižiūrėtojas. Uždega skaitymo lempą su tokia mulkinančia mina, lyg nesuprastų, kaip toji čia atsidūrė ir kam ji skirta. Paskui atsisuka į ponią tuo savo atgrasiu veidu, keistai nederančiu prie jo svetingų žodžių.

– Labą rytą, gerbiamosios. Ar nieko netrūksta?

– Kuo jūs vardu, mano gražuoli? – netikėtai klausia ponia O'Nil.

– Vergilijus, ponia.

– Dėkui, godingasai Vergilijau, jūs esate liūtaširdis didvyris. O dabar atneškite man šiurpiosios „Kruvinosios Merės" ir pasirūpinkite, kad manęs niekas daugiau nebetrukdytų. Na, o Mudė išgers nepavojingos sudėties širdį stiprinančio gėrimo be spiritinio tirpalo. Išgėrusi ji pašėlsta. Mes jau turėjome dėl jos nemalonumų.

– Man neleista pardavinėti alkoholio, ponia. Kol traukinys nepajudėjo. Toks Kalifornijos valstijos įstatymas.

– Jums leidus, Vergilijau, norėčiau paaiškinti vieną dalyką. Man iš visos širdies nusispjaut į Kalifornijos valstiją. „Kruvinoji Merė" šią pat minutę ir nepamažinkite sulčių, nes aš atskirsiu. O dabar į barą. Tekinom.

Konduktorius žiūri į Mudę, bet ši nusuka akis į šalį ir

įninka krauti iš lagamino daiktus. Deda apspurusius ponios naktinius marškinius ir kitus naktinius reikmenis ant atverčiamojo stalelio prie gulto. Konduktorius, tarsi nenorėdamas matyti to išdėliojimo (kartą jis buvo vedęs ir to vieno karto jam pakako), nusisuka ir, greitai išėjęs iš nemaloniai tvankios kupė, užstumia sunkias duris. Mudė toliau atlieka savo pareigas, tyliai, metodiškai dėliodama daiktus. Ji pratusi kurti jaukumą, iš tiesų jos išlaikytinis dažnai sako, kad tai jos vienintelis talentas. Perone elgetaujantis berniukas beldžiasi į langą, graudų veidelį perkreipusi viltinga mina. Mudė be žodžių nuleidžia užuolaidą užtemdydama dienos šviesą ir, laimė, prislopindama šventvagiškus jo burnojimus.

– Tikiuosi, garbintojai nesutraiškė mano sesers belipančios į traukinį?

Mudė nieko neatsako. Priima kaip teiginį.

– Kaip gerai, kad policijai nereikėjo laistyti minios žarna. Ar mušti lazdomis kaip visada.

– Ar gersite savo rytinius vaistus?

– Velniop tuos vaistus.

– Aš su piltuvėliu į gerklę nepilsiu. Juk žinot, ką daktaras liepė. Man regis, kad jums reikia juos gerti, bet jeigu norit spyriotis, tai galit jau dabar mesti darbą ir atsisveikinti su pasauliu.

– Tu to norėtum.

– Taip, norėčiau.

– Tu esi paties velnio nešta.

– Kartais ir man taip atrodo.

– Palik mane vieną, – komanduoja ponia. – Aš noriu pailsėti...

– Kur, po paraliais, aš turėčiau eiti?

– Tada sėsk ir sėdėk. Tu linguoji valtį.

O kai traukinys pajuda – sudie, San Franciskai, – senoji Mudė skaito Kunigų knygą. Tu užsimerki ir trini akis, o tavo akių obuoliai gurgžda kaip seni surūdiję Jeronimo kalno vartai. Tu pakeli susiraukšlėjusią užuolaidą ir matai kone antgamtiškai nuobodų vaizdą. Įmirkę rudi javų laukai driekiasi iki pat horizonto, tik vienur kitur klėtis, o po kurio laiko, artėjant prie miestelio, milžiniška juoda vandens cisterna ant kojokų. Ant cisternos užrašas DUBLINAS OHAJAS. Trys darbininkai spokso į ją, kasydamiesi pakaušius, lyg ji tik dabar čia būtų nutūpusi arba išlindusi iš žemės kaip gargantiua grybas, ir jie nežinotų, ką su ja daryti. Vienas jų atsisuka į traukinį, kai šis, sulėtinęs greitį važiuoja pro šalį, ir tu pastebi jo rankose šautuvą.

Tu patrauki už skambučio virvelės, bet konduktorius neateina ir tave apima nerimas, užplaukia juoduma. Ant stalo pusiau nugerta stiklinė degtinės. Reikėtų ledo, bet tu išgeri ir taip. Koridoriuje pasirodo konduktorius grakščiai linguodamas ant kulnų. Jo vardas Vergilijus. Kokie keisti vaizdai už lango. Tylūs skersgatviai aplink Marijos gatvę, turgus. Vežimo ratas ant kalvės sienos. Tu eini. Žemutiniame Ist Saide. Tolyn Niujorko Vyšnių gatve, pro prekes nešiojančius ir kioskų prekeivius, pro grupeles pardavėjų, pro mėsininko Šubero krautuvę, pro nedidelę vokišką aludę, prie kurios vežėjai iškrauna skimbčiojančias dėžes. Ir vaizdai susilieja kaip besisukančio rato stipinai. Kur seselė. Mane troškina.

Sutraiškyta, išsemta tu eini tarsi sapne. Tavo akys pavargusios. Tu degi. Aplinkui sūkuriuoja negirdėtos šnektos, lyg plazda, lyg plevena: Saksonijos, Bavarijos, Pjemonto, Prūsijos kalbos, tolimų kraštų, klajoklių genčių. Neįprasto maisto kvapai. Prieskonių, kurių pavadinimų nebeatmeni. Pro lango angą atsklinda rabino giesmė, nes tame kam-

baryje gyvena berniukas, kuris myli Jehovą. Ir tenai, ties Stantono ir Esekso gatvių kampu, stovi mažas florentietis, prekiaujantis kaspinais ir šukomis. Tas miestas su savo šimtais tūkstančių imigrantų, su savo liaudiškomis tarmėmis, muzika, neperprantamu žargonu, nesuskaičiuojamomis dievybėmis, getu ir kovų lizdais neturi kuo paguosti tavo širdgėlos. Juodaodė moteris pardavinėja žemuoges: žmonės sako, kadaise ji buvo vergė. Kiekvienas žmogus kaimynystėje turi savo istoriją. Ponia Moja O'Nil taip pat.

Kas antrą antradienio rytą tyliai kaip šešėlis ji palieka savo mažą butelį 8-os ir 1-os gatvių sankirtoje ir klibinkščiuoja į Kristoferio gatvę, kur gyvena jos daktaras, kurį jinai vadina „mano alchemikas" arba „Liudvigas". Jo vardas ne Liudvigas ir jis netgi ne vokietis, bet ji įsikalė į galvą, visai be jokio pagrindo, kad jis atrodo kaip Bethovenas. Ji iš tų moterų, kurios spiriasi nepaneigiamų įrodymų akivaizdoje. Daug bėdos jai pridarė ta jos savybė.

Penkiolika po devynių. Tikrinkite laikrodžius pagal ją, džentelmenai! Vienkiemio Šv. Marko bažnyčios varpas slogiai dunksteli vieną kartą ir štai ji jau kerta Antrąją aveniu ir 10-ąją gatvę, lydima senosios Mudės, savo kostiumininkės. Mudė nusenusi ir lėta, kaip kokia skeletiška skulptūra, su juodais akiniais nelyginat neregė. Nesupainiosi, kuri šeimininkė, o kuri tarnaitė, – net kai Mudė užeina už akių, o taip ji daro dažniausiai, – nes ponia O'Nil moka kalbėti kūnu taip pat raiškiai kaip ir žodžiais. Kas nors galėtų pamanyti, kad ji jau amžiuje, bet jai dar nėra nė keturiasdešimties. Prieš keletą metų dar Airijoje mirė jos jaunikis. Jų meilės istorija buvo sudėtinga, slapta.

Pernai žiemą per nelaimingą atsitikimą poniai O'Nil lūžo gurnelis, todėl ji taip sunkiai eina. Iš lėto, svyrinėdama, lyg apsunkusi nuo naštos, ji šlubčioja pirmyn, nekreipdama

dėmesio į tramvajus ir laikraščių pardavėjų šūkaliojimus, atidaromų langinių trinksėjimą, mokinių dainų žodžius, įsmeigusi savo padėrusį, nemirksintį žvilgsnį į besikeičiantį senamiesčio horizontą. Pro vaisių pirklį, bakalėjininką, prastų restoranėlių duris, namų apyvokos daiktų krautuvėles, geležies dirbinių pirklius ir valkatas. Jos senoviški sijonai tokie ilgi, kad praeiviai nė neįtaria, kad ji apsiavusi vyriškomis medžiaginėmis šlepetėmis iš skirtingų porų.

Ponia O'Nil apsitaiso kuo puošniau šiam kas dvi savaites vykstančiam susitikimui – su dirbtiniais deimantais ir skrybėlaite su plunksnomis, su apsiaustu, kuriuo prieš vienuolika metų vilkėjo per spektaklį „Vėtrų kalnas" Filadelfijoje. Jos pirštinės – juodos kaip ebonitas su kadai nuplyšusiais nėriniais – pasiūtos iš žuvies odos. Viljamas Jeitsas padovanojo jas po vienos iš savo pjesių premjeros. Ji rūpestingai pasidažiusi, akys apvedžiotos juodai, garbanoti žilstelėję plaukai apibarstyti žvilgančia pudra, o veidas išteptas baltalu su vos įžiūrimu mėlio atspalviu, nes truputis melsvumo paslepia raukšles.

Krautuvininkai pažįsta šį keistą duetą ir dažnai šmaikštaudami apšneka. Jos esančios seserys arba pusseserės. Viena iš jų pamesta prieš pat tuoktuves. Kambaryje, kuriame jos gyvena, tėra viena lova. Mudė esanti „vyras", šnibždasi jie. Jos pasakiškai turtingos. Jos visiškos vargetos. Ponia O'Nil kadaise buvusi garsaus teatro kritiko meilužė Vokietijoje ar Prahoje, ar Vienoje, ar Londone. O Mudė, sako kai kurie, yra seniausia Niujorko moteris. Luizianoje ji nužudžiusi nedorą kunigą. Šnabždesių raibuliai, krautuvininkai linksi galvomis ir kelia skrybėles, ir šiandien rytą taip karšta, liepos alsa Manhatane, ir vyrai prakaituoti ir įraudę. Pasižiūrėk į juos. Jėzau Kristau. Vargšės jų žmonos. Įsivaizduok juos nuogus. Šventoji Marija.

Daktaras Milsteinas, maskolius, senoviškai mandagus kaip koks kaimo daktaras iš pjesės. Su barzda, dailiai apsitaisęs – jo velionė žmona buvo anglė, – jis oriai vaikšto tarp savo kolbų ir stetoskopų, lyg tarp kokių šventenybių. Pavaišina arbata ir mažais sausainiukais. Jis didžiuojasi savo samovaru, vieninteliu daiktu, kurį pasiėmė su savimi bėgdamas nuo ekstremistų, sako liūdnai. Jie trumpai pasikalba apie nieką ir apie viską: apie naujienas ir koks dabar jaunimas. Jo profesija, kaip ir ponios O'Nil, reikalauja mandagumo, atsidavimo ir gilus dalyko išmanymo. Jis laiko save savotišku artistu, o kas nėra artistas šiame begalinių vertikalių mieste. Po šių nedidelių apeigų jis rūpestingai nusimazgoja rankas ir suleidžia vienintelei savo pacientei airei eliksyro, kuris neša ramybę – jo tarsena „hamybę".

Milsteinas yra pagarsėjęs kaip siaubą keliantis brangininkas, aptarnaujantis daugybę ramybę praradusių Manhatano aktorių, taip pat kitų jautrumo išvargintų damų ir džentelmenų, bet su ponia O'Nil jis jau daugybę metų nebeaptarinėja klausimo apie viso pasaulio blogio šaknį. Gal tokia jo labdara. Gal jos ramybė jam pakankamas atlygis. O gal čia esama ir ko kitko, apie ką mums tiesiai niekas nepasakos, nes visoms jos profesijos moterims pasitaiko progų atsilyginti tuo nieku, dėl kurio kyla daug triukšmo. Jis sušvirkščia jai vaistų, prispaudžia dūrį marlės gniutulėliu, paskui, suėmęs jos liesą kaip šakaliukas riešą, pamatuoja pulsą ir užsirašo skaičių į odinį sąsiuvinuką, kurį laiko šalia Mocarto biusto. Ak, tas senasis Liudvigas įsimylėjęs užrašus ir pamišęs dėl Volfagango Amadėjaus. Ir visa tai jis atlieka tyliai, žvilgčiodamas į pastatomą laikrodį ir neįprastai kilsčiodamas antakius, tarsi pritardamas jo tiksėjimui, o Mudė kaip chimera stūkso kampe. „Ar skaudėjo, ponia O'Nil?" Jis visada klausia, ar skaudėjo, ir ji visada atsako,

kad ne, nors iš tikrųjų visada skauda. Kartais, žemai nulenkęs pliką kaip kiaušinis galvą, jis apvynioja manžete jos ranką ir tikrina kraujo spaudimą, tyliai, beveik negirdimai, kažką rusiškai murmėdamas. Jo seselė, graži juodaodė, įeina ir išeina su dokumentais, kuriuos jis pasirašo beveik nežiūrėdamas. „Kaip savijauta, ponia O'Nil? Ar jaučiate hamybę?" Ji girdi, kaip žvanga tramvajai, šūkauja laikraštininkai, dejuoja smuikas bute virš gydytojo priėmimo kambario – kaimynai nebe tie kaip anksčiau. Jis įdeda švirkštą į mažą sidabrinę dėžutę. Paliečia jos pirštų galiukus, linkteli galva. Tai jo mandagybės.

„Liubimaja. Do svidanija." Iki pasimatymo, mylimoji.

Taigi apraminta, apmalšinta ji grįžta į savo butą, kuriame dieną būna taip triukšminga, kad jai nervai pašlyja; bet mes priprantame prie visko, kaip ji dažnai sako Mudei, o ta žiūri į ją beveik su įniršiu, ta sena gyvatė. Gatvėje po langais nuolat įeina ir išeina žmonės, o kartais staiga pratrūksta gaidžių peštynių erzelis. Ponia O'Nil paguldoma į lovą, nes nuo suleistų vaistų jai būna silpna, kartais net suima graudulys, nors pastaruoju metu vis rečiau, ir tose popietinėse opijaus klejonėse jai regisi, kad dabartis randasi iš užkulisių.

Jo vilnonių drabužių, mėgstamo prancūziško tabako kvapas. Ir jūra, jos svaiginantis aromatas ir jo padų girkšėjimas žengiant per moliuskų geldeles. Banga gosliai apčiulpia blyškiai rudus akmenis. Jo barzdoje ir plaukuose vandens purslai.

Matau, kaip jis eina pro švino kasyklą rodydamas į jos kaminą. Aš lipu įvijomis jo kopėčiomis siaučiant vėtrai, šlapi lapai plaikstosi aplinkui, girdžiu jį murmant, meilikaujant. Tolumoje vilkikų ūksmai ir švilpimas Rytų upėje. Aš virstu miestu, mano kūnas – žemėlapis, jo kraujagyslės –

keliai, o širdis Taimso aikštė. Praeitą naktį sapnavau, kad aš knyga su daugybe nesupjaustytų puslapių. Pigus korsažas, kurio niekas neatsegė.

Aš rengiuosi padedama Mudės, kuri išvirė karštos arbatos su citrina, nes tuoj jau reikės eiti. Eiti bus grynas vargas. Režisierius gali būti sunkiai sukalbamas. Verčiau neversti jo laukti.

Mudė pažymėjo rankraštį, pabraukė dialogo žodžius. Tai Gertrūdos vaidmuo Hamlete. Šito vaidmens aš niekada nesupratau, bet tokio dalyko neprisipažinsi per jokią perklausą, antraip tą pačią akimirką būsi išspirta lauk. Mudė įspėja mane, kad būčiau nuolanki, gražiai elgčiausi. Šis vaidmuo esąs paskutinis šansas.

Popietė saulėta, taip skausmingai saulėta, ir kelias iki 42-os gatvės užima laiko. Ties 30-os ir Penktosios gatvės kampu minia susirinkusi pažiūrėti nelaimingo atsitikimo prie tramvajaus. Pro grūstį prasibrauna pagyvenęs policininkas, kurio nesupainiosi su jokios kitos šalies žemėje policininku.

– Atleiskite, ponia? Labai atsiprašau. Bet ar tai ne jūs? Ar aš neapsirinku?

– Aš esu Moja O' Nil. Ar mudu pažįstami, pareigūne?

Nesuvokiamas pasitenkinimas užlieja jo veidą – apvalų ir malonų, kiek paraudusį apie smakrą, lyg jis būtų persistengęs skusdamasis ar turėtų kokią vis atsinaujinančią odos ligą. Jis atiduoda pagarbą ir atkiša ranką, bet tuoj pat apsigalvoja ir, vogčiom nusišluostęs ją į atlapą, paduoda vėl.

– Mačiau jus daug kartų, ponia. Jūs nuostabiausia aktorė Amerikoje. Nė viena jums neprilygsta.

Tu tą pokalbį būtinai pratęsi, nes tai nežmoniškai suerzins Mudę. Ir geriausias būdas jį pratęsti yra visai nieko nesakyti, nes jeigu tu tylėsi, jis turės kalbėti toliau.

– Mačiau jus dar anais laikais toje pjesėje, kaip kaimie-

tis užmušė savo tėtušį. Kaip ji vadinosi? Jūs tenai buvote pritrenkianti. Mudu su žmona leipom iš juoko, tikrai. Dievaži, aš pats ko trūkio negavau.

– Malonu girdėti. Ačiū, pareigūne. Jūs turbūt airis.

– Iš Mėjo. Maiklas Malvis. Turėjau garbės sutikti jus anksčiau.

– Šit kaip?

– Tuo metu, kai buvote Viklou. Prieš šimtą metų. Jūs tada atostogavote. Trobelėje prie Glenkrio. Aš tarnavau Aname ir ar tik ne kelyje jus sutikau. Pavaišinote mane arbata ir mes pasišnekučiavom kaip du paukšteliai. Jūs buvote gražiausia mano matyta mergina.

– Mes vėluojam, – bamba Mudė.

– Duok man ramybę, ragana.

– Mes vėluojam.

– Aš bendrauju su savo publika!

Teatre vėsu, maloni prietema, kaip bažnyčioje. Scena pusiau apšviesta, beveik tuščia. Dailidės ir jų parankiniai tyliai džyrina pjūklais praėjimuose. Mergina dalija sumuštinius ir kavą. Tinkuotos su paauksinimais sienos, aksominės kėdės, sietyno spindesys. Vienoje iš ložių triūsia valytojos, purto užuolaidos kretoną. Ir dievai žino iš kur, iš paties namo viršaus aidi baladė, kurią pusiau juokais traukia sodrus, virpantis vyriškio tenoras, skambantis kur kas geriau, nei jis norėtų, o jo draugai palydi dainą kvailomis ir lėkštomis pašaipomis.

Pagerbkit, vyrai, tikrojo Kareivio žūtį,
Pažinti ją dalia kilniųjų,
Kad ir kurioj pasvietėj pakastas aš būčiau,
Ilgu man bus namų gimtųjų.

Tu užlipi laipteliais į sceną, patikrini grindų nuolaidumą. Žiūrovų salė nelyginant milžiniška ir gili tuštuma. Reikės tai apgalvoti, nors patirtis tave jau išmokė: sviesk balsą kaip kamuolį, kad atsitrenktų į galinę sieną. Užkulisiuose pastebi suflerį, monotoniškai bubenantį monologo eilutes savo padėjėjui. Scenos darbininkas išvynioja rapyras; berniukas blizgina ašmenis. Moteriškė, matyt, kostiumininkė, matuoja juosmenį nenormaliai storam vyrui, šis tuo metu pučia cigarą ir tauškia apie „Brooklin Dodgers" komandą.

– Mole, kaip tu čia atsiradai? Aš nesitikėjau...

– Labas rytas, Kristoferi, kaip smagu vėl su tavim dirbti. Atsiprašau, kad vėluojame. Mane sulaikė kelyje. Žmogus, kuris matė mane teatre – žinai, kokie jie. Pasirašyk tą, pasirašyk aną ir dar dievaižin ką. Visada taip atsitinka, kai tik išeinu į gatvę.

– Mole...

– Na bet prie reikalo, prie reikalo. Aš niekada nesupratau Gertrūdos. Turėsi man smulkiai paaiškinti. Mane trikdo tekstas. Ritmas, metras. Tai nėra vienas geriausių Šekspyro personažų. Bet mes, žinoma, rasime tiesos grūdą. Visada randame.

– Getrūda jau užimta. Atleisk, Mole. Pirmadienį aš pasirinkau kitą.

Mudė spokso išplėtusi akis. Niekas nieko nesako. Režisierius suniuręs apžiūrinėja savo rankas.

– Man reikia tarnaitės trečiam veiksmui. Galiu mokėti minimalų atlyginimą.

– Aš nevaidinu tarnaičių, Kristoferi. Gal čia įvyko koks nesusipratimas...

Visų veidai atsisuka į tave. Dailidė liaujasi pjovęs. Užkulisiuose nuščiūva sufleris.

– Mole, noriu paprašyti tavęs nekelti balso.

– Aš kreipsiuosi į teismą. Supranti mane? Šitame mieste tavo karjera bus baigta.

– Nekalbėk su manim taip, Mole. *Kas tu, po perkūnais, manaisi esanti?*

– Aš esu aktorė, kurią mokė žymiausio pasaulyje nacionalinio teatro Dublino Abatijos įkūrėjai Fėjai, gerbiamasai. Pirmajame tokio lygio teatre. Jis gimė tada, kai mano šalis užėmė savo vietą tarp kitų tautų ir jo gimimas padėjo nušviesti jai kelią į tą laisvę, kokia ji džiaugiasi dabar. Aš pažinojau Džoną Singą. Aš pažinojau Augustą Gregori. Viljamas Jeitsas pagyrė mane priimdamas Nobelio premiją. Ar tai aš turiu dabar būti valytoja? Įeiti į sceną ir išeiti? Aš pripildžiau šitą salę žiūrovų daugiau kartų negu tu savo šlykščią burną ėdesio. *Ir dabar turiu klausytis tokių įžeidinėjimų?*

– Tu girta, Mole. Eik namo. Nenorėk, kad žmonės prisimintų tave tokią.

– Tu mažas bjaurus parazite, šmeiži Moją O'Nil? Brangiai už tai sumokėsi, pone. Aš turiu liudininkų. Liudininkų! O gal tokia vidutinybė kaip tu mano, kad visi kiti kapstosi po mėšlyną kartu su tavim?

– *Imk dešimt dolerių ir lipk nuo mano scenos, kol nepakviečiau policijos. Ir niekada nebegrįžk. Girdi mane? Eik lauk. Tu prakeikta niekam tikusi girtuokle!*

Tu stovi traukinio koridoriuje, apsvaigusi nuo alkio, ir žiūri į Čikagos šviesas. Mole, kužda jis tau už nugaros. *Mano laumiuke?*

Jis svyruoja priekyje, o už jo – draugija bežadžių padėrusių vyrų, kurie tave mylėjo. Visų veidai balti, visų iki vieno, be skrybėlių, vaiduokliški, kaip pantomimoje. Mažasis Patrikas Kunihanas, dailininko dekoratoriaus

mokinys. Anglianešys Hatonas. Santechnikas Blakmoras. Aktorius Vilis Persis, išvarpytas kulkų. Džonis Houletas, jo nepakeliamas grožis, jo pamėgdžiojimų arsenalas; išdidus eina Pranciškaus gatve kaip princas per savo karalystę, komplimentų konfeti sukasi jam apie veidą, o jis pūsčiodamas lūpomis juos vaiko. Somos mūšyje buvo prarytas nuodingų dujų. Juodos prie namų nukarusios vėliavos. Kritikas Meras ir aktorius Sinkleris: abu kaip švytintys liūdni arkangelai. O dar – kaip keista – tau visai nepažįstami. Štai vienas dailiu kostiumu, apkūnus, bet raumeningas, kaip koks universiteto irkluotojas, vėliau tapęs advokatu. Ji droviai žiūri į tave, akyse žvilga ašaros. Gal koks žiūrovas, kas vakarą ateidavęs į spektaklį? Ir dar vargšas lindynių berniukas, kokių keturiolikos ar penkiolikos metų, siūlantis tau – kas ten? – obuolio šerdį? Jis laiko ją tau rieškučiose, saugodamas lyg kokį Arabijos brangakmenį ar plazdančią liepsnelę.

Tu pasitrauki nuo lango ir klibikščiuoji per traukinį, jausdama, kad jie visi seka iš paskos, laikydamiesi pagarbaus atstumo. Tu eini pro keleivius, kurie miega arba valgo, arba kalbasi. Tavo sūnus ir tavo duktė – abu miega užkloti antklodėmis. Priekyje aukštai tu matai tiltą ir tau palengvėja, nes žinai, kad pervažiavus Misūrį tavo persekiotojai atsitrauks. Kaip ir visi vaiduokliai, jie bijo vandens.

Būtų gera atsigerti. Bent kiek sušvelninti aštrumą. Tavo vyras atrodo pavargęs, jis lošia pokerį su dviem nepažįstamaisiais. Dėbso į tave nesišypsančiu veidu. Jam reikėtų apsikirpti ūsus. Jis pasigręžia į savo kompanionus, jie abu šiek tiek vyresni už jį.

– *Džentelmenai, leiskite man pristatyti jums antrąją savo širdies puselę.*

Vagonas švelniai supasi, kaip valtis ant bangų, ir viskis

jų stiklinėse išsilieja. Vienas iš lošėjų uždengia stiklinę, paskui aplaižo delno pagalvėles ir apčiulpia kiekvieną pirštą atskirai.

– *Ar jūs aktorė, ponia O'Nil?*

– *Taip, aktorė. Pone?..*

– *O'Kifas, ponia.* – Jis prisideda pirštus prie savo fetrinės skrybėlės. – *Džeimsas O'Kifas, jums leidus. Komivojažierius. Popierius ir religiniai reikmenys.*

– *Jūs pagarbus, pone O'Kifai. Turbūt esate pietietis.*

– *Turiu garbės juo būti, ponia O'Nil. Iš Džeksono Misisipės valstijoje.*

– *Niekada nevaidinau Džeksone.*

Jis nusišypso.

– *Aš vaidinau.*

Tu nuleidi negirdomis. Flirtuoja šunsnukis.

– *Bet atleiskite mano netaktą, ponia O'Nil. Ar galėčiau pasiūlyti jums savo vietą?*

– *Ačiū, pone O'Kifai, bet aš nepratusi prie lošimų stalo.*

– *Žinoma,* – linkteli jis. – *Malonumas atidedamas. Tikiuosi, dar kada nors su jumis susitikti.*

Tu esi viena vagono restorane. Įžūlus, begėdiškas stuobrys. Pro langą matyti temstančios šiaurinio Viklou pelkės ir rūkas, įžiebiantis languose šviesas. Ant Cukraus Galvos liepsnoja dygiakrūmiai. O, kaip degina ugnis. Aš visa aplipusi skausmo drugeliais.

Gyvenime yra laikotarpių, kurie pasidengia kiautu, žaizdą užtraukiančiu randu. Mes žvelgiame į juos atgal, tarsi jie turėtų kokią prasmę, tarsi juose glūdėtų užuomina į tai, kas vyks ateityje – sėklos, sudaiginusios pasekmes, kurias iš savo dabartinės pozicijos mes jau galime matyti. Knieti įtikinti save, kad mes iškentėjome savotišką neraštingumą – nemokėjome įskaityti runų, nes buvome jauni

arba žali, arba neįžvalgūs, arba nesuvokiantys svarbos. Bet tai netiesa, arba ne visa tiesa, ne nekintanti tiesa; juk netgi tada jautėme, kad tas apribotas laikas turi baigtis ir nuo tada viskas pasikeis. Bet mus nešė žmogiškų jausmų verpetas; plaukti jau buvo per vėlu. Mes tarsi to ir norėjome, pasirinkdami audrą, o ne ramų uostą: sužeista širdis, sudužę jausmai – ir sužeistos kitų širdys taip pat. Mes viską pasirenkame sąmoningai. Toks mano atgailos aktas. Visą gyvenimą mes kaunamės supančioti savo motinų pančiais. Bet netgi grandinių žvangesys yra muzika.

Kartą Viklou buvo šventė. Mes matėme seno laivo griaučius. Žurnalistas sakė, kad jis sudužo Armados laikais. Jis buvo juodas kaip jo plaukai. Vandenyje plaukiojo ruoniai. Žmonės pasakojo, kad naktį iš jo sklido keisti riksmai. Bet tą dieną tik klykavo kirai.

Ateik pas mane, Mude. Sėskis. Paimk mano ranką. Pasiklausykim, kaip bilda traukinio ratai, mano senoji meile.

14

BROMTONO KAPINĖS
LONDONAS
ANGLIJA

MOJA O'NIL
MIRUSI 1952 M. LAPKRIČIO 2 D.
SAROS OLGUD,
MIRUSIOS HOLIVUDE,
SESUO

EPILOGAS

SENAS NEIŠSIŲSTAS LAIŠKAS, RASTAS TARP JOS DOKUMENTŲ

Dueino smuklė
Netoli Kašelio įlankos
Konemara
Golvėjus

Liepos 24 d. [metai nenurodyti]

Mielasis Bastūne,

Parašiau Tavo vardą ir spoksau į jį visą amžinybę. Nežinau, ar apskritai rašyti toliau ir ar norėsi išgirsti nors vieną savo netikėlės žodį. Kaipgi atlaikai tokius orus ir kaip sekasi vienam be manęs Dubline? Ar tu nyksti kaip ryto rasa? Tikiuosi, nerūstausi dėl to, kad rašau tau, kai tu taip užsikaseš su savo pjese kaip koks kalnakasys. Dabar Konemaroje vidurnaktis ir aš negaliu gauti morfijaus. Apačioje vyksta išgertuvės, traukiamos liūdnos dainos. Jie gyvena vien dėl malonumo, tie šalti, niūrūs saliečiai, ir dėl gurkšnio tamsios, gilios juodumos. Žmonės kalba, kad artinasi audra. Bet niekam, regis, tai nerūpi. Prieš valandą mergaičiukė dainavo „Mylimąją iš Roch Rojalio". O paskui pasidarė

tylu. Ak, taip, lyg ore be vėjo. Ir tada atėjai tu ir atsisėdai prie mano lango.

Aš galvojau apie tą vakarą Korke, kai tas senas girtuoklis dainavo ją prie turgaus. Ar tu prisimeni jo rankas? Gumbuotos kaip pelkių ąžuolo šakos. Mes kažkur ėjome ar iš kažkur grįžome – ar ne po spektaklio? – ir ten stovėjo tas nukaršęs senis, jau nepajėgiantis prašyti išmaldos, tik pasidėjęs kepurę. Jis turėjo virve pririštą šunį su kaklaskare apvyniotu kaklu. Ir tu – mano mielas minkštaširdi – apsiverkei.

Tegu užtemsta mėlyna padangė;
Tegu išdžiūva žemės vandenynai;
Tegu paliauja sukęsis pasaulis,
Jeigu aš tau sulaužysiu ištikimybę.

Kaip smagu buvo gauti Tavo laišką Golvėjuje. Mielas Bastūne. Dėl ničnieko nesigraužk, mano čigoniuk – tavo užsispyrėlė supranta, kad tau reikia mėnesiuko pabūti vienam, o kai pjesė bus baigta, mes laimingi paiškylausime į valias su Dievo padėjimu. O tuo tarpu manimi rūpinasi Salė – nors ji ne tokia saldi kaip Tu – ir greitai jau išmokys mane kalbėti airiškai taip, kaip kalba tikros vietinės vienuolės. Paskutinis tavo laiškas buvo žavingiausias iš visų, kuriuos tik esu iš tavęs gavusi. Kaip norėčiau pasikalbėti su savo bastūnu, vėl išgirsti jo balsą. Tu mano didžiausias mylimukas. Aš myliu tave.

Vadinasi, pjesė varo tave iš proto? (Parašyk man DIDESNĮ vaidmenį negu Salės.) Aš čia turiu siaubingas marias laiko – tikiuosi, tau per daug neįkyrėjau. Saloje paštas surenkamas tik dukart per savaitę – žiemą tik kartą. Tada tai būtų gražu. Iš to, kad šneku tokias kvailystes, nesunku suprasti, kad aš čia svetima. Lapkritį čia, sakyčiau, nyku. O sausį dar blogiau.

Tos pamokos yra tikras pragaras. Mes turime kambarį svečių namuose, nedidelį, bet gražų, ir lova čia platesnė negu namie. Su vaizdu į jūrą ir uolas. Man patinka durpių kvapas. Rytais girdžiu žuvėdras, jų tokie gražūs balsai. Ponia Duein sako, kad vieną rugpjūtį keturiolikto amžiaus pabaigoje tu pats čia buvai apsistojęs pabūti vienumoje. Kaip gera atsibudus girdėti mūšą, kai jūra audringa, tą metamų viršun su banga akmenėlių šniokštimą. Aš susidraugavau su jos dukra Mere, kuriai dvidešimt, tiek kiek man. Ji tokia išdykėlė. Visi vaikinai sekioja jai iš paskos, o Salė, kaip pats turbūt įsivaizduoji, mirtinai pavyduliauja.

Vakar bažnyčioje vyko tuoktuvės, ir kaip gražu buvo, kai nuotaka išlipo iš valties su savo palyda – ji iš Aranmoro, – o jos vaikinas kaip dvasia išniro iš pelkynų. Ji užlipo takučiu su bateliais rankoje, o jo merginos švilpiniavo jai pavymui „Garbanių". Jaunikio švarkas permestas per petį, rankos kišenėse, nerūpestingas kaip koks gatvės padauža. Aš skaitau *Kaip svarbu būti rimtam* ir juokiuosi. Na, argi pradžioje tos dvi nedorėlės ne tikros pasiutmergės? Aš ir Salė prieš jas kaip šventi angelai. (ŽINAU, kad reikėjo sakyti „Salė ir aš", bet aš norėjau tave paerzinti.) Užverti pjesę ir vis tiek negali jų užmiršti. Kaip negaliu užmiršti savo bastūno, jo malonių, švelnių žodžių, net kai jis toli nuo manęs. Nes aš jį myliu.

Taigi viskas gerai ir puiku. Skųstis nevalia, oi ne. Aš vis įsivaizduoju, kad tave matau. Labai keistas pojūtis. Vakar per lietų buvau išėjusi viena pasivaikščioti po kalvas ir mačiau, kaip tu nusivilkai paltą tą vakarą, kai nusivežei mane į Šelburną ir kaip persimetei jį per alkūnę ir padavei man ranką, lyg būtum susitikęs su manimi, norėdamas pasiūlyti padavėjos darbą. Tavo plaukai buvo sulyti. Nežinau, kodėl

man tai įstrigo. Matyt, jau visai baigiu išprotėti, brangus mano žmogau, dievaliuk, dievaliau.

Kalu tą dievų palaimintą airių kalbą kiaurą dienelę, taigi tu didžiuosiesi savo mergyte, kai vėl susitiksim. Bet man patinka ir kaip jie kalba angliškai. Pavyzdžiui, Merės Duein pasakymas „Nekalbus kunigas niekada negaus parapijos" reiškia: „Aš klausinėsiu tavęs, ko norėsiu ir kiek norėsiu." Ak, čigoniuk, kad tu būtum matęs ją vakar su ta dailia vestuvine suknele ir kaip ji nurodinėjo patarnautojams ir kokiais neregėtais kelmais krovė, o pusė salos frantų liežuvius iškorę žiūrėdami į ją seilę varvino. Paryčiui jinai šoko stepą su savo tėvu. Jis tikras princas, kaip koks dolmenas su galūnėmis; sako, jis viena ranka išrauna dygiakrūmį iš žemės. Ar mano čigoniukas galėtų? Dantimis?

Oi, aš čia kurį vakarą parašiau su Sale meilės eilėraštį. Štai jis:

Protestantų vyskupas Singas
Su vienuolėm bendrauti netingi,
Mitra mikliai skrieja į šalį,
Kai daili vienuolyno seselė
Puola trinti ir tept jo kotelį.

Ar ne *grakščiai* parašyta, ką? Parodysi jį Jeitsui? (Eilėraštį, ne kotelį.)

Na gerai, kas gero Dubline ir kaip tau sekasi dirbti? Ar jis tave visai supančiojo? Žiūrėk, nepervark, senas nenaudėli. Vienas studentas pasakė Salei, kad tenai karšta kaip pragare. Tausok save, gerai? Žinai, kaip tu nudegi saulėje. Aš galvoju, kad reikia padaryti [*neįskaitomas žodis*].

Na, kokios dar naujienos? Apačioje vis dar dainuoja. Tenai dabar vyksta vokiečių studentų vakarėlis, kai kurios jaunos damos gražios, geltonplaukių veislės, varančios vie-

tinius žmonelius iš proto. Vyksta vakarėliai su airių dainomis ir šokiais, su merginimusi, demonstravimusi, išdykavimais ir manevravimais bei naktinėmis vaikštynėmis. Kai šįryt su Sale ėjom per prieplauką su jos vaikinu studentu, pro mus prašvilpė viena tokia *fräulein* – atrodo, archeologė – taip nežmoniškai aptemptu liemeniu, kad beveik galėjai įžiūrėti, ką ji valgė pietums. Visi vaikinai bus dabar mokslingai nusiteikę ir rimtai kibs į vokiečių kalbos pradžiamokslį.

Motina švenčiausia, girdžiu, kaip lietus atūžia keliu it pabaisa. Turbūt bus rimta vėjo audra, kaip sako vietiniai. Žada net vėtrą. Džonis Koinas mėgsta sakyti atvykstantiems anglams: „Žmogus, kuris nebijo jūros, greitai paskęs." Tokią naktį kaip ši nesunku tuo patikėti.

Tu teisingai sakei, kad jie gražiai kalba. Votuluoja balsius po burną kaip kąsnius. Nors kartais ir erzina. Prisimenu, kartą sakei, kad jie kalba kaip karalienės Elžbietos I laikais. Bet aš galvoju, gal jie taip pradėdavo kalbėti tik pamatę tave ateinant? „Jėzau, ar tik ne tas keistuolis naktibalda iš Dublino – greit nutaisykit liūdnus veidus ir prisiminkit – Jūssų ssessiolika brolių emygravo į Massačusetssą per badmetį o mes vissi likussieji mitome akmenimiss ir jūržolėmiss".

Slapta pasiskolinusi Merės tėtušio teleskopą kitapus sąsiaurio matau Inišmaną. Matydama jį galvoju apie savo Bastūną. Norėčiau su tavim tenai vaikščioti ir meilintis, bučiuoti tavo krumplius ir akių vokus. (Kam aš tau tai sakau? Taip, žinoma, taip greičiau prabėgs lietinga naktis.) Bet aš *tikrai* to norėčiau. Aš pasiilgau tavęs. Aš myliu tave. Ar nebūtų tiesiog dangiška, jeigu mudu susituoktume, pone Milingtonai? O jie visi tegu užsikruša. Ir tegu patriūbija man. Ateik pas mane, pone Lipčiau, pasakysiu tau mažą paslaptį, ir tu pamatysi, kad aš esu gera mokinukė, kai išgirsi mano

paiką svajonę. Inišmane yra maža trobelė, kurioje gyveno nėrinių mezgėja, ji stovi ant pat jūros kranto ir žvelgia tiesiai į Ameriką. Ar žinai, apie kokią vietą aš kalbu? Ant šiaurinės uolos. Tenai aš svajoju gyventi su savo brangiuoju, numylėtuoju ponu.

Tai štai mes su Sale nuplaukėme tenai mažu garlaiviuku, o su mumis dar Merė su savo broliais, keli vaikinai, kelios avys, keli ožiai, gaidys ir paštininkas. Pro teleskopą saulei leidžiantis atrodo gražu, bet kai iš tikrųjų nukeliauji tenai, tai atsiveria visai kitoks vaizdas. Kraigas įsmukęs ir stogo sijos lūžusios perpus, o ant tako kalnas avių mėšlo. Tik du išdaužti langai bylojo, kad čia būta žmogaus, nors šmirinėdama po šiukšlynu virtusią virtuvę, radau porą sudužusio porceliano šukių. Nuostabaus pilko porceliano su piešiniu – tokio pat pilkumo kaip tavo akys. Porikas Danis – Merės tėtušis – sako, kad norint rasti tenai vandens reikia požeminio vandens ieškotojo ir apvalios sumelės, kad tokį įkalbintum. Todėl aš tiesiog paliksiu mūsų mažą malonumų trobelę žuvėdroms ir laukinėms gėlėms. Įsivaizduok tą gražų paveikslą būdamas Dubline.

Mes sutikome senutę, ponią Flaerti. Manau, ji buvo tau gera. „Sunkus varguolio būdas, – vis kartojo pasakodama apie Jūsų Liesybę ir spoksodama padėrusiomis akimis. – Pamanykit sau, sulenda į savo kiautą ir visą dieną neišlenda. Yra vyrų, kuriems tiesiog maga į kiautą lįsti, Dieve jiems padėk. Mašinėle tarškina kaip užsuktas. Kito tokio nerastum. Gimęs sielvartauti ir liūdėti, nelaimėlis. Bet kai pavaikščioja po uolas – ar lietui lyjant, ar saulei šviečiant, – žiūrėk, akys jau ir prašvinta." Ji vis kartoja tą patį, ta suvaikėjusi bobulytė, kaip ir visos senutės. Merė ir vaikinai maloniai ją pakalbino. Turbūt, kai pasensti, gyvenimo istorijos yra kaip brastos akmenys, ir tu žen-

gi tais, kurie tau žinomi, kitaip parkrisi. Tai buvo ypač slogi diena ir ta itališka dangaus platybė, kaip Vidužemio jūros paveiksle. Už kelių mylių plaukė aukštas laivas. Žiūrėjome į jį, kol dingo iš akių. Apačioje prie uolų buvo ruonių ir kormoranas. Tu nustebtum, kokie tie ruoniai keisti, akys kaip žmogaus. Oi, aš nuėjau į tą mažą namelį, kur tu apsistodavai kiekvienais metais. Juokingas mano apuoke. Vienam turėjo būti nelengva. Aš būčiau norėjusi būti su tavim kartu. Ar galiu taip sakyti?

Ką gi, pone raginiais rėmeliais, gal aš jau eisiu miego. Nusisuk, kol aš rengiuosi, tu pirate! Nori, pasakysiu dar vieną paslaptį? Ar pameni tą vakarą, kai Šelburne nusivedei mane gerti arbatos? Tą pirmą vakarą, kai paskyrei man pasimatymą? Aš net datą prisimenu. (O tu? Bjaurus melagi – tu neprisimeni.) Kai tu nusivilkai paltą ir persimetei per ranką ir žiūrėjai į mane sulytais plaukais ir aprasojusiais akiniais? Aš norėjau pabučiuoti tave. Ar kas matė kada tokią drąsuolę? Dar prieš pasakant vienas kitam labas vakaras ir prieš atsisėdant prie stalo. Tu kažką aiškinai apie Jeitsą ar Paryžių, ar dar kažką, o jau rimtas atrodei kaip dešimt popiežių. Man buvo toks jausmas, kad visados pažinosiu tave arba kad jau buvau susitikusi prieš daugel metų. Ir ne vien todėl, kad tu buvai maloniausias mano gyvenime sutiktas žmogus; viskas buvo nesuprantamiau. Kaip oro permainos. Žmonės įeidavo ir išeidavo, o aš netgi nepajėgiau jų matyti. Be to, buvau išsigandusi. Aš nenorėjau į nieką įsimylėti. Tą vakarą turėjau nunešti į Pranciškaus gatvę savo tetai Eleonorai sutaisytą paltą. Ir ketinau pasipasakoti jai. Gal aš išprotėjau? Tą naktį aš nesumerkiau akių, pone. Man užsičiaupti? Tuojau pat.

Tiek to. Smarkiai lyja. Tai štai. Kas dar? Būtų nuostabu rytoj su tavim paiškylauti ir pasigauti vieną ar du oma-

rus. Aš ryju kaip smakas. Salė sako, kad pasidarysiu tokia riebuilė kaip tie ruoniai ir kad geriau neičiau maudytis, nes sukelsiu potvynį, siaubingą bangų grūstį. Apačioje prieškambaryje yra veidrodis, toks senovinis, tu žinai, ten parašyta *Arthur Guinness* ir dar toks ilgauodegės papūgos ar kokio panašaus į ją ypatingo airių plunksnočiaus paveikslėlis. Vieną vakarą aš žvilgtelėjau į jį – ŠLOVĖ AUKŠTYBIŲ VIEŠPAČIUI. Staiga man toptelėjo, kad mano brangusis Bastūnas žiūrėjo į šitą veidrodį. Panūdau jį pabučiuoti. Matai, kaip tau pataikauju! Bet juk tada būčiau pabučiavusi save. Bet, manau, tu nemylėsi tokios baisios savimylos.

Taigi, mano mielas Milingtonai Juslingtonai Plunksniau – aš guliu vieniša savo lovoje, o manoji sesė kažkur ant šieno kūgio su savo studentu, ir dedu galvą, kad žinau, ką jie tenai studijuoja. Ho ho. Ir dar turiu naujieną Jūsų Godingajai Dosnybei, kad vieną vakarą aš parašiau pjesės sceną. (Jėzau, jau griaudžia; trenkė kaip BOMBA kažkur pietų pusėje.) Viskas prasidėjo nuo seno krepšio, kurį prieš keletą dienų pamačiau Golvėjaus sendaikčių krautuvėje, į kurią mudvi su Sabos karaliene buvome nukakusios. Tokia aptriušusi sena rankinė, prigrūsta kažkokio mirusio žmogaus turto: senų rožinių ir bilietų, sulūžusių senų niekučių, kalendorių lapelių ir šventų medalionų, su išlikusia Elio salos etikete ant rankenos ir net pora purvinų centų viduje. Ak, Bastūne, tai buvo liūdniausias senas krepšys mano gyvenime. Žinai, visą dieną aš galvojau apie jo savininką, kas jis ar ji buvo. Trumpai tariant, per porą vakarų sudėjau visa tai į pjesę, bet ar ilgai galėjau būti ja patenkinta ir nešveisti į kampą? Taigi suplėšiau, visaip NEGRAŽIAI IŠVADINAU ir paleidau vėjais, bet tu tik paklausyk, kas buvo paskui: kitą rytą išplaukę žvejų valtele su Mere ir jos broliu Aleku

traukiame omarų gaudykles, tik staiga žiūriu – vandenyje plūduriuoja vienas mano puslapis. Prisiekiu Dievu! Permirkęs kiaurai ir rašalas visiškai išskydęs. Bet plaukia, lyg jausdamas, kad dar ne viskas baigta. Taigi aš užbaigiau jo vargus ir įsikišau į prijuostės kišenę. Ir dabar kai pasižiūriu į jį, tai visai neatrodo toks pasibjaurėtinai prastas. Nesakau, kad geras. Bet nebeatrodo blogas. Ko gero, dar padirbėsiu prie jo porą vakarų ir pažiūrėsiu, gal nebereikės mesti. Pavadinsiu SCENOS IŠ URAGANO.

Kaip manai, ar galėtum mano kūrinėlį dėl manęs perskaityti, mano sumanusis nakviša? Herojus yra šiuolaikiškas jaunuolis, tavo prototipas, bet nežinau, ar tai tave suvilios? (Ar aš ne sukta, ką?) Ar jau veikiau, priešingai, atstums (cha cha). Tai būtų fantasmagoriška, jeigu tu perskaitytum, nes aš žinau, kad pasakytum man tiesą, ar tai ko nors verta, ar, atvirkščiai, katino triedalas. Šiaip ar taip, aš juk pradėjau tik todėl, kad pats mane paraginai. Ir dar norėjau, kad tu sužinotu, ką aš jaučiu. Turiu galvoje, tau. Nes tas krepšys kažką viduje man palietė ir aš ne iš karto supratau ką. O gal aš tik noriu padaryti įspūdį Jūsų Barzdotajai Prakilnybei. Kaip juokinga. Aš tikrai nesudeginsiu jo, kad vėl išgirsčiau iš tavęs nors žodelį, nors kada nors, jeigu net reikėtų laukti visą gyvenimą, na, kaip? Ar nenorėtum pabėgti su manim į Kaliforniją, aš viską gražiai perrašyčiau ir vieną rytą po palme tau suvaidinčiau visą pjesę plikais speneliais? Nevarstyk čia manęs savo kunigiškais žvilgsniais! Neužmiršk, kad aš žinau tavo paslaptis! Ak, tyli kiaulė gilią šaknį knisa, kaip sako mano mama. Argi tu manęs visai nepasiilgai, mano neklaužada? TAI KODĖL, DĖL DIEVO MEILĖS, TU MAN NERAŠAI?

Motina švenčiausia, jau atūžia vėtrų vėtra. Turiu eiti tiesiai į lovą, pakaks tave kamuoti. Turbūt norėtum išgirsti,

kaip šią minutę girgžda ir dejuoja stogas – kaip laivo burės per audrą. Ar žinojai, kad Šekspyro laikų scenos darbininkai buvo grįžę iš jūros jūreiviai? Salė man sakė. Jai, žinoma, reikia žinoti viską. Šventoji Marija, bet jau be penkiolikos minučių keturios. Kaip čia taip atsitiko? Kodėl aš vis klausiu? Ar tu žinai?

Aš galvojau apie tai, kaip mes susipykom. Tu kvailas pavydus pusgalvi. Aš nekenčiu, kai mes pykstamės. Man baisu, kad tu nori mane palikti. Aš daugiau niekur neisiu su kitais – man trūksta žodžių, koks tu kvailas žąsinas. Aš tik žaismingai merksiu akį ir mirksėsiu blakstienomis, daugiau nieko. Ir to nedarysiu, jeigu tu tikrai nenori. Negaliu net pagalvoti, kad per mane tu, kleketuojantis babūne, esi nelaimingas, juk aš esu ir visada būsiu tavo valioje.

Ir aš NEGALIU PAKĘSTI, kai tu sakai, kad man būtų geriau su kokiu nors „lengvapėdžiu". Dieve, man norisi klykti tau tiesiai į veidą, tikrai. Koks nors gerutis dailutis jaunikaitis, kuris susideda apykakles į stalčių, o mamytė krauna jam žiemai atsargas. Ką aš veiksiu su juo, kai aš noriu tiktai tavęs vieno? Tu sakai tokias žiaurybes tam, kad išvestum mane iš proto, ar ne?

Argi aš nesupratau vos tik tave pamačiusi, kai tu dar nė nebuvai atkreipęs į mane dėmesio? Daug anksčiau, nei tu palietei mane ar net kai išgirdau tariant tavo vardą. *Mergaitiški paistalai*, girdžiu tave sakant. Gyvenime taip niekada nebūna. Tik knygose ir dainose. O keisčiausias dalykas iš visų: aš sutinku su savo Bastūnu. Aš nenuslėpiau ničnieko iš to, kas buvo, dėl ko mūsų santykiai dabar tokie. Ir jeigu kada nors tu iš tikrųjų norėtum mesti savo ramybės neduodančią mergaitę ir mūsų nedidelė istorija būtų nugrūsta į kambarį, kuris prisimenamas tik retkarčiais, vis tiek aš to kambario norėčiau, ir eičiau tenai

vėl ir vėl, kaip į kokį seno viešbučio numerį, kuriame du nusidėjėliai padarė kažką, ko jie neturėjo daryti. Ar tu supranti, ką aš tau sakau? Tai tikra tiesa, galiu prisiekti prieš patį Dievą. Net jeigu daugiau aš tavęs niekada nematyčiau ir tu man nieko nebeatrašytum, tai tu vis tiek jau buvai mano gyvenimo stebuklas.

Matau, kaip tu vartai savo septynių šimtų metų senumo akis ir sakai, kad aš čia rašau kažkokį romaną siuvėjoms, tu aštriadanti, skeltaliežuvi, gyvatės vaike. Nenoriu nieko daugiau, tik kažkurią akimirką rytą atsibudus pagalvoti apie tave, žiūrėti į kokį nors rankraščio sakinį ir spėlioti, ką mano Bastūnas apie ją pasakytų, arba pajusti tave šviečiantį savo viduje kaip žibintą ir žinoti, kad tą vakarą miegosiu tavo glėbyje. Niekas pasaulyje daugiau man nesuteiks didesnio džiaugsmo. Niekas visame plačiame pasaulyje.

Aš visada girdėsiu tavo balsą. Tik kartais man būna baisu. Yra dalykų, kuriuos turėjau tau pasakyti, kai vaikščiojom Kilkenio pajūriais. Kaip antai, kad tu esi man didžiausia gyvenimo palaima ir aš nesugalvoju tokių frazių ir ugningų žodžių kaip tu, nes viso pasaulio kalbų man nepakaktų pasakyti tau, koks esi man brangus. Tu esi toks mielas ir geras, ir protingas, ir aš myliu tave, ir tu toks kantrus, ir toks patikimas, ir toks vyriškas. Taigi dabar žinai viską. Ar galiu tau išsiųsti šį laišką? Tu jį vis dar skaitai? Gal aš išprotėjau?

Kai mes susituoksime, ar galėsim nuvažiuoti į Ameriką ir kurį laiką ten pabūti? Žinoma, jeigu tu vis dar nori manęs, mano kaimietuk. Argi mes nebūtume Niujorko ar Bruklino, ar dar kokios vietos pažibos? Pabėgti nuo šito lietingo smėlėto krašto, nuo visų paskalų ir bukapročių, ir smalsuolių, ir senų tarnaičių. Kartais pagalvoju, kad mes nuo viso to užtrokšime. Jeigu tik pavyktų išvažiuoti. Gyventume iki šimto penkiasdešimties! Tu manai, kad aš

galėčiau vaidinti pagrindinius vaidmenis Niujorke ar Čikagoje? Ak, mano Bastūne, čia tai bent būtų smagumėlis. Mes du kvatojantys pakvaišėliai, vidurnaktį per Brodvėjų klupinėjantys į savo mažą butelį. Kai pagalvoju, kad tave suradau ir kad mudu patyrėme tiek meilės nuotykių, noriu verkti iš džiaugsmo. Ar žinai, aš kartais verkdavau, kai mes būdavome dviese, nes tu suteikdavai man tiek malonumų, kad man nebelikdavo nieko kita. Ir šiandien aš taip jaučiuosi. Kaip norėčiau, kad tu būtum čia. Nusėčiau tau kaklą bučiniais.

Dieve, negaliu šiąnakt užmigti. Ką tavo mergytei sopa? Prisimeni, kartą paprašei manęs tau padainuoti ir aš nervinausi, nes nebuvau mokiusis dainavimo? Tai buvo pirmoji diena, kai mes kalbėjomės – Sakvilio gatvėje – prie pašto. Bet jeigu tu dabar būtum tenai, aš tau padainuočiau. Ar tau tai patiktų, senas Šimtakoji? Nes žodžiai popieriaus lape yra tik žodžiai popieriaus lape, bet dainai reikia kito, kuris pamils ją girdėdamas. Kartą tu man taip sakei; tą vakarą, kai buvome Korke. Senas girtuoklis dainavo tą dainą ir niekas pasaulyje jos nesiklausė. Tiktai tu ir aš. Ir aš ją dabar prisimenu. Kad ir kiek gyvenčiau, nesvarbu, kas mums atsitiktų, aš girdėsiu ją visada, kai girdėsiu lietų.

Tegu užtemsta mėlyna padangė;
Tegu išdžiūva žemės vandenynai;
Tegu paliauja sukęsis pasaulis,
Jeigu aš tau sulaužysiu ištikimybę.

Ką gi, jau aušta. Verčiau eisiu gulti. Ar tu manai, kad reikia išsiųsti šitą laišką, nors tu nenori, kad trukdyčiau? Tu teisus: nereikia. Bet rytoj išsiųsiu. Kai tik praeis audra.

Ššš, man rodos, rimsta. Palauk, dar paklausysiu. Tylu.

Tik bangos dūžta į krantą. Šiandien vėl šiek tiek pramoksiu airiškai.

Girdžiu žuvėdrų šauksmą. Kaip gražu. Eime su manim į skardį, galėsim valandą jas stebėti. Nieko nekalbėsim. Tegu jūra kalba už mus. Tiktai kirai ir žvejų laiveliai, traukiantys iš paskos tinklus.

Aš bučiuoju šį popieriaus lapą, brangus mano žmogau. Priliesk jį savo lūpomis.

Aš šiek tiek bijau jį siųsti. Nežinau kodėl. Saulė jau teka.

Tavo laumiukė

PADĖKOS ŽODIS IR PAAIŠKINIMAI

Aš užaugau mylios atstumu nuo namo, kuriame J. Synge su savo motina gyveno paskutiniais gyvenimo metais ir kuris keletą kartų pasirodo šiame romane. Būdamas vaikas dažnai pro jį praeidavau, šiek tiek jo prisibijodamas, spėliodamas, ką jis yra matęs. Įsivaizdavau jį kaip kiek apšepusią literatūros pasiuntinybę, būstinę, kurioje buvo planuojami drąsūs žygiai, kai kurie jų puikiai įgyvendinti, bet kartu kaip vaiduoklių buveinę. Žiemą jis primindavo *Beitso motelį*, o per lietų *Vėtrų kalną*. Tačiau vasaros vakarais tame pajūrio mieste su varpinėmis ir kirais jo langai švytėjo savitu grožiu. Esu dėkingas savo tėvams už jų meilę knygoms ir už tai, kad jie atvėrė duris į tuos namus. Dėkoju savo tėvui Sean už meilę ir palaikymą, ir už žavėjimąsi parašyto žodžio galia. Jis pirmas nusivedė mane į spektaklį, vykusį „Sallynoggin Parish Hall" – saviveiklinį vaidinimą, neprisimenu, kokio autoriaus, bet man iki šiol ausyse skamba susižavėjusios publikos švilpimas, kai pagrindinio vaidmens atlikėją pabučiavo jos garbintojas. Aš dėkoju savo pamotei Violai už jos paramą ir rūpestį, jos išmintingus patarimus per daugelį metų. Aš prisimenu savo mirusią motiną Marie O'Connor, mergautine pavarde O'Grady, kuri, kaip ir mano herojė, vaikystėje dirbo Dubline siuvėja ir kurios dėka buvau pakerėtas Molės.

Ačiū tėvams už paveldėtus Eduardo laikų Dublino žodžius, kuriuos taria kai kurie knygos veikėjai. Mano tėvas gimė Pranciškaus gatvėje, senojoje miesto dalyje, Libertiso rajone. (Jo motina, kaip ir mano pagrindinė veikėja, buvo O'Nil.) Taip pat

esu dėkingas University Colledge Dublin profesoriui Terence Dolan, kurio *Dictionary of Hiberno-English* yra tikra lobių skrynia, patvirtinanti, jog kasdienė kiekvienos visuomenės kalba kartais yra labiau niuansuota negu jos menas.

Budinti šviesa yra grožinės literatūros kūrinys, dažnai laisvai interpretuojantis faktus. Tikrieji Molė ir Singas savo asmenybėmis ir patirtimi daugeliu atžvilgių skiriasi nuo mano veikėjų. Tyrėjai neturėtų pasikliauti įvykių chronologija, geografija ir vaizduojamų asmenų portretais. Istoriniai Molly ir Syng niekada neatostogavo vieni Viklou; taip pat, kiek žinau, jis niekada nebuvo pareiškęs noro gyventi Amerikoje.

Bent jau vienas kruopštus mokslininkas tvirtino, kad tarp jų beveik arba visai nebuvo intymių santykių. Singo motina buvo kur kas sudėtingesnė asmenybė, negu mano pavaizduotoji. Molės gyvenimo aplinkybės, nors ir sunkios paskutiniais metais, buvo ne tokios, kaip aprašyta čia. Daugumos knygoje pavaizduotų įvykių nebuvo išvis. Kai kuriems biografams knietės pridaužyti mane kastuvu. Atsiprašau Jeitso tyrinėtojų iškreipęs didžio žmogaus ir jo darbų paveikslą, taip pat atsiprašau nagrinėjusiųjų Lady Gregory, Synge ir Sean O'Casey gyvenimą ir kūrybą. Šie milžinai dažnai užsimindavo kurstą savo kūrybą tikro gyvenimo kibirkštimis, juos įkvėpusius žmones pervadindami kitais vardais. Kartais tokia praktika būdavo kamufliažas, o kartais pretenzija į autentiškumą. Iš visų pusių apsvarstęs šį pasirinkimą, galiausiai jį atmečiau, todėl drįstu prašyti atleidimo tų taurių pasaulinės literatūros vėlių, kad jų vardus nepelnytai palikau nepakeistus.

Laiškai, neva priklausantys Singo plunksnai 1 ir 2 knygos dalyse, taip pat Molės laiškas epiloge yra grynas pramanas. Kitos trumpos citatos iš Singo laiškų yra autentiškos, įtrauktos į Ann Saddlemayer *Letters to Molly: John Millington Synge to Maire O'Neill,* bet, kaip atsitinka su visomis citatomis,

kurias pateikia ne pats jų autorius, kontekstas šiek tiek keičia jų prasmę. Skaitytojams, pageidaujantiems patikimos medžiagos, patartina pasidomėti šiais kūriniais ir naudingomis juose esančiomis nuorodomis bei bibliografija: Elizabeth Coxhead, „Sally and Molly: Sara Allgood and Maire O'Neill" knygoje *Daughters of Erin*; W. J. McCormack, *Fool of the Family: A Life of J. M. Synge*; R. F. Foster, „Good behaviour: Yeats, Synge and Anglo-Irish etiquette", Anne Saddlemyer, „Synge's soundscape", ir Declan Kiberd, „The making and unmaking of Myth: Synge as anthropologist" Nicholas Grene knygoje *Interpreting Synge: Essays from the Synge Summer School, 1991–2000.* Daina „Join the British Army" yra sena Dublino baladė, paimta iš amžinatilsį Luke Kelly dainų. „My Bonnie Mary" parašė Robert Burns. „The Heights of Alma" yra tradicinė airių baladė, pagerbianti seržantą (vėliau generolą majorą) Luke O'Connor, gimusį Elfine, Roskomono grafystėje ir apdovanotą Viktorijos kryžiumi už drąsą Kryme. Eilėraščio, kurį Dž. M. S. dainuoja 7 skyriuje, autorius nežinomas. Lady Gregory versija, pavadinta „The Grief of a Girl's Heart" įtraukta į jos rinkinį *The Kiltartan Poetry Book* ir yra įspūdingai panaudota John Huston filme pagal James Joyse apsakymą „The Dead". Aistringi Joyse tyrėjai turbūt pastebės, kad Molės katė taria tą patį garsą kaip ir romano „Ulysses" veikėjo Leopoldo Blumo augintinė, kad koks nors Dublino mėsininkas galėjo turėti giminaičių Londono knygų versle ir keletą kitų trumpam šmėstelinčių aliuzijų. Dėkoju puikiems bibliotekininkams ir archyvarams, dirbantiems Airijos nacionalinėje bibliotekoje, Niujorko viešojoje bibliotekoje, Dublino Abatijos teatre, Žemutiniame Ist Saido Daugiabučio muziejuje, Vaismedžių sodo gatvėje Niujorke ir Dublino Švenčiausiosios Trejybės kolegijoje.

Nuoširdžiai dėkoju savo redaktoriui Geoff Muligan, taip pat Stuart Williams, Ellie Steel ir visiems „Harvill Secker" ir „Vin-

tage“ darbuotojams; savo literatūros agentams Carole Blake ir Conrad Williams iš „Blake Friedman“ Londone; taip pat Jewerl Keats Ross, Silent R. Managment Los Andžele; savo šeimai, O'Connors ir Suiters, ir Caseys; savo draugui Tony Roche, kentėjusiam mano klausimus su tokia džentelmeniška kantrybe: jam turi būti atleistos visos kaltės už visus mano nukrypimus. Tik jo dėka žinau, kur buvau netikslus.

Dėkoju Declan Heeney, Ray Bateson, Frances Coady, Garry Hynes, Philip King, Marian Richardson, Beth Humphries, Peter Ward, Wallace-Festa šeimai, Sinéad Mac Aodha, Sarah Bannan, Willie Kealy ir Madeleine Keane, ir Colm Tóibín už jų išskirtinį geranoriškumą ir palaikymą. Pirmieji šio romano medžiagos variantai pirmiausia pasirodė jo *Synge: A Celebration* ir mano apsakyme *What Might Have Been*, Niujorko Žemutinio Ist Saido Daugiabučio muziejaus parodos kataloge. Baigdamas rašyti šį romaną šiek tiek gyvenau „Hunter's“ viešbutyje, Ratnju, Viklou grafystėje (Airija), kur vieną naktį susapnavau, kad sode buvo angelas. Jei taip ir buvo, reiškiu savo susižavėjimą ir dėkingumą.

Ciaran Carty buvo pirmasis redaktorius, publikavęs mano prozą *Sunday Tribune* skiltyje *New Irish Writing* 1989 m. Šio romano dedikacija Ciaran ir jo žmonai Julia yra visiškai nepakankama padėka už globėjišką palaikymą, kurį jie suteikė mano kartos airių rašytojams. Dėkoju Roslyn Bernstein, James McCarthy ir savo buvusiems studentams Niujorko miesto universiteto Barucho koledže, kuriame buvau reziduojantis rašytojas 2009-aisiais. Taip pat dėkoju Loretta Brennan-Glucksman, Eileen Reilly, John Waters ir jų kolegoms iš Niujorko universiteto „Glucksman Ireland House“. Didžiausią padėką reiškiu Anne-Marie Casey ir jos sūnums James ir Marcus, tikriems šaunuoliams.

JO'C

TURINYS

1. Kambarys Londono nakvynės namuose ▸ 7

2. Brikfildso Terasos ▸ 32

3. Kingstaunas, klestintis Dublino priemiestis ▸ 52

4. Grįžimas atgal pas ponią O'Nil Londone tą dieną, kai pirmą kartą ją sutikome. Nacionalinė portretų galerija ▸ 72

5. Abatijos teatro repeticijų kambarys. Dublinas ▸ 92

6. Laiškas *Times* ▸ 111

7. Pertrauka Glenagiryje ▸ 112

8. Londonas, teatro rajonas ▸ 147

9. Scena iš pusiau įsivaizduoto spektaklio ▸ 167

10. Artėjant prie Blumsberio ▸ 176

11. Šv. Motiejaus bažnyčia Raselo aikštėje ▸ 198

12. Įrašų studija ▸ 211

13. Prujė psichiatrijos parko ligoninė Anglijos Hempšyro grafystėje ▸ 229

14. Bromtono kapinės. Londonas. Anglija: Epilogas ▸ 248

Padėkos žodis ir paaiškinimai ▸ 262

O'Connor, Joseph

Oc24 Budinti šviesa: [romanas] / Joseph O'Connor; iš anglų kalbos vertė Nijolė Chijenienė. – Vilnius: Mintis, [2013]. – 268 p. – (Šiuolaikinis Europos romanas, ISSN 1822-721X)

ISBN 978-5-417-01058-3

„Budinti šviesa" yra paskutinis romanas (pirmieji – *„Jūros žvaigždė"*, *„Atpirkimo krioklys"*), užbaigiantis Airijai skirtą ciklą. Pasakojimas apie pasiaukojančią meilę, apie išsiskyrimus ir susitaikymus, apie drąsą gyventi taip, kaip liepia širdis, iš tikrųjų sukrečiantis ir pakeliantis dvasią.

UDK 821.111(417)-31

Knygos internetu

www.mintis.eu

Joseph O'Connor
BUDINTI ŠVIESA
Romanas

Iš anglų kalbos vertė
Nijolė Regina Chijenienė

Redaktorė *Ingrida Daračienė*
Viršelio dailininkė *Agnes Indre*
Meninis redaktorius *Romas Dubonis*
Maketuotojai *Danutė Navickienė*
Leonardas Armonas

Leidykla „Mintis", Z. Sierakausko g. 15, LT-03105 Vilnius
„Standartų spaustuvė", Dariaus ir Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius

aktorė Molė Olgud svajoja apie karjerą Amerikoje, tačiau jos gyvenimo užkulisiuose glūdi paslaptis. Po 1907 m. Dubliną sklando gandai apie Molės romaną su Džonu Singu – gerokai vyresniu, nerimastingu, užsisklendusiu teatro dramaturgu, turtingos žemvaldžių šeimos sūnumi, ugningų jausmų, poetinės sielos žmogumi. Audringiems, kartais negailestingiems, bet kupiniems švelnumo jųdviejų santykiams kategoriškai nepritaria draugai ir šeima.

Po daugelio metų, artėjant Kalėdoms, senyva moteris vaikšto po audros nusiaubtą Londoną. Griuvėsiai, niūrūs apleisti namai ir žiemiškų parkų grožis pažadina skausmingus prisiminimus. Dukart ištekėjusi, ji jau seniai gyvena viena, badmiriaudama šaltame kambaryje. Jos karjeros spindesys seniai išblėsęs, tačiau nenumaldoma aistra gyventi vis dar palaiko buvusią Džono Singo mylimąją.

TAI SUKREČIANTIS IR PAKELIANTIS DVASIĄ PASAKOJIMAS APIE PASIAUKOJANČIĄ MEILĘ, IŠSISKYRIMUS IR SUSITAIKYMUS, APIE DRĄSĄ GYVENTI TAIP, KAIP LIEPIA ŠIRDIS.

Joseph O'Connor (Džozefas O'Konoras) – šiuolaikinis airių rašytojas (g. 1963 m. Dubline), daugiau nei dešimties literatūriniame pasaulyje itin vertinamų knygų, išverstų į daugelį pasaulio kalbų, autorius. „Budinti šviesa" – penktas autoriaus romanas, leidžiamas lietuvių kalba. Jau išleista: „Pardavėjas" (2000), „Kaubojai ir indėnai" (2005), „Jūros žvaigždė" (2007), „Atpirkimo krioklys" (2009).

9785417010583

www.mintis.eu